ریاست جمهوری
مرکز همکاری‌های تحول و پیشرفت

بررسی همکاری‌های راهبردی روسیه با سایر کشورها

بسم الله الرحمن الرحیم

پیش‌گفتار

ایـن گـزارش به تحلیـل همکاری‌های راهبـردی روسیه با ۷ کـشور چین، هند، ویتنـام، ترکیـه، امـارات متحـده عربی، برزیـل، آفریقـای جـنوبی و همچنیـن رژیـم صهیونیستی می‌پردازد. در این چارچوب، در گزارش حاضر با اتکا به منابع روسی و انگلیسی تلاش شده‌است تازه‌ترین تحولات و روندهای مربوط‌به روابط روسیه با هریک از این دولت‌ها در حوزه‌های تجاری و اقتصادی، علم و فناوری و همچنین مناسـبات فرهنگـی و گردشـگری بررسـی شـود. به‌طورکلـی، شناسـایی الگوهـا و تجربیـات قابل‌تعمیـم بـرای جمـهوری اسلامـی ایـران در عرصه سیاسـت خارجی به‌ویـژه در مناسـبات بـا روسیـه و همچنیـن در تعامـل بـا تعـدادی از کشورهـای موردمطالعه اولویت‌دار در این گزارش هدف اصلی این پژوهش است.

بررسـی این همکاری‌ها از آن جهت حائزاهمیت است که روسیه در سال‌های اخیر، به‌ویژه به‌موجب تحولات نظام بین‌الملل و تشدید رقابت‌های ژئوپلیتیکی، تلاش کرده‌اسـت شـبکه‌ای متـنوع از شـرکای راهبـردی در آسیـا، آمریـکای لاتین و به‌طورکلـی در «جنـوب جهانـی» ایجـاد کنـد. شـناخت ابعـاد و سـازوکارهای این همکاری‌هـا می‌توانـد درک دقیـق‌تری از راهبردهـای سیاسـت خارجـی روسیـه، ظرفیت‌هـای موجـود بـرای همکاری‌هـای دوجانبـه و چندجانبـه و فرصت‌هـا و محدودیت‌هـای پیـش‌روی کشورهـایی ماننـد ایـران فراهـم آورد. افزون‌بـرآن، روسیـه طـی بیـش از یک دهه گذشـته تحـت تحریم‌های غـرب قرار داشـته و این

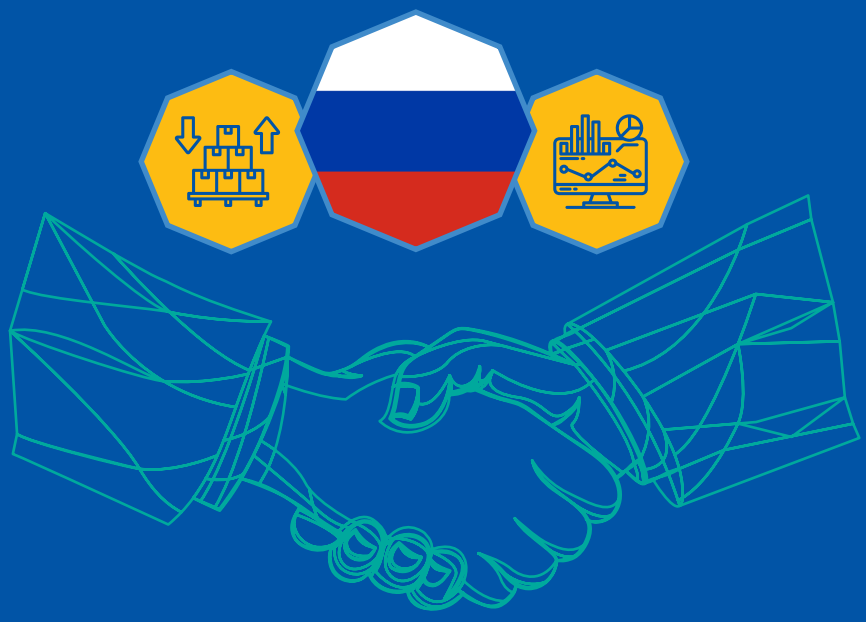
رونـد به‌ویژه پـس از آغاز جنگ اوکراین در فوریه ۲۰۲۲ به‌طور قابل‌توجهی تشـدید شده‌است. بنابراین، تجربه این کشور در پیشبرد و مدیریت مناسبات اقتصادی، فناورانـه و فرهنگی به‌خصوص باتوجه‌به محدودیت‌های ناشـی‌از تحریم می‌تواند حـاوی درس‌آموخته‌هـا و الگوهـای ارزشـمندی بـرای کارگـزاران و تصمیم‌گیـران جمهوری اسلامی ایران باشد. از این منظر، مطالعه این روابط می‌تواند به تدوین سیاسـت‌ها و تصمیم‌گیری‌هـای موثرتـر در عرصـه روابط خارجی کمـک کند. البته ایـن نکتـه را بایـد در نظر داشـت که روسیه یک قـدرت جهانی اسـت و از ابزارهای موثر متعددی برای ایفای نقش در نظام بین‌الملل برخوردار است.

شـایان ذکـر اسـت در ایـن گـزارش سـعی شده‌اسـت دولت‌هـایی در رابطه با روسیه موردبررسـی قرار گیرند که در شـرایط تنش‌های ژئوپلیتیک فعلی و تشدید تحریم‌هـای غـرب در قبـال روسیـه پـس از آغـاز جنگ اوکرایـن، مناسـبات خود با روسیـه را حفظ کرده و حتی گسـترش داده‌اند. جالب این‌کـه این کشورها همگی غیـرغربی هسـتند و درعین‌حال، تعدادی از آن‌ها روابـط تنگاتنگی با اروپا و ایالات متحـده دارند. براسـاس آنچـه در ادبیات سیاسـی روسیه امروز رایج شده‌اسـت، می‌تـوان گفـت کشورهای موردمطالعـه در این گزارش در زمـره «جنوب جهانی» و به‌بیان‌دقیق‌تر «اکثریت جهانی» قرار دارند. افزون‌برآن، همه این دولت‌ها- به‌غیر از ترکیـه، ویتنـام و رژیـم صهیونیسـتی- از اعضـای اصلـی گروه بریکـس به‌شـمار می‌آینـد؛ ویتنـام در شـمار شـرکای گفتـگوی بریکـس قـرار دارد. بسیـاری از ایـن

کشورها هم دست‌کم عضو یک نهاد همگرایی منطقه‌ای مهم غیر از نهادهای با محوریت روسیه هستند. به‌عنوان مثال، چین همراه با روسیه عضو دائم شورای امنیت سازمان ملل متحد، سازمان تجارت جهانی، بریکس و سازمان همکاری شانگهای است. چین همچنین در سازمان منطقه‌ای همکاری اقتصادی آسیا و اقیانوسیه (اپک) عضویت دارد. هند نیز علاوه‌بر عضویت در بریکس و سازمان همکاری شانگهای، عضو اتحادیه همکاری‌های منطقه‌ای جنوب آسیا (سارک) است. ویتنام از اعضای اصلی سازمان منطقه‌ای مهم اتحادیه کشورهای آسیای جنوب شرقی (آسه‌آن) است. ترکیه عضو ناتوست. امارات ضمن عضویت در گروه بریکس، عضو شورای همکاری خلیج‌فارس و اتحادیه عرب است. برزیل علاوه‌بر عضویت در بریکس، از اعضای مهم بازار مشترک کشورهای آمریکای جنوبی (مرکوسور) به‌شمار می‌آید. آفریقای جنوبی نیز یکی از اعضای پیشگام بریکس بوده و همچنین عضو اتحادیه آفریقاست.

درمجموع، ساختار گزارش حاضر به‌گونه‌ای طراحی شده‌است که ضمن آشنایی با پیشینه مناسبات روسیه با هریک از این کشورها، خواننده را با روندهای کلیدی مناسبات جاری روسیه با آن‌ها به‌ویژه در حوزه همکاری‌های علم و فناوری آشنا سازد. امید است نتایج این پژوهش مورداستفاده صاحبنظران و علاقه‌مندان محترم قرار گیرد.

موسسه پویندگان توسعه فناوری و نوآوری ایرانیان

بررسی همکاری‌های راهبردی روسیه با سایر کشورها

فهرست

خلاصه مدیریتی ۱۱

بخش اول

همکاری‌های روسیه و چین ۳۵

۱. مقدمه ۳۶

۲. همکاری‌های تجاری و اقتصادی روسیه و چین ۳۸

۳. همکاری روسیه و چین در حوزه علم، فناوری و نوآوری ۴۴

۱.۳. ابزارهای مورداستفاده جهت توسعه همکاری‌های روسیه و چین در حوزه علم، فناوری و نوآوری ۵۳

۲.۳. چالش‌های موجود در زمینه همکاری‌های علم و فناوری روسیه و چین ۶۳

۴. همکاری‌های روسیه و چین در حوزه فرهنگی و گردشگری ۶۶

بخش دوم

همکاری‌های روسیه و هند ۷۱

۱. مقدمه ۷۲

۲. همکاری‌های تجاری و اقتصادی روسیه و هند ۷۷

۳. همکاری روسیه و هند در حوزه علم، فناوری و نوآوری ۸۴

۴. همکاری روسیه و هند در حوزه فرهنگی و گردشگری ۹۴

بخش سوم
همکاری‌های روسیه و ویتنام ۹۹

۱. مقدمه ۱۰۰

۲. همکاری‌های تجاری و اقتصادی روسیه و ویتنام ۱۰۳

۳. همکاری روسیه و ویتنام در حوزه علم، فناوری و نوآوری ۱۱۱

۴. همکاری روسیه و ویتنام در حوزه فرهنگی و گردشگری ۱۱۶

بخش چهارم
همکاری‌های روسیه و ترکیه ۱۲۱

۱. مقدمه ۱۲۲

۲. همکاری‌های تجاری و اقتصادی روسیه و ترکیه ۱۲۹

۳. همکاری روسیه و ترکیه در حوزه علم، فناوری و نوآوری ۱۳۵

۴. همکاری روسیه و ترکیه در حوزه فرهنگی و گردشگری ۱۴۳

بخش پنجم
همکاری‌های روسیه و امارات ۱۴۷

۱. مقدمه ۱۴۸

۲. همکاری‌های تجاری و اقتصادی روسیه و امارات ۱۵۱

۳. همکاری روسیه و امارات در حوزه علم، فناوری و نوآوری ۱۵۷

۴. همکاری‌های روسیه و امارات در حوزه فرهنگی و گردشگری ۱۶۱

بخش ششم

همکاری‌های روسیه و رژیم صهیونیستی ۱۶۳

۱. مقدمه ۱۶۴

۲. همکاری‌های تجاری و اقتصادی روسیه و رژیم صهیونیستی ۱۷۱

۳. همکاری روسیه و رژیم صهیونیستی در حوزه علم، فناوری و نوآوری ۱۷۵

۴. همکاری‌های روسیه و رژیم صهیونیستی در حوزه فرهنگی و گردشگری ۱۸۰

بخش هفتم

همکاری‌های روسیه و برزیل ۲۰۱

۱. مقدمه ۲۰۲

۲. همکاری‌های تجاری و اقتصادی روسیه و برزیل ۲۰۶

۱.۲. چالش‌های موجود در زمینه همکاری‌های اقتصادی روسیه و برزیل ۲۱۶

۲.۲. اولویت‌های کلیدی در زمینه تعمیق روابط اقتصادی دوجانبه روسیه و برزیل ۲۲۰

۳. همکاری‌های روسیه و برزیل در حوزه علم، فناوری و نوآوری ۲۲۳

۴. همکاری‌های روسیه و برزیل در حوزه فرهنگی و گردشگری ۲۳۰

بخش هشتم

همکاری‌های روسیه و آفریقای جنوبی ۲۳۳

۱. مقدمه ۲۳۴

۲. همکاری‌های تجاری و اقتصادی روسیه و آفریقای جنوبی ۲۴۳

۳. همکاری روسیه و آفریقای جنوبی در حوزه علم، فناوری و نوآوری ۲۴۸

۴. همکاری روسیه و آفریقای جنوبی در حوزه فرهنگی و گردشگری ۲۵۳

منابع ۲۵۶

خلاصه مدیریتی

گزارش حاضر به بررسی همکاری‌های راهبردی روسیه با ۷ کشور چین، هند، ویتنام، ترکیه، امارات متحده عربی، برزیل، آفریقای جنوبی و همچنین رژیم صهیونیستی می‌پردازد. در این مطالعه سعی بر این بوده تا روابط روسیه با هریک از این دولت‌ها در حوزه‌های تجاری و اقتصادی، علم و فناوری و همچنین مناسبات فرهنگی و گردشگری موردبررسی قرار گیرد. در این بخش، خلاصه‌ای از نکات کلیدی مناسبات روسیه با هر کدام از دولت‌های مذکور به‌ترتیب بیان شده‌است.

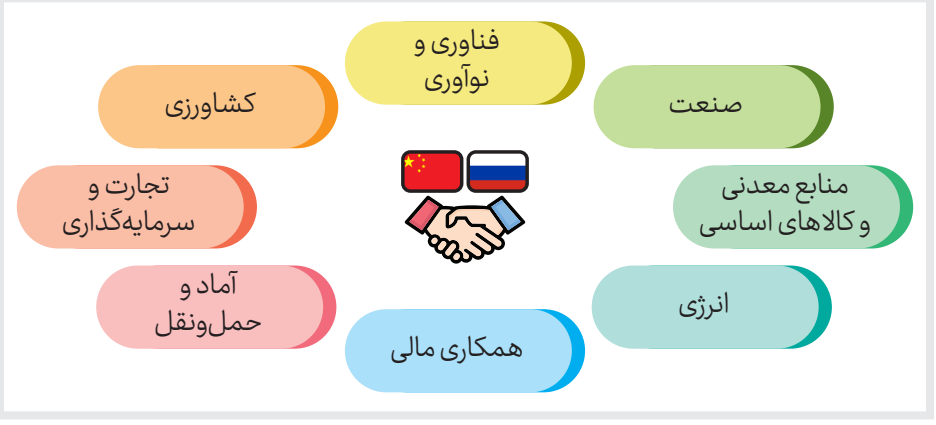
نکات کلیدی در ارتباط با همکاری‌های روسیه و چین

- روابط روسیه و چین از «حسن همجواری» در اوایل دهه ۱۹۹۰ به «همکاری سازنده» در اواخر دهه ۱۹۹۰، به «مشارکت راهبردی جامع» در سال ۲۰۰۱، به «مشارکت راهبردی جامع هماهنگ» در سال ۲۰۱۲ و به «مشارکت راهبردی جامع برابری، اعتماد متقابل، حمایت متقابل، رفاه مشترک و دوستی پایدار» در سال ۲۰۱۹ ارتقا یافته‌است. در ۵ ژوئن ۲۰۱۹، شی جین‌پینگ و ولادیمیر پوتین روابط چین و روسیه را به «مشارکت راهبردی جامع هماهنگ برای دوران جدید» ارتقا دادند که نشان‌دهنده تمایل هر دو طرف برای مقابله با چالش‌های آینده است. در ۴ فوریه ۲۰۲۲ یعنی بیست روز قبل از درگیری روسیه و اوکراین، چین و روسیه «مشارکت بدون محدودیت» را اعلام کردند که البته در عمل با محدودیت‌هایی در شرایط درگیری روسیه با اوکراین همراه شد، به‌طوری‌که چین باوجود افزایش مناسبات تجاری و اقتصادی با روسیه در حوزه های متعدد، از ارسال تسلیحات به روسیه در جنگ با اوکراین اجتناب نمود.
- از منظر اقتصادی، چین و روسیه دارای ساختارهای مکمل هستند.

- روسیه عمدتا موادخام و نیمه‌ساخته‌ها را به چین صادر می‌کند و کالاهای نهایی، ماشین‌آلات، تجهیزات و محصولات مصرفی را از چین وارد می‌کند.
- چین از سال ۲۰۱۲ تاکنون به بزرگ‌ترین شریک تجاری روسیه تبدیل شده‌است.
- در سال ۲۰۲۳، چین بزرگ‌ترین مقصد صادراتی و درعین‌حال، مهم‌ترین کشور در تامین کالاهای موردنیاز روسیه بوده‌است.
- در پایان سال ۲۰۲۴، سهم صادرات نفت روسیه به چین از ۲۰ درصد فراتر رفت و صادرات گاز طبیعی ازطریق خطوط‌لوله حدود ۴۰ درصد از کل واردات چین در این بخش را تشکیل داد.
- خط‌لوله گاز «قدرت سیبری» نماد دوره جدیدی از مشارکت انرژی میان دو کشور محسوب می‌شود.
- در دوم سپتامبر ۲۰۲۵، روسیه و چین تفاهم‌نامه الزام‌آور حقوقی برای احداث خطوط‌لوله انتقال گاز «قدرت سیبری ۲» و «سایوز وستوک» از مسیر مغولستان را به امضا رساندند.
- در حال حاضر، بیش از ۸۰ درصد معاملات تجاری بین دو کشور برحسب روبل و یوان انجام می‌شود.
- چین برای سال‌های پیاپی رتبه اول جهانی در تعداد درخواست‌های بین‌المللی ثبت اختراعات را به خود اختصاص داده و بدین‌ترتیب، جایگاه خود در شاخص اقتصاد نوآورانه را ارتقا داده‌است.
- براساس شاخص جهانی نوآوری سازمان جهانی مالکیت فکری (وایپو)، چین و روسیه در سال ۲۰۲۵ به‌ترتیب رتبه ۱۰ و ۶۰ را در این شاخص به خود اختصاص دادند.

- سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۲۱ توسط رهبران دو کشور به‌طور رسمی به‌عنوان «سال‌های همکاری علمی و نوآورانه بین چین و روسیه» اعلام شدند.
- در ۲۶ آگوست ۲۰۲۰، روسیه و چین نقشه‌راهی برای همکاری در زمینه علم، فناوری و نوآوری برای دوره ۲۰۲۰-۲۰۲۵ تدوین و امضا کردند. مطابق این نقشه‌راه، فناوری‌های دیجیتال، سیستم‌های پردازش داده‌های بزرگ، هوش مصنوعی، رایانه و ارتباطات به‌عنوان حوزه‌های اولویت‌دار همکاری معرفی شدند.
- بیانیه مشترک رهبران روسیه و چین درباره «طرح توسعه جهت‌گیری‌های کلیدی همکاری‌های اقتصادی روسیه و چین تا سال ۲۰۳۰» در ۲۱ مارس ۲۰۲۳ ابلاغ شد که بر همکاری‌های فناورانه و نوآورانه متمرکز است. طبق این بیانیه مقرر شد همکاری اقتصادی دوجانبه بین دو کشور در ۸ حوزه کلیدی ایجاد شود که فهرست آن‌ها در اطلاع‌نگاشت ۱ قابل‌مشاهده است.

اطلاع‌نگاشت ۱: ۸ حوزه کلیدی همکاری روسیه و چین مطابق بیانیه ۲۱ مارس ۲۰۲۳

- ابزارهای متعددی به‌منظور توسعه همکاری‌های علمی، فناوری و نوآوری میان روسیه و چین ایجاد شده‌اند که برخی از مهم‌ترین آن‌ها در اطلاع‌نگاشت ۲ ارائه شده‌است.

اطلاع‌نگاشت ۲: ابزارهای توسعه همکاری‌های علمی، فناوری و نوآوری میان روسیه و چین

- کمیسیون‌ها و کارگروه‌های مشترک روسی- چینی
- پروژه‌های مشترک «مگاساینس»
- دانشگاه‌ها و انجمن‌های مشترک روسی- چینی
- مراکز تحقیقاتی و آزمایشگاه‌های مشترک روسی- چینی
- ایجاد صندوق‌های مشترک برای تامین‌مالی پروژه‌های علمی، فناورانه و نوآورانه
- پلتفرم‌های نوآورانه علمی و فناوری روسیه و چین
- همکاری‌های چندجانبه در چارچوب بریکس، سازمان همکاری شانگهای و سازمان منطقه‌ای همکاری اقتصادی آسیا و اقیانوسیه (اپک) در حوزه علم، فناوری و نوآوری

- روسیه و چین در مسیر همکاری‌های علمی و فناورانه خود با چالش‌های متعددی مواجه هستند که برخی از مهم‌ترین آن‌ها در اطلاع‌نگاشت ۳ نشان داده شده‌است.

اطلاع‌نگاشت ۳: چالش‌های موجود در زمینه همکاری‌های علم و فناوری میان روسیه و چین

- عدم‌مشارکت کافی شرکت‌ها در همکاری‌های علمی و فناورانه
- محدودیت و پراکندگی کانال‌های اطلاعاتی
- تامین‌مالی اندک و تنوع محدود پروژه‌های تحقیقاتی
- تمرکز همکاری‌ها بر سطح انتقال فناوری بدون در نظر گرفتن هرگونه نوآوری عملی در این حوزه
- شناخت ناکافی از ظرفیت‌های علمی و نوآورانه یکدیگر در کنار مسائل مربوط‌به مالکیت فکری
- کمبود متخصصان با مهارت‌های موردنیاز

- از ۱۵ سپتامبر ۲۰۲۵، چین سیاست لغو روادید برای شهروندان روسیه را پیاده کرده‌است که این طرح نقطه عطفی در روابط فرهنگی و گردشگری میان دو کشور محسوب می‌شود. در چارچوب سیاست متقابل میان دو کشور، روسیه نیز اقدام مشابهی در دستورکار خود قرار داده‌است. براساس فرمان رئیس جمهور فدراسیون روسیه ولادیمیر پوتین که از تاریخ ۱ دسامبر ۲۰۲۵ لازم‌الاجرا گردید، نظام ورود و خروج شهروندان جمهوری خلق چین به روسیه به‌صورت موقت بدون نیاز به اخذ روادید برقرار شد.

نکات کلیدی در ارتباط با همکاری‌های روسیه و هند

- هند همواره شریک قابل‌اعتماد روسیه در منطقه هند و اقیانوسیه بوده و باقی خواهدماند. شرایط ژئوپلیتیکی نیز این روند را تسهیل کرده‌است. درمقابل، روسیه نیز از تمایل هند به عدم‌دشمنی با چین و کاهش اعتماد به رهبری جهانی آمریکا بهره گرفته‌است.
- روسیه ازطریق مشارکت راهبردی با هند می‌تواند سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی و امنیتی خود در منطقه هند و اقیانوس آرام را تنوع بخشد.
- روسیه به‌طور هدفمند از ابزارهای اقتصادی خود برای تقویت روابط با هند استفاده کرده و بر حوزه‌هایی همچون تجارت انرژی، همکاری دفاعی، سرمایه‌گذاری و زیرساخت، تجارت کود و محصولات کشاورزی، و همکاری‌های فناورانه تمرکز دارد.
- سازوکار اصلی همکاری در سطح دولتی برای تقویت روابط تجاری و اقتصادی میان دو کشور شامل کمیسیون بین‌دولتی هند- روسیه در زمینه همکاری‌های تجاری، اقتصادی، علمی، فناورانه و فرهنگی است. ریاست این کمیسیون به‌صورت مشترک برعهده وزیر امور خارجه هند و معاون اول نخست‌وزیر روسیه است.

- در سال ۲۰۲۳، سهم نفت روسیه در واردات هند افزایش چشمگیری داشت و به ۴۰ درصد رسید و جایگاه مسکو را به‌عنوان بزرگ‌ترین تامین‌کننده نفت تثبیت کرد.
- در سال ۲۰۲۳، روسیه در جمع چهار شریک تجاری بزرگ هند (پس از آمریکا، چین و امارات) قرار گرفت. به‌همین‌ترتیب، این کشور از نظر حجم واردات در جایگاه دوم پس از چین قرار گرفت.
- هند نقش مهمی در تلاش‌های روسیه برای چرخش به سمت بازارهای غیرغربی ایفا کرده تا خسارت ناشی‌از از دست رفتن بازارهای اروپایی را جبران کند و همزمان به روسیه کمک کرده تا سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی و امنیتی خود را در منطقه هند و اقیانوس آرام متنوع‌تر سازد.
- همکاری‌های فناوری نظامی میان روسیه و هند حتی پس از درگیری روسیه و اوکراین ادامه یافته‌است.
- مقرر شده‌است حجم سرمایه‌گذاری دوجانبه روسیه و هند تا سال ۲۰۳۰ به ۱۰۰ میلیارد دلار برسد.
- براساس آمار سال مالی ۲۰۲۴ تا ۲۰۲۵، تجارت میان هند و روسیه به رکورد جدیدی برابر با ۶۸/۷ میلیارد دلار آمریکا رسید که شامل صادرات هند به ارزش ۴/۹ میلیارد دلار و واردات هند از روسیه به ارزش ۶۳/۸ میلیارد دلار بود.
- اقلام اصلی واردات روسیه از هند شامل داروها و محصولات دارویی، مواد شیمیایی آلی و معدنی، آهن و فولاد، محصولات دریایی، ماشین‌آلات، تجهیزات و لوازم الکترونیک و کالاهای کشاورزی می‌شوند. درمقابل، اقلام اصلی صادرات روسیه به هند شامل نفت و فرآورده‌های نفتی، روغن نباتی (به‌ویژه روغن آفتاب‌گردان)، کود شیمیایی، زغال‌سنگ کُک و سنگ‌های قیمتی و فلزات گران‌بها می‌شوند.

- سرمایه‌گذاری‌های عمده روسیه در هند در حوزه‌های نفت و گاز، پتروشیمی، بانکداری، راه‌آهن و فولاد انجام می‌شود و سرمایه‌گذاری‌های هند نیز در روسیه عمدتا در بخش‌های نفت و گاز و داروسازی انجام می‌شود.
- پس از بیست‌ودومین اجلاس سالانه دو جانبه بین روسیه و هند در ۸ و ۹ جولای ۲۰۲۴ در مسکو، رهبران دو کشور بیانیه مشترکی در مورد توسعه حوزه‌های راهبردی همکاری اقتصادی روسیه و هند تا سال ۲۰۳۰ صادر کردند که مطابق آن مقرر شد همکاری اقتصادی دوجانبه بین روسیه و هند در ۹ حوزه کلیدی شامل تسهیل تجارت دوجانبه؛ تسویه با ارزهای ملی؛ گسترش مسیرهای حمل‌ونقل؛ کشاورزی و غذا؛ انرژی؛ صنعت و زیرساخت؛ اقتصاد دیجیتال و نوآوری؛ سلامت و پزشکی؛ و همکاری‌های انسانی و فرهنگی توسعه یابد.
- نقشه‌راه جدید علم، فناوری و نوآوری در دسامبر ۲۰۲۱ امضا شد که درواقع به‌منزله ادامه و توسعه برنامه بلندمدت یکپارچه همکاری در علم و فناوری بین روسیه و هند است و بر انواع تعاملات جدید برای ترویج نوآوری متمرکز است و به مدت پنج سال (۲۰۲۲-۲۰۲۷) لازم‌الاجرا خواهدبود. ویژگی‌های کلیدی این نقشه‌راه شامل اجرای پروژه‌های مشترک در زمینه نوآوری ازجمله پروژه‌های نمایشی و صنعتی است که به توسعه نوآوری و افزایش پتانسیل اقتصادی و صنعتی دو کشور کمک می‌کنند (به‌عنوان مثال، برگزاری مسابقات برای پروژه‌های نوآوری، حمایت از ایجاد مراکز بین‌المللی کارآفرینی نوآورانه با چرخه کامل توسعه پروژه، ایجاد مراکز مشترک و افزایش تعامل بین خوشه‌ها).
- همکاری‌های علمی بین هند و روسیه براساس سازوکارهایی خاص اجرایی می‌شود که شامل موارد زیر است:

- کارگروه علم و فناوری؛
- برنامه بلندمدت یکپارچه همکاری در علم و فناوری؛
- برنامه همکاری در علوم پایه؛
- برنامه تبادل بین آکادمی‌ها؛
- مرکز علم و فناوری هند-روسیه؛ و
- همکاری بین‌وزارتی در زمینه علم، فناوری و نوآوری.
- هند با کمک روسیه یک راکتور هسته‌ای در کودانکولام تاسیس کرده‌است که توان تولید ۱۰۰۰ مگاوات برق را دارد. دو کشور از سال ۲۰۱۰ در زمینه ماموریت‌های فضایی سرنشین‌دار هند همکاری می‌کنند.
- در سال ۲۰۲۴، تعداد گردشگران هندی که به روسیه سفر کرده‌اند از ۱۲۰ هزار نفر فراتر رفته‌است. آمارها نشان می‌دهد که در سال ۲۰۲۳ حدود ۶۰ هزار گردشگر هندی به روسیه و نزدیک به ۱۶۰ هزار گردشگر روسی به هند سفر کرده‌اند. این ارقام بیش‌از مجموع تعداد گردشگران در سال‌های ۲۰۲۱ و ۲۰۲۲ بوده و جایگاه روسیه را در میان ۱۰ کشور نخست از نظر تعداد گردشگران ورودی به هند تثبیت کرده‌است.

نکات کلیدی در ارتباط با همکاری‌های روسیه و ویتنام

- همکاری روسیه با انجمن کشورهای جنوب‌شرقی آسیا (آسه‌آن) درحال‌گسترش است. انگیزه روسیه برای ارتقای روابط گرم و صمیمی خود در این حوزه تا حد زیادی ناشی‌از رویارویی مسکو با اتحادیه اروپا و ایالات متحده بر سر اوکراین است. ویتنام به‌طور مداوم به روسیه در ایجاد ارتباط با آسه‌آن کمک کرده و نقش قابل‌توجهی در حمایت از حضور روسیه در نهادهای کلیدی اقتصادی و امنیتی منطقه‌ای ایفا

کرده‌است. درواقع، روسیه با توسعه روابط خود با کشوری همچون ویتنام که وزنه اقتصادی سنگینی در آسه‌آن است، به تنوع‌بخشی سبد صادرات اقتصادی و نظامی خود کمک می‌کند.

- در ۲۰ ژوئن ۲۰۲۴ در سومین سال تلاش جنگی روسیه در اوکراین، تو لام، رئیس‌جمهور ویتنام، از پوتین در هانوی استقبال کرد و اعلام کرد که پوتین «به صلح، ثبات و توسعه در منطقه آسیا- اقیانوسیه و جهان کمک کرده‌است» و دو کشور قصد دارند «همکاری‌های دفاعی و امنیتی خود را افزایش دهند». دو رهبر بیش‌از ۱۲ توافق‌نامه همکاری دوجانبه امضا کردند و در مورد ایجاد «معماری امنیتی قابل‌اعتماد در آسیا- اقیانوسیه» به بحث و گفتگو پرداختند و مواضع «یکسان یا بسیار نزدیک» خود را در مورد مسائل کلیدی بین‌المللی ابراز داشتند.
- ارزش صادرات ویتنام به روسیه در سال ۲۰۲۲ بالغ‌بر ۱/۵۶ میلیارد دلار بوده‌است، درحالی‌که ارزش آن در سال ۲۰۲۱ معادل ۳/۵۶ میلیارد دلار بوده‌است. درمقابل، حجم واردات ویتنام از روسیه در سال ۲۰۲۲ بالغ‌بر ۱/۹۹ میلیارد دلار بوده‌است، درحالی‌که ارزش آن در سال ۲۰۲۱ معادل ۲/۳ میلیارد دلار بوده‌است. بنابراین، بیشترین گردش مالی تجاری بین روسیه و ویتنام در سال ۲۰۲۱ مشاهده شد، اما به‌دلیل تحریم‌ها این رقم در سال بعد کاهش یافت. در سال ۲۰۲۲، تجارت دوجانبه با مشکلاتی ازجمله اختلال در زنجیره تامین، مشکلات پرداخت و برخی محدودیت‌های سرمایه‌گذاری مواجه شد. حجم صادرات از روسیه نیز در سال ۲۰۲۲ برای اولین بار از حجم واردات از ویتنام فراتر رفت. بااین‌حال، حجم تجارت دوجانبه در سال ۲۰۲۳ به ۳/۳۸ میلیارد دلار رسید و در سال ۲۰۲۴ به ۴/۵۹ میلیارد دلار افزایش یافت.
- واردات ویتنام از روسیه شامل مواد اولیه معدنی، آهن، فولاد، کود، محصولات

شـیلات، چوب، آلومینیوم و سـایر کالاها می‌شـود. درمقابل، روسیه انواع خدمات را به ویتنام صادر می‌کند که مهم‌ترین آن‌ها شامل خدمات گردشگری، خدمات حمل‌ونقل و خدمات تجاری است.

- یکـی از اقدامـات مهـم در توسـعه مناسـبات دو کشـور شـامل ازسـرگیری پروازهای مستقیم هوایی است و شرکت هواپیمایی ملی «ویتنام ایرلاین» پس از سه سال وقفه پروازهـای مسـیر هانـوی- مسـکو را از تاریخ ۸ مـی ۲۰۲۵ آغاز کرد. درمقابل، شـرکت‌های هواپیمایـی روسـی نیـز مجموعـه‌ای از پروازهای مسـتقیم بـه مراکز گردشـگری ویتنام (مانند نیاچانگ و دیگر شهرها) را از مارس ۲۰۲۵ از سرگرفتند.
- شرکت دولتی «روس‌اتم» در حال اجرای پروژه ساخت مرکز علوم و فناوری هسته‌ای در ویتنـام اسـت و باتوجه‌بـه تصمیـم دولـت ویتنـام مبنی‌بـر ایجـاد انـرژی هسـته‌ای به‌عنوان یک بخش مسـتقل از اقتصاد ملی آمادگی دارد در سـاخت نیروگاه هسـته‌ای نیز مشارکت کند.
- در ارتباط با همکاری‌های علم، فناوری و نوآوری دو کشور نیز مرکز تحقیقات و فناوری گرمسیری روسیه- ویتنام پژوهش‌های منحصربه‌فردی در زمینه پزشکی، بوم‌شناسی و علم مواد انجام می‌دهد.
- همکاری‌های دو کشـور در زمینه گردشـگری نیز روبه‌رشـد اسـت. تعداد گردشگران ویتنامی در روسیه با بهره‌گیری‌از روادید الکترونیکی افزایش یافته‌است. در سال ۲۰۲۴، حدود ۲۳۲ هزار گردشـگر روسـی از ویتنام بازدید کردند که نسـبت به سال قبل نزدیک به ۸۵ درصد رشـد یافته‌اسـت. شـمار گردشـگران ویتنامی در روسـیه نیز روبه‌افزایش اسـت. ازسـرگیری پروازهای مسـتقیم نیز انگیزه‌ای تازه برای رونق بخش گردشگری دو کشور ایجاد کرده‌است.

نکات کلیدی در ارتباط با همکاری‌های روسیه و ترکیه

- روسیه و ترکیه ذاتا رقیب هستند، اگرچه در مواقع ضروری با یکدیگر همکاری می‌کنند. روابط این دو کشور به‌طور سنتی از الگویی قابل‌پیش‌بینی پیروی کرده‌است. البته این الگوی سنتی بین سال‌های ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۲ دچار تغییر شد، به‌طوری‌که همکاری دو کشور که پیش‌تر محدود به حوزه‌های غیرحساس مانند انرژی، گردشگری و تجارت بود، به حوزه‌های راهبردی‌تری مانند مدیریت منازعات منطقه‌ای و همکاری‌های دفاعی گسترش یافت. خرید سامانه موشکی اس-۴۰۰ روسی توسط ترکیه نمونه بارز این همکاری بود که شکاف بزرگی با آمریکا ایجاد کرد و منجر به تحریم ترکیه به‌عنوان یکی از اعضای ناتو شد.
- محورهای اصلی همکاری تجاری و اقتصادی میان روسیه و ترکیه شامل انرژی، کشاورزی، حمل‌ونقل و آماد، گردشگری و همچنین همکاری‌های گمرکی و صنعتی است. دو کشور در زمینه آموزش، ورزش، فناوری اطلاعات و سایر حوزه‌ها نیز با یکدیگر همکاری دارند.
- ترکیه سومین خریدار بزرگ نفت خام روسیه پس از چین و هند است. این کشور همچنین ۴۵ درصد از گاز طبیعی خود را از روسیه وارد می‌کند و برنامه‌ریزی برای ایجاد مرکز توزیع گاز جهت صادرات بیشتر به اروپا ازطریق توسعه زیرساخت‌های خط لوله «جریان ترکیه» را در دستورکار دارد.
- ساخت نیروگاه هسته‌ای «آک‌کویو» ازجمله پروژه‌های کلیدی در حوزه انرژی در ترکیه است که تا سال ۲۰۲۸ تکمیل خواهدشد.
- ترکیه در میان شرکای تجاری خارجی روسیه توانست رتبه سوم در صادرات و رتبه

پنجم در واردات را در سال ۲۰۲۳ به خود اختصاص دهد.

- در ارتباط با استفاده صلح‌آمیز از فضا، ترکیه با همکاری روسیه چندین پرتاب ماهواره از پایگاه‌های فضایی روسیه انجام داده و به‌دنبال همکاری با مسکو در زمینه ساخت سکوی پرتاب ملی خود است.
- ۱۶ شرکت روسی فعال در حوزه فناوری اطلاعات، شهر هوشمند، امنیت اطلاعات و انرژی در سپتامبر ۲۰۲۳ محصولات خود را به شرکای بالقوه در استانبول معرفی کردند.
- در نوامبر سال ۲۰۲۳، در آنکارا یادداشت‌تفاهمی میان انجمن روسافت روسیه و انجمن فناوری اطلاعات ترکیه امضا شد.
- داده‌های آماری مرکز تحلیلی اروپایی بروگل حاکی از آن است که ترکیه به‌طور قابل‌توجهی واردات برخی اقلام و به‌عبارتی کالاهایی که از سوی کشورهای توسعه‌یافته مشمول ممنوعیت صادرات هستند (ازجمله ماشین‌های محاسباتی خودکار، تجهیزات الکترونیکی، مخابراتی و صوتی) را به روسیه افزایش داده‌است. درواقع، ترکیه در سال ۲۰۲۳ پس از چین دومین تامین‌کننده کالاهای فناورانه مشمول تحریم برای روسیه بوده‌است.

نکات کلیدی در ارتباط با همکاری‌های روسیه و امارات

- روسیه به‌عنوان جانشین اتحاد جماهیر شوروی از زمان استقلال امارات متحده عربی از بریتانیا در سال ۱۹۷۱ روابط دیپلماتیک خود با این کشور را آغاز کرده‌است. در سال ۱۹۹۰، توافق‌نامه‌ای میان اتحاد جماهیر شوروی و امارات متحده عربی در زمینه همکاری‌های تجاری، اقتصادی و فنی امضا شد که پایه‌ای برای تقویت بیشتر روابط دو کشور فراهم آورد.

اطلاع‌نگاشت ۴: پیشینه روابط روسیه و امارات

۱۹۷۱	(پس از استقلال امارات از بریتانیا): آغاز روابط دیپلماتیک
۱۹۹۰	امضای توافق‌نامه همکاری‌های تجاری، اقتصادی و فنی
۲۰۰۶	توافق‌نامه همکاری‌های نظامی- فنی
۲۰۱۰	توافق‌نامه تشویق و حمایت متقابل از سرمایه‌گذاری‌ها
۲۰۱۱	توافق‌نامه مالیات‌گذاری بر درآمد سرمایه‌گذاری‌ها
۲۰۱۸	بیانیه مشارکت راهبردی شامل سیاست، امنیت، اقتصاد و انرژی

اطلاع‌نگاشت ۵: حوزه‌های اصلی همکاری‌های روسیه و امارات

- انرژی: نفت، گاز و منابع تجدیدپذیر
- امنیت انرژی و توسعه پایدار
- سرمایه‌گذاری و همکاری‌های مالی- اقتصادی
- همکاری‌های نظامی- فنی

اطلاع‌نگاشت ۶: دیدارهای سطح عالی روسیه و امارات

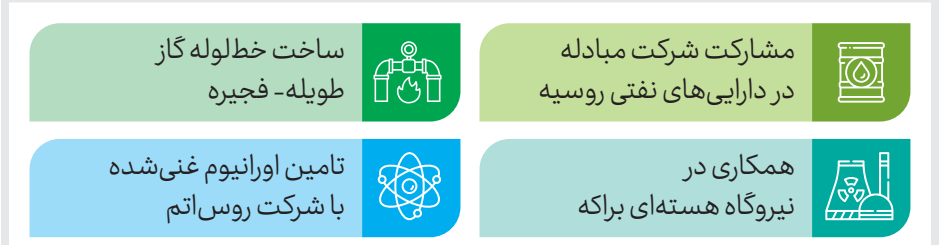
- سفرهای پوتین به امارات: ۲۰۰۷، ۲۰۱۹ و ۲۰۲۳
- سفرهای محمدبن‌زاید به روسیه: ۲۰۲۲، ۲۰۲۳، ۲۰۲۴ و ۲۰۲۵
- مشارکت در نشست‌های چندجانبه (بریکس)
- تعمیق روابط شخصی میان رهبران دو کشور

- تا ابتدای سال ۲۰۲۳، رتبه امارات در فهرست بازارهای صادراتی روسیه از ۴۱ به ۸ ارتقا یافت. تجارت دوجانبه در سال ۲۰۲۳ به رکورد ۱۱/۸ میلیارد دلار رسید و در نیمه اول سال ۲۰۲۵ نسبت به مدت مشابه در سال قبل ۸۰ درصد رشد داشت. پروژه‌های مشترک مهم شامل مشارکت شرکت سرمایه‌گذاری مبادله در دارایی‌های نفتی روسیه، ساخت خطلوله گاز طویله- فجیره، همکاری در نیروگاه هسته‌ای براکه و تامین اورانیوم غنی‌شده با شرکت روس‌اتم هستند.

اطلاع‌نگاشت ۷: پویایی تجارت و سرمایه‌گذاری روسیه و امارات

اطلاع‌نگاشت ۸: پروژه‌های مشترک مهم روسیه و امارات

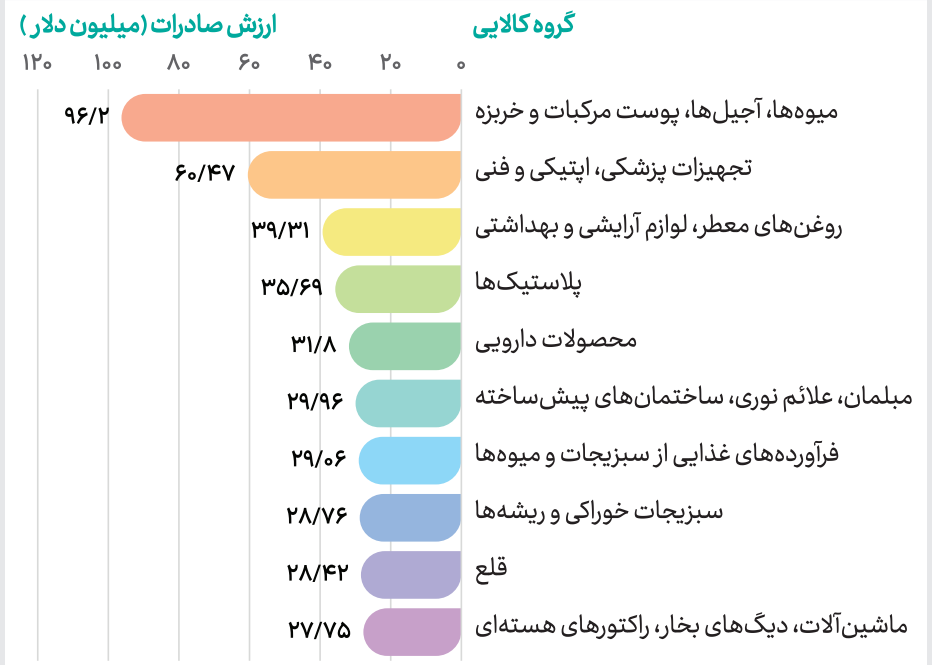
- نهادهـای دولتـی و خصوصـی زیـر نقـش مهمـی در تقویـت روابـط اقتصـادی دو کشـور دارنـد:
  - شورای تجاری روسیه-امارات وابسته‌به اتاق بازرگانی و صنایع روسیه که از سال ۲۰۰۶ فعالیت می‌کند؛
  - انجمن «شورای همکاری تجاری با امارات»؛
  - کمیسیون بین‌دولتی روسیه و امارات در زمینه همکاری‌های تجاری، اقتصادی و فنی که از سال ۱۹۹۴ فعال است؛
  - خانه تجارت در امارات؛ و
  - موسسه سفیران تجاری «روسیه تجاری».
- در سـال ۲۰۲۴، شـعبه‌ای از دانشـگاه اقتصـاد پلخانـوف در دبـی افتتـاح شـد و مرکـز همکاری‌هـای بین‌المللـی در دبیرسـتان پریماکـوف در منطقـه مسـکو آغـاز بـه کار کـرد. افزون‌بـرآن، برنامه‌هایـی بـرای تاسـیس «دانشـگاه روسـی» در امـارات در دسـت اجراسـت. در ژوئـن ۲۰۲۴ نیـز توافق‌نامـه‌ای در حـوزه ورزش میـان دو کشـور امضـا شـد.
- جـریان گردشگـران از زمـان لغـو رواديـد میـان روسـیه و امـارات در سـال ۲۰۱۸ به‌طـور قابل‌توجهـی افزایـش یافته‌اسـت. در سـال ۲۰۲۴، تعـداد گردشـگران روسـی در امـارات ۱۳/۴ درصـد افزایش یافـت و به ۱/۴۷ میلیـون نفـر رسید. شـمار گردشـگران اماراتی به روسـیه نیـز در سـال مذکـور ۵۴ درصـد رشـد داشـت و بـه ۶۷ هـزار نفـر رسـید کـه بالاتریـن رقـم در میـان کشـورهای حـوزه خلیج‌فـارس بـود.

نکات کلیدی در ارتباط با همکاری‌های روسیه و رژیم صهیونیستی

- روابط روسیه و رژیم صهیونیستی به‌طور رسمی بیش‌از سی سال قدمت دارد و مناسبات دو طرف از ۱۷ می ۱۹۴۸ سه روز پس از اعلام استقلال این رژیم آغاز شد.
- پس از فروپاشی شوروی در دسامبر ۱۹۹۱، سفارت روسیه در تل‌آویو و سفارت رژیم صهیونیستی در مسکو افتتاح شدند.
- امروزه میان دو طرف گفت‌وگوی سیاسی فعالی برقرار است. یکی از عوامل مهم در روابط دوجانبه، وجود جامعه بزرگ روس‌زبان در رژیم صهیونیستی (بیش‌از یک میلیون نفر) است. عامل جغرافیا نیز دو طرف را به یکدیگر نزدیک‌تر کرده‌است. فعال‌ترین گفت‌وگوهای روسیه با رژیم صهیونیستی به‌صورت منظم توسط آن دانشگاه‌هایی انجام می‌شود که دارای مراکز تحقیقاتی مرتبط با مسائل خاورمیانه هستند. ازجمله این مراکز می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:
  - بخش مطالعات خاورمیانه در مدرسه شرق‌شناسی دانشگاه تحقیقات ملی مدرسه عالی اقتصاد
  - مرکز مطالعات خاورمیانه در دانشگاه روابط بین‌الملل مسکو
  - باشگاه خاورمیانه‌ای دانشکده علوم سیاسی دانشگاه دولتی مسکو
- سازمان «پل‌های فرهنگی» به‌طور فعال در فعالیت‌های تحقیقاتی مشارکت دارد. هدف اصلی تحقیقات آن، تشکیل آرشیوی از یهودیان روسیه است که شامل اسناد، کتاب‌ها و دیگر منابع مرتبط با فرهنگ یهودی در امپراتوری روسیه سابق می‌باشد.
- براساس داده‌های منتشر شده در وب‌گاه تریدینگ اکونومیک، ارزش صادرات رژیم صهیونیستی به روسیه در سال ۲۰۲۴ حدود ۴۶۹/۷۵ میلیون دلار بوده‌است. بخش

قابل‌توجهی از صادرات شامل میوه‌ها، سبزیجات و فرآورده‌های غذایی است که نشان‌دهنده تقاضای بالا در بازار روسیه برای محصولات کشاورزی رژیم صهیونیستی است. دیگر محصولات صادراتی رژیم صهیونیستی شامل تجهیزات پزشکی و دارویی، پلاستیک، مبلمان، مواد شیمیایی، ابزارآلات و حتی آثار هنری است که بیانگر تنوع صنعتی و تولیدی این کشور است.

اطلاع‌نگاشت ۹: ارزش صادرات رژیم صهیونیستی به روسیه در سال ۲۰۲۴

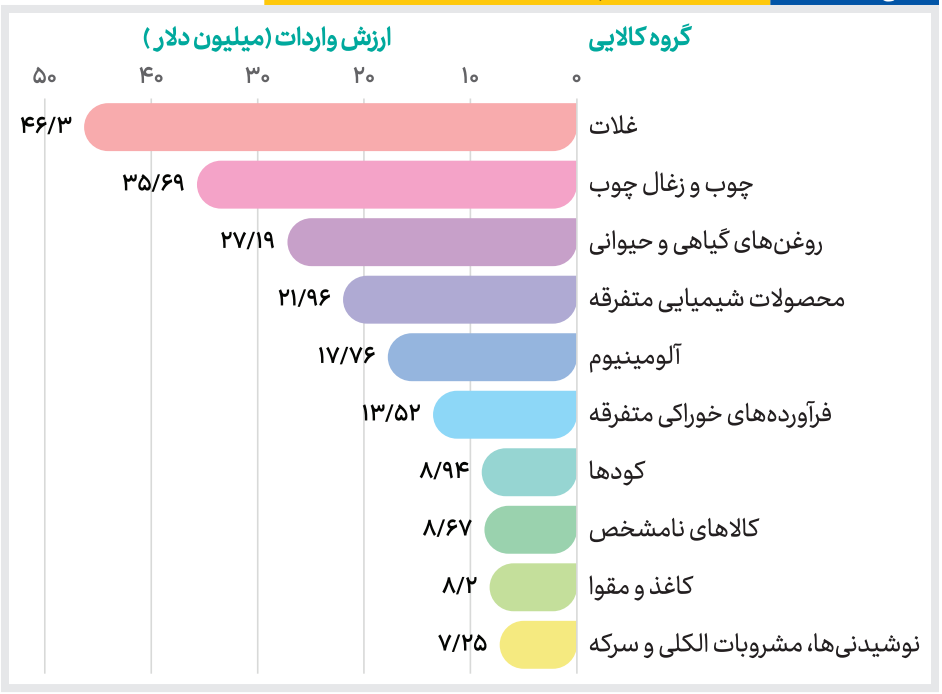

https://tradingeconomics.com/israel/exports/russia

- براساس داده‌های منتشر شده در وب‌گاه تریدینگ اکونومیک، ارزش واردات رژیم صهیونیستی از روسیه در سال ۲۰۲۴ حدود ۲۳۷/۶۲ میلیون دلار بوده‌است. بخش عمده‌ای از واردات شامل غلات، چوب، روغن‌های گیاهی و کودهاست که نشان‌دهنده وابستگی رژیم صهیونیستی به منابع اولیه روسیه است. آلومینیوم و محصولات

شیمیایی که برای صنایع تولیدی و ساخت‌وساز حیاتی هستند نیز سهم قابل‌توجهی دارند. واردات رژیم صهیونیستی از روسیه نسبت به صادرات آن تنوع کمتری دارد و بیشتر بر کالاهای پایه‌ای و اولیه متمرکز است. درمجموع می‌توان گفت تراز تجاری رژیم صهیونیستی در روابط با روسیه مثبت است، بدین‌معنا که حجم صادرات آن به روسیه بیش‌از واردات آن از این کشور است. این امر بیانگر توانمندی رژیم صهیونیستی در زمینه‌های صادراتی همچون کشاورزی، صنایع دارویی و فناوری‌های پیشرفته است.

اطلاع‌نگاشت ۱۰: ارزش واردات رژیم صهیونیستی از روسیه در سال ۲۰۲۴

https://tradingeconomics.com/israel/imports/russia

- یکی از پیشرفت‌های مهم در توسعه همکاری‌های آموزشی شامل امضای «برنامه همکاری میان دولت فدراسیون روسیه و دولت رژیم صهیونیستی در زمینه آموزش، علم و سیاست جوانان برای سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۳» در دسامبر ۲۰۲۰ بود.

- از سال ۲۰۰۰، روسیه و رژیم صهیونیستی به‌تدریج تعداد ارتباطات مستقیم میان دانشگاه‌های خود را افزایش داده‌اند. تعداد سهمیه‌های تخصیص‌یافته برای تحصیل شهروندان رژیم صهیونیستی در روسیه کاهش نیافته و آموزش عالی همچنان در میان اهالی رژیم صهیونیستی که ریشه تاریخی در روسیه دارند، مورداستقبال قرار دارد.

نکات کلیدی در ارتباط با همکاری‌های روسیه و برزیل

- همکاری اقتصادی میان روسیه و برزیل از نیمه دوم دهه ۱۹۹۰ بدون توجه به این‌که چه دولتی در کشور آمریکای جنوبی بر سر قدرت بوده به‌طور پویا توسعه یافته‌است. از اواخر دهه ۱۹۹۰، برزیل همواره بزرگ‌ترین شریک تجاری روسیه در آمریکای لاتین بوده و حجم تجارت دوجانبه از ۱/۱ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۷ به بیش‌از ۱۲/۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۳ افزایش یافته‌است.
- در پایان سال ۲۰۲۳، روسیه برای نخستین بار در میان پنج صادرکننده بزرگ کالا به برزیل قرار گرفت. البته اگرچه حجم تجارت دو کشور بسیار بیشتر از دوران اتحاد جماهیر شوروی است، اما قابل‌مقایسه با تجارت برزیل با چین (۱۴ برابر بیشتر) یا ایالات متحده (۷ برابر بیشتر) نیست و با تجارت روسیه با چین و هند نیز قابل‌قیاس نیست.
- در سال ۲۰۲۳، صادرات گازوئیل روسیه به‌طور قابل‌توجهی (بیش‌از ۶۶۰ هزار تن در مقابل ۷۴ هزار تن در سال ۲۰۲۲) افزایش یافت که باوجود تلاش کشورهای غربی برای محدود کردن صادرات نفت و فرآورده‌های نفتی روسیه بسیار مهم بود. اقتصاد برزیل به‌طور کلی انرژی‌بر است که برای مسکو مطلوب است.عامل

قیمت و ضعف صنعت پالایش نفت در برزیل نیز به موفقیت صادرکنندگان روسی کمک کرده و فرآورده‌های نفتی بخش عمده‌ای از رشد صادرات روسیه به برزیل را تشکیل می‌دهند.

- روسیه بزرگ‌ترین تامین‌کننده کودهای کشاورزی برای کشاورزان برزیلی است و فاصله قابل‌توجهی با رقبا دارد، به‌طوری‌که کانادا با ۱/۹۶ میلیارد دلار و چین با ۱/۶ میلیارد دلار در رتبه‌های بعدی قرار دارند.
- برزیل توانایی جایگزینی تامین‌کنندگان غربی اخیر در زمینه قطعات یدکی برای حمل‌ونقل هوایی (موتورها، تجهیزات راداری)، محصولات فلزی (برخی انواع نوردها و آلیاژها) و قطعات خودرو را دارد.

اطلاع‌نگاشت ۱۱: ساختار صادرات و واردات روسیه و برزیل

روسیه صادرکننده اصلی کودهای معدنی، گندم، نفت و فرآورده‌های نفتی به برزیل است.

برزیل تامین‌کننده اصلی گوشت، قهوه، شکر خام، دانه‌های سویا و مغزهای خوراکی برای روسیه است.

صادرات گازوئیل روسیه به برزیل در سال ۲۰۲۳ رشد چشمگیری (بیش‌از ۶۶۰ هزار تن) داشت.

حوزه‌های اصلی تجارت روسیه و برزیل شامل انرژی، کشاورزی، فلزات، دارو، ماشین‌آلات و هوافضا است.

حوزه‌های انرژی، کشاورزی (گوشت، قهوه، سویا)، کودهای معدنی، فلزات و دارو روند افزایشی داشته‌اند و به رشد تجارت دوجانبه کمک کرده‌اند.

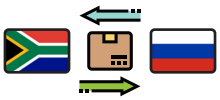
حوزه های ماشین‌آلات و تجهیزات، صنعت هوافضا و بخشی از اقلام غذایی (گوشت و ادویه‌جات) حوزه‌هایی هستند که در تجارت روسیه - برزیل روند کاهشی داشته‌اند.

نکات کلیدی در ارتباط با همکاری‌های روسیه و آفریقای جنوبی

- روابط آفریقای جنوبی و روسیه، درهم‌تنیدگی پیچیده‌ای از حافظه تاریخی، همبستگی ایدئولوژیک و منافع ژئوپلیتیکی درحال‌تحول را نشان می‌دهد. روابط دو کشور در دوره‌ای شکل گرفتند که اتحاد جماهیر شوروی از کنگره ملی آفریقا در مبارزه علیه آپارتاید حمایت می‌کرد و این روابط برپایه تعهد مشترک به اصول ضداستعمار و مقاومت در برابر امپریالیسم غربی بنا شدند.
- در سال‌های اخیر، آفریقای جنوبی و روسیه در قالب گروه‌هایی چون گروه بریکس نقاط‌مشترکی یافته‌اند که از آن‌ها برای مقابله با سلطه غرب و ترویج چندقطبی‌گرایی بهره می‌برند. این همبستگی، نارضایتی مشترک آن‌ها از نظام فعلی حکمرانی جهانی و تلاش برای تقویت نقش مستقل خود در عرصه بین‌المللی را بازتاب می‌دهد. البته علی‌رغم نزدیکی نمادین و دیپلماتیک، روابط اقتصادی میان دو کشور همچنان ضعیف باقی مانده‌است. اگرچه روابط آفریقای جنوبی و روسیه بر پایه گذشته‌ای مشترک بنا شده‌اند، اما به‌طور فزاینده‌ای تحت‌تاثیر اهداف راهبردی در چارچوب نظم جهانی درحال‌تحول قرار گرفته‌اند.
- براساس داده‌های آماری آفریقای جنوبی، حجم تجارت دوجانبه میان دو کشور در فاصله سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۴ به‌طور میانگین سالانه ۷/۵ درصد رشد داشته‌است.
- محصولات کشاورزی بخش قابل‌توجهی از تجارت بین روسیه و آفریقای جنوبی یعنی حدود ۴۰ درصد آن را تشکیل می‌دهند. محصولات صادراتی روسیه به آفریقای جنوبی شامل گندم، کود شیمیایی و زغال‌سنگ می‌شود. درمقابل، محصولات صادراتی آفریقای جنوبی به روسیه شامل مرکبات، سیب و انواع مغزها می‌شود. در

سال ۲۰۲۳، ارزش تجارت متقابل محصولات کشاورزی دو کشور ۳۰ درصد افزایش یافت و در ۱۰ ماه اول به ۵۳۰ میلیون دلار رسید. ارزش صادرات محصولات کشاورزی روسیه در سال مذکور تقریبا دو برابر شد. بااین‌حال، آفریقای جنوبی کمتر از ۱ درصد از کل تجارت روسیه را تشکیل می‌دهد.

اطلاع‌نگاشت ۱۲: میزان تجارت روسیه و آفریقای جنوبی و عمده محصولات تجاری دو کشور

عمده محصولات صادراتی روسیه به آفریقای جنوبی شامل گندم، کود شیمیایی و زغال‌سنگ است

محصولات صادراتی آفریقای جنوبی به روسیه شامل مرکبات، سیب و انواع مغزهاست

تجارت متقابل محصولات کشاورزی در سال ۲۰۲۳ معادل ۳۰ درصد افزایش یافت و در ده‌ماهه اول به ۵۳۰ میلیون دلار رسید

صادرات روسیه در این دسته نیز تقریبا دو برابر افزایش یافت. بااین‌حال، آفریقای جنوبی کمتر از ۱ درصد از کل تجارت روسیه را تشکیل می‌دهد

- در ارتباط با برنامه‌های راهبردی باید گفت دو کشور به‌دنبال توسعه همکاری‌های خود به ویژه در بخش‌های صنعت، زمین‌شناسی، انرژی، کشاورزی، فناوری اطلاعات و ارتباطات، علوم و آموزش به صورت دوجانبه و یا در چارچوب بریکس هستند.

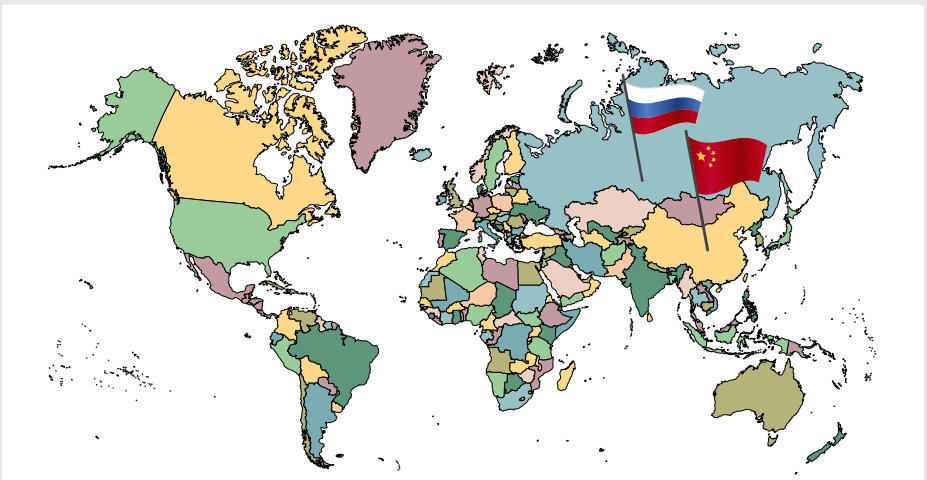

بخش اول

همکاری‌های روسیه و چین

۱.مقدمه

روابـط روسیـه و چین مسیـر طولانی و پر فرازونشیبی را طی کرده‌اسـت. این مناسـبات از رقابت ژئوپلیتیکی در قرن نوزدهم تا دوسـتی و همکاری در دهه ۱۹۵۰، سـپس تقابل در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ و درنهایت شکل‌گیری مشارکت راهبردی در قرن بیست‌ویکم متغیر بوده‌اسـت. پـس از فروپاشـی اتحـاد جماهیر شوروی و اتخاذ سیاسـت خارجـی چندجانبه توسط روسیه، روابط با چین به یکی از اولویت‌های اصلی تبدیل شد. از سال ۲۰۰۱ با امضای پیمـان حسـن همجواری، دوسـتی و همـکاری[1]، سـازوکار تعامـل راهبردی میـان دو کشور برقرار شده‌است [۱].

1. Treaty of Good Neighborliness, Friendship and Cooperation/ договор о добрососедстве, дружбе и сотрудничестве

باوجود پویایی روند روبه‌رشد روابط دو کشور در دهه ۲۰۰۰، مناسبات دوجانبه مسکو و پکن پس از سال ۲۰۱۴ و در شرایطی که روسیه به‌دلیل تحریم‌های غرب علیه این کشور سیاست «چرخش به شرق»[1] را به‌طور فعال در دستورکار قرار داد، شتاب بیشتری گرفت. چین اکنون بزرگ‌ترین شریک تجاری و راهبردی روسیه است. این مسیر به تقویت پایداری اقتصادی دو کشور و ایجاد سازوکارهای مشترک برای مقابله با فشارهای غرب کمک کرده‌است [۱].

در سال ۲۰۲۴، امضای بیانیه مشترک فدراسیون روسیه و جمهوری خلق چین در مورد تعمیق مشارکت جامع و تعامل راهبردی، ورود به عصر جدید در چارچوب هفتادوپنجمین سالگرد برقراری روابط دیپلماتیک بین دو کشور[2] با تمرکز بر حکمرانی جهانی گام مهمی در جهت نزدیکی سیاسی بیشتر روسیه و چین بوده‌است. در این سند، روسیه و چین برای نخستین بار به‌صورت هماهنگ با سلطه اطلاعاتی غرب مخالفت کردند و آمادگی خود را برای توسعه پلتفرم‌های جهانی جایگزین ازجمله کانال‌های جدید ارتباطات راهبردی، خبرگزاری‌های مستقل بین‌المللی و زیرساخت‌های دیجیتال مشترک اعلام نمودند. در این چارچوب، مفهوم جهان چندقطبی[3] از یک اصل نظری به ابزاری واقعی برای حفاظت‌از حاکمیت ملی و هویت کشورها تبدیل شد. این موضوع به‌خصوص در شرایط فشار تحریمی و اطلاعاتی غرب اهمیت ویژه‌ای برای دو کشور دارد [۱].

1. Turn to the East/ Поворот на Восток
2. Joint statement of the Russian Federation and the Chinese People's Republic on the Deepening of Comprehensive Partnership and Strategic Cooperation, Entering a New Era, in the Context of the 75th Anniversary of the Establishment of Diplomatic Relations between the Two Countries
3. Multipolar World/ Многополярный Мир

۲. همکاری‌های تجاری و اقتصادی روسیه و چین

به‌طورکلی، ساختار تجارت دوجانبه روسیه و چین حالت مکمل دارد. روسیه عمدتا مواد خام و نیمه‌ساخته‌ها را به چین صادر می‌کند، درحالی‌که از چین کالاهای نهایی، ماشین‌آلات، تجهیزات و محصولات مصرفی را وارد می‌کند [۲]. در حال حاضر، روابط چین و روسیه به اوج بی‌سابقه‌ای رسیده‌است. چین و روسیه مدت‌هاست که از دوستی عمیق و همکاری تجاری و اقتصادی دیرینه‌ای برخوردارند. از سال ۲۰۱۲ تا به امروز، چین به بزرگ‌ترین شریک تجاری روسیه تبدیل شده‌است. در سال‌های اخیر، همکاری تجاری و اقتصادی چین و روسیه به‌طور قابل‌توجهی تشدید شده و به موفقیت‌های تاریخی دست یافته‌است [۳].

چین بزرگ‌ترین شریک تجاری روسیه و خریدار اصلی کالاهای روسی است. این کشور تقریبا یک‌سوم کل صادرات این کشور را خریداری می‌کند. چین همچنین تامین‌کننده اصلی کالا برای روسیه است و ۵۳ درصد از واردات آن را تشکیل می‌دهد [۴].

اطلاع‌نگاشت ۱: سهم کشورها در واردات و صادرات روسیه در سال ۲۰۲۳ (برحسب درصد)

سهم کشورها در واردات روسیه

<table>
<tr><td colspan="5">چین ۵۳٪</td></tr>
<tr><td rowspan="2">هند ۲٪
لهستان ۲٪</td><td rowspan="2">ایتالیا ۲٪
امارات ۲٪</td><td>قزاقستان ۵٪</td><td>آلمان ۵٪</td><td>ترکیه ۵٪</td></tr>
</table>

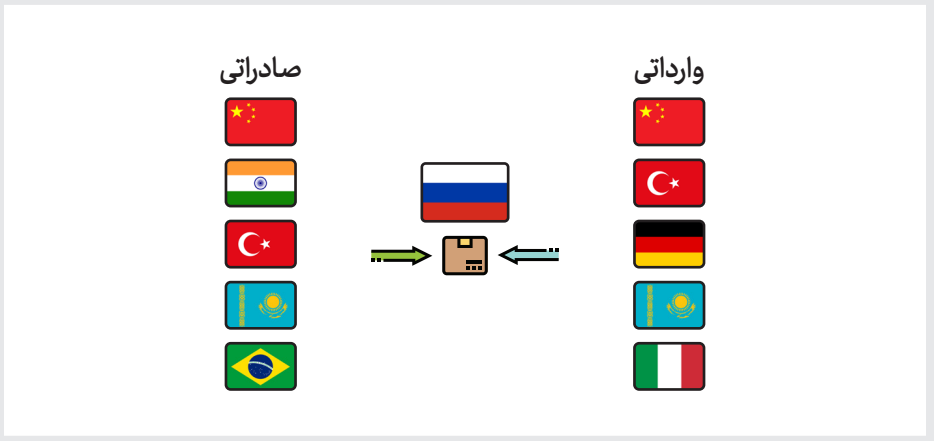
سهم کشورها در صادرات روسیه

منبع: https://vostokgosplan.ru/wp-content/uploads/digest_russia_china.pdf

بزرگ‌ترین مقاصد صادراتی روسیه در سال ۲۰۲۳ شامل چین (۱۲۹ میلیارد دلار)، هند (۶۶/۱ میلیارد دلار)، ترکیه (۳۱ میلیارد دلار)، قزاقستان (۱۶/۱ میلیارد دلار) و برزیل (۱۱/۱ میلیارد دلار) می‌شود [۴]. به‌همین‌ترتیب، بزرگ‌ترین مقاصد وارداتی روسیه در سال ۲۰۲۳ شامل چین (۱۱۰ میلیارد دلار)، ترکیه (۱۰/۸ میلیارد دلار)، آلمان (۹/۸۴ میلیارد دلار)، قزاقستان (۹/۷۸ میلیارد دلار) و ایتالیا (۵/۰۴ میلیارد دلار) می‌شود [۴].

اطلاع‌نگاشت ۲: بزرگ‌ترین مقاصد تجاری روسیه در سال ۲۰۲۳ [۴]

منبع: https://vostokgosplan.ru/wp-content/uploads/digest_russia_china.pdf

همکاری روسیه و چین طی سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۴ در شرایط همه‌گیری کوید-۱۹، بحران‌های آماد جهانی و تشدید تنش‌های روسیه با غرب به‌طورقابل‌توجهی گسترش

یافت، به‌طوری‌که حجم گردش تجاری متقابل در سال ۲۰۲۳ به رکورد ۲۴۰ میلیارد دلار رسید [۱]. همکاری اقتصادی میان روسیه و چین همچنان ستون اصلی روابط دوجانبه محسوب می‌شود. طبق داده‌های اداره‌کل گمرک جمهوری خلق چین، حجم تجارت روسیه و چین در سال ۲۰۲۴ با ۱/۹ درصد افزایش نسبت به سال ۲۰۲۳ به ۲۴۴/۸ میلیارد دلار رسید که شامل صادرات ۱۲۹/۳ میلیارد دلاری روسیه و صادرات ۱۱۵/۵ میلیارد دلاری متقابل چین می‌شود. مازاد تجاری روسیه ۱۳/۸ میلیارد دلار بوده‌است. بنابراین، گردش مالی تجارت دوجانبه در سال ۲۰۲۴ به یک رکورد تاریخی جدید رسید و برای دومین سال متوالی، این رقم از هدف تعیین‌شده توسط رهبران روسیه و چین برای رسیدن به مرز ۲۰۰ میلیارد دلار نیز به‌طور قابل‌توجهی فراتر رفت [۵]. این روند مثبت حتی در شرایط آشفتگی جهانی ناشی‌از تحریم‌ها و بی‌ثباتی ژئوپلیتیکی نیز حفظ شده‌است [۱].

افزون‌براین، ساختار تجارت دو کشور درحال‌تغییر است، به‌طوری‌که اگر پیش‌تر صادرات روسیه به چین عمدتا شامل هیدروکربن‌ها و فلزات بود، در سال ۲۰۲۴ سهم محصولات فناورانه و پروژه‌های مشترک در صنایع راهبردی مانند هوافضا و انرژی هسته‌ای افزایش یافته‌است. از نمونه‌های برجسته می‌توان به پروژه ساخت واحدهای جدید نیروگاه هسته‌ای تیانوان[1] با مشارکت شرکت روس‌اتم[2] اشاره کرد [۱]. به‌طورمشابه، سهم محصولات کشاورزی فرآوری‌شده، مهندسی مکانیک و صنایع شیمیایی نیز در حال‌افزایش است که این خود نشان‌دهنده گذار تدریجی به مدل همکاری پایدارتر و متنوع‌تر است [۲].

چین همچنان بزرگ‌ترین شریک تجاری و اقتصادی روسیه باقی مانده و تقاضای پایداری برای منابع انرژی، فلزات، چوب و محصولات کشاورزی روسیه دارد. بااین‌حال،

1. Tianwan Nuclear Power Plant/ АЭС «Тяньвань»
2. Rosatom/ Росатом

تلاش چین برای تنوع‌بخشی به واردات موجب کاهش حجم مبادلات در آغاز سال ۲۰۲۵ شده‌است. درعین‌حال، روسیه به‌تدریج صادرات خود را فراتر از مواد خام گسترش داده و محصولات صادراتی آن مواد غذایی، تجهیزات پیشرفته، محصولات صنایع دفاعی و صنایع شیمیایی را نیز دربرمی‌گیرد. ایجاد خوشه‌های صنعتی مشترک در مناطق مرزی هم زنجیره‌های جدیدی از ارزش افزوده را شکل داده و به تعمیق یکپارچگی اقتصادی دو کشور کمک کرده‌است [۱].

◆ همکاری‌های چین و روسیه در زمینه امور مالی و سرمایه‌گذاری

در شرایط فشار تحریمی غرب، روسیه و چین به‌طور پیوسته استفاده از ارزهای ملی در مبادلات دوجانبه را افزایش داده‌اند، به‌طوری‌که اکنون بیش از ۸۰ درصد معاملات تجاری بین دو کشور با روبل و یوان انجام می‌شود. بانک‌ها و صندوق‌های سرمایه‌گذاری چینی در تامین‌مالی پروژه‌های زیرساختی بزرگ روسیه مشارکت فعال دارند که به‌عنوان نمونه می‌توان به پروژه «یامال ال‌ان‌جی»[1] اشاره کرد که بزرگ‌ترین پروژه سرمایه‌گذاری روسیه در پنج سال اخیر است. شرکت ملی نفت چین (CNPC)[2] مالک ۲۰ درصد سهام این پروژه و صندوق راه ابریشم[3] مالک ۹/۹ درصد آن است. تامین‌مالی این پروژه توسط کنسرسیومی از بانک‌های چینی به رهبری بانک توسعه چین[4] انجام شده و مجموع سرمایه‌گذاری حدود ۲۰ میلیارد دلار برآورد می‌شود [۱].

پروژه بزرگ «زاپسیب‌نفت‌خیم»[5] در شهر توبولسک[6] نیز نیازمند سرمایه‌گذاری عظیمی بود که بخش عمده آن توسط بانک‌های چینی و با مشارکت شرکت سینوپک[7] و صندوق

1. Yamal LNG/ Ямал СПГ
2. China National Petroleum Corporation,
3. Silk Road Fund
4. China Development Bank
5. Zapsibneftekhim/ ЗапСибНефтехим
6. Tobolsk/ Тобольск
7. Sinopec

راه ابریشم تامین شد. ارزش این پروژه ۹/۵ میلیارد دلار است. چین همچنین در پروژه‌های دیگر شرکت «سیبور»[1] مشارکت داشته‌است که به‌عنوان نمونه می‌توان به خرید ۲۵ درصد+۱ سهم کارخانه لاستیک مصنوعی در کراسنویارسک[2] در سال ۲۰۱۳ اشاره کرد که بخش عمده تولیدات آن به بازار چین صادر می‌شود. پروژه «آرکتیک- ال‌ان‌جی۲[3] متعلق‌به شرکت «نواتک»[4] نیز با مشارکت شرکت ملی نفت فراساحلی چین (CNOOC)[5] و شرکت ملی اکتشاف و توسعه نفت و گاز چین (CNODC)[6] از زیرمجموعه‌های شرکت ملی نفت چین درحال‌اجرا است. هریک از این شرکت‌ها ۱۰ درصد سهم دارند و ارزش سرمایه‌گذاری از سوی چین حدود ۲۵ میلیارد دلار برآورد می‌شود [۱].

◆ همکاری چین و روسیه در حوزه انرژی

انرژی یکی از محورهای اصلی همکاری‌های اقتصادی روسیه و چین به‌شمار می‌آید. باوجود چالش‌های مداوم ناشی‌از بحران اوکراین و تحریم‌های بین‌المللی، روسیه جایگاه خود را به‌عنوان شریک کلیدی چین در حوزه انرژی تقویت کرده‌است [۱]. درواقع، منابع انرژی (سوخت‌های معدنی، نفت و فرآورده‌های نفتی) اصلی‌ترین بخش صادرات روسیه به چین هستند. صادرات انرژی روسیه به چین به‌ویژه در سال ۲۰۲۲ پس از آغاز جنگ اوکراین افزایش یافته‌است. از فوریه ۲۰۲۲ تا سپتامبر ۲۰۲۳، چین حدود ۱۰۴/۶۱۳ میلیارد یورو سوخت فسیلی از روسیه وارد کرد که از این میزان حدود ۸۲ میلیارد یورو مربوط‌به واردات نفت از روسیه بوده‌است. در سال ۲۰۲۳، حجم صادرات نفت روسیه به چین به

1. SIBUR/ СИБУР
سیبور شرکتی پیشتاز در زمینه تولید پلیمر و لاستیک در روسیه و یکی از شرکت‌های به‌سرعت درحال‌رشد در صنعت پتروشیمی جهان است.
2. Krasnoyarsk/ Красноярск
3. Arctic LNG-2/ Арктик СПГ-2
4. Novatek/ Новатэк
5. China National Offshore Oil Corporation
6. China National Oil and Gas Exploration and Development Company

۳/۳ میلیون بشکه در روز رسید. به‌این‌ترتیب، بازار چین بخشی از مازاد نفت و فرآورده‌های نفتی روسیه را که درنتیجه تحریم‌ها ایجاد شده‌بود، جذب کرد [۶].

در پایان سال ۲۰۲۴، سهم صادرات نفت روسیه به چین از ۲۰ درصد فراتر رفت و صادرات گاز طبیعی ازطریق خطوط‌لوله حدود ۴۰ درصد از کل واردات چین در این بخش را تشکیل داد. بنابراین، مشارکت انرژی میان دو کشور به‌ویژه در شرایط بحران انرژی در اروپا و محدودیت‌های اعمال‌شده از سوی کشورهای غربی در زمینه تامین منابع انرژی ماهیتی راهبردی و بلندمدت یافته‌است [۱].

خط‌لوله گاز «قدرت سیبری»[1] یکی از پروژه‌های شاخص و بزرگ در حوزه انرژی است که نماد دوره جدیدی از مشارکت دو کشور در این حوزه محسوب می‌شود. افزون‌برآن، پروژه‌های مشترک در زمینه استخراج منابع هیدروکربنی در فلات قاره قطب شمال و ساخت نیروگاه‌های هسته‌ای مدرن در چین با مشارکت شرکت دولتی روس‌اتم ادامه دارد. همکاری‌های دو کشور در بخش انرژی شامل حوزه‌های نوظهور ازجمله توسعه انرژی هیدروژنی، ایجاد زیرساخت‌های صادرات گاز طبیعی مایع و تحقیقات مشترک در زمینه انرژی‌های تجدیدپذیر نیز می‌شود [۱].

گفتنی است پس از سال‌ها بحث درباره خط‌لوله «قدرت سیبری-۲»[2] و تاخیر چین در نهایی کردن این پروژه، درنهایت الکسی میلر[3]، مدیرعامل گازپروم[4]، در دوم سپتامبر ۲۰۲۵ اعلام کرد که این شرکت به همراه شرکت ملی نفت چین یک تفاهم‌نامه الزام‌آور حقوقی برای احداث خطوط‌لوله انتقال گاز «قدرت سیبری ۲» و «سایوز وستوک»[5] از مسیر مغولستان به امضا رسانده‌اند [۷].

1. Power of Siberia/ Сила Сибири
2. Power of Siberia 2
3. Alexey Miller
4. Gazprom
5. Soyuz Vostok/ Союз Восток

بااین‌همه، چین هدف‌گذاری کرده‌است که تا سال ۲۰۶۰ به بی‌طرفی کربن برسد. این امر می‌تواند تهدیدی برای صادرات انرژی روسیه باشد. اروپا نیز قصد دارد این هدف را تا سال ۲۰۵۰ محقق کند و بسیاری از کشورهای درحال‌توسعه هم اهداف مشابهی برای سال‌های ۲۰۵۰ تا ۲۰۶۰ در نظر دارند. بنابراین صرف‌نظر از سیاست‌های تحریمی، روسیه باید توسعه اقتصاد سبز و کم‌کربن را در راهبرد انرژی خود لحاظ کند [۶].

۳. همکاری روسیه و چین در حوزه علم، فناوری و نوآوری

در سال‌های نخست تاسیس جمهوری خلق چین، زیرساخت‌های صنعتی جدید و سازمان‌های پژوهشی و آموزشی جهت آموزش نیروهای متخصص علمی و فنی در چین با حمایت اتحاد جماهیر شوروی شکل گرفت. پس از فروپاشی شوروی، همکاری‌های علمی و فنی چین و روسیه به یک مشارکت چندسطحی، چندوجهی و یکپارچه تبدیل شد که حوزه‌های مختلفی را دربرمی‌گرفت. از سال ۱۹۹۷، همکاری علمی و فنی بین دولت‌های دو کشور براساس فعالیت کمیته فرعی همکاری علمی و فنی[1] و کمیته هماهنگی همکاری‌های نوآورانه روسیه و چین[2] شکل گرفت که در چارچوب نشست‌های منظم رهبران دو کشور اجرا می‌شد. درحال حاضر، این همکاری از مرحله انتقال فناوری به تحقیق‌وتوسعه مشترک، همکاری صنعتی پیشرفته و تعمیق همکاری‌های علمی و نوآورانه تغییر جهت

1. Subcommission on Scientific and Technical Cooperation/ Подкомиссия по научно-техническому сотрудничеству
2. Coordinating Committee for Russian-Chinese Innovative Cooperation/ Координационный комитет российско-китайского инновационного сотрудничества

داده‌است. در سطح همکاری علمی و فناوری منطقه‌ای، برخی استان‌ها و شهرهای چین نظیر هاربین[1] در هیلونگ‌جیانگ[2]، چانگ‌چون[3] در جیلین[4] و یانتای[5] موسسات و پلتفرم‌های ویژه‌ای برای تعامل در حوزه نوآوری‌های علمی و فناوری با روسیه و کشورهای مستقل مشترک‌المنافع ایجاد کرده‌اند. به‌طورمشابه، شهرهای گوانگژو[6] (در استان شاندونگ)[7]، شنژن[8] (استان گوانگ‌دونگ)[9]، شی‌آن[10] (در استان شاآنشی)[11]، نانجینگ[12] (در استان جیانگسو)[13]، و ووهان[14] (در استان هوبئی)[15] به‌طور فعالانه با مسکو، سن‌پترزبورگ، استان‌های اطراف مسکو، یکاترینبورگ[16]، تومسک[17]، نووسیبیرسک[18] و سایر مناطق روسیه در همکاری‌های حوزه نوآوری مشارکت دارند. افزون‌براین، دانشگاه‌های معتبر دو کشور از مزایای خود برای گسترش تعاملات علمی و فناوری بهره برده و موسسات پژوهشی مشترک، آزمایشگاه‌های مشترک و مراکز تحقیقاتی مرتبط با فضا، اقلیم، هوش مصنوعی، اخترفیزیک، فناوری‌های دریایی، راه‌آهن‌های پرسرعت، فناوری‌های قطبی، لیزر، پروتون‌های ابررسانا و سایر حوزه‌های علمی در هر دو کشور ایجاد شده‌اند. این مشارکت نقش مهمی در تقویت همکاری‌های علمی و فناورانه، توسعه همکاری‌های صنعتی،

1. Harbin
2. Heilongjiang
3. Changchun
4. Jilin
5. Yantai
6. Guangzhou
7. Shandong
8. Shenzhen
9. Guangdong
10. Xi'an
11. Shaanxi
12. Nanjing
13. Jiangsu
14. Wuhan
15. Hubei
16. Yekaterinburg
17. Tomsk
18. Novosibirsk

تعمیق فناوری‌های نوین، ارتقای سطح فناوری محصولات، تسریع تحقیقات و نوآوری‌های علمی و افزایش سرعت تحول فناوری داشته‌است [۸].

در سال‌های اخیر، همکاری‌های علمی و فناوری بین چین و روسیه موضوع داغی در مطالعه روابط اقتصادی چین و روسیه بوده‌است. سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۲۱ رسما توسط رهبران دو کشور به‌عنوان «سال‌های همکاری علمی و نوآورانه بین چین و روسیه» اعلام شده‌اند [۸]. این امر به ارتقای توسعه روابط دوجانبه در زمینه علم و فناوری در مرحله فعلی انجامیده‌است [۹]. به‌طورکلی، ارتقای همکاری علمی و نوآورانه بین چین و روسیه انگیزه قدرتمندی برای افزایش سطح و بهبود کیفیت روابط اقتصادی چین و روسیه ایجاد می‌کند و همچنین یکی از امیدوارکننده‌ترین حوزه‌ها در آینده نزدیک است [۸].

باوجود تحریم‌های اعمال‌شده از سوی ایالات متحده، چین همچنان یکی از مهم‌ترین شرکای فناوری روسیه محسوب می‌شود. پروژه‌های مشترک شامل توسعه زیرساخت‌های مخابراتی، ایجاد پلتفرم‌های دیجیتال برای تجارت فرامرزی، پیاده‌سازی سیستم‌های آماد هوشمند و گمرک دیجیتال است. همکاری در حوزه امنیت اطلاعات و توسعه نرم‌افزارهای مشترک نیز نقش مهمی در کاهش وابستگی به فناوری‌های غربی ایفا می‌کند [۱]. درمجموع، وضعیت ژئوپلیتیکی جهان نشان‌دهنده نزدیکی روسیه و چین در جوانب مختلف است [۹] و روابط دو کشور با مشارکت جامع و تعامل راهبردی به سطح بی‌سابقه‌ای رسیده‌است. تقویت همکاری‌های دوجانبه در زمینه علم، فناوری و نوآوری نیز به یکی از وظایف کلیدی در دوران جدید تبدیل شده‌است [۱۰]. چین و روسیه در جهان متلاطم امروز جایگاهی کلیدی دارند. در مواجهه با چالش‌های مشترک، تقویت هماهنگی‌های راهبردی و ارتقای مشترک همکاری‌های

علمی، فناورانه و نوآورانه برای چین و روسیه از اهمیت حیاتی برخوردار است. از منظر روابط دوجانبه، همکاری در حوزه علم، فناوری و نوآوری نمونه‌ای از تعاملات نوین میان قدرت‌های بزرگ است که مبنای مشارکت راهبردی پایدار و بلندمدت را ایجاد می‌کند. گسترش عمیق همکاری‌های علمی، فناورانه و نوآورانه چین و روسیه یک انتخاب راهبردی است که برای هم‌راستا شدن با روندهای انقلاب علمی، فناورانه و تحول صنعتی جدید انجام می‌شود. این موضع سنجیده دو طرف باهدف مقابله با چالش‌های مشترک، حفظ جایگاه رهبری علمی و فناورانه هر دو کشور و فائق آمدن بر محدودیت‌های راهبردی اتخاذ شده‌است. در شرایط رقابت شدید در بازار نوآوری‌ها و همکاری‌های فراگیر بین کشورها و باتوجه‌به افزایش کمبود منابع و محدودیت‌های زمانی، ادغام همگرایی‌های مستقل و نوآوری‌ها به یک روند کلی تبدیل شده‌است [۸]. البته به این موارد باید برخی سیاست‌های محدودکننده و تحریمی از جانب غرب بر سایر کشورها را نیز اضافه کرد. بنابه اذعان منابع روسی، ایالات متحده از موقعیت انحصاری خود در بسیاری از ساختارهای بین‌المللی استفاده می‌کند و با پیروی از سیاست‌های پوپولیستی و انزواگرایانه تلاش می‌کند چین و روسیه را در حوزه‌های مختلف، ازجمله علم و فناوری، محدود کند. ازیک‌سو، شدت تحریم‌ها علیه روسیه افزایش یافته‌است و دسترسی به فناوری‌های پیشرفته ازطریق صلاحیت قضایی فراسرزمینی و سایر روش‌ها مسدود شده‌است. ازسوی‌دیگر، ایالات متحده با تشدید محدودیت‌های فناوری علیه چین سعی دارد مسیر این کشور به سمت نوآوری‌های برتر و زنجیره‌های تولید پیشرفته را مسدود کند و فرصت‌های ایجاد ارزش افزوده مبتنی‌بر نوآوری را کاهش دهد. در حال حاضر، آمریکا و متحدانش درحال‌شکل‌دهی یک نظام بین‌المللی برای محدودسازی چین و روسیه هستند که شامل هماهنگی

سیاست‌های فناورانه، تغییر استانداردها و مقررات فنی، و اصلاح الگوهای مدیریت علم و فناوری می‌شود [۸]. بسیاری از شرکت‌های فناوری غربی (ازجمله اپل[۱]، دل[۲]، اینتل[۳]، اریکسون[۴]، اوراکل[۵] و مایکروسافت[۶]) نیز پس از اعمال تحریم‌های غرب علیه روسیه به‌دلیل بحران اوکراین فعالیت‌های خود را در روسیه متوقف کرده یا این کشور را ترک کرده‌اند. همکاری‌های علمی و آموزشی نیز تحت تحریم قرار گرفته‌اند، به‌طوری‌که بنیاد تحقیقات آلمان[۷] تمامی برنامه‌های همکاری علمی خود با روسیه را به حالت تعلیق درآورده‌است. رتبه‌بندی دانشگاهی کیواس[۸] دیگر دانشگاه‌های روسی را لحاظ نمی‌کند و وب‌آوساینس[۹] دسترسی دانشمندان روسی به پایگاه داده‌های علمی را مسدود کرده‌است. بااین‌وجود، همکاری‌های علمی و فناورانه بین چین و روسیه تحت‌فشار تحریم‌ها متوقف نشده و همچنان به‌طور عادی ادامه دارد [۸]. طرفین قصد دارند به تعمیق همکاری در حوزه بشردوستانه ادامه دهند و تبادلات متقابل در زمینه آموزش، علوم و فناوری را به‌طور مداوم گسترش دهند [۱۲].

شایان ذکر است یکی از جوانب حائزاهمیت همکاری روسیه با چین به این دلیل است که چین در میان اقتصادهای پیشرفته جهان مقام پیشرو را دارد و به‌طور قابل‌توجهی از کشورهای گروه هفت پیشی گرفته‌است. چین بزرگ‌ترین کشور تولید صنعتی و تجاری در جهان است. این کشور همچنین برای سال‌های پیاپی رتبه اول جهانی در تعداد درخواست‌های بین‌المللی ثبت اختراعات را به خود اختصاص داده و

1. Apple
2. Dell
3. Intel
4. Ericsson
5. Oracle
6. Microsoft
7. German Research Foundation
8. QS World University Rankings
9. Web of Science

بدین‌ترتیب جایگاه این کشور در اقتصاد نوآورانه ارتقا یافته‌است [۹]. چین براساس شاخص جهانی نوآوری (GII)[1] سازمان جهانی مالکیت فکری (وایپو)[2] در سال ۲۰۲۵ به جایگاه ۱۰ در این فهرست ارتقا یافت. در نوزدهمین کنگره ملی حزب کمونیست چین[3] هدف‌گذاری شده‌است که چین با اصلاحات تدریجی در نظام نوآوری خود، تا سال ۲۰۳۵ وارد گروه کشورهای پیشرو در نوآوری شود و تا سال ۲۰۵۰ به قدرت علمی و نوآورانه تبدیل شود. در پنجمین نشست کمیته مرکزی حزب نیز تاکید شده‌است که نوآوری به‌عنوان محور اصلی نوسازی کشور در نظر گرفته‌شود و خودکفایی علمی و فناورانه به‌عنوان ستون راهبردی توسعه ملی پذیرفته شود. در این نشست همچنین بر تقویت تبادلات و همکاری‌های علمی و فناورانه بین‌المللی در شرایط باز تاکید شده تا بدین‌ترتیب بتوان ظرفیت نوآوری کشور را ارتقا بخشید [۸].

به‌طورمشابه، روسیه نیز براساس شاخص جهانی نوآوری سازمان جهانی مالکیت فکری در سال ۲۰۲۵ در رتبه ۶۰ این فهرست قرار گرفت. البته روسیه از دیرباز جایگاه برجسته‌ای در علوم بنیادی داشته‌است و از رهبران جهانی در تحقیقات نظری ریاضیات، فیزیک، شیمی، علم مواد و سایر حوزه‌های علمی محسوب می‌شود. این کشور با بهره‌گیری‌از توانایی‌های گسترده خود در تحقیقات بنیادی و ایده‌های نوآورانه منحصربه‌فرد در فیزیک در زمینه هدایت پروژه‌های بزرگ علمی بین‌المللی فعالیت دارد. روسیه در برخی فناوری‌های کاربردی مانند هوافضا، لیزر، مهندسی زیستی، انرژی هسته‌ای و مواد نوین از جایگاه پیشرو و تثبیت‌شده‌ای در سطح جهانی برخوردار است. این کشور در فناوری‌های نظامی ازجمله بمب‌افکن‌های استراتژیک دوربرد، موشک‌های بالستیک، موتورهای هوایی و فضایی،

1. The Global Innovation Index
2. World Intellectual Property Organization (WIPO)/ Всемирная организация интеллектуальной собственности
3. 19th National Congress of the Communist Party of China

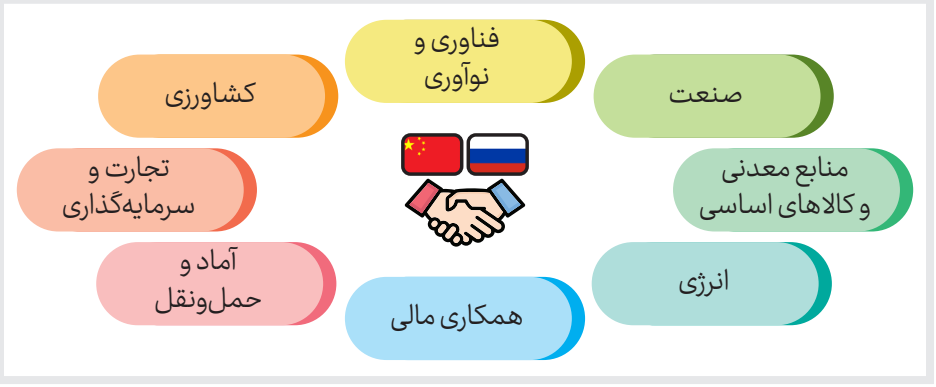
زیردریایی‌ها و سایر سیستم‌های پیشرفته نیز در صدر فهرست کشورهای با فناوری‌های پیشرفته جهانی قرار دارد [۸].

همکاری‌های دو کشور در حوزه علم، فناوری و نوآوری همچنین شامل تدوین راهبردهای جدید برای توسعه فناوری و ارتقای همکاری‌های علمی و فناوری دو کشور می‌شود [۹]. به‌عنوان مثال، روسیه و چین به‌منظور توافق در مورد حوزه‌های اصلی همکاری و تعمیق بیشتر روابط در زمینه علم، فناوری و نوآوری، نقشه‌راه همکاری روسیه و چین در زمینه علم، فناوری و نوآوری برای سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۵ [1] را تدوین کرده‌اند که در چارچوب توافق‌نامه بین دولت فدراسیون روسیه و دولت جمهوری خلق چین در مورد همکاری علمی و فنی مورخ ۱۸ دسامبر ۱۹۹۲ اجرا می‌شود [۱۰]. این نقشه‌راه در ۲۶ آگوست ۲۰۲۰ توسط وزارت علوم و آموزش عالی فدراسیون روسیه و وزارت علوم و فناوری جمهوری خلق چین امضا شد [۱۱]. نقشه‌راه مذکور حوزه‌های اولویت‌دار همکاری را به‌عنوان فناوری‌های دیجیتال، سیستم‌های پردازش داده‌های بزرگ، هوش مصنوعی، رایانه و ارتباطات معرفی کرده‌است. یکی از ابعاد مهم این نقشه‌راه شامل تمرکز بر همکاری مشترک در زمینه سیستم‌های حمل‌ونقل خودران، مواد جدید و نانوفناوری‌ها به‌منظور کاهش وابستگی به بازارهای خارجی غیردوست است. در این نقشه‌راه همچنین به تحقیقات مشترک در زمینه انرژی و منابع انرژی جدید، فناوری‌های صرفه‌جویی در انرژی و حفاظت از محیط‌زیست، فناوری‌های کشاورزی سازگار با محیط‌زیست، علوم زمین، فناوری‌های دریایی و همچنین تحولات در زمینه پزشکی شخصی‌سازی‌شده، زیست‌فناوری، زیست‌پزشکی و مهندسی زیستی، علوم شناختی و علوم اعصاب توجه ویژه‌ای شده‌است. پیش‌تر نیز در جولای ۲۰۱۹، نقشه‌راه همکاری بین آکادمی علوم روسیه و آکادمی علوم چین امضا شده‌بود [۹].

1. Roadmap for Russian-Chinese Cooperation in Science, Technology and Innovation for the Period 2020-2025/ Дорожная карта российско-китайского сотрудничества в области науки, технологий и инноваций на период 2020-2025 годов

در بیانیه مشترک ۲۱ مارس ۲۰۲۳ میان رهبران روسیه و چین درباره طرح توسعه حوزه‌های کلیدی همکاری‌های اقتصادی روسیه و چین تا سال ۲۰۳۰[1] نیز گسترش همکاری‌های فناورانه و نوآورانه موردتوجه خاصی قرار گرفته‌است. شایان ذکر است طبق این بیانیه مقرر شده همکاری اقتصادی دوجانبه بین فدراسیون روسیه و جمهوری خلق چین در ۸ حوزه کلیدی ایجاد شود. همانطور که پیداست، پیشبرد مبادلات و گسترش کیفی همکاری‌های حوزه علم، فناوری و نوآوری به‌منظور تضمین رهبری فناورانه روسیه و چین به‌عنوان یکی از حوزه‌های کلیدی در این برنامه بیان شده‌است [۹]. درادامه به هریک از این ۸ حوزه کلیدی همکاری به‌طور خلاصه پرداخته می‌شود (اطلاع‌نگاشت ۳).

اطلاع‌نگاشت ۳: ۸ حوزه کلیدی همکاری روسیه و چین براساس بیانیه ۲۱ مارس ۲۰۲۳

- افزایش مقیاس و بهینه‌سازی ساختار تجارت ازجمله ازطریق توسعه تجارت الکترونیک و سایر ابزارهای نوآورانه: ارتقای مداوم همکاری‌های دوجانبه در زمینه سرمایه‌گذاری، تعمیق تعامل در حوزه‌های اقتصاد دیجیتال و توسعه پایدار ازجمله اقتصاد «سبز»، ایجاد محیط تجاری مطلوب، و افزایش متقابل سطح مطلوبیت در تجارت و سرمایه‌گذاری؛

1. Development Plan for Key Areas of Russian- Chinese Economic Cooperation until 2030/ План развития ключевых направлений российско-китайского экономического сотрудничества до 2030 года

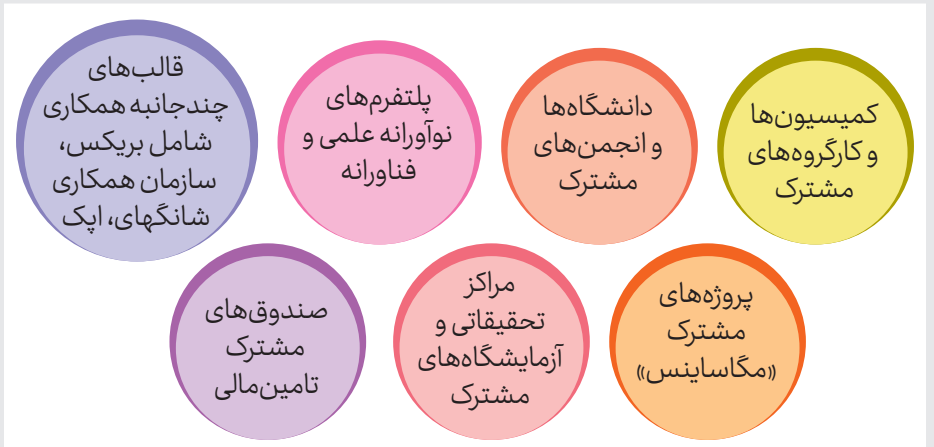
- توسعه جامع نظام آماد به‌هم‌پیوسته باهدف تضمین جابجایی سریع کالا و مسافر در ترافیک دوجانبه با استفاده از انواع متعدد شیوه‌های حمل‌ونقل ریلی، جاده‌ای، هوایی، رودخانه‌ای و دریایی: بهره‌گیری عملی از ظرفیت‌های ترانزیتی بالقوه دو کشور به‌طوری‌که برای هر دو طرف سودمند باشد، اولویت‌بخشی به رفع تنگناها، بهبود گام‌به‌گام و مرحله‌ای زیرساخت‌ها در مرز روسیه و چین به‌ویژه پاسگاه‌های مرزی کلیدی، و افزایش کارآیی رویه‌های ترخیص و بازرسی گمرکی؛
- افزایش سطح همکاری‌های مالی: گسترش رویه استفاده از ارزهای ملی مطابق با نیازهای بازار و افزایش تدریجی سهم آن‌ها در تجارت دوجانبه، سرمایه‌گذاری، وام‌دهی و سایر حوزه‌های همکاری تجاری و اقتصادی؛ ادامه تعامل و تبادل تجربه در زمینه پرداخت‌ها ازجمله در اجرای اصلاحات نوسازی و معرفی نوآوری‌ها؛ تقویت همکاری در بازارهای مالی؛ و حمایت از توسعه تعامل بین آژانس‌های رتبه‌بندی و سازمان‌های بیمه‌ای دو کشور در چارچوب قوانین موجود؛
- تقویت مشارکت جامع در بخش انرژی: تضمین امنیت انرژی متقابل و جهانی به‌منظور تسهیل گذار جهانی انرژی با ارتقای همکاری‌های بلندمدت در بخش‌های کلیدی انرژی، ترویج اجرای پروژه‌های راهبردی، و گسترش همکاری در زمینه فناوری‌ها و تجهیزات انرژی؛
- تضمین هماهنگی برای توسعه همکاری‌های بلندمدت در زمینه عرضه متقابلا سودمند کالاهای اساسی و منابع معدنی (ازجمله فلزات، کودهای شیمیایی و محصولات شیمیایی) براساس اصول بازار: تشدید همکاری متقابلا سودمند در زمینه ایجاد تاسیسات تولیدی برای فرآوری عمیق منابع در اراضی روسیه و چین؛

- پیشبرد مبادلات و گسترش کیفی همکاری‌های حوزه علم، فناوری و نوآوری به‌منظور تضمین رهبری فناورانه روسیه و چین؛
- دستیابی به سطح کیفی بالاتری از همکاری صنعتی: تشکیل زنجیره‌های تولید جدید با مشارکت شرکت‌های صنعتی روسیه و چین براساس هماهنگ‌سازی استانداردهای صنعتی و الزامات فنی و افزایش ارزش افزوده محصولات تولیدی؛ و
- افزایش قابل‌توجه سطح همکاری در بخش کشاورزی به‌منظور تضمین امنیت غذایی دو کشور: تعمیق تعامل در تجارت محصولات کشاورزی و افزایش همکاری در زمینه سرمایه‌گذاری در مجتمع‌های کشاورزی- صنعتی [۱۲].

۱.۳. ابزارهای مورداستفاده جهت توسعه همکاری‌های روسیه و چین در حوزه علم، فناوری و نوآوری

به‌طورکلی، ابزارهای مختلفی به توسعه همکاری‌های علمی، فناوری و نوآوری میان روسیه و چین کمک می‌کنند که درادامه به برخی از مهم‌ترین آن‌ها به‌طور خلاصه پرداخته می‌شود [۵]:

اطلاع‌نگاشت ۴: ابزارهای همکاری روسیه و چین در حوزه علم، فناوری و نوآوری

کمیسیون‌ها و کارگروه‌های مشترک روسی- چینی: این ابزارها به تقویت همکاری‌های دوجانبه کمک می‌کنند. به‌عنوان مثال، کمیسیون همکاری‌های علمی و فناوری[1] که در چارچوب اجلاس‌های سالانه میان مقامات دولتی روسیه و چین فعالیت می‌کند، موضوعاتی همچون صنعت هوافضا، فناوری‌های نانو، انرژی هسته‌ای، هوش مصنوعی، امنیت اطلاعات و غیره را پوشش می‌دهد؛

یکی از ابزارهای موثر برای ترغیب و توسعه همکاری‌های علمی، فنی و نوآورانه دوجانبه،کمیسیون فرعی همکاری‌های علمی و فنی وابسته‌به کمیسیون روسیه و چین برای آماده‌سازی جلسات منظم سران دولت[2] و همچنین کارگروه روسیه و چین در زمینه فناوری‌های پیشرفته و نوآوری‌ها[3] است که به نمایندگی از کمیسیون فرعی همکاری‌های علمی و فنی فعالیت می‌کند. براساس نتایج چهاردهمین نشست کارگروه فناوری‌های پیشرفته و نوآوری‌ها که در ۱۵ ژوئن ۲۰۲۳ در پکن برگزار شد، حوزه‌های پروژه‌های تحقیقاتی مشترک مرتبط با هر دو کشور مشخص شدند. این حوزه‌ها عبارتنداز: صنعت هوافضا؛ مدارهای مجتمع؛ انرژی هسته‌ای نسل چهارم؛ پردازش پرتو الکتریکی؛ وتورهای الکتریکی و درایوهای الکتریکی؛ هوش مصنوعی؛ فناوری‌ها و دستگاه‌های لیزر فوق‌کوتاه و فوق‌قوی؛ مواد پیشرفته؛ امنیت اطلاعات؛ محاسبات کوانتومی؛ سیستم‌های ذخیره انرژی؛ سیستم‌ها و خدمات فضایی آینده؛ توسعه فناوری‌های کنترل تعادل کربن؛ امنیت غذایی و تغذیه‌ای؛ و فناوری زیستی کشاورزی [۵]. گفتنی است در هریک از این حوزه‌های نامبرده، پروژه‌های بزرگ و راهبردی متعددی اجرا شده‌اند. به‌عنوان مثال، دو کشور در

1. Science and Technology Cooperation Commission
2. Subcommittee on Scientific and Technical Cooperation of the Russian-Chinese Commission for the Preparation of Regular Meetings of Heads of Government/ Подкомиссия по научно-техническому сотрудничеству Российско-Китайской комиссии по подготовке регулярных встреч глав правительств
3. Russian-Chinese Working Group on High Technologies and Innovations/ Российско-Китайская рабочая группа по высоким технологиям и инновациям

حوزه انرژی هسته‌ای در ساخت راکتورهای آزمایشی نوترون سریع و واحدهای ۱، ۲، ۳ و ۴ نیروگاه هسته‌ای تیانوان همکاری دارند. در صنعت هوافضا نیز دو طرف توافق‌نامه‌هایی در زمینه فناوری‌های ماهواره‌ای، علوم فضایی و اکتشافات فضایی دوردست امضا کرده‌اند؛ هم‌اکنون، دو کشور در حال توسعه مشترک هواپیمای پهن‌پیکر مسافربری CR929 و بالگرد سنگین ۴۰ تنی هستند. افزون‌برآن، هماهنگی بین سیستم‌های ناوبری ماهواره‌ای بیدو[1] و گلوناس[2] آغاز شده‌است. دو کشور در برنامه‌های اکتشاف ماه و فضای دوردست، توسعه مواد خاص، مشارکت در ایجاد گروه‌های مداری، سنجش از راه دور زمین و حل مشکل زباله‌های فضایی نیز همکاری گسترده‌ای دارند [۸].

پس از بیست‌وسومین نشست کمیسیون فرعی همکاری در حوزه آموزش- وابسته‌به کمیسیون همکاری‌های بشردوستانه روسیه و چین- که در تاریخ ۲ نوامبر ۲۰۲۳ در پکن برگزار شد، طرفین در مورد گسترش برنامه‌های مشترک، تبادلات دانشگاهی، همکاری‌های بین‌دانشگاهی و همچنین به‌رسمیت شناختن اهمیت «نقشه‌راه روسیه و چین در حوزه همکاری‌های بشردوستانه تا سال ۲۰۳۰»[3] به توافق رسیدند [۹].

پروژه‌های مشترک «مگاساینس»: چین و روسیه با استفاده از زیرساخت‌های مگاساینس فعالیت‌های مشترک خود را توسعه می‌دهند که این امر به ارتقای سطح همکاری‌های دو کشور در حوزه علم و فناوری کمک می‌کند. پروژه‌های مشترک مگاساینس از طرف روسیه براساس پروژه ملی «علم»[4] پیش‌بینی شده‌است. در چارچوب پروژه ملی «علم» قرار است ۱۶ مرکز علمی در سطح جهانی ازجمله ۳ مرکز تحقیقات ژنومی، ۴ مرکز ریاضی و ۹ مرکز در حوزه‌های اصلی موردنظر در راهبرد توسعه

1. Beidou/ Бэйдоу/
2. GLONASS/ ГЛОНАСС
3. Roadmap of Russian-Chinese Humanitarian Cooperation until 2030/ Дорожная карта российско-китайского гуманитарного сотрудничества до 2030 года
4. National Project Science/ Национальный проект «Наука»

علمی و فناوری فدراسیون روسیه ایجاد شود. افزون‌برآن، پروژه‌های تحقیقاتی مشترک روسیه و چین در چارچوب مسابقات مشترک با مشارکت سازمان‌های تحقیقاتی و دانشگاه‌های دو کشور اجرا می‌شوند. اجرای چنین پروژه‌هایی امکان حمایت قابل‌توجه از پروژه‌های پژوهشی بنیادی و کاربردی مشترک را فراهم می‌آورد. در سال ۲۰۲۱، اولین مسابقه مشترک بنیاد علم روسیه (RSF)[1] و بنیاد ملی علوم طبیعی چین (NSFC)[2] برای حمایت از تیم‌های تحقیقاتی بین‌المللی روسیه و چین برگزار شد. در سال ۲۰۲۲، دومین مسابقه مشترک پروژه‌های علمی بین‌المللی برگزار شد که شامل اجرای پروژه‌های بین‌المللی توسط تیم‌های تحقیقاتی روسیه و چین بود. درمجموع، بیش از ۸۰۰ درخواست برای این مسابقه دریافت شد. در آوریل ۲۰۲۳، فراخوان برای سومین مسابقه مشترک پروژه‌های علمی بین‌المللی به پایان رسید [۹].

در ژوئن ۲۰۲۳، مرحله پایانی مسابقه نوآوری صنعتی روسیه و چین[3] در گوانگژو برگزار شد که توسط مرکز همکاری‌های اقتصادی و فنی بین‌المللی وابسته‌به وزارت صنایع و فناوری اطلاعات چین[4] و پارک علمی دانشگاه دولتی مسکو[5] سازمان‌دهی شده‌بود [۱۰].

در جولای ۲۰۲۳، مهلت ثبت‌نام برای پنجمین مسابقه نوآوری و کارآفرینی روسیه و چین[6] که توسط پارک علمی دانشگاه ایالتی مسکو[7] و انجمن مبادلات بین‌المللی

1. Russian Science Foundation/ Российский научный фонд(РНФ)
2. National Natural Science Foundation of China/ Государственный фонд естественных наук Китая
3. Russia-China industrial innovation competition / Российско-китайский конкурс промышленных инноваций
4. Center for International Economic and Technological Cooperation- Ministry of Industry and Information Technology of China/ Центр международного экономического и технического сотрудничества при Министерстве промышленности и информатизации КНР
5. MSU Science Park/ Научный парк МГУ
6. The 5th Russia-China Innovation and Entrepreneurship Competition
7. Moscow State University Science Park

پکن[1] برگزار می‌شود، به پایان رسید. هدف از این مسابقه، کمک به یافتن شرکای جدید در بخش فناوری و ایجاد همکاری برای ورود محصولات پیشرفته روسی به بازار چین است.

مرکز تحلیلی برنامه‌های علمی، فناوری و آموزشی بین‌المللی[2] تجربه موفقی در تسهیل اجرای پروژه‌های تحقیقاتی مشترک ازطریق سازمان‌دهی و برگزاری مسابقات سالانه روسیه و چین دارد. درواقع، تسهیل اجرای موفقیت‌آمیز تحقیقات در چارچوب پروژه‌های بین‌المللی به‌منظور تضمین توسعه ظرفیت تحقیقاتی سازمان‌ها، افزایش کارآیی تحقیقات و رقابت‌پذیری علم روسیه در عرصه بین‌المللی هدف اصلی این مرکز محسوب می‌شود.

در سال‌های ۲۰۲۱ تا ۲۰۲۲ و ۲۰۲۲ تا ۲۰۲۳، مسابقاتی توسط وزارت علوم و آموزش عالی روسیه برای ارائه کمک‌های مالی در زمینه تحقیق‌وتوسعه برگزار شد که هدف آن حمایت از تحقیقات علمی مشترک بین سازمان‌های علمی و آموزشی روسیه و چین بود. این پروژه‌ها براساس برنامه دولتی توسعه علم و فناوری فدراسیون روسیه[3] طراحی شده‌اند [۹].

دانشگاه‌ها و انجمن‌های مشترک روسی- چینی: تاسیس دانشگاه‌ها و انجمن‌های مشترک به توسعه تبادلات علمی و پژوهشی میان دانشجویان، دانشمندان جوان و پژوهشگران دو کشور کمک می‌کند. این امر همچنین منجر به افزایش سهم دانشمندان جوان در پروژه‌های تحقیقاتی مشترک می‌شود. به‌عنوان مثال، پروژه‌های مشترکی در دانشگاه‌های روسی- چینی در شینزن[4]، شانگهای، پترزبورگ و دیگر شهرهای چین

1. Beijing International Exchange Association
2. Analytical Center for International Scientific, Technological and Educational Programs (ICISTE) /Аналитический центр международных научно-технологических и образовательных программ
3. State Program of the Russian Federation "Development of Science and Technology"/ Государственная программа Российской Федерации «Развитие науки и технологий»
4. Shenzhen/ Шэньчжэн

درحال‌اجرا هستند که به‌طور خاص می‌توان به فعالیت مشترک دانشگاه دولتی مسکو- انستیتوی فناوری پکن[1] در شنژن؛ موسسه مهندسی برق مسکو (MPEI)[2] و دانشگاه شانگهای جیائوتونگ[3]؛ موسسه مهندسی دانشگاه پلی‌تکنیک پتر کبیر سن‌پترزبورگ[4] در دانشگاه نرمال جیانگسو[5]؛ موسسه هنر مسکو (MPGU) از دانشگاه دولتی پداگوژی مسکو[6] در موسسه نرمال وینان[7]؛ موسسه هوانوردی ژونگ‌یوان از دانشگاه دولتی سن‌پترزبورگ[8] در دانشگاه فنی ژونگ‌یوان[9]؛ موسسه بین‌المللی هنر[10] در دانشگاه نرمال هاربین[11]؛ موسسه اورال[12] از دانشگاه فدرال اورال[13] در دانشگاه منابع آب و برق‌آبی شمال چین (NCWU)[14]؛ موسسه دانشگاه ایتمو[15] در دانشگاه مهندسی برق هانگژو[16]؛ موسسه روسی- چینی باومن[17] در دانشگاه پلی‌تکنیک هاربین[18]؛ موسسه مشترک انستیتوی فناوری پکن و دانشگاه فنی دولتی مسکو موسوم به باومن[19] در دانشگاه پلی‌تکنیک پکن[20]؛

1. MSU-BIT (Beijing Institute of Technology)/ МГУ-ППИ (Пекинский политехнический институт)
2. Moscow Power Engineering Institute/ Московский энергетический институт (МЭИ)
3. Shanghai Jiao Tong University/ Шанхайский Университет Цзяотун
4. Institute of Civil Engineerin Peter the Great Polytechnic University, Saint Petersburg / Инженерный Институт СПбПУ Петра Великого
5. Jiangsu Normal University /Цзянсуский Педагогический Университет
6. Moscow Institute of Arts/ Московский институт искусств МПГУ
7. Weinan Normal University/ Вэйнаньский педагогический университет
8. Zhongyuan Aviation Institute of St. Petersburg State University/ Чжунъюаньский авиационный институт Санкт-Петербургского государственного университета
9. Zhongyuan University of Technology/ Чжунъюаньский технологический университет
10. International Art Institute/ Международный художественный институт
11. Harbin Normal University/ Харбинский педагогический университет
12. Ural Institute/ Уральский институт
13. Ural Federal University/ Уральский федеральный университет
14. The North China University of Water Resources and Electric Power/ Северо-Китайский университет водных ресурсов и гидроэнергетики
15. ITMO University Institute/ Институт Университета ИТМО
16. Hangzhou University of Electrical Engineering/ Ханчжоуский электротехнический университет
17. Russian-Chinese Institute named after. N.E. Bauman/ Российско-китайский институт им. Н.Э. Баумана
18. Harbin Institute of Technology/ Харбинский политехнический университет
19. Joint Institute of Beijing Polytechnic Institute- Moscow State Technical University named after N. E. Bauman/ Совместный институт ППИ-МГТУ им. Н.Э. Баумана
20. Beijing Polytechnic University/ Пекинский политехнический университет

موسسه دون دانشگاه فنی دولتی دون[1] در دانشگاه شاندونگ جیائوتونگ[2]؛ موسسه حمل‌ونقل مشترک دانشگاه حمل‌ونقل روسیه (روت- میت)[3] در دانشگاه اتحادیه پکن[4]؛ دانشگاه فدرال سیبری[5] در دانشگاه مالی و اقتصاد شاندونگ[6] اشاره کرد. این دانشگاه‌ها و موسسات مشترک فرصت‌های دریافت دیپلم دوگانه، راهنمایی مشترک پایان‌نامه‌ها و تبادل علمی را فراهم می‌آورند. تاسیس دانشگاه‌های مشترک روسیه و چین امکان توسعه رویه اخذ مدرک دوگانه و افزایش نظارت مشترک بر پایان‌نامه‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد و رساله‌های مربوط‌به مدرک دکترای علوم و کاندیدای علوم را فراهم می‌کند. این امر همچنین فرصتی برای انجام مبادلات آموزشی دوجانبه، کارآموزی و فعالیت‌های صنعتی فراهم می‌کند.

در ارتباط با انجمن‌های صنعتی روسی- چینی نیز باید خاطرنشان ساخت که در حال حاضر ۱۳ انجمن و اتحادیه مشترک روسی- چینی درحال‌فعالیت هستند که شامل انجمن‌های مختلف در حوزه‌های دانشگاهی و علمی مانند مهندسی، پزشکی، هنر و علوم انسانی، اقتصاد، و علوم اجتماعی می‌باشند. انجمن دانشگاه‌های کلاسیک روسیه و چین؛ انجمن دانشگاه‌های فنی روسیه و چین؛ انجمن دانشگاه‌های اقتصادی روسیه و چین؛ انجمن دانشگاه‌های پزشکی روسیه و چین؛ انجمن دانشگاه‌های فرهنگ و هنر روسیه و چین؛ انجمن دانشگاه‌های هنر روسیه و چین؛ انجمن دانشگاه‌های حمل‌ونقل روسیه و چین؛ اتحادیه دانشگاه‌های آموزش روزنامه‌نگاری روسیه و چین؛ اتحادیه موسسات

1. Don Institute of Don State Technical University/ Донской институт Донского государственного технического университета
2. Shandong Jiaotong University/ Шаньдунский Транспортный университет
3. Transport Institute of the Russian University of Transport (MIIT)/ Транспортный Институт РУТ (МИИТ)
4. Beijing Union University/ Пекинский объединенный университет
5. Siberian Federal University/ Сибирский федеральный университет
6. Shandong University of Finance and Economics/ Шаньдунский университет финансов и экономики

آموزشی عالی تربیتی چین و روسیه؛ انجمن نوآوری‌های علمی و فنی روسیه و چین؛ انجمن دانشگاه‌های خاور دور و سیبری روسیه و مناطق شمال‌شرقی چین؛ انجمن موسسات آموزش عالی مناطق ناحیه فدرال ولگا و بخش‌های علیا و میانی رودخانه یانگ‌تسه؛ و انجمن دانشگاه‌های ورزشی ازجمله این انجمن‌ها به‌شمار می‌آیند. انجمن همکاری‌های علمی و فنی بین روسیه و چین نیز در سال ۲۰۱۸ تاسیس شد که به اولین انجمن روسی-چینی موسسات تحقیقاتی آکادمی‌های علوم تبدیل شده‌است [۹].

مراکز تحقیقاتی و آزمایشگاه‌های مشترک: مراکز تحقیقاتی و آزمایشگاه‌های مشترک امکان انجام تحقیقات بنیادی مشترک در حوزه‌های مرتبط را میسر می‌سازند. در پایان سال ۲۰۱۹، یک آزمایشگاه مشترک روسی- چینی برای لیزرهای فوق‌قدرتمند در شانگهای افتتاح شد. متخصصان روسیه و چین قصد دارند موادی با استفاده از تاسیسات لیزر فوق‌قدرتمند در آزمایش‌های مشترک تولید کنند که قابلیت استفاده در وضعیت ناشناخته برای علم مدرن را دارا باشند. به‌طورکلی، در رابطه با مراکز تحقیقاتی و آزمایشگاه‌های مشترک روسیه و چین می‌توان به همکاری‌های مراکز پژوهشی و علمی مشترک دو کشور اشاره کرد که فهرست برخی از مهم‌ترین آن‌ها در جدول ۱ ارائه شده‌است [۹].

جدول ۱: نمونه‌های همکاری مراکز پژوهشی و علمی مشترک روسیه و چین

سال ۲۰۲۰	اعلام گسترش همکاری بنیاد تحقیقات بنیادی روسیه (RFBR)[1] با نام فعلی مرکز اطلاعات علمی روسیه (RCSI)[2] و بنیاد ملی علوم طبیعی چین (NNSCF)[3]. درعین‌حال، مرکز بین‌المللی اطلاعات علمی و فنی (ICSTI)[4] به توسعه همکاری در زمینه تبادل اطلاعات علمی و فنی، حمایت از نوآوری و انتقال فناوری ادامه داد.

1. Russian Foundation for Basic Research/ Российский фонд фундаментальных исследований (РФФИ)
2. Russian Center for Scientific Information/ Российский центр научной информации (РЦНИ)
3. National Natural Science Foundation of China/ Государственный фонд естественных наук Китая (ГФЕН)
4. International Centre for Scientific and Technical Information/ Международный центр научной и технической информации (МЦНТИ)

سال ۲۰۲۱	افتتاح مرکز تحقیقات روسیه و چین برای اقتصاد دیجیتال[1] به‌طور مشترک با دانشگاه ایالتی مسکو و دانشگاه شیامن[2] در چارچوب مجمع بریکس برای مشارکت در انقلاب صنعتی جدید (PartNIR)[3] در شیامن
سال ۲۰۲۲	افتتاح مرکز نوآوری علوم و فناوری دریایی روسیه و چین[4]
سال ۲۰۲۳	● افتتاح مرکز رشد علم و فناوری عصر جدید چین- بریکس[5] ● انجام مذاکره دانشگاه مهندسی هاربین[6] و موسسه فیزیک و فناوری مسکو[7] برای مشارکت در برنامه علمی و آموزشی مشترک ایستگاه بین‌المللی قطب شمال (اسنژینکا)[8]. این پروژه قصد دارد در حوزه‌های انرژی پاک، رباتیک، مخابرات، مواد جدید و هوش مصنوعی و همچنین حفاظت‌از محیط‌زیست منطقه قطب شمال همکاری کند. ● حمایت از ایده ایجاد مرکز تحقیقات علمی قطب شمال چین و روسیه برای تحقیقات دریایی[9] در چارچوب چهاردهمین نشست گروه کاری فناوری‌ها و نوآوری‌های پیشرفته توسط موسسه اقیانوس‌شناسی اقیانوس آرام وابسته‌به شعبه خاور دور آکادمی علوم روسیه[10] و مرکز تحقیقات دریایی چینگدائو[11]، موسسه مرکزی آیروهیدرودینامیک روسیه[12]، موسسه تحقیقات هوانوردی چین (CASI)[13] و آزمایشگاه مشترک فناوری‌های پایه هوانوردی روسیه و چین[14]

1. Russian- Chinese Research Center for Digital Economy/ Российско-Китайский научно-исследовательский центр цифровой экономики
2. Xiamen University/ Сямэнь
3. BRICS Forum on Partnership for the New Industrial Revolution/ Форума БРИКС по партнёрству в области новой промышленной революции
4. Russian- Chinese Innovation Center for Marine Science and Technology/ Российско-Китайский инновационный центр морской науки и технологий
5. CHINA-BRICS Science and Innovation Incubation Park for the New Era/ Инкубатор науки и технологий новой эпохи Китай — БРИКС
6. Harbin Engineering University/ Харбинский инженерный университет
7. Moscow Institute of Physics and Technology/ Московский институт физики и технологий (МФТИ).
8. International Arctic Station “Snezhinka” / Международная арктическая станция Снежинка
9. China- Russia Arctic Marine Research Center/ Китайско-Российского арктического научного-исследовательского центра морских исследований
10. Pacific Oceanological Institute- Far Eastern Branch of the Russian Academy of Sciences/ Тихоокеанский океанологический институт ДВО РАН
11. Qingdao Marine Research and Development Center/ Циндаоский научно-технический центр морских исследований
12. State Research Institute of Aviation Systems, Russia/ Авиационный государственный научный центр России
13. China Aerospace Studies Institute/ Китайский исследовательский институт авиации
14. Russian- Chinese Joint Laboratory of Basic Aviation Technologies/ Совместная российско-китайская лаборатория базовых авиационных технологий

قالب چندجانبه همکاری در چارچوب بریکس، سازمان همکاری شانگهای و اپک در حوزه علم، فناوری و نوآوری: به‌منظور جمع‌آوری منابع فکری و ارتقای همکاری‌ها جهت بهبود رفاه مردم روسیه و چین، طرفین روسی و چینی رویه دعوت از متخصصان و دانشمندان و نمایندگان مراکز تحقیقاتی، شرکت‌های فناوری پیشرفته و سازمان‌های بین‌المللی از کشورهای دوست ثالث را مدنظر قرار می‌دهند. در طول چند سال گذشته، انجمن‌ها، میزگردها و سمپوزیوم‌هایی در قالب‌های بریکس، سازمان همکاری شانگهای و سازمان همکاری اقتصادی آسیا و اقیانوسیه (اپک)[1] در زمینه علم، فناوری و نوآوری به طور فعال برگزار شده‌اند که نه‌تنها یک قالب همکاری چندجانبه را توسعه می‌دهند، بلکه امکان توسعه سازوکارهای جدید تعامل در چارچوب چالش‌های جدید جهانی را نیز فراهم می‌کنند [۹].

ایجاد صندوق‌های مشترک برای تامین مالی پروژه‌های علمی، فناورانه و نوآورانه: صندوق سرمایه‌گذاری مستقیم روسیه (RDIF)[2] و شرکت سرمایه‌گذاری چین[3] در سال ۲۰۱۹ بنیاد نوآوری علمی و فناوری روسیه و چین[4] را برای حمایت از پروژه‌هایی باهدف توسعه فناوری‌های جدید در بخش‌های کلیدی اقتصاد روسیه و چین و تجاری‌سازی آن‌ها ایجاد کردند. از سال ۲۰۲۱، وزارتخانه‌های دو کشور با ترویج پروژه‌های علمی و فنی می‌کوشند بستر مناسبی برای رشدو توسعه مرکز نوآوری روسیه و چین[5] در شانگهای ایجاد کنند [۹].

پلتفرم‌های نوآورانه علمی و فناوری روسیه و چین: این پلتفرم‌ها شامل مراکز

1. Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC)
2. Russian Direct Investment Fund/ Российский фонд прямых инвестиций (РФПИ)
3. China Investment Corporation/ Китайская инвестиционная корпорация
4. Russian- Chinese Scientific and Technological Innovation Foundation/Российско-Китайский научно-технический инновационный фонд
5. Russian- Chinese Innovation Center/ Российско-Китайский инновационный центр

نوآوری کارآفرینی بین‌المللی، پارک‌های فناوری صنعتی و ساختارهای جدید تحقیقاتی هستند که از مرحله ایده تا تولید صنعتی پروژه‌ها را پیش می‌برند. به‌طورکلی، این پلتفرم‌ها به توسعه همکاری‌های علمی، صنعتی و مالی دو کشور کمک می‌کنند. دو کشور در زمینه همکاری‌های علمی، فناورانه و نوآورانه اقدامات گسترده‌ای انجام می‌دهند که ازجمله آن‌ها می‌توان به برگزاری کنفرانس‌ها، نمایشگاه‌ها و سایر انواع رویدادها در چارچوب همکاری‌های علمی، فناورانه و نوآورانه اشاره کرد [۹]. از سال ۲۰۲۲، خانه همکاری‌های علمی و فنی بین‌المللی روسیه[1] و موسسه روسیه در دانشگاه شینهوا[2] در تلاش هستند تا یک پلتفرم علمی، فناوری و نوآوری چندمنظوره روسی- چینی[3] به‌منظور نظام‌مند کردن کانال‌های تعامل دو کشور در حوزه علم، فناوری و نوآوری ایجاد کنند. این پلتفرم به ایجاد محیط تعاملی و ابزارهای موثر برای تبادل دوجانبه اطلاعات بین شرکت‌های فعال در حوزه علم، فناوری و نوآوری و صندوق‌های سرمایه‌گذاری روسی و چینی، تجاری‌سازی فناوری‌های موجود، ارتقای فعالیت‌های تحقیق‌وتوسعه مشترک و ایجاد شرکت‌های مشترک فناوری پیشرفته کمک خواهدکرد [۹].

۲.۳. چالش‌های موجود در زمینه همکاری‌های علم و فناوری روسیه و چین

اطلاع‌نگاشت ۵: چالش‌های موجود در زمینه همکاری‌های علم و فناوری روسیه و چین

- عدم‌مشارکت کافی شرکت‌ها در همکاری‌های علمی و فناورانه
- محدودیت و پراکندگی کانال‌های اطلاعاتی

1. Russian House of International Scientific and Technical Cooperation/ Российский дом международного научно-технического сотрудничества (РД МНТС)
2. Institute of Russia, Tsinghua University/ Институт России Университета Цинхуа
3. Russian- Chinese Multidisciplinary Scientific, Technical, and Innovation Platform/ Российско-китайской многопрофильной научно-технической и инновационной платформы

- تامین‌مالی اندک و تنوع محدود پروژه‌های تحقیقاتی
- تمرکز همکاری‌ها بر سطح انتقال فناوری بدون در نظر گرفتن هرگونه نوآوری عملی در این حوزه
- شناخت ناکافی از ظرفیت‌های علمی و نوآورانه یکدیگر در کنار مسائل مربوط‌به مالکیت فکری
- کمبود متخصصان با مهارت‌های موردنیاز

مشارکت ناکافی شرکت‌ها در همکاری‌های علمی و فناورانه چین و روسیه: بخش عمده‌ای از برنامه‌های همکاری دوجانبه علمی و فناورانه بر نهادهای پژوهشی و آموزشی متمرکز است، درحالی‌که شرکت‌های فعال در بخش واقعی اقتصاد کمتر در فرآیند تصمیم‌گیری در این حوزه شرکت می‌کنند. این وضعیت باعث کاهش ارزش مادی دستاوردهای حاصله در اثر همکاری‌ها، کاهش سرعت نوآوری‌ها و عدم‌ارائه حمایت قابل‌توجه برای بخش صنعتی می‌شود.

کانال‌های اطلاعاتی مرتبط با همکاری‌های علمی و فناورانه چین و روسیه پراکنده هستند: دسترسی به اطلاعات کلیدی درباره راهبردها و سیاست‌های علم و فناوری، همکاری‌های بین‌المللی، نیروی انسانی علمی، منابع کتاب‌شناختی، داده‌های علمی و پروژه‌های اجراشده در هر دو کشور روسیه و چین همچنان با موانع متعددی مواجه است. این اطلاعات برای فعالان حوزه نوآوری بسیار ضروری است، اما پراکندگی منابع، دسترسی به آن‌ها را پیچیده کرده‌است.

میزان تامین‌مالی تحقیقات بنیادی نسبتا کم است و تنوع پروژه‌ها محدود می‌باشد: بیشتر پروژه‌های تحقیقاتی در سطح تبادل نیروی انسانی و گفت‌وگوهای دوجانبه باقی مانده‌اند و کمتر به پروژه‌های مشترکی که شامل همکاری‌های جدی بین دانشمندان باشد، پرداخته شده‌است. این محدودیت مانع از توسعه موثر تحقیقات بنیادی و اجرای پروژه‌های تاثیرگذار علمی می‌شود.

همکاری‌های علمی و فناورانه عمدتا در سطح انتقال فناوری باقی مانده‌اند: پروژه‌های همکاری مشترک شامل تحقیقات علمی، تولیدات با فناوری پیشرفته و ادغام زنجیره‌های نوآوری و تولید بین شرکت‌های دو کشور هنوز به اندازه کافی توسعه نیافته‌اند. این محدودیت باعث شده‌است که تاثیر عملی همکاری‌ها بر نوآوری‌های صنعتی و پیشرفت تولید کمتر از حد انتظار باشد.

شناخت ناکافی دو طرف از ظرفیت‌های علمی و نوآوری یکدیگر: چین و روسیه به‌طور کامل از توانمندی‌های علمی و فرصت‌های نوآورانه یکدیگر آگاه نیستند. علاوه‌براین، تبلیغات منفی طولانی‌مدت پیرامون حفاظت‌از حقوق مالکیت فکری چین نیز بر روند همکاری‌ها تاثیر گذاشته‌است. این عوامل مانع از رشد پایدار همکاری‌های علمی و فناورانه بین دو کشور شده‌اند.

کمبود شدید متخصصان با مهارت‌های موردنیاز: همکاری‌های علمی و فناورانه موثر مستلزم آموزش تخصصی در علوم پایه و مهندسی و همچنین تسلط به هر دو زبان چینی و روسی است. نتایج یک مقاله منتشرشده توسط نویسندگان روسی در سال ۲۰۲۲ نشان می‌دهد که ۱۹ هزار دانشجوی روسی در چین و ۳۵ هزار دانشجوی چینی در روسیه مشغول به تحصیل بوده‌اند که البته این تعداد به‌هیچ‌وجه کافی نیست [۸].

۴. همکاری‌های روسیه و چین در حوزه فرهنگی و گردشگری

چین و روسیه هر دو دارای تاریخ طولانی و فرهنگ فوق‌العاده‌ای هستند و تبادلات بشردوستانه نقش حیاتی در تقویت دوستی بین مردم دو کشور ایفا می‌کند [۱۳]. در شرایط جنگ‌های اطلاعاتی و تلاش‌های غرب برای بی‌اعتبارسازی مشارکت روسیه و چین، حوزه انسانی به بستری برای شکل‌دهی به تصویر مثبت از هر دو کشور تبدیل شده‌است. به‌عنوان مثال، پروژه‌های رسانه‌ای مشترک از فیلم‌های مستند گرفته تا پلتفرم‌های وبلاگی جوانان باهدف ارائه دیدگاهی جایگزین نسبت به روایت‌های غربی درباره تاریخ، فرهنگ و سیاست معاصر طراحی شده‌اند [۱].

برهمین‌اساس، رهبران چین و روسیه در سال ۲۰۲۳ توافق کردند که سال‌های فرهنگ متقابل در چین و روسیه در سال‌های ۲۰۲۴ تا ۲۰۲۵ برگزار کنند [۱۳]. گفتنی است مراسم اختتامیه «سال‌های فرهنگ چین و روسیه» در پایان نوامبر ۲۰۲۵ در مسکو برگزار شد که به‌عنوان فصل پویایی در تاریخ روابط فرهنگی دو کشور شناخته شد و سطح همکاری‌های انسانی را به‌طور بی‌سابقه‌ای افزایش داد.

چین و روسیه پس از جمع‌بندی سال‌های فرهنگ در سال‌های ۲۰۲۵-۲۰۲۴ توافق کردند که برنامه‌های متعددی در چارچوب «سال‌های آموزش» در سال‌های ۲۰۲۶ تا ۲۰۲۷ برگزار کنند. به‌طورکلی، برگزاری متقابل سال‌های موضوعی به‌عنوان سنتی ارزشمند در تبادلات انسانی چین و روسیه است که یکی از مهم‌ترین محورهای آن آموزش به‌شمار می‌رود.

ازاین‌رو، انتظار می‌رود سال‌های آموزش چین و روسیه فرصت‌های تازه‌ای برای توسعه همکاری‌های آموزشی میان دو کشور فراهم آورد. درمجموع، همکاری‌های آموزشی چین و روسیه درنتیجه‌ی تلاش‌های مشترک دستاوردهای قابل‌توجهی دربرداشته و دامنه تبادلات دانشجویی دو کشور همچنان درحال‌گسترش است. تعداد دانشجویان چینی در دانشگاه‌های روسیه طی پنج سال گذشته تقریبا دو برابر شده و در سال گذشته به ۵۶ هزار نفر رسیده‌است. افزون‌برآن، شمار فزاینده‌ای از داوطلبان روسی چین را برای تحصیل انتخاب کرده‌اند و در سال ۲۰۲۳ حدود ۲۱ هزار شهروند روس در دانشگاه‌های چین مشغول تحصیل بوده‌اند.

درراستای ارتقای همکاری‌های آموزشی دو کشور مقرر شده‌است مجموع دانشجویان چینی و روسی در برنامه‌های تبادل دانشجو به ۱۰۰ هزار نفر تا سال ۲۰۳۰ برسد. داده‌های ارائه‌شده در ماه می ۲۰۲۴ حاکی از آن است که حدود ۹۰ هزار دانش‌آموز و دانشجو در روسیه زبان چینی آموخته‌اند و از سال ۲۰۲۵ آموزش زبان چینی به بخشی جدایی‌ناپذیر از محیط آموزشی روسیه تبدیل شده‌است. در چین نیز طی پنج سال گذشته تعداد یادگیرندگان زبان روسی سالانه به‌طور متوسط ۷ درصد افزایش یافته‌است که عمدتا ناشی‌از افزایش تعداد دانشگاه‌های چینی است که زبان روسی را در فهرست رشته‌های آموزشی خود قرار داده‌اند. دانشگاه‌های دو کشور به‌طور مشترک ۱۴ انجمن تخصصی دانشگاهی ایجاد کرده‌اند که بیش‌از ۶۰۰ دانشگاه را دربرمی‌گیرد و بزرگ‌ترین شبکه همکاری دوجانبه در جهان را شکل داده‌است. این شبکه سالانه بالغبر ۱۲۰ رویداد برگزار می‌کند. در حال حاضر، پروژه‌های آموزشی مشترک چین و روسیه به‌طور مستمر درحال‌توسعه هستند و به یکی از ارکان مهم همکاری دوجانبه تبدیل شده‌اند. تا سال ۲۰۲۵، وزارت آموزش چین بیش‌از ۲۰۰ برنامه آموزشی مشترک چین- روسیه و ۳۵ موسسه آموزشی مشترک را به ثبت

رسانده‌است. دانشگاه مشترک دولتی مسکو- موسسه پلی‌تکنیک پکن در شهر شنژن یکی از پروژه‌های شاخص در این زمینه است [۱۴].

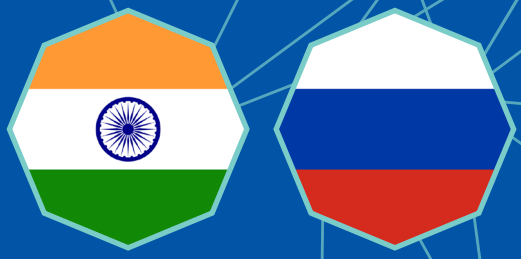
افزون‌برآن‌ها، تصمیم چین مبنی‌بر لغو روادید برای شهروندان روسیه از ۱۵ سپتامبر ۲۰۲۵ نقطه‌عطفی در روابط فرهنگی و گردشگری میان دو کشور محسوب می‌شود. این سیاست تسهیل‌گر موجب افزایش چشمگیر جریان‌های مسافرتی و تقاضا برای تورهای گروهی شده‌است و همزمان، به‌عنوان ابزاری موثر در تقویت دیپلماسی فرهنگی و تعاملات مردمی عمل می‌کند [۱۵]. شایان ذکر است این سیاست به‌مدت یک سال (از ۱۵ سپتامبر ۲۰۲۵ تا ۱۵ سپتامبر ۲۰۲۶) به‌صورت آزمایشی اجرا خواهدشد[۱۶]. بنابر داده‌های طرف چینی، در یک ماه پس از لغو روادید از سوی چین برای اتباع روسیه بیش‌از ۳۰ هزار شهروند روس ازطریق فرودگاه داکسینگ[1] پکن وارد چین شدند که نسبت به مدت مشابه در سال گذشته ۸۰ درصد افزایش نشان می‌دهد. در این بازه یک ماهه، در شانگهای نیز ورود ۲۸/۸ هزار روس ثبت شده که از میان آن‌ها ۲۱/۲ هزار نفر (۷۳/۶ درصد) از نظام بدون روادید استفاده کرده‌بودند. شهرهای پکن، شانگهای، گوانگ‌ژو، سانیا و هاربین در میان روس‌ها بیشترین محبوبیت را داشته‌اند [۱۴].

درمقابل، روسیه نیز اقدام مشابهی در چارچوب سیاست متقابل میان دو کشور در دستورکار خود قرار داده‌است. براساس فرمان ولادیمیر پوتین که از تاریخ ۱ دسامبر ۲۰۲۵ لازم‌الاجرا گردید، نظام ورود و خروج شهروندان چین به روسیه به‌صورت موقت بدون نیاز به اخذ روادید برقرار شد. این فرمان تا تاریخ ۱۴ سپتامبر ۲۰۲۶ اعتبار دارد و به اتباع چین اجازه می‌دهد حداکثر به مدت ۳۰ روز با اهدافی چون دیدارهای شخصی، سفرهای تجاری، گردشگری و همچنین مشارکت در رویدادهای علمی، فرهنگی، ورزشی و سایر فعالیت‌های مشابه وارد خاک روسیه شوند. این تسهیلات همچنین شامل عبور ترانزیتی

1. Daxing

از قلمرو روسیه می‌شود و مبنای ورود، داشتن گذرنامه عادی شهروندی چین است. درعین‌حال، افرادی که باهدف کار، فعالیت‌های رسانه‌ای، تحصیل و اقامت دائم وارد روسیه می‌شوند و همچنین رانندگان حمل‌ونقل بین‌المللی جاده‌ای در این قانون لحاظ نشده‌اند [۱۶]. روسیه پیش‌بینی می‌کند که تعداد گردشگران چینی در سال ۲۰۲۶ می‌تواند ۱۵ تا ۳۰ درصد افزایش یابد. طبق داده‌های منابع روسی تنها در یک ساعت پس از انتشار این فرمان، میزان جستجو برای سفر به روسیه بیش‌از ۸ برابر و حجم رزروها تقریبا ۵ برابر نسبت به روز پیشین افزایش داشت. در میان مقاصد پروازی (نقاط مبدا در چین)، شهرهای پکن، شانگهای، گوانگ‌ژو، شنژن و چنگدو بیشترین حجم جستجو را به خود اختصاص داده‌اند. شایان توجه است که در حوزه مقاصد گردشگری نیز شهرهای مسکو، مورمانسک، سن‌پترزبورگ، ولادیوستوک و ایرکوتسک به‌عنوان محبوب‌ترین انتخاب‌ها در میان گردشگران چینی معرفی شده‌اند. نظام بدون روادید به‌طور قابل‌توجهی سفرهای متقابل را ساده کرده و نشاط جدیدی را به همکاری چین و روسیه در حوزه‌های تجاری، اقتصادی، فرهنگی و غیره تزریق کرده‌است. این روند نشان‌دهنده تاثیر مستقیم سیاست‌های تسهیل‌گر ورود بر الگوهای تقاضای گردشگری و تقویت تعاملات فرهنگی-اجتماعی میان دو کشور است [۱۳].

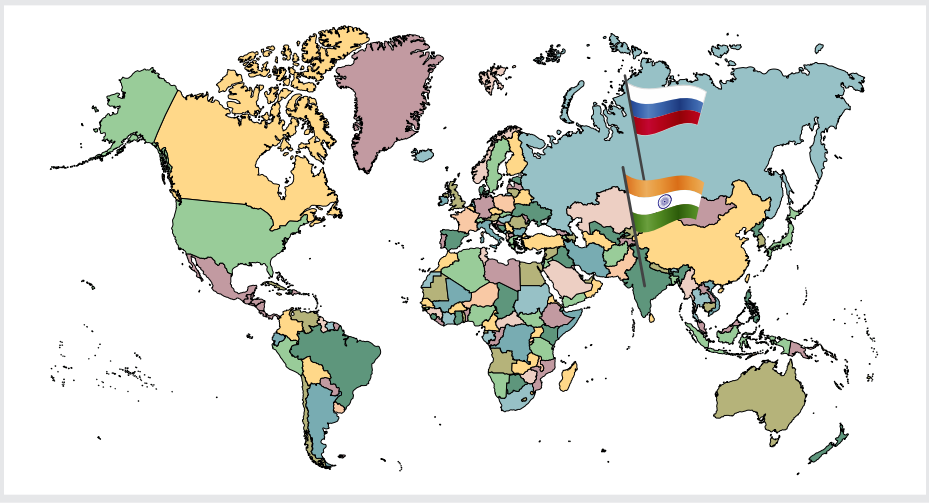
در پایان باید یادآور شد که توسعه همکاری‌های فرهنگی بین‌المللی میان روسیه و چین اهمیت ویژه‌ای دارد، چراکه این همکاری‌ها می‌توانند هم به‌طور مستقیم و هم غیرمستقیم بر اقتصاد تاثیر بگذارند. ازاین‌رو، تحلیل‌گران سیاسی بر ضرورت تشدید گفت‌وگوی فرهنگی میان دو کشور ازطریق خلق محصولات مشترک خلاقانه، برگزاری جشنواره‌ها و تورهای متقابل در هر دو کشور و همچنین تبادل دانشجویان و پژوهشگران در بخش فرهنگ بین‌الملل تاکید دارند [۱۷].

بخش دوم

همکاری‌های روسیه و هند

۱.مقدمه

هنـد از دیرباز شریـک قابل‌اعتماد روسیه در منطقه هند و اقیانوسیه بوده‌اسـت [۱۸]. مسـکو و دهلی نو در ۱۳ آوریل ۱۹۴۷ یعنی چند ماه قبل از اسـتقلال هند روابط دیپلماتیک خود را آغاز کردند. پیمان دوستی و همکاری بین فدراسیون روسیه و جمهوری هند مورخ ۲۸ ژانویه ۱۹۹۳[1] حوزه‌های اصلی همکاری‌های دوجانبه را تبیین می‌کند. یکی دیگر از اسـناد کلیدی دو کشور شامل بیانیه مشارکت راهبردی است که در جریان سفر ولادیمیر پوتین، رئیس‌جمـهور روسیـه، بـه هنـد در اکتبر ۲۰۰۰ امضا شـد [۱۹]. گفتنی اسـت روابـط دو کشور از زمـان امضـای ایـن بیانیـه وارد مرحله جدیدی شـد و سـطح همکاری‌ها تقریبـا در تمامی

1. Treaty of Friendship and Cooperation between the Russian Federation and the Republic of India of 28 January 1993

حوزه‌ها ازجمله حوزه‌های سیاسی، امنیتی، دفاعی، بازرگانی و اقتصادی، علم و فناوری، فرهنگی و ارتباطات مردمی ارتقا یافت [۲۰].

مشارکت راهبردی روسیه و هند که بر پایه روابط تاریخی و اعتماد متقابل بنا شده‌است [۱۸]، طی سفر رئیس‌جمهور روسیه به هند در دسامبر ۲۰۱۰ به سطح مشارکت راهبردی ویژه و ممتاز[1] ارتقا یافت [۴]. هند تنها کشوری است که روسیه با آن روابطی در این سطح دارد [۱۹]. در چارچوب این مشارکت راهبردی، چندین سازوکار گفت‌وگوی نهادینه‌شده در سطوح سیاسی و رسمی دایر هستند تا امکان تعاملات منظم و پیگیری موثر فعالیت‌های همکاری دوجانبه فراهم شود. نشست سالانه میان نخست‌وزیر هند و رئیس‌جمهور روسیه بالاترین سازوکار گفت‌وگوی نهادینه‌شده در چارچوب مشارکت راهبردی هند و روسیه محسوب می‌شود. در دسامبر ۲۰۲۱، بعد جدیدی نیز به همکاری‌های دوجانبه افزوده شد. به‌بیان‌دقیق‌تر، نخستین گفت‌وگوی ۲+۲ میان وزرای امور خارجه و دفاع دو کشور هم‌زمان با گفت‌وگوهای سطح عالی میان نخست‌وزیر هند و رئیس‌جمهور روسیه برگزار شد. تا پیش از فرارسیدن سال ۲۰۲۵، ۲۲ نشست سالانه به‌صورت متناوب در هند و روسیه برگزار شده‌بود. در پایان نشستی که در روزهای ۸ تا ۹ جولای ۲۰۲۴ در مسکو برگزار شد، بیانیه مشترکی با عنوان «هند و روسیه: مشارکت پایدار و درحال‌گسترش»[2] منتشر شد که بیانگر ابعاد مختلف مناسبات دو کشور است. افزون‌برآن، بیانیه‌ای جداگانه از سوی رهبران دو کشور در خصوص توسعه حوزه‌های راهبردی همکاری اقتصادی هند و روسیه تا سال ۲۰۳۰ صادر شد و ۹ تفاهم‌نامه میان طرفین به امضا رسید. درمجموع، چهار تماس تلفنی در سال ۲۰۲۴ (در ۱۵ ژانویه، ۲۰ مارس، ۵ ژوئن و ۲۷ آگوست)، دو تماس در سال ۲۰۲۳ (۳۰ ژوئن و ۲۸ آگوست)، و پنج تماس در سال ۲۰۲۲ برقرار شده‌است [۲۰].

1. Special and Privileged Strategic Partnership
2. India-Russia: Enduring and Expanding Partnership

جلسات بین‌پارلمانی، مذاکرات بین نمایندگان شوراهای امنیت دو کشور، نهادهای سیاست خارجی و سایر وزارتخانه‌های دو کشور نیز به‌طور منظم برگزار می‌شوند [۱۹]. وزیر امور خارجه هند و وزیر امور خارجه روسیه در سال ۲۰۲۴ سه مرتبه در تاریخ‌های ۲۵ سپتامبر در نیویورک، ۹ سپتامبر در ریاض و ۳ جولای در آستانه با یکدیگر دیدار داشتند [۲۰].

کمیسیون بین‌دولتی هند- روسیه[1] یکی دیگر از این سازوکارهاست که شامل دو بخش اصلی به شرح زیر است:

- کمیسیون بین‌دولتی هند- روسیه در زمینه همکاری‌های تجاری، اقتصادی، علمی، فناورانه و فرهنگی[2] که ریاست مشترک آن برعهده وزیر امور خارجه هند و دنیس مانتوروف[3]، معاون اول نخست‌وزیر روسیه، است؛ و
- کمیسیون بین‌دولتی هند- روسیه در حوزه همکاری‌های نظامی و فنی- نظامی[4] که توسط وزرای دفاع دو کشور هدایت می‌شود.

راجنات سینگ[5]، وزیر دفاع هند، از تاریخ ۸ تا ۱۰ دسامبر ۲۰۲۴ به روسیه سفر کرد تا ریاست مشترک بیست‌ویکمین نشست کمیسیون بین‌دولتی هند- روسیه در زمینه همکاری‌های نظامی و فنی- نظامی را برعهده گیرد. راجنات سینگ در جریان این سفر با رئیس‌جمهور روسیه نیز دیدار نمود [۲۰].

شایان ذکر است هند و روسیه در قالب چندین نهاد چندجانبه ازجمله سازمان ملل،گروه ۲۰، گروه بریکس و سازمان همکاری شانگهای همکاری نزدیکی دارند. این همکاری‌ها در جریان ریاست هند بر گروه ۲۰ و سازمان همکاری شانگهای در سال ۲۰۲۳

1. India-Russia Inter-Governmental Commission
2. India-Russia Inter-Governmental Commission on Trade, Economic, Scientific, Technological and Cultural Cooperation
3. Denis Manturov
4. The India-Russia Inter-Governmental Commission on Military & Military Technical Cooperation
5. Rajnath Singh

و ریاست روسیه بر بریکس در سال ۲۰۲۴ ازطریق تبادلات مستمر و حمایت متقابل گسترش یافته‌اند [۲۰].

روسیه در طول نشست‌ها و اجلاس‌های مختلف سطح بالا (ازجمله هفتادوهفتمین مجمع عمومی سازمان ملل در سال ۲۰۲۲، سیزدهمین نشست کارگروه مشترک هند و روسیه در زمینه همکاری‌های ضدتروریسم در سال ۲۰۲۴ و سایر جلسات سطح بالا) به‌طور پیوسته از پیشنهاد هند برای کسب کرسی دائم در شورای امنیت سازمان ملل متحد (UNSC)[1] حمایت کرده‌است. روسیه همچنین در سازمان همکاری شانگهای، بریکس، گروه ۲۰، آژانس بین‌المللی انرژی و سایر سازمان‌ها از هند حمایت کرده و مواضع خود را با دهلی نو هماهنگ کرده و در جهت تقویت هرچه‌بیشتر مشارکت راهبردی دوجانبه می‌کوشد. مسکو به‌طور فعال عضویت هند در سازمان همکاری شانگهای را که هند در سال ۲۰۱۷ به آن دست یافت، تسهیل کرد. در چارچوب بریکس، روسیه از ابتکارات هند برای افزایش همکاری‌های اقتصادی ازجمله ازطریق استفاده از ارزهای ملی در تجارت دوجانبه و معرفی پلتفرم‌های پرداخت جایگزین با دور زدن سوئیفت حمایت می‌کند.

در بیست‌ودومین اجلاس سالانه هند و روسیه در جولای ۲۰۲۴ پس از اعطای بالاترین نشان غیرنظامی روسیه یعنی نشان سنت اندروی اول[2] به نخست‌وزیر مودی به‌دلیل ایفای نقش موثر وی در توسعه روابط دو کشور، مسکو و دهلی نو از تعمیق روابط همکاری خود خبر دادند. هند در مورد حمله روسیه به اوکراین موضع بی‌طرفی خود را حفظ کرد و از رأی دادن به چندین قطعنامه سازمان ملل متحد که اقدامات روسیه را محکوم می‌کرد، اجتناب

1. United Nations Security Council
2. The Order of Saint Andrew the Apostle the First-Called/ Орден Святого апостола Андрея Первозванного

ورزید. هند همچنین از مسکو با خنثی‌کردن موثر تحریم انرژی غرب علیه روسیه حمایت کرد. دراین‌راستا، هند واردات نفت روسیه را افزایش داد، سازوکارهای پرداخت جایگزین را اجرا کرد، روابط تجاری و پروژه‌های راهبردی خود در حوزه انرژی را ادامه داد و در فرآوری نفت خام روسیه که به کشورهای دیگر ازجمله کشورهای غربی صادر می‌شود، نقش مهمی ایفا کرد. در سال ۲۰۲۴، نخست‌وزیر مودی دو بار (در جولای و اکتبر) از روسیه بازدید کرد و بر اهمیت روابط دوجانبه تاکید کرد. مودی ضمن آنکه از پوتین به‌عنوان «دوست عزیز» خود یاد کرد، از وی به خاطر تعهدش به روابط روسیه و هند که بارها به آزمون گذاشته‌شده و هر بار بسیار قوی ظاهر شده‌است، قدردانی نمود. برخی از کارشناسان و مقامات اظهار داشتند که جذب سرمایه‌گذاری‌های روسیه و انتقال برخی از تولیدات دفاعی به هند یکی از اولویت‌های مودی در طول این سفرها بوده‌است [۱۸].

درمجموع می‌توان گفت روابط دوجانبه هند و روسیه در نزدیک به هشت دهه گذشته همچنان پایدار و مستحکم باقی مانده‌است. این مشارکت از باثبات‌ترین روابط عصر معاصر به‌شمار می‌آید و با تعهد مشترک دو کشور به جهان چندقطبی و تمایل برای گسترش همکاری‌ها فراتر از حوزه‌های سنتی نظامی، هسته‌ای و فضایی همراه بوده‌است. ازیک‌سو، هم‌افزایی میان چرخش راهبردی روسیه به سوی شرق، منابع و فناوری‌های این کشور و ازسوی‌دیگر، ابتکارات برجسته هند مانند آتمنیربهار بهارات[1] (هند خودکفا) و ساخت هند[2] نقش مهمی در تعمیق این همکاری‌ها ایفا می‌کنند [۲۰].

1. Atmanirbhar Bharat

آتمنیربهار بهارات نسخه پیشرفته‌ای از ابتکار ساخت هند است. اصطلاح ساخت هند یک شعار بین‌المللی است که توسط نخست‌وزیر هند، نارندرا مودی، برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی در سراسر جهان مطرح شده‌است. این پویش بر تحقق اهدافی نظیر ایجاد مشاغل جدید، رشد تولید ناخالص داخلی، تقویت اقتصاد هند، تبدیل هند به کشوری خودکفا و به‌رسمیت‌شناختن جهانی اقتصاد هند با تبدیل هند به قطب تولید جهانی متمرکز است.
https://www.researchgate.net/publication/366960708_Aatamanirbhar_Bharat_and_Make_in_India_A_step_towards_making_India_Self-dependant

2. Make in India

دو کشور همچنین در پی تقویت همکاری‌های بین‌منطقه‌ای به‌ویژه با منطقه شرق دور روسیه هستند و طرح‌هایی برای ارتقای ارتباطات ازجمله ازطریق دالان حمل‌ونقل بین‌المللی شمال- جنوب[1]، دالان دریایی شرقی چنای- ولادی‌واستوک[2] و مسیر دریایی شمالی[3] دنبال می‌شود [۲۰].

۲. همکاری‌های تجاری و اقتصادی روسیه و هند

گسترش همکاری‌های تجاری، اقتصادی و سرمایه‌گذاری میان روسیه و هند همچنان یکی از اولویت‌های کلیدی درراستای پیشبرد مشارکت راهبردی ممتاز دو کشور محسوب می‌شود [۱۹].

سازوکار اصلی همکاری در سطح دولتی برای تقویت روابط تجاری و اقتصادی میان دو کشور، کمیسیون بین‌دولتی هند- روسیه در زمینه همکاری‌های تجاری، اقتصادی، علمی، فناورانه و فرهنگی است. همانطور که گفته‌شد، ریاست این کمیسیون به‌صورت مشترک برعهده وزیر امور خارجه هند و معاون اول نخست‌وزیر روسیه است. بیست‌وپنجمین نشست این کمیسیون در تاریخ ۱۲ نوامبر ۲۰۲۴ در دهلی‌نو برگزار شد. در جریان این سفر، دنیس مانتوروف، معاون اول نخست‌وزیر روسیه با نخست‌وزیر هند دیدار کرد. وی همچنین با وزیر دارایی و مشاور امنیت ملی هند ملاقات داشت [۲۰].

1. North-South International Transport Corridor
2. The Chennai-Vladivostok Eastern Maritime Corridor (EMC)
3. Northern Sea Route

شـایان ذکر اسـت همکاری‌های تخصصـی دوجانبه در قالـب کارگروه‌هایی بـرای اجرای پروژه‌هـای دوجانبه و یافتـن مسیرهای جدید برای همکاری‌های آتی به‌طور مسـتمر ادامه دارد. ازجمله حوزه‌های اولویت‌دار در توسعه همکاری‌های تجاری و سرمایه‌گذاری می‌توان به موارد زیر اشاره کرد [۱۹]:

- توسعه مسیرهای لجستیکی جایگزین؛
- ایجاد روش‌های جدید برای تضمین بانکی، با تمرکز بر استفاده گسترده‌تر از ارزهای ملی در تسویه‌حساب‌ها؛
- اتصال سامانه‌های پرداخت ملی؛
- ایجاد سیستم‌های بیمه؛ و
- تنوع‌بخشـی بـه تجـارت و رسـیدن بـه تـوازن در مبـادلات ازطریـق افزایـش صـادرات محصولات موردنیاز از هند [۱۹].

تجـارت دوجانبـه روسیه- هند طی سـال‌های ۲۰۲۲ تا ۲۰۲۴ به‌طور قابل‌توجهی گسـترش یافته و مباحث متعددی درباره افزایش صادرات از هند و توسعه مدل‌های جدید همکاری مـطرح شده‌اسـت. طبـق داده‌هـای وزارت تجـارت و صنعـت هنـد، حجـم تجـارت دوجانبه در سـال ۲۰۲۳ بـه ۶۵ میلیـارد دلار آمریـکا رسیـد کـه نسـبت بـه سـال ۲۰۲۲ رشـد ۱/۸ بـرابری داشته‌اسـت. حجـم صـادرات روسیـه بـا ۷۹/۱ درصـد افزایش بـه ۶۰/۹ میلیـارد دلار رسید و حجـم صـادرات هنـد نیز با ۴۱/۴ درصـد افزایش به ۴/۱ میلیـارد دلار رسید. روسیه در سـال ۲۰۲۳ در جمـع چهـار شریک تجـاری بزرگ هند (پس از آمریکا، چیـن و امارات) و از نظر حجم واردات در جایگاه دوم پس از چین قرار گرفت [۱۹].

تقویت روابط تجاری و اقتصادی به‌عنوان یکی از حوزه‌های اولویت‌دار از سوی رهبران دو کـشور شناسـایی شده‌اسـت، به‌طوری‌کـه هدف‌گـذاری شـده حجـم تجـارت دوجانبـه

تـا سـال ۲۰۳۰ بـه ۱۰۰ میلیـارد دلار برسـد. براسـاس آمـار سـال مالـی ۲۰۲۴ تـا ۲۰۲۵، تجـارت میـان هنـد و روسیـه بـه رکورد جدیـدی برابـر بـا ۶۸/۷ میلیـارد دلار آمریکا رسیـد کـه شـامل صـادرات هنـد بـه ارزش ۴/۹ میلیـارد دلار و واردات هنـد از روسیـه بـه ارزش ۶۳/۸ میلیـارد دلار می‌شـود [۲۰]. هـر دو کـشور به‌منظور تسـهیل تجـارت متقابـل اقدامـات متعـددی بـه شرح زیـر انجـام داده‌انـد:

- آزادسازی مقررات گمرکی؛
- توافق‌نامه شناسایی متقابل نهادهای فعال اقتصادی مجاز؛
- آماده‌سازی توافق‌نامه منطقه تجارت آزاد میان اتحادیه اقتصادی اوراسیا و هند؛ و
- تدوین توافق‌نامه جدید دوجانبه برای حمایت از سرمایه‌گذاری [۱۹].

گفتنـی اسـت اقلام اصلـی واردات روسیـه از هنـد شـامل داروهـا و محصـولات دارویی، مواد شیمیایی آلی و معدنی، آهن و فولاد، محصولات دریایی، ماشین‌آلات، تجهیـزات و لـوازم الکترونیـک، و کالاهـای کشـاورزی می‌شـود. اقلام اصلـی صـادرات روسیـه بـه هنـد نیـز شـامل نفـت و فرآورده‌هـای نفتـی، روغـن نباتـی (به‌ویـژه روغـن آفتاب‌گـردان)، کـود شیمیـایی، زغال‌سـنگ کُک، و سـنگ‌های قیمتی و فلـزات گران‌بهـا می‌شـود [۲۰ و ۱۹].

انـرژی مـحور اصلـی همکاری‌هـای اقتصـادی روسیـه و هنـد به‌شـمار می‌آیـد. درهمین‌راسـتا، سـرگی تسویلیـوف[1]، وزیـر انرژی روسیـه، در فوریـه ۲۰۲۵ بـه هنـد سـفر کـرد و بـا هاردیـپ سینـگ پوری[2]، وزیـر نفـت و گاز طبیعـی هنـد، دیـدار داشـت. افزون‌بـرآن، هیئـت روسـی بـه ریاسـت پـاول سورکیـن[3]، معـاون وزیـر انرژی روسیـه، در هفتـه انرژی

1. Tsivilev Sergey /Цивилев Сергей
2. Hardeep Singh Puri
3. Pavel Sorkin

هنـد ۲۰۲۵ شـرکت کـرد [۲۰]. نیروگاه هسـته‌ای کودانکـولام (KKNPS)[1] در ایالـت تامیـل نـادو[2] از پروژه‌هـای شـاخص دو کـشور در بخـش انرژی اسـت کـه واحدهـای اول و دوم آن بـا موفقیـت فعـال هسـتند و بخشـی از برق موردنیـاز هنـد را تامیـن می‌کننـد. سـاخت واحدهـای سـوم و چهـارم ایـن نیروگاه در مرحلـه اجـرایی اسـت و مراحـل برنامـه‌ریزی بـرای واحدهـای پنجـم و ششـم نیـز در جریـان اسـت. مذاکراتی دربـاره سـاخت نیروگاه جدیـد بـا طراحـی روسـی و راکتور VVER-۱۲۰۰ نیـز در حـال انجـام اسـت. همکاری‌هـای دو کـشور در حوزه نفت و گاز نیز در حال پیشـرفت اسـت. در سـال ۲۰۱۷، معامله خرید ۹۸ درصد سـهام شـرکت نفتـی اسـار اویـل[3] توسـط شـرکت روس‌نفـت[4] و کنسـرسیومی از سـرمایه‌گذاران بین‌المللـی نهـایی شـد کـه بعدهـا بـه نایـارا انرژی[5] تغییـر نـام داد. شـرکت‌های نفتـی هنـد در پروژه‌هـای روسـیه ماننـد امپریـال انرژی[6]، شـرکت وانکورنفـت[7]، شـرکت تـاس- یوریـاخ[8] و پروژه سـاخالین-۱[9] مشـارکت دارنـد [۱۹].

مشـارکت صنعتی عامـل مهـم دیگـر در گسـترش روابـط اقتصـادی اسـت. پروژه‌هـای مشـترک در صنایـع شیمیایـی، متالورژی، سـاخت ماشین‌آلات ریلی، صنایـع الکترونیـک، اسـتخراج معـدن در چارچـوب برنامـه «سـاخت هنـد» در حـال اجـرا هسـتند. همـکاری میـان شـرکت‌های فنـاوری اطلاعـات روسـیه و هنـد نیـز در زمینه‌هـایی ماننـد ارتباطـات، امنیـت سـایبری، فناوری‌هـای شـهر هوشـمند و هـوش مصنوعـی دایـر اسـت. روابـط منطقـه‌ای میـان دو کـشور نیـز درحال‌گسـترش بـوده و از ظرفیـت زیـادی بـرای افزایـش

1. Kudankulam Nuclear Power Station
2. Tamilnadu
3. Essar Oil
4. Rosneft
5. Nayara Energy
6. Imperial Energy
7. Vankorneft
8. Taas-Yuryakh
9. Sakhalin-1

کیفی تجارت و سرمایه‌گذاری برخوردار است. سازمان‌های روسی و هندی در نمایشگاه‌ها و مجامع اقتصادی و سرمایه‌گذاری در هر دو کشور ازجمله مجمع اقتصادی سن‌پترزبورگ[1]، مجمع اقتصادی شرق[2]، و گجرات انرژتیک[3] فعالانه شرکت می‌کنند [۱۹].

تجارت دوجانبه کالا و خدمات نیز طی سال‌های اخیر پایدار بوده و در سال ۲۰۲۱ به میزان ۱/۰۲۱ میلیارد دلار رسید. شایان ذکر است سرمایه‌گذاری‌های عمده روسیه در هند در حوزه‌های نفت و گاز، پتروشیمی، بانکداری، راه‌آهن و فولاد صورت می‌گیرد. درمقابل، سرمایه‌گذاری‌های هند در روسیه عمدتا در بخش‌های نفت و گاز و داروسازی انجام می‌شود [۲۰].

پس از بیست‌ودومین اجلاس سالانه دوجانبه بین روسیه و هند که در ۸ و ۹ جولای ۲۰۲۴ در مسکو برگزار شد، رهبران دو کشور بیانیه مشترکی در مورد توسعه حوزه‌های راهبردی همکاری اقتصادی و تجاری روسیه و هند تا سال ۲۰۳۰ صادر کردند. به‌طورکلی، ایجاد انگیزه بیشتر برای تعمیق تعامل دوجانبه ازطریق ارتقای همکاری‌های اقتصادی و تجاری، حفظ روند رشد پویای تجارت کالا و خدمات بین دو کشور، و تمایل به تضمین افزایش قابل‌توجه حجم تجارت کالا و خدمات تا سال ۲۰۳۰ هدف از این بیانیه عنوان شده‌است. براساس این بیانیه مقرر شد همکاری اقتصادی دوجانبه بین فدراسیون روسیه و جمهوری هند در ۹ حوزه کلیدی توسعه یابد که عبارتنداز: تسهیل تجارت دوجانبه، تسویه با ارزهای ملی، گسترش مسیرهای حمل‌ونقل، کشاورزی و غذا، انرژی، صنعت و زیرساخت، اقتصاد دیجیتال و نوآوری، سلامت و پزشکی، و همکاری‌های انسانی و فرهنگی (اطلاع‌نگاشت ۶) [۲۱].

1. St. Petersburg Economic Forum
2. Eastern Economic Forum
3. Energetic Gujarat

اطلاع‌نگاشت ۶: ۹ حوزه کلیدی همکاری اقتصادی روسیه و هند تا سال ۲۰۳۰

تسهیل تجارت دوجانبه

- تلاش برای حذف موانع تجاری غیرتعرفه‌ای مربوط‌به تجارت دوجانبه بین هند و روسیه
- ادامه گفتگو در زمینه آزادسازی تجارت دوجانبه، ازجمله امکان ایجاد منطقه آزاد تجاری اتحادیه اقتصادی اوراسیا و هند
- دستیابی‌به حجم تجارت متقابل بیش‌از ۱۰۰ میلیارد دلار تا سال ۲۰۳۰ طبق توافق متقابل، ازجمله افزایش عرضه کالا از هند برای دستیابی‌به تجارت دوجانبه متوازن
- تقویت فعالیت‌های سرمایه‌گذاری طرفین در چارچوب رژیم‌های سرمایه‌گذاری ویژه

تسویه با ارزهای ملی

- توسعه سیستم تسویه‌حساب دوجانبه با استفاده از ارزهای ملی
- معرفی مداوم ابزارهای مالی دیجیتال در تسویه‌حساب‌های متقابل

گسترش مسیرهای حمل‌ونقل

- افزایش گردش مالی محموله با هند ازطریق راه‌اندازی مسیرهای جدید کریدور حمل‌ونقل بین‌المللی شمال- جنوب، مسیر دریای شمال و خط دریایی چنای- ولادی‌واستوک
- بهینه‌سازی رویه‌های گمرکی ازطریق به‌کارگیری سیستم‌های دیجیتال هوشمند برای جابجایی بدون مانع کالا

کشاورزی و غذا

- افزایش حجم تجارت دوجانبه در محصولات کشاورزی، مواد غذایی و کود
- حفظ گفتگوی فشرده باهدف رفع محدودیت‌ها و ممنوعیت‌های دامپزشکی، بهداشتی و بهداشت گیاهی

انرژی

- توسعه همکاری در بخش‌های کلیدی انرژی، ازجمله انرژی هسته‌ای، پالایش نفت و پتروشیمی
- گسترش همکاری و مشارکت در زمینه زیرساخت‌ها، فناوری‌ها و تجهیزات انرژی
- تسهیل امنیت انرژی متقابل و بین‌المللی،با در نظر گرفتن چشم‌اندازهای گذار جهانی انرژی

صنعت و زیرساخت

- تقویت تعامل در حوزه‌های متعدد ازجمله توسعه زیرساخت‌ها، مهندسی حمل‌ونقل، تولید خودرو، کشتی‌سازی، هوافضا و سایر بخش‌های صنعتی
- تسهیل ورود شرکت‌های هندی و روسی به بازارهای یکدیگر با ایجاد شرکت‌های تابعه و خوشه‌های صنعتی
- همگرایی رویکردهای طرفین در زمینه استانداردسازی، مترولوژی و ارزیابی انطباق

اقتصاد دیجیتال و نوآوری

- ترویج سرمایه‌گذاری‌ها و پروژه‌های مشترک در بخش‌های مختلف اقتصاد دیجیتال، علوم و تحقیقات، تبادلات آموزشی و کارآموزی برای کارکنان شرکت‌های پیشرفته
- تسهیل ایجاد شرکت‌های مشترک (تابعه) جدید با ارائه رژیم‌های مالی مطلوب به آن‌ها

سلامت و پزشکی

- ترویج همکاری نظام‌مند در زمینه توسعه و تامین داروها و تجهیزات پزشکی پیشرفته
- بررسی امکان افتتاح شعب موسسات پزشکی هند در روسیه و استخدام پرسنل پزشکی واجدشرایط
- تقویت هماهنگی در زمینه ایمنی پزشکی و بیولوژیکی

همکاری‌های انسانی و فرهنگی

- توسعه همکاری‌های بشردوستانه
- گسترش مداوم تعامل در زمینه‌های آموزش، علم و فناوری، فرهنگ، گردشگری، ورزش، مراقبت‌های بهداشتی و غیره

۳. همکاری روسیه و هند در حوزه علم، فناوری و نوآوری

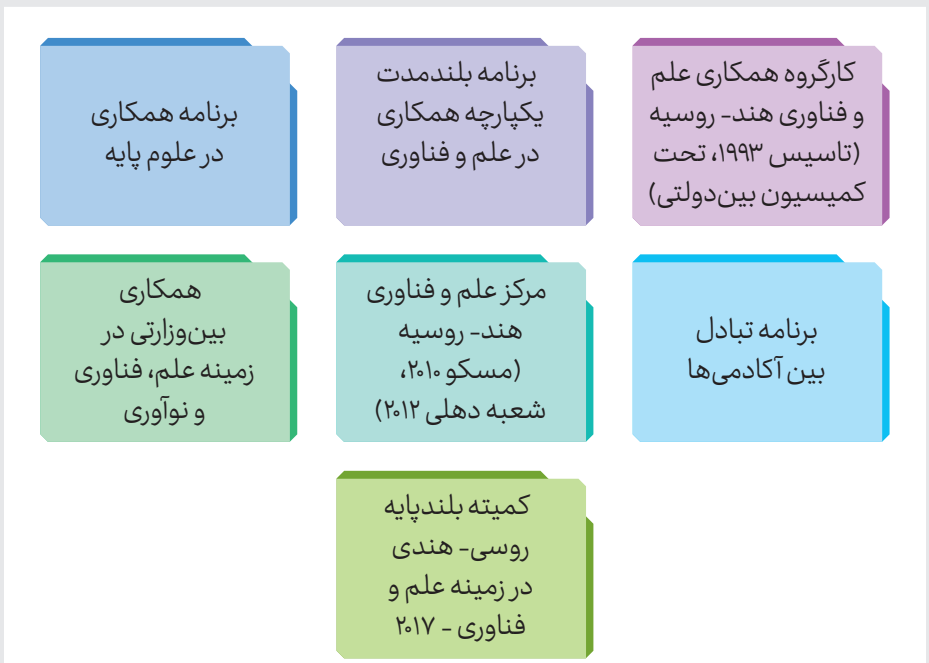
هند و روسیه از دیرباز در زمینه علم، فناوری و نوآوری همکاری داشته‌اند. همکاری دو کشور در این حوزه با امضای توافق‌نامه علم و فناوری بین هند و اتحاد جماهیر شوروی در سال ۱۹۷۲ آغاز شد و با انعقاد برنامه بلندمدت یکپارچه همکاری در علم و فناوری در بالاترین سطح دولتی توسط نخست وزیر وقت هند و دبیرکل حزب کمونیست اتحاد جماهیر شوروی در سال ۱۹۸۷ تقویت شد [۲۰]. در سال ۱۹۹۲، برنامه بلندمدت یکپارچه همکاری در علم و فناوری در پنجمین نشست شورای مشترک در مسکو موردتایید مجدد قرار گرفت. سپس در سال ۱۹۹۴، توافق‌نامه دیگری بین دهلی نو و مسکو در زمینه علم و فناوری امضا شد [۲۳]. به‌طورکلی، مبانی قانونی اولیه همکاری دو کشور در زمینه علم، فناوری و نوآوری عبارت‌بودنداز:

- توافق‌نامه بین‌دولتی در زمینه همکاری علمی و فنی مورخ ۳۰ ژوئن ۱۹۹۴؛

- اعلامیه مشترک در مورد ارتقای همکاری‌های اقتصادی، علمی و فناوری بین فدراسیون روسیه و جمهوری هند و پروتکل بین‌دولتی در مورد حفاظت و استفاده از حقوق مالکیت فکری (۲۰۰۲) که مبنای قانونی برای تقویت روند تجاری‌سازی و انتقال فناوری‌های پیشرفته است؛
- توافق‌نامه همکاری علمی و تبادل دانشمندان بین آکادمی علوم روسیه و آکادمی ملی علوم هند (۲۰۰۳)؛ و
- پروتکل همکاری علمی بین آکادمی علوم روسیه و وزارت علوم و فناوری دولت هند (۲۰۰۳) [۲۴].

در حال حاضر، نقشه‌راه جدید علم، فناوری و نوآوری به‌عنوان مبنای همکاری‌های علم و فناوری دو کشور محسوب می‌شود [۲۰]. این نقشه‌راه که در جریان بیست‌ویکمین اجلاس سالانه در دهلی نو در دسامبر ۲۰۲۱ امضا شد، ادامه و توسعه برنامه بلندمدت یکپارچه همکاری در علم و فناوری بین دولت فدراسیون روسیه و دولت جمهوری هند است. این نقشه‌راه جدید بر انواع تعاملات جدید برای ترویج نوآوری و تبادلات متمرکز است و به مدت ۵ سال (۲۰۲۲ تا ۲۰۲۷) لازم‌الاجرا خواهدبود. ویژگی‌های کلیدی این نقشه‌راه شامل اجرای پروژه‌های مشترک در زمینه نوآوری (ازجمله پروژه‌های نمایشی و صنعتی که به توسعه نوآوری و ارتقای ظرفیت اقتصادی و صنعتی دو کشور کمک می‌کنند)، برگزاری مسابقات پروژه‌های نوآوری، حمایت از ایجاد مراکز بین‌المللی برای کارآفرینی نوآورانه با چرخه کامل توسعه پروژه، ایجاد مراکز مشترک و افزایش تعامل بین خوشه‌ها می‌شود [۲۲]. به‌طورکلی، همکاری‌های روسیه و هند در زمینه علم، فناوری و نوآوری براساس سازوکارهایی خاص اجرایی می‌شود که برخی از مهم‌ترین آن‌ها در اطلاع‌نگاشت ۷ قابل‌مشاهده است [۲۳].

اطلاع‌نگاشت ۷: سازوکارهای اجرایی روسیه و هند در زمینه همکاری‌های حوزه علم، فناوری و نوآوری

کارگروه همکاری علم و فناوری هند- روسیه[4] یکی از کارگروه‌های اصلی تحت کمیسیون بین‌دولتی هند و روسیه است که در سال ۱۹۹۳ بنیان‌گذاری شد [۲۳]. جلسات کارگروه با حضور نمایندگان وزارتخانه‌های ذیربط، دانشگاه‌ها و دانشمندان هر دو کشور به‌طور منظم و تحت سازوکار کمیسیون بین‌دولتی هند- روسیه در زمینه همکاری‌های تجاری، اقتصادی، علمی، فناوری و فرهنگی برگزار می‌شوند [۲۰]. به‌طورمشابه، مرکز علم و فناوری هند- روسیه[5] باهدف جستجوی شیوه‌های جدید تجاری‌سازی نتایج تحقیقات مشترک علمی و فنی در ژوئن ۲۰۱۰ در مسکو به‌عنوان ساختاری برای تعامل موثر در

1. Basic Science Cooperation Program
2. Inter-Academy Exchange Program
3. Inter-Ministerial Science, Technology, and Innovation Cooperation
4. Indo-Russian Working Group for Cooperation in Science & Technology- IRWGS&T
5. Indo-Russian S&T Centre

زمینه نوآوری تاسیس شد. در آوریل ۲۰۱۲ نیز شعبه هندی مرکز علم و فناوری روسیه-هند به‌طور رسمی در دهلی افتتاح گردید [۲۴].

در سال ۲۰۱۰، طرح همکاری‌های علمی و فناوری برای تقویت تحقیقات علمی و پروژه‌های مشترک در حوزه‌های مختلف تمدید شد. این همکاری‌ها شامل اجرای پروژه‌های تحقیقاتی، برگزاری سمینارها/کارگاه‌های مشترک و همچنین بازدید دانشمندان در رشته‌هایی چون فیزیک، ریاضیات، هیدرولوژی، رایانه، اقیانوس‌شناسی، علوم شیمی و غیره است. در سال ۲۰۱۴، در بیانیه‌ای مشترک هر دو کشور متعهد شدند که اقدامات گسترده‌ای با چشم‌اندازی بلندمدت و ممتاز در دهه پیش‌رو انجام دهند. طبق این بیانیه، مسکو و دهلی نو در حوزه‌های مختلفی چون انرژی، فناوری، نوآوری و همکاری‌های اقتصادی با یکدیگر همکاری می‌کنند [۲۳]. در حال حاضر، هند و روسیه در حوزه‌های علوم پایه، علم مواد، ریاضیات، فناوری نانو و غیره با یکدیگر همکاری می‌کنند [۲۰]. علاوه‌براین، وزارت علم و فناوری هند (DST)[1] و آکادمی علوم روسیه (RAS)[2] ابتکارهای متعددی به‌طورمشترک آغاز کرده‌اند. به‌عنوان مثال، هر دو کشور تصمیم گرفته‌اند ۸ مرکز تبادل علمی مشترک برای اجرای پروژه‌های تحقیقاتی تاسیس کنند [۲۳]. مراکز مهم تحقیقاتی مشترک روسیه و هند شامل موارد زیر هستند:

- مرکز تحقیقات پیشرفته متالورژی پودر و مواد جدید (حیدرآباد)[3]؛
- مرکز تولید واکسن فلج اطفال و سایر واکسن‌ها (بلندشهر)[4] [۱۹]؛
- مرکز تحقیقات رایانش پیشرفته هند- روسیه (مسکو)[5]؛

1. Department of Science and Technology
2. Russian Academy of Sciences
3. Advanced Research Centre for Powder Metallurgy and New Materials (Hyderabad)
4. Polio & other Vaccine Manufacturing (Bulandshahr) Facility
5. Indo-Russian Centre for Advanced Computing Research - Moscow

- مرکز زیست‌فناوری هند- روسیه (الله‌آباد)[1]؛
- مرکز مطالعات هیدرات‌های گازی هند- روسیه (چنای)[2]؛
- مرکز تحقیقات زلزله هند- روسیه (دهلی نو)[3]؛
- مرکز روسی-هندی تحقیقات آیورودا (مسکو)[4]؛ و
- مرکز فناوری زیست‌پزشکی هند- روسیه (تیروانانتاپورام)[5] [۲۳].

اطلاع‌نگاشت ۸: مراکز مهم تحقیقاتی مشترک روسیه و هند

مرکز تحقیقات پیشرفته متالورژی پودر و مواد جدید ◄ (حیدرآباد)	مرکز تولید واکسن فلج اطفال و سایر واکسن‌ها ◄ (بلندشهر)	مرکز تحقیقات رایانش پیشرفته هند- روسیه ◄ (مسکو)	مرکز زیست‌فناوری هند- روسیه ◄ (الله‌آباد)
مرکز مطالعات هیدرات‌های گازی هند- روسیه ◄ (چنای)	مرکز تحقیقات زلزله هند- روسیه ◄ (دهلی نو)	مرکز روسی-هندی تحقیقات آیورودا ◄ (مسکو)	مرکز فناوری زیست‌پزشکی هند- روسیه ◄ (تیروانانتاپورام)

صرف‌نظر از همکاری‌های روسیه و هند در حوزه نظامی، بزرگ‌ترین عرصه همکاری فناورانه بین دو کشور مربوط به فناوری‌های هسته‌ای است [۲۶]. به‌بیان‌دیگر، هند و روسیه در حوزه علوم هسته‌ای و علوم فضایی با یکدیگر همکاری نزدیکی دارند و برای

1. Indo-Russian Centre for Biotechnology- Allahabad
2. Indo-Russian Centre for Gas Hydrates Studies- Chennai
3. Indo-Russian Centre for Earthquake Research- New Delhi
4. Russian-Indian Centre on Ayurvedic Research- Moscow
5. Indo-Russian Centre for Biomedical Technology- Thiruvananthapuram

مدت طولانی، علوم فضایی هند و نیروگاه‌های هسته‌ای آن به‌شدت به کمک علمی روسیه وابسته بوده‌اند [۲۳].

گرچه هند توافق‌نامه منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای (NPT)[1] را امضا نکرده‌است، اما روسیه سوخت لازم برای تولید برق هسته‌ای را در اختیار هند قرار داده‌است. همانطور که پیش‌تر گفته‌شد، هند با کمک روسیه یک راکتور هسته‌ای در کودانکولام[2] تاسیس کرده‌است که توان تولید ۱۰۰۰ مگاوات برق را دارد [۲۳]. گفتنی آنکه مجموعه‌ای از شرکت‌های روسی و هندی از صنایع مختلف ذیل این پروژه پیچیده و عظیم گردهم‌آمده‌اند. علاوه‌بر مذاکره برای احداث نیروگاه‌های جدید در هند، دو کشور در پروژه نیروگاه هسته‌ای روپپور[3] در بنگلادش نیز همکاری می‌کنند و گفتگوهایی درباره همکاری در کشورهای ثالث نیز در جریان است. شرکت روس‌اتم نیز ایزوتوپ‌های پزشکی مانند ژرمانیوم-۶۸ و گالیوم-۶۸ به هند صادر کرده و امکان مشارکت آن در تحقیقات هسته‌ای را بررسی می‌کند [۲۶].

دو کشور از سال ۲۰۱۰ در زمینه ماموریت‌های فضایی سرنشین‌دار هند نیز همکاری می‌کنند. طبق اطلاعات موجود، بخش کابین و سامانه‌های نجات اضطراری فضانوردان فضاپیمای هندی گاگان‌یان[4] در تونل‌های باد متعلق‌به شرکت گلاوکوسموس[5] آزمایش شده‌اند. در سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۲، فضانوردان هندی در مرکز آموزش فضانوردان گاگارین[6] آموزش دیده‌اند. از اواخر دهه ۲۰۱۰، گفت‌وگوهایی درباره استقرار ایستگاه‌های پایه سامانه ناوبری روسی گلوناس[7] در هند (نزدیک بنگالور[8])

1. Non-Proliferation Treaty
2. Kudan-Kulam
3. Ruppur/ Руппур
4. Gaganyan/ Гаганьян
5. Glavkosmos/ Главкосмоса
6. Yuri Gagarin Cosmonaut Training Center/ Центр подготовки космонавтов им. Гагарина
7. Glonass/ Глонасс
8. Bengaluru/ Бангалор

و سامانه ماهواره‌ای ناوبری منطقه‌ای هند (IRNSS)[1] یا نویک[2] (NavIC) در روسیه در جریان است [۲۶].

داروسازی یکی دیگر از بخش‌های مهم روابط دوجانبه در حوزه فناوری‌های پیشرفته است. هند یکی از تامین‌کنندگان اصلی داروهای ژنریک[3] (۵ تا ۷ درصد واردات روسیه در اواخر دهه ۲۰۱۰) و مواد اولیه دارویی (حدود ۱۰ درصد واردات) برای روسیه بوده‌است. پروژه‌هایی نیز برای بومی‌سازی تولیدات در روسیه اجرا شده‌اند. باوجود سابقه همکاری‌های دو کشور در زمینه زیست‌پزشکی در دوران اتحاد جماهیر شوروی، روابط دوجانبه روسیه و هند در این حوزه تا پیش‌از همه‌گیری کوید-۱۹ عمق چندانی نداشت. اما در دوران همه‌گیری، واکسن‌های اسپوتنیک وی[4] و اسپوتنیک لایت[5] توسط نهادهای ناظر هند تایید شدند و تولید انبوه آن‌ها در شرکت‌های هندی آغاز شد [۲۶].

در حوزه فناوری اطلاعات نیز دو کشور تا حدی با یکدیگر همکاری دارند. البته با این‌که محصولات دیجیتال روسی در بازار هند عرضه می‌شوند، اما نمی‌توان این حوزه را موفق یا کاملا مشارکتی دانست [۲۶].

در ارتباط با فعالیت‌های تحقیق‌وتوسعه مشترک نیز دو کشور تاکنون بیش‌از ۵۰۰ پروژه مشترک در رشته‌های مختلفی چون ریاضی، مکانیک، شیمی، فیزیک، مواد پیشرفته، فناوری لیزر، اقیانوس‌شناسی و زلزله‌شناسی اجرا کرده‌اند. این تلاش‌ها منجر به چاپ بیش‌از ۱۵۰۰ مقاله مشترک، ترویج بالغبر ۱۰ هزار مورد همکاری‌های مشترک علمی، و برگزاری حدود ۳ هزار بازدید پژوهشی و بیش‌از ۱۰۰ سمینار علمی شده‌اند [۲۷].

1. Indian Regional Navigation Satellite System
2. Navigation with Indian Constellation/ NavIC
3. Generic Drug
4. Sputnik V/ Спутник V
5. Sputnik Light/ Спутник Лайт

اطلاع‌نگاشت ۹: دستاوردهای برنامه بلندمدت یکپارچه همکاری در علم و فناوری روسیه و هند

در سال ۲۰۱۷، کمیته بلندپایه روسی- هندی در زمینه علم و فناوری باهدف ارتقای این همکاری‌ها تشکیل شد. این نهاد جدید، حوزه‌هایی نظیر انرژی هسته‌ای، فناوری‌های فضایی و لیزری، درمان سرطان، رادیوفوتونیک، پژوهش‌های اعماق دریا، تولید پیشرفته، مدل‌سازی رایانه‌ای بسیار پیچیده، مواد پرانرژی، فناوری زیستی و داروسازی را محور همکاری‌های آتی خود قرار داده‌است. افزون‌برآن، کمیته مذکور برنامه‌های متعددی در زمینه توسعه پروژه‌های علمی در مناطق قطبی در قالب همکاری‌های اقلیمی و زیست‌محیطی در دستورکار خود قرار داده‌است [۲۷].

همکاری در بخش آموزش یکی دیگر از لایه‌های همکاری روسیه و هند در حوزه علمی است. همکاری‌های دو کشور در حوزه آموزش به‌صورت چندبعدی و دیرینه محقق می‌شود. در سطح مدارس، «ماموریت نوآوری آتال»[1] هند و «مرکز آموزشی سیریوس»[2] روسیه در قالب ابتکاری مشترک که توسط نخست‌وزیر هند و رئیس‌جمهور روسیه طراحی شده، با یکدیگر همکاری می‌کنند. صرف‌نظر از تعامل مستقیم موسسات و دانشگاه‌های هند و روسیه که همچنان ادامه دارد، ایجاد سازوکارهای مختلف و انعقاد اسناد مرتبط امکان تعامل موثر دو کشور در سطح رسمی در حوزه آموزش را فراهم آورده‌است. یکی

1. Atal Innovation Mission
2. The Educational Centre "Sirius"

از جنبه‌های مشهود این همکاری، حضور دانشجویان هندی در موسسات آموزش عالی روسیه در رشته‌هایی مانند پزشکی، مهندسی، اقتصاد و غیره است. شایان ذکر است که دانشجویان رشته پزشکی بزرگ‌ترین گروه از دانشجویان هندی در روسیه را تشکیل می‌دهند. افزون‌برآن، رشته‌ای به‌نام «ایندولوژی»[1] (مطالعات هند) در چندین دانشگاه روسیه تدریس می‌شود. به‌علاوه، برخی زبان‌ها مانند هندی و سانسکریت نیز در دانشگاه‌های روسیه آموزش داده می‌شوند. در حوزه آموزش عالی نیز دانشگاه‌ها و موسسات آموزشی سازوکارهای همکاری متعددی به شرح زیر تعریف کرده‌اند:

- برنامه مبادله آموزشی (EEP)[2] میان دو دولت؛
- شبکه موسسات آموزش عالی هند و روسیه[3] که به RIN معروف است؛
- طرح ارتقای همکاری‌های علمی و پژوهشی (SPARC)[4]؛ و
- ابتکار جهانی شبکه‌های علمی (GIAN)[5] [۲۰].

درمجموع، هند در حال حاضر یکی از قطب‌های امیدوارکننده توسعه اقتصادی، علمی و فناوری جهانی است و ازجمله کشورهایی است که روسیه با آن در زمینه علم، فناوری و نوآوری همکاری روزافزونی دارد. شایان ذکر است تحریم‌های غربی را می‌توان محرک اصلی برای توجه روسیه به هند برشمرد. درواقع، تحریم‌های غرب علیه روسیه چالشی جدی برای این کشور است و روسیه ناگزیر است تا به‌دنبال متحدانی در شرق باشد. دراین‌میان، هند شریک سنتی روسیه در جنوب آسیاست که حوزه منافع آن دائما درحال‌گسترش است. بدین‌ترتیب، همکاری روسیه و هند که براساس روابط دوستانه سنتی بنا شده‌است، در طیف وسیعی از حوزه‌های مختلف اقتصادی، علمی و فرهنگی نمود پیدا

1. Indology
2. Educational Exchange Program
3. Network of Higher Education Institutions of India and Russia
4. Scheme for Promotion of Academic and Research Collaboration
5. Global Initiative of Academic Networks

می‌کنـد. رشـد تـازه‌ای که در روابط چندبعـدی روسیه و هند طی سـال‌های ۲۰۲۲ تا ۲۰۲۴ پدید آمده‌است، تداوم همکاری‌های قبلی این دو کشور در حوزه‌های فناوری پیشرفته است که درراسـتای جایگزینی واردات روسیه دنبال می‌شـود. این روند همچنین در فضایی شـکل گرفتـه کـه نفـوذ ایـالات متحده بر برخـی کشورهای دوسـت و همسـو با روسیـه نظیر هند تـا حـدی کاهش یافتـه و همین امر زمینه‌سـاز تعمیق روابـط دو کشور شده‌اسـت. جالب این‌کـه روسیـه مبتکـر تشـدید روابـط دوجانبه با هند اسـت و قصد دارد خسـارت ناشـی‌از ازدسـت‌دادن روابـط نهـادی بـا برخـی از کشورهـای شریـک اصلـی در حوزه علمـی را جبران کنـد. باتوجه‌به این‌کـه هند در حال حاضر به نتایج قابل‌توجهـی در حوزه‌های علم، فناوری و نوآوری دسـت یافته‌اسـت، طرف روسـی مجموعه‌ای از ابتکارات برای دسـتیابی‌به سـطح کیفی جدیدی از همکاری‌های علمی و فناوری با هند انجام داده‌اسـت [۲۸]. براین‌اسـاس، همکاری میان روسیه و هند در بخش‌های مختلف در جریان است و برمبنای شرایط برابر و با اثرات مثبت شکل گرفته‌است. دراین‌میان، اهمیت همکاری علمی و فناورانه میان دو کشور همچنان قابل‌توجه است. هر دو کشور توجه زیادی به رویکردهای نوآورانه برای حل مسـائل علمـی- فنـی دارند، پایه حقوقی سـرمایه‌گذاری در علم را توسـعه داده و پروژه‌های مشـترک علمی اجـرا می‌کنند. به‌طورکلی، حوزه‌های اصلی همکاری مسـکو و دهلی شـامل نوآوری‌هـای تـازه در حوزه‌هـای علوم طبیعی، علوم کاربردی و علوم انسـانی (ازجمله فناوری نانو، فناوری زیسـتی، پژوهش‌های فضایی و اقیانوسـی، آموزش نیروی انسانی و همچنین بهره‌برداری و تعمیر تجهیزات) می‌شود [۳۲].

شـایان ذکـر اسـت گفت‌وگوهـا و همکاری‌هـا در حوزه فناوری‌هـای پیشـرفته هـنوز ناهماهنـگ بـوده و بیشـتر بـه مجموعه‌ای خـاص از کالاهـا و خدمات محدود می‌شـود که یکـی از طرفیـن در آن‌هـا دارای توانمندی‌هـای تاریخـی اسـت. واقعیت این اسـت که خارج

از قراردادهـای بزرگ و منفـرد، روابـط دو کشور بیشـتر مبتنی‌بر مبادله محصـولات فناورانه است تا همکاری‌های عمیق و ساختاری [۲۶].

بااین‌حـال، همکاری‌هـای علمی و فناورانه روسیه و هند همچنـان نمونه‌ای بارز از درک و دوسـتی متقابل در چارچوب فرآیندهای ژئوپلیتیکی مدرن اسـت که با منافع ملی هر دو کـشور و جوامع آن‌ها سـازگار اسـت. همگرایی دو کشور نه‌تنها جایـگاه اقتصادی روسیه و هند را تقویت می‌کند، بلکه اعتبار آن‌ها را در عرصه بین‌المللی نیز افزایش می‌دهد [۲۶].

۴. همکاری روسیه و هند در حوزه فرهنگی و گردشگری

روسیـه و هنـد دارای پیوندهـای فرهنگـی عمیـق و تاریخـی هسـتند. روابـط فرهنگـی روسیه و هند پیش‌از اسـتقلال هند در سـال ۱۹۴۷ شـکل گرفته‌بود. درواقع، پیوندهای فرهنگی دو کشور با سفر آنافاسی نیکیتین[1] به هند، پیش‌از آنکه واسکو دو گاما[2] هند را به غرب معرفی کند، آغاز شد. اسـتقرار بازرگانان گجراتی در آستراخان[3] و تاسیس تئاتر روسی در کلکتـه همگی موجـب نزدیکی بیشـتر مـردم دو کـشور شـدند. نویسـندگان، فیلسـوفان، اندیشـمندان و هنرمنـدان دو کـشور تاثیر متقابلی بر هنر، فرهنـگ و جوامع یکدیگر داشـته‌اند. دانشـمندانی چون گراسیم لبدف[4] و نیکولاس روئریخ[5] به هند سفر

1. Afanasy Nikitin
2. Vasco-de-Gama
3. Astrakhan
4. Gerasim Lebedev
5. Nicholas Roerich

کرده و فرهنگ و فلسفه هند را مطالعه کردند. ادیبانی چون لئو تولستوی[1]، الکساندر پوشکین[2] و دیگران سهم مهمی در ادبیات و اندیشه هند داشته‌اند [۲۰، ۲۹]. به‌طورکلی، روسیه و هند اهمیت زیادی برای روابط دوجانبه در حوزه فرهنگ قائل هستند. مبانی حقوقی همکاری دو کشور در این حوزه شامل توافق‌نامه همکاری فرهنگی و علمی مورخ ۲۸ ژانویه ۱۹۹۳[3]، برنامه‌های دوساله یا سه‌ساله تبادل در حوزه فرهنگ، علم و آموزش و همچنین تعدادی اسناد امضاشده میان وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دو کشور است. هماهنگی تماس‌های بشردوستانه دوجانبه توسط کارگروه فرهنگ و گردشگری کمیسیون بین‌دولتی هند-روسیه در زمینه همکاری‌های تجاری، اقتصادی، علمی، فناورانه و فرهنگی انجام می‌شود. مرکز فرهنگی جواهر لعل نهرو (JNCC)[4] در مسکو همکاری نزدیکی با موسسات فرهنگی برجسته روسی دارد. این مرکز در کنار مراکز علمی و فرهنگی روسیه در هند (دهلی نو، بمبئی، کلکته، چنای، تریواندروم) نقش مهمی در توسعه روابط فرهنگی ایفا می‌کنند [۳۰ و ۱۴].

اطلاع‌نگاشت ۱۰: چارچوب حقوقی و نهادی تعاملات فرهنگی روسیه و هند

1. Leo Tolstoy
2. Alexander Pushkin
3. Agreement on Cultural and Scientific Cooperation, 1993
4. Jawaharlal Nehru Cultural Center

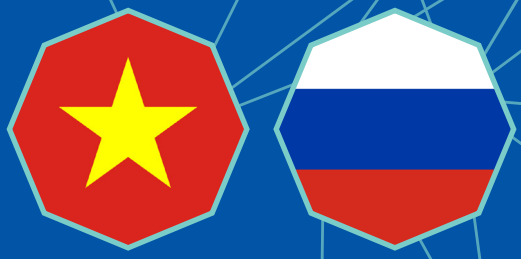
شایان ذکر است سینمای هند که در دوران اتحاد جماهیر شوروی از محبوبیت ویژه‌ای برخوردار بود، همچنان در شهرها و مراکز شهری روسیه به نمایش گذاشته می‌شود. افزون‌برآن، یوگا در سراسر روسیه از محبوبیت چشمگیری برخوردار است. شماری از شخصیت‌های برجسته هندی به‌دلیل نقش موثرشان در ایجاد و تقویت روابط سیاسی، علمی و فرهنگی میان هند و روسیه موفق به دریافت نشان‌های دولتی از سوی دولت روسیه شده‌اند [۲۰]. شورای روابط فرهنگی هند (ICCR)[1] در دهلی نو پروتکلی در زمینه برگزاری جشنواره‌های فرهنگی با وزارت فرهنگ فدراسیون روسیه امضا کرده‌است که براساس آن، گروه‌های فرهنگی دو کشور به‌طور متناوب به هند و روسیه سفر می‌کنند [۲۹].

حوزه گردشگری به‌عنوان بخشی از تعاملات فرهنگی و انسانی میان دو کشور اهمیت فزاینده‌ای یافته‌است. ارتباطات مردمی بین دو کشور نیز همچنان قوی باقی مانده و گردشگری متقابل درحال‌رشد است. ارائه روادید الکترونیکی برای شهروندان هر دو کشور به تسریع این روند کمک کرده‌است [۲۰]. براساس داده‌های مقدماتی، تعداد گردشگران هندی که در سال ۲۰۲۴ به روسیه سفر کرده‌اند از ۱۲۰ هزار نفر فراتر رفته‌است. آمارها نشان می‌دهند که در سال ۲۰۲۳ حدود ۶۰ هزار گردشگر هندی به روسیه و نزدیک به ۱۶۰ هزار گردشگر روسی به هند سفر کرده‌اند. این ارقام بیش‌از مجموع سال‌های ۲۰۲۱ و ۲۰۲۲ بوده و جایگاه روسیه را در میان ده کشور نخست از نظر تعداد گردشگران ورودی به هند تثبیت کرده‌است.

طرف هندی علاقه‌مندی خود را به آزادسازی بیشتر نظام روادید ابراز کرده و بر اهمیت تمدید مدت اعتبار روادیدهای الکترونیکی تاکید کرده‌است. پیش‌تر نیز

1. Indian Council for Cultural Relations

مشاوره‌های کنسولی روسیه- هند در مسکو برگزار شد که طی آن توجه ویژه‌ای به موضوع آزادسازی بیشتر نظام روادید معطوف گردید. افزون‌برآن، سفارت هند گزارش داده که اخیرا رویه‌ای ساده‌تر برای سفر ورزشکاران و مربیان معرفی شده‌است. ازسوی‌دیگر، گسترش پروازهای مستقیم میان روسیه و هند، توسعه تبادلات فرهنگی و برگزاری رویدادهای مشترک بخشی از عواملی هستند که می‌توانند به افزایش جریان گردشگران متقابل کمک کنند. این روند نشان می‌دهد که همکاری‌های فرهنگی و گردشگری میان روسیه و هند نه‌تنها به تقویت روابط انسانی و اجتماعی دو کشور کمک می‌کند، بلکه می‌تواند به‌عنوان محرکی برای توسعه اقتصادی و افزایش اعتبار بین‌المللی آن‌ها عمل نماید [۳۱].

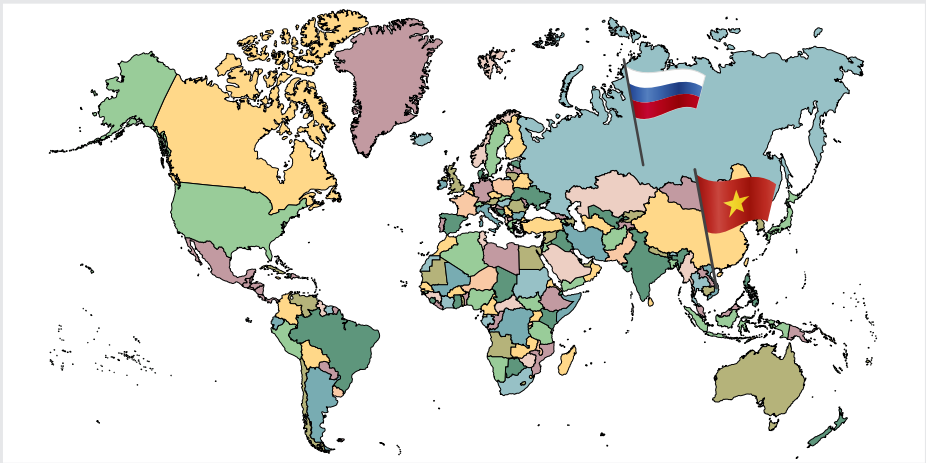

بخش سوم

همکاری‌های روسیه و ویتنام

۱.مقدمه

درنتیجه تغییرات صورت‌گرفته در روابط روسیه با کشورهای غربی، ازجمله اتحادیه اروپا و ایالات متحده، راهبرد سیاست خارجی روسیه دچار تحول شد و دولت در قالب مفهوم «چرخش به شرق»[1] بر اولویت مشارکت با کشورهای آسیایی به جای اروپایی تاکید کرد. در چارچوب وضعیت ژئوپلیتیکی فعلی، توسعه روابط خارجی ازجمله روابط تجاری و اقتصادی روسیه با کشورهای عضو انجمن ملل جنوب‌شرقی آسیا (آسه‌آن)[2] اهمیت بیشتری پیدا می‌کند. در پرتو اعمال تحریم‌ها توسط اتحادیه اروپا و ایالات متحده، روسیه به جستجوی بازارهای جدید، گسترش بازارهای موجود و ایجاد روابط اقتصادی جدید با کشورهای آسه آن روی آورده‌است تا از فرصت‌های واقعی برای تقویت مواضع بین‌المللی خود در این

1. Turning to the East
2. Association of Southeast Asian Nations (ASEAN)

منطقه بهره‌مند شود. بااین‌وجود، روسیه در طول تاریخ مدرن خود تا آغاز سال ۲۰۲۲ روابط سیاسی نزدیکی با اکثر کشورهای جنوب‌شرقی آسیا حفظ کرده‌است، اما روابط اقتصادی با آن‌ها را گسترش نداده‌است. این در حالی است که کشورهای اندونزی، تایلند و به‌ویژه ویتنام در شرایط کنونی در حال تبدیل شدن به شرکای تجاری و اقتصادی امیدوارکننده‌ای برای روسیه هستند [۳۳]. درادامه این بخش با تمرکز بر روابط روسیه و ویتنام سعی شده‌است ابعاد این مناسبات در حوزه‌های تجاری، علم و فناوری و گردشگری و فرهنگی موردبررسی قرار گیرد.

پایه‌های روابط میان مسکو و هانوی[1] طی چندین دهه شکل گرفته‌اند و روابط دو کشور از ۳۰ ژانویه ۱۹۵۰ آغاز شده‌است. درواقع، اتحاد جماهیر شوروی از نخستین کشورهایی بود که جمهوری ویتنام را به‌رسمیت شناخت و روابط دیپلماتیک با آن برقرار کرد. در دهه‌های بعد، شوروی به اصلی‌ترین متحد ویتنام تبدیل شد و در دوران مبارزه برای استقلال و همچنین در دوره بازسازی پس از جنگ، کمک‌های اقتصادی و نظامی گسترده‌ای ارائه داد. پس از پایان جنگ سرد و تغییر شرایط ژئوپلیتیکی، دو کشور موفق شدند دوستی نزدیک خود را حفظ کرده و آن را با واقعیت‌های جدید تطبیق دهند. در سال ۱۹۹۴، توافق‌نامه‌ای درباره اصول روابط دوستانه امضا شد و در سال ۲۰۰۱ در جریان نخستین سفر ولادیمیر پوتین به ویتنام، طرفین اعلامیه‌ای درباره مشارکت راهبردی[2] به امضا رساندند. در سال ۲۰۱۲، مسکو و هانوی توافق کردند که سطح روابط خود را به مشارکت راهبردی جامع[3] ارتقا دهند که نشان‌دهنده اعتماد متقابل ویژه و آمادگی برای گسترش همکاری در حوزه‌های مختلف بود [۳۴]. این وضعیت پیشرفته همچنین نشان‌دهنده وجود پیوندهای نزدیک در تمامی حوزه‌ها میان دو کشور بود [۳۷].

1. Hanoi
2. Declaration of Strategic Partnership/ Декларацию о стратегическом партнерстве
3. Comprehensive strategic partnership/ всеобъемлющее стратегическое партнерство

شـایان ذکر اسـت سال‌های ۲۰۲۴ تا ۲۰۲۵ با تحرکات جدیدی در گفت‌وگوی میان مسکو و هـانوی همـراه بودنـد. در ژوئـن ۲۰۲۴، تو لام[1] و ولادیمیـر پوتین مذاکراتی در هـانوی برگزار کردنـد. در ژانویه ۲۰۲۵ نیز میخائیل میشوسـتین[2] نخسـت‌وزیر روسیـه از ویتنام بازدید کرد کـه در جریـان این سـفر، پنـج توافق‌نامـه بین‌دولتی برای گسـترش همـکاری در حوزه‌های مختلف به امضا رسید [۳۴].

در حـال حاضـر، تماس‌هـای منظـم سـران و مقامـات عالی‌رتبـه روسیـه و ویتنـام موید سـطح بـالای اعتماد سیاسـی میان دو کشور اسـت. رهبران دو کـشور و هیئت‌های دولتی بـه‌طور مـکرر دیدارهـای متقابـل انجـام می‌دهنـد. مشـاوره‌های بین‌دولتـی و تماس‌هـای میـان پارلمان‌هـا، نهادهای دفاعـی و مقامات منطقـه‌ای نیز به‌طور منظم برگزار می‌شـوند. ایـن تعـاملات گسـترده پایـه‌ای محکـم بـرای تفاهـم متقابل ایجـاد کرده‌انـد کـه پروژه‌های مشـترک اقتصادی و انسـانی بر آن بنا شـده‌اند [۳۴]. درمجموع می‌توان گفت جهت‌گیری آینده‌نگر توسعه روابط دو کشور، گفت‌وگوی سیاسی فشرده در سطوح عالی و بلندپایه را رقم زده‌اسـت. براین‌اسـاس، مجموعه‌ای از رویدادهای دوجانبه مهم ازجمله سـفر رسمی رئیس‌جمـهور روسیـه بـه ویتنام در سـال ۲۰۲۴ با موفقیت برگزار شـد. افزون‌بـرآن، پوتین، رئیس‌جمـهور روسیـه، بـا فام مین تین[3]، نخسـت‌وزیر ویتنام، در حاشیه نشسـت سـران بریکس در کازان در سـال مذکور دیدار کرد و درمقابل، چان تان مان[4]، رئیس مجلس ملی ویتنام، به روسیه سـفر کرد. در همین سـال، میخائیل میشوسـتین، نخست‌وزیر روسیه، نیـز از هـانوی بازدید کرد و بوی تان شون[5]، معاون نخسـت‌وزیر و وزیـر امور خارجه ویتنام، نیز سفری به مسکو داشت [۳۷].

1. To Lam/ To Лам
2. Mikhail Mishustin/ Михаил Мишустин
3. Pham Minh Tinh/ Фам Минь Тинем
4. Tran Thanh Man/ Чан Тхань Ман
5. Bui Thanh Son/ Буй Тхань Шон

شـایان ذکر اسـت در بیشتر موضوعات دستورکار بین‌المللی، دیدگاه‌های دو کشور به یکدیگـر نزدیـک یا منطبق هسـتند. روسیه و ویتنـام اقدامات خود را در چارچوب سـازمان ملل هماهنگ می‌کنند و بر این باورند که تمامی کشورها باید اصول منشور سازمان ملل را به‌طور کامل و در ارتباط متقابل رعایت کنند. مسکو و هانوی با گرایش «اکثریت جهانی»[1] به سوی نظم چندقطبی جهانی که مبتنی‌بر همکاری و توازن منافع کشورهاست نیز همسو هسـتند [۳۷]. براین‌اسـاس، وزیر امور خارجه روسیه طی مقاله‌ای که در سال ۲۰۲۵ منتشر شـد، از موضـع‌گیری متعـادل ویتنـام در عرصه‌های چندجانبـه (مانند نشسـت‌های شرق آسیا ازجمله مجمع منطقه‌ای آسـه‌آن (ARF)[2] موسـوم‌به اتحادیه کشورهای جنوب شـرقی آسیـا (آسـه‌آن)[3]، مجمـع همـکاری آسیـا- اقیانوسیه[4] و مجامعی کـه هر دو کـشور در آن‌ها مشـارکت فعـال دارند) و همچنین موضع‌گیری متـوازن این کشور در خصوص حل‌وفصل بحران اوکراین قدردانی کرده‌است [۳۷].

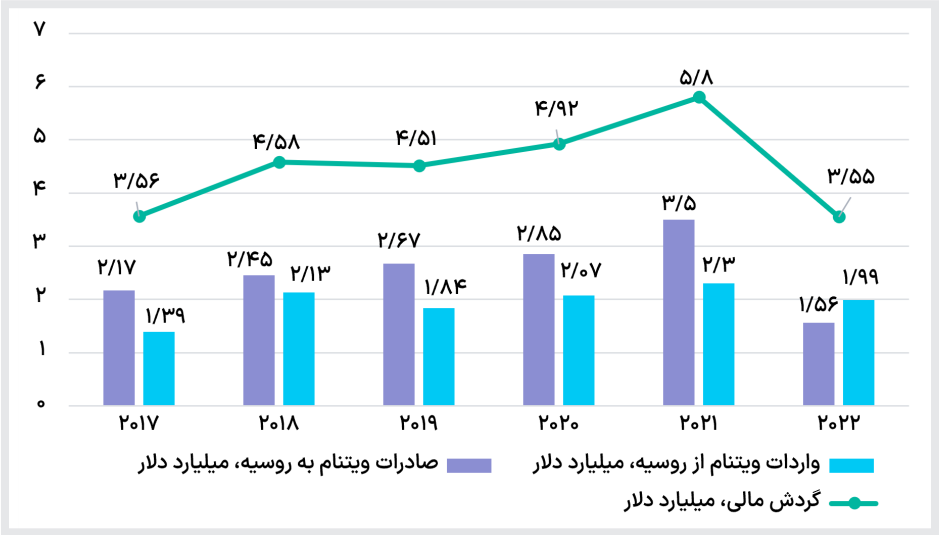
۲. همکاری‌های تجاری و اقتصادی روسیه و ویتنام

روسیه سیاسـت خارجی فعالی را دنبال می‌کند و در چارچوب آن به‌دنبال تقویت روابط خود با کشورهای آسیایی و گسـترش حوزه‌های همکاری به‌منظور افزایش نفوذ اقتصادی و سیاسـی اسـت. ویتنـام در این زمینـه نقش مهمی ایفا می‌کند، زیـرا در منطقه راهبردی و

1. Global Majority
2. ASEAN Regional Forum
3. Association of Southeast Asian Nations (ASEAN)
4. Asia-Pacific Cooperation Forum/ форум «Азиатско-Тихоокеанское сотрудничество»

مهم جنوب‌شرقی آسیا واقع شده‌است که به‌عنوان پلی بین شمال‌شرقی و جنوب‌شرقی آسیا عمل می‌کند [۳۳].

ارزش صادرات ویتنام به روسیه در سال ۲۰۲۲ بالغبر ۱/۵۶ میلیارد دلار بوده‌است، درحالی‌که ارزش صادرات ویتنام به روسیه در سال ۲۰۲۱ معادل ۳/۵۶ میلیارد دلار بوده‌است. به‌همین‌ترتیب، ارزش واردات ویتنام از روسیه در سال ۲۰۲۲ بالغبر ۱/۹۹ میلیارد دلار بوده‌است، درحالی‌که حجم واردات ویتنام از روسیه در سال ۲۰۲۱ معادل ۲/۳ میلیارد دلار بوده‌است. بنابراین، بیشترین گردش مالی تجاری بین روسیه و ویتنام در سال ۲۰۲۱ مشاهده شده‌است و پس از آن، این رقم به‌دلیل تحریم‌ها تقریبا نصف شده‌است. درواقع، تجارت دوجانبه در سال ۲۰۲۲ با مشکلاتی ازجمله اختلال در زنجیره تامین، مشکلات در پرداخت و برخی محدودیت‌های سرمایه‌گذاری مواجه شد. حجم صادرات از روسیه نیز در سال ۲۰۲۲ برای اولین بار از حجم واردات از ویتنام فراتر رفت [۳۳].

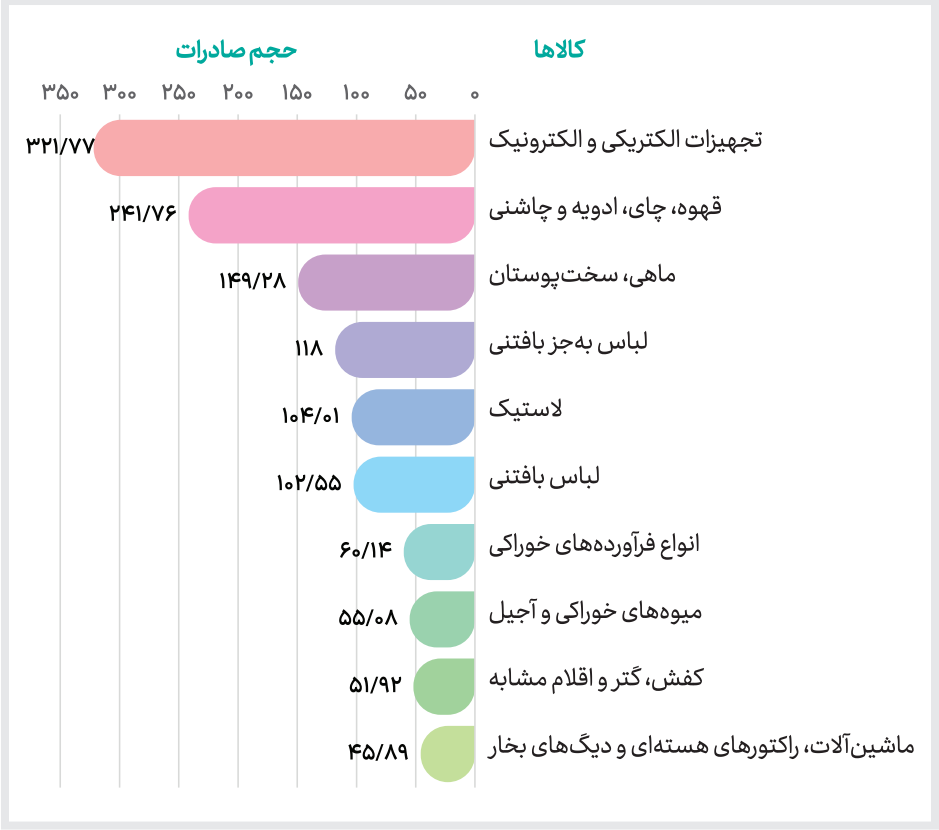

نمودار ۱: گردش تجاری و مالی روسیه و ویتنام طی سال‌های ۲۰۱۷ تا ۲۰۲۲

منبع: https://progressive-economy.ru/wp-content/uploads/2024/04/torgovo-ekonomicheskoe-sotrudnichestvo-rossii-i-vetnama.pdf

عمـده کالاهـای صادراتی از ویتنام به روسیه شـامل تجهیزات الکتریکـی و الکترونیکی، چای، قهوه، محصولات شیلات و همچنین پوشاک و سایر کالاهاست [۳۳].

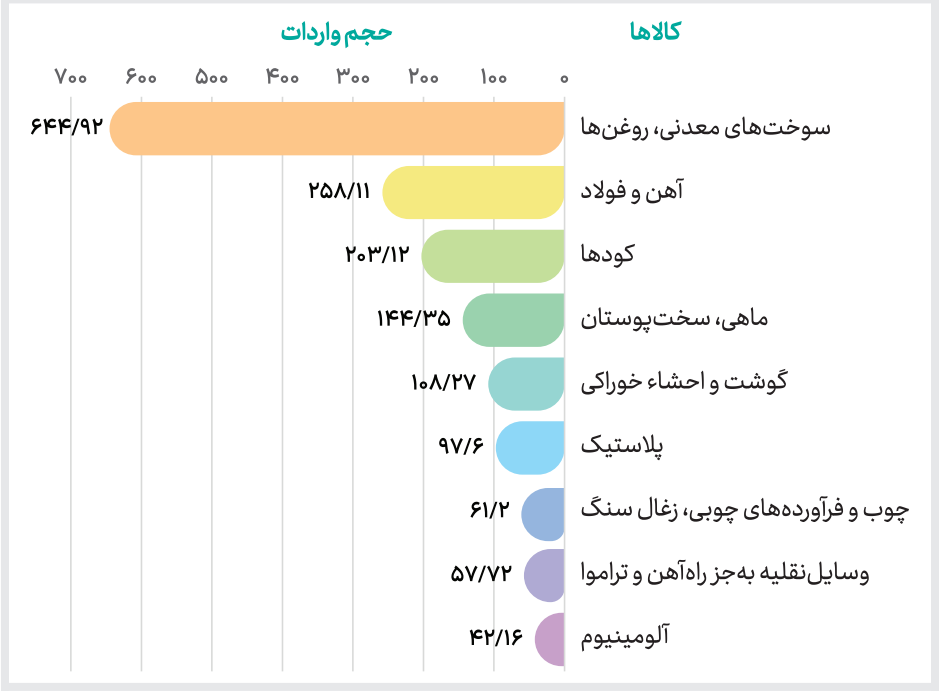
اطلاع‌نگاشت ۱۱: اقلام صادراتی از ویتنام به روسیه در سال ۲۰۲۲، برحسب میلیون دلار

منبع: https://progressive-economy.ru/wp-content/uploads/2024/04/torgovo-ekonomicheskoe-sotrudnichestvo-rossii-i-vetnama.pdf

عمده محصولات وارداتی ویتنام از روسیه شـامل مواد اولیه معدنی، آهن، فولاد، کود، محصـولات شیلات، چـوب، آلومینیـوم و سـایر کالاها می‌شـود. علاوه‌برایـن، روسیه انواع خدمـات را به ویتنام صادر می‌کند که مهم‌ترین آن‌ها شـامل خدمات گردشـگری، خدمات حمل‌ونقل و خدمات تجاری است [۳۳].

اطلاع‌نگاشت ۱۲: اقلام وارداتی ویتنام از روسیه در سال ۲۰۲۲، برحسب میلیون دلار

منبع: https://progressive-economy.ru/wp-content/uploads/2024/04/torgovo-ekonomicheskoe-sotrudnichestvo-rossii-i-vetnama.pdf

به‌طورکلی، همکاری اقتصادی میان روسیه و ویتنام به‌تدریج درحال‌توسعه است، هرچند گاهی با شرایط خارجی دشوار مواجه می‌شود. در سال‌های نخست همه‌گیری کوید-۱۹ و بی‌ثباتی ژئوپلیتیکی، حجم تجارت دو کشور کاهش یافت، اما پس از آن توانایی بازیابی خود را نشان داد [۳۴]. طبق اعلام ماکسیم رشتنیکوف[1]، وزیر توسعه اقتصادی روسیه، حجم تجارت دوجانبه بین دو کشور در ۱۰ ماه نخست سال ۲۰۲۴ نسبت به سال ۲۰۲۳ نزدیک به ۲۵ درصد افزایش داشته‌است [۳۹]. حجم تجارت دوجانبه در سال ۲۰۲۳ به ۳/۳۸ میلیارد دلار رسید و در سال ۲۰۲۴ به ۴/۵۹ میلیارد دلار افزایش یافت [۳۴]. چنین

1. Maxim Reshetnikov/ Максим Решетников

رشـدی مرهون بهبود شـاخص‌های واردات و صادرات بوده‌اسـت. در جریان سـفر رسـمی هیئت روسی به ویتنام در نیمه ژانویه ۲۰۲۵ به ریاست میخائیل میشوستین، نخست‌وزیر روسیه، طرفین درباره همکاری‌های اقتصادی، فرهنگی و انسانی به گفت‌وگو پرداختند و بر اجرای پروژه‌های مشـترک در حوزه‌های انرژی، حمل‌ونقل، صنعت، کشـاورزی و گردشگری تاکید کردند. رشـتنیکوف در این سـفر تاکید کرد که روابط روسیه و ویتنام بر پایه اعتماد و گفت‌وگوی سازنده میان دولت‌ها، پارلمان‌ها و مناطق دو کشور بنا شده و این امر به تقویت همکاری‌های اقتصادی دوجانبه کمک می‌کند. امضای برنامه جامع همکاری تا سـال ۲۰۳۰[1] توسـط نخسـت‌وزیران دو کشور یکی از دستاوردهای مهم دو کشور در جریان سفر رسمی هیئت روسی به ویتنام در نیمه ژانویه ۲۰۲۵ بوده‌است. این سند شامل اقدامات مشخص بـرای افزایش تعداد پروژه‌های مشـترک و گسـترش همـکاری در ۱۳ حوزه کلیدی اقتصادی است. هدف این برنامه، افزایش سه‌برابری حجم تجارت دوجانبه تا سقف ۱۵ میلیارد دلار تا سال ۲۰۳۰ است که به‌گفته رشتنیکوف، با سازمان‌دهی مناسب کاملا قابل‌دستیابی است. افزون‌برآن، اقتصاد خلاق در این سفر به‌عنوان حوزه‌ای نویدبخش برای همکاری دو کشور معرفی شد. به‌طورکلی، استفاده از ارزهای ملی در مبادلات و توسعه مسیرهای آماد جدید را می‌توان از عوامل موثر در رشد تجارت برشمرد. به‌بیان‌دقیق‌تر، بنادر هانوی و هوشی‌مین بـه مراکـز حمل‌ونقـل کالاهـای روسـی بـه ویتنـام، مـالزی و تایلنـد تبدیـل شـده‌اند [۳۹].

باوجـود شـرایط دشـوار بین‌المللـی و عوامل منفی ماننـد تحریم‌های ضدروسـی ایالات متحـده و دیگـر کشورهای غیردوسـت، حجم تجارت دوجانبه بین روسیـه و ویتنام به‌طور پایدار درحال‌افزایش است، به‌طوری‌که در سال ۲۰۲۴ با رشد ۲۰/۲ درصدی همراه بوده‌است. چنین رشدی تا حد زیادی نتیجه‌ی اجرای مستمر مفاد توافق‌نامه تجارت آزاد میان اتحادیه

1. Comprehensive Cooperation Plan for the Period until 2030

اقتصادی اوراسیا (که روسیه از اعضای اصلی آن است) و جمهوری سوسیالیستی ویتنام است که در سال ۲۰۱۵ امضا شد. روسیه از تقویت تعامل میان اتحادیه اقتصادی اوراسیا، آسه‌آن، سازمان همکاری شانگهای و دیگر ساختارهای چندجانبه فعال در اوراسیا حمایت می‌کند. نقش قابل‌توجه مناطق مختلف روسیه در توسعه روابط دوجانبه نیز بر کسی پوشیده نیست. برخی مناطق روسیه به‌ویژه مسکو، سن‌پترزبورگ، استان کالوگا[1] و استان اولیانوفسک[2] با شهرها و استان‌های ویتنام روابط نزدیکی دارند [۳۷].

همکاری در حوزه انرژی و صنعت نفت و گاز یکی دیگر از عناصر کلیدی و نماد تعامل موثر میان دو کشور است. شرکت‌های مشترک ویتسوپترو[3] در ویتنام و روس‌ویت‌پترو[4] در روسیه به‌عنوان پیشگامان همکاری در این حوزه شناخته می‌شوند. انرژی همواره حوزه پیشرو در همکاری‌های دوجانبه روسیه و ویتنام بوده‌است. همکاری دو کشور در بخش نفت و گاز از دوران اتحاد جماهیر شوروی آغاز شده و همچنان ادامه دارد. شرکت‌های روسی مانند گازپروم[5]، نُواتِک[6] و زاروبژنفت[7] با پتروویتنام[8] (شرکت دولتی نفت و گاز ویتنام) پروژه‌های بزرگی در زمینه اکتشاف و استخراج نفت و گاز در فلات قاره ویتنام اجرا کرده‌اند. این پروژه‌ها سهم قابل‌توجهی در تولید هیدروکربن‌ها در ویتنام دارند و به امنیت انرژی این کشور کمک می‌کنند [۱۱، ۳۴]. در منطقه خودمختار ننتس[9] روسیه نیز شرکت روس‌ویت‌پترو[10] با مشارکت طرفین فعالیت دارد. در فلات قاره ویتنام نیز شرکت روسی گازپروم به‌عنوان یکی از رهبران جهانی در حوزه استخراج گاز طبیعی فعالیت دارد [۳۷].

1. Kaluga
2. Ulyanovsk
3. Vietsovpetro/ Вьетсовпетро
4. Rusvietpetro/ Русвьетпетро
5. Gazprom/ Газпром
6. Novatek/ Новатэк
7. Zarubezhneft/ Зарубежнефть
8. PetroVietnam
9. Nenets
10. Rusvietpetro/ Русвьетпетро

بااین‌حال، تحریم‌های ایالات متحده و اتحادیه اروپا علیه روسیه در سه سال گذشته به‌طور غیرمستقیم بر محاسبات مالی و آماد روسیه- ویتنام تاثیر گذاشته‌اند و مشکلاتی در پرداخت‌های بین‌بانکی و حمل‌ونقل ایجاد کرده‌اند. در پاسخ به این فشارها، مسکو و هانوی تلاش‌های خود برای استفاده از ارزهای ملی در مبادلات و یافتن مسیرهای جایگزین حمل‌ونقل را افزایش داده‌اند تا روابط اقتصادی خود را از فشارهای خارجی محافظت کنند [۳۴]. دو کشور همچنین در پروژه‌های مشترک در زمینه انرژی، خودروسازی و کشاورزی سرمایه‌گذاری کرده‌اند [۳۹].

ازسرگیری پروازهای مستقیم هوایی در سال ۲۰۲۵ یکی از گام‌های مهم در توسعه مناسبات دو کشور به‌شمار می‌آید، به‌طوری‌که شرکت هواپیمایی ملی «ویتنام ایرلاین»[1] از تاریخ ۸ می ۲۰۲۵ پس از سه سال وقفه پروازهای مسیر هانوی- مسکو را آغاز کرد [۴۳]. شرکت‌های هواپیمایی روسی نیز مجموعه‌ای از پروازهای مستقیم به مراکز گردشگری ویتنام (مانند نیاچانگ[2] و دیگر شهرها) را از مارس ۲۰۲۵ ازسرگرفتند [۳۸].

در پایان باید یادآور شد که برخلاف توسعه روابط سیاسی و دیپلماتیک بین روسیه و ویتنام، روابط اقتصادی دو کشور نسبتا توسعه‌نیافته باقی مانده و منعکس‌کننده شدت و تنوع روابط سیاسی نیست. اگرچه سازوکارها و ترجیحات اقتصادی متعددی ایجادشده‌است، اما هیچ افزایشی در همکاری‌های تجاری، اقتصادی و سرمایه‌گذاری بین روسیه و ویتنام مشاهده نمی‌شود. موانع توسعه این مناسبات به رقابت سایر کشورها، هزینه‌های بالای آماد و مدت زمان طولانی حمل‌ونقل کالا و همچنین تنوع ناکافی تجارت و سرمایه‌گذاری برمی‌گردد. مانع بعدی در تعمیق همکاری‌های دوجانبه شامل فشار بر ویتنام از سوی کشورهای غیردوست با روسیه و همچنین مشکلات موجود در قالب

1. Vietnam Airlines
2. Nha Trang/ Нячанг

محدودیت در معاملات مالی با شرکت‌ها و بانک‌های روسی تحت تحریم است. درواقع، تاثیر تحریم‌های غربی به‌طور فزاینده‌ای در این حوزه مشهود است، زیرا اعمال محدودیت در امکان نقل‌وانتقالات مالی و همچنین تهدید تحریم‌های ثانویه موانعی برای همکاری در این حوزه ایجاد می‌کنند [۳۳].

ارزیابی وضعیت فعلی و چشم‌انداز توسعه روابط تجاری و اقتصادی بین روسیه و ویتنام با استفاده از ماتریس سوات (نقاط‌قوت، نقاط‌ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها)[1] در اطلاع‌نگاشت ۱۳ ارائه شده‌است.

اطلاع‌نگاشت ۱۳: تحلیل سوات روابط تجاری و اقتصادی روسیه و ویتنام

همانطورکه در اطلاع‌نگاشت ۱۳ مشاهده می‌شود، نقاط‌قوت دو کشور در همکاری‌های تجاری و اقتصادی شامل همکاری در بخش انرژی و همچنین در بخش‌هایی مانند کشاورزی، گردشگری، آموزش و فرهنگ است. ویتنام موقعیت راهبردی مهمی در منطقه جنوب‌شرقی آسیا دارد که به تقویت روابط اقتصادی روسیه با سایر کشورهای منطقه کمک می‌کند.

درمقابل، نقاط‌ضعف دو کشور در همکاری‌های تجاری و اقتصادی شامل طیف محدود کالاهای تجاری، فقدان زیرساخت‌های توسعه‌یافته و دوری جغرافیایی کشورها

1. SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats)

است. دراین‌میان، از موضوع رقابت با کشورهای همسایه (به‌عنوان مثال، چین) در زمینه توسعه تجارت خارجی نیز نمی‌توان چشم‌پوشی کرد.

عوامل ژئوپلیتیکی نیز تهدیدهایی را برای گسترش همکاری دو کشور ایجاد می‌کنند. به‌عنوان مثال، ویتنام ممکن است از بابت تحریم‌های ثانویه که بر چشم‌انداز توسعه روابط تجاری و اقتصادی تاثیر منفی می‌گذارد، بهراسد. تغییرات اقتصادی مانند تغییرات قیمت نفت یا بحران‌های مالی نیز می‌توانند تاثیر منفی بر روابط تجاری و اقتصادی روسیه و ویتنام داشته‌باشند.

درمجموع می‌توان گفت باوجود تقویت فرصت‌ها در روابط تجاری و اقتصادی روسیه و ویتنام، ظرفیت توسعه بیشتر همکاری‌های دو کشور در بخش‌هایی مانند فناوری، گردشگری، آموزش و زیرساخت همچنان نهفته‌است. ازهمین‌روی، هر دو طرف می‌توانند نسبت به افزایش حجم تجارت و سرمایه‌گذاری و گسترش فهرست کالاها و خدمات اقدام کنند [۳۳].

۳. همکاری روسیه و ویتنام در حوزه علم، فناوری و نوآوری

همکاری‌های روسیه و ویتنام در حوزه‌های جدید نیز درحال‌گسترش است که ازجمله آن‌ها می‌توان به توافق‌هایی برای فعالیت مشترک در زمینه گاز طبیعی مایع و اجرای پروژه‌هایی در حوزه انرژی سبز شامل نیروگاه‌های بادی و تاسیسات گاز پیستونی

با سوخت زیستی اشاره کرد. افزون‌برآن، دو کشور در زمینه انرژی هسته‌ای صلح‌آمیز همکاری گسترده‌ای دارند. روسیه آمادگی خود را برای مشارکت در ساخت نخستین نیروگاه هسته‌ای ویتنام با نام نین‌توان-۱[1] اعلام کرده‌است [۳۴]. پروژه مرکز علوم و فناوری هسته‌ای ویتنام[2] با حمایت روسیه نیز روبه‌پایان است. این پروژه با اعتبار دولتی ترجیحی روسیه به ارزش حدود ۵۰۰ میلیون دلار تامین‌مالی شده‌است. این ابتکارات نشان‌دهنده تلاش برای فراتر رفتن از حوزه‌های سنتی و حرکت به سمت همکاری‌های نوآورانه و فناورانه هستند [۳۴].

براساس اعلامیه‌ای که در جریان سفر تولام، دبیرکل حزب کمونیست ویتنام، به روسیه در می ۲۰۲۵ تصویب شد، دو کشور بر اهمیت گسترش همکاری‌ها پیرامون پروژه ساخت مرکز علوم و فناوری هسته‌ای[3] در خاک ویتنام و همچنین بر آموزش دانشجویان ویتنامی در موسسات آموزشی روسیه در رشته‌هایی مرتبط با استفاده صلح‌آمیز از انرژی هسته‌ای تاکید کردند. آن‌ها بر ضرورت توسعه همکاری‌ها در زمینه انرژی‌های تجدیدپذیر و «پاک» تاکید کرده و توافق نمودند در کوتاه‌ترین زمان ممکن مذاکراتی برای امضای موافقت‌نامه‌های دولتی درباره ساخت نیروگاه هسته‌ای در ویتنام انجام دهند [۴۰].

سرگی لاوروف، وزیر امور خارجه روسیه، در مقاله‌ای که در سال ۲۰۲۵ با عنوان «روسیه و ویتنام: ۷۵ سال دوستی، اعتماد و کمک متقابل»[4] منتشر کرد، در رابطه با ابتکارات مشترک دو کشور در حوزه تولید صنعتی که سهم بالایی از فناوری‌های نوین و نوآورانه دارند به این موارد اشاره نمود: «در شهر دانانگ[5]، تولید خودروهای برند روسی «گاز»[6]

1. Ninh Thuan-1/ Ниньтхуан-1
2. Vietnam Center for Nuclear Science and Technology/ Вьетнамского центра ядерной науки и технологий
3. Nuclear Science & Technology Center
4. Russia and Vietnam: 75 Years of Friendship, Trust, and Mutual Assistance
5. Da Nang
6. GAS/ ГАЗ

راه‌اندازی شده‌است که بخشی از آن به کشورهای همسایه صادر می‌شود. شرکت دولتی روس‌اتم نیز در حال اجرای پروژه ساخت مرکز علوم و فناوری هسته‌ای در ویتنام است و باتوجه‌به تصمیم دولت ویتنام مبنی‌بر ایجاد انرژی هسته‌ای به‌عنوان یک بخش مستقل از اقتصاد ملی آمادگی دارد در ساخت نیروگاه هسته‌ای مشارکت کند» [۳۷].

در اعلامیه‌ای که در جریان سفر دبیرکل حزب کمونیست ویتنام به روسیه در می ۲۰۲۵ به تصویب رسید نیز دو طرف بر افزایش بهره‌وری سازوکارهای همکاری موجود در زمینه علم، فناوری، نوآوری و تحول دیجیتال اشاره کردند و از پیشبرد برنامه‌ها و پروژه‌های تحقیقاتی در حوزه‌های اولویت‌دار برای دو کشور حمایت کرده و توافق کردند سال ۲۰۲۶ را به عنوان «سال همکاری روسیه- ویتنام در حوزه علم و آموزش»[1] اعلام کنند [۴۰].

مرکز تحقیقات و فناوری گرمسیری روسیه- ویتنام[2] نمونه دیگری از همکاری‌های علم و فناوری دو کشور است که پژوهش‌های منحصربه‌فردی در زمینه پزشکی، بوم‌شناسی و علم مواد انجام می‌دهد [۹]. طرفین در اعلامیه مشترکی در می ۲۰۲۵ توافق کردند از فعالیت‌های این مرکز و تقویت ظرفیت‌های آن حمایت کنند، زمینه اجرای پژوهش‌های علمی توسط دانشمندان روسی و ویتنامی را مطابق با استانداردهای منطقه‌ای و بین‌المللی فراهم سازند و از اتمام فرآیند واگذاری کشتی تحقیقاتی پروفسور گاگارینسکی[3] به ویتنام استقبال کردند. دو طرف همچنین توافق کردند انتقال فناوری‌ها در چارچوب فعالیت‌های این مرکز را تسهیل کنند [۸]. افزون‌براین، توافق‌نامه همکاری بین شرکت سیستم‌های پیچیده آرکی (بنیاد روسکونگرش)[4] و

1. Year of Russian-Vietnamese Cooperation in Science and Education/ Год российско-вьетнамского сотрудничества в области науки и образования
2. Russian-Vietnamese Tropical Research and Technology Center/ Российско-Вьетнамский Тропический научно-исследовательский и технологический центр
3. Professor Gagarinsky/ Профессор Гагаринский
4. RK Complex Systems (Roscongress Foundation)/ РК Сложные Системы (Фонд Росконгресс)

شرکت سهامی شینک ویتنام[1] ازجمله اسنادی بود که در ۱۰ می ۲۰۲۵ بین رهبران دو کشور به امضا رسید [۴۰].

درکنار همکاری‌های سودمند در حوزه علم، فناوری و نوآوری، دو کشور بر ادامه همکاری در زمینه آموزش و توسعه نیروی انسانی نیز تاکید دارند. دراین‌راستا، برنامه آموزش شهروندان ویتنامی در دانشگاه‌های روسیه با بودجه دولتی در قالب سهمیه ویژه دولت فدرال روسیه برای ۱۰۰۰ نفر در نظر گرفته شده‌است. افزون‌برآن، دو طرف به‌طورمشترک روند تاسیس نخستین مدرسه روسی در هانوی را آغاز کرده‌اند. ویتنامی‌هایی که به زبان روسی تسلط دارند و روس‌هایی که به زبان ویتنامی مسلط هستند، به‌نوعی موتور محرک نزدیکی بیشتر میان ملت‌های دو کشور محسوب می‌شوند [۳۷].

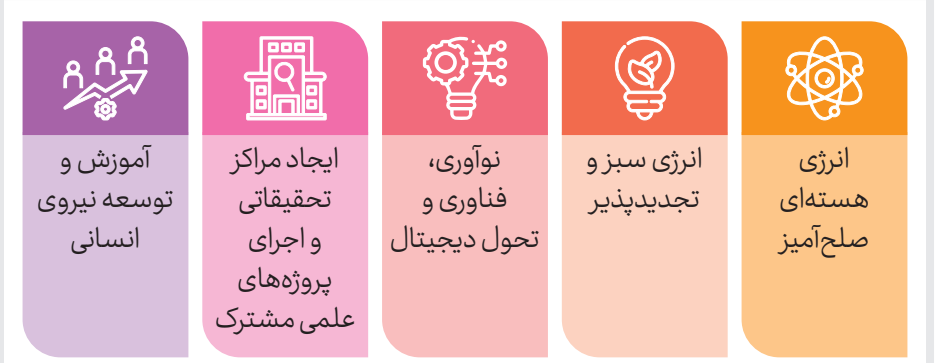
روسیه و ویتنام در زمینه آموزش عالی نیز توافق‌نامه بین‌دولتی منعقد کرده‌اند که در قالب همین توافق‌نامه طرفین قصد دارند تمدید توافق‌نامه دوجانبه آموزش شهروندان ویتنامی در قالب برنامه «بدهی در برابر کمک»[2] را تا پایان سال ۲۰۳۰ عملی کنند. همچنین، روسیه قصد دارد فهرست دانشگاه‌های روسی مشارکت‌کننده در آموزش شهروندان ویتنامی را گسترش دهد. دانشگاه‌ها و موسسات علمی دو کشور در دسامبر سال ۲۰۲۳ اسناد مربوطبه ایجاد دو کنسرسیوم آموزشی را امضا کردند. هدف این کنسرسیوم‌ها، ارتقای کیفیت آموزش نیروی انسانی خارجی با تحصیلات عالی در رشته‌های مهندسی (به‌ویژه در حوزه انرژی و هوافضا) و فناوری اطلاعات است. فعالیت این دو کنسرسیوم شامل آموزش کلاسیک در مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری و همچنین برگزاری دوره‌های ارتقای مهارت و آموزش‌های حرفه‌ای تکمیلی خواهدبود.کنسرسیوم دانشگاه‌های فنی شامل دانشگاه ملی تحقیقات

1. Shinec Joint Stock Company/ Вьетнамское АО «Шинек»
2. Debt-for-Aid Program

«مئی»[1]، موسسه هوانوردی مسکو[2] و دانشگاه علوم و فناوری هانوی (HUST)[3] است. کنسرسیوم فناوری اطلاعات شامل دانشگاه دولتی برق سن‌پترزبورگ «لِتی»[4]، دانشگاه فدرال خاور دور[5]، دانشگاه فدرال اورال[6] (به نام رئیس‌جمهور اول روسیه بوریس یلتسین) و موسسه فناوری الکترونیک مسکو (MIET)[7] است. دانشگاه فناوری هوشی‌مین[8] نیز از طرف ویتنام به‌عنوان شریک حضور دارد [۴۱].

افزون‌براین، ۷ آزمایشگاه و مرکز مشترک در حوزه‌های زیست‌شناسی و بوم‌شناسی دریایی، بیوشیمی، اکتشاف منابع کلیدی زمین‌شناسی، تحقیقات زمین‌شناسی و ژئوفیزیک دریایی، زیست‌شناسی، بوم‌شناسی و ژنتیک زیست‌بوم‌های زمینی و آبی فعالیت دارند [۴۲].

اطلاع‌نگاشت ۱۴: حوزه‌های کلیدی جهت همکاری‌های روسیه و ویتنام در زمینه علم، فناوری و نوآوری

1. National Research University "Moscow Power Engineering Institute" (MPEI)/ Национальный исследовательский университет Московский энергетический институт«МЭИ»
2. Moscow Aviation Institute/ Московский авиационный институт
3. Hanoi University of Science and Technology/ Ханойский университет науки и технологий
4. Saint Petersburg Electrotechnical University/ Санкт-Петербургский государственный электротехнический университет «ЛЭТИ»
5. Far Eastern Federal University/ Дальневосточный федеральный университет
6. Ural Federal University/ Уральский федеральный университет
7. National Research University of Electronic Technology/ Московский институт электронной техники (МИЭТ).
8. Ho Chi Minh University of Technology/Хошиминский университет технологий

۴. همکاری روسیه و ویتنام در حوزه فرهنگی و گردشگری

در ارتباط با مشارکت راهبردی روسیه و ویتنام می‌توان به همکاری‌های فرهنگی دو کشور اشاره کرد. هزاران دانشجوی ویتنامی در دانشگاه‌های روسیه تحصیل کرده و بسیاری از آن‌ها به زبان روسی مسلط هستند که این امر به‌طور تاریخی موجب نزدیکی دو ملت شده‌است. در روسیه جامعه بزرگی از مهاجران ویتنامی زندگی می‌کنند و در ویتنام نیز انجمن‌هایی از فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های شوروی و روسیه فعالیت دارند که حتی در حوزه تجارت نقش پل ارتباطی میان دو کشور را ایفا می‌کنند. برنامه‌های فرهنگی مشترک، جشنواره‌ها، روزهای فرهنگ روسیه در ویتنام و روزهای فرهنگ ویتنام در روسیه به‌طور منظم برگزار می‌شوند که همه این فعالیت‌ها مکمل تعاملات سیاسی و اقتصادی دو کشور بوده و فضایی از دوستی ایجاد می‌کنند. جای تعجب نیست که ویتنامی‌ها از روسیه به‌عنوان دوست قابل‌اعتماد و کارشناسان و کهنه‌سربازان روسی نیز از ویتنام به‌عنوان متحد راهبردی در آسیا یاد می‌کنند [۳۴].

روابط فرهنگی میان روسیه و ویتنام باتکیه‌بر بنیان تاریخی مستحکم در مرحله کنونی با موفقیت درحال‌توسعه است [۵]. مراسم گرامیداشت هفتادوپنجمین سالگرد برقراری روابط دیپلماتیک میان دو کشور در ۳۰ ژانویه سال ۲۰۲۵ برگزار شد. مراسم یادبود هو شی مین[1]، نخستین رئیس‌جمهور ویتنام و دوست بزرگ روسیه، در شهر سن‌پترزبورگ در سال ۲۰۲۳ به مناسبت صدمین سالگرد سفر او به این شهر و همچنین نصب مجسمه‌ای

1. Ho Chi Minh/ Хо Ши Мин

بـه افتخـار رزمندگان بین‌المللی ویتنامی حاضر در نبرد با نیروهای نازی در سـال‌های ۱۹۴۱-۱۹۴۲ در پارک افتخار نظامی «پاتریوت»[1] در حومه مسـکو در سـال ۲۰۲۴ نمونه‌هایی از احترام متقابل به تاریخ مشـترک این دو کشور اسـت. درمجموع، تبادل فرهنگی از جایگاه مهمی در روابط دو کشور به‌ویژه باتوجه‌به محبوبیت موسیقی، سینما و ادبیات روسی در ویتنام بـرخوردار اسـت. در روسیـه نیـز علاقه‌منـدی بـه هنـر اصیـل ویتنامـی در ژانرهـای مختلف همچنان پابرجاست [۳۱]. به‌طورمشابه، انیمیشن‌های روسی به‌ویژه انیمیشن «گربه‌های آرمیتاژ»[2]- که در سال ۲۰۲۳ در صدر فروش سینمایی قرار گرفت و بخش عمده‌ای از درآمد آن از ویتنام حاصل شد- در ویتنام محبوبیت زیادی دارند. برهمین‌اساس، روسیه آمادگی دارد تا تولیدات سینمایی خود را به ویتنام صادر کرده و تجربیات خود را در زمینه تنظیم‌گری این حوزه به‌اشتراک بگذارد [۳۹].

در ارتبـاط بـا گردشـگری نیـز همکاری‌هـای دو کـشور درحال‌افزایـش اسـت. تعـداد گردشـگران ویتنامـی در روسیـه بابهـره‌گیری‌از روادیـد الکترونیکـی افزایـش یافته‌اسـت [۳۹]. در سـال ۲۰۲۴، حدود ۲۳۲ هزار گردشـگر روسـی از ویتنام بازدید کردند که نسـبت به سـال قبل نزدیک به ۸۵ درصد رشـد یافته‌اسـت. شمار گردشـگران ویتنامی در روسیه نیز روبه‌افزایش است. ازسرگیری پروازهای مستقیم نیز انگیزه‌ای تازه برای افزایش گردشگری ایجاد کرده‌است [۳۷].

در اینجا باید به این نکته اشـاره کرد که علاوه بر علاقه‌مندی طرف روسـی برای افزایش همکاری با ویتنام، سیاسـت خارجی چندجانبه‌گرایانه این کشور نیز در پیشـبرد مناسبات مسکو و هانوی در این زمینه نقش مهمی ایفا کرده‌است. تحلیلگران روسی بر این باورند که سیاست خارجی منعطف و چندجانبه‌گرا یکی از خطوط اصلی متداوم در سیاست خارجی

1. Patriot/ Патриот
2. Cats of the Hermitage/ Коты Эрмитажа

ویتنـام اسـت. ویتنـام تحت رهـبری تو لام نیـز همچنان بـه چندجانبه‌گرایی و تنوع‌بخشـی بـه روابـط خارجی پایبند اسـت و تلاش می‌کند دوسـت همه کشورها، شریـک قابل‌اعتماد و عضـو مسـئول جامعـه جهانی باشـد. ویتنـام که در اوایـل دهـه ۱۹۹۰ در وضعیـت انزوای نسـبی بین‌المللی و تحت تحریم‌های تجاری قرار داشـت، در چند دهه اخیر توانسته‌اسـت جایگاه خود را در عرصه جهانی به‌طور اساسی تغییر دهد. امروزه، هانوی با ۱۹۴ کشور روابط دیپلماتیـک دارد و شـبکه‌ای جامعی از انواع مشـارکت در سراسـر جهان ایجاد کرده‌اسـت [۳۴]. ویتنـام از نوامبـر ۲۰۲۵ بـا ۱۴ کـشور ازجمله هر پنج عضو دائم شورای امنیت سـازمان ملل متحد(ایالات متحده، چین، روسیه، فرانسـه و انگلسـتان) مشـارکت جامع راهبردی[1] ایجاد کرده‌اسـت [۳۵]. شـبکه درحال‌تحول مشارکت‌های جامع راهبردی ویتنام که بر پایه اصول «دیپلماسـی بامبـو»[2] بنا شده‌اسـت، رویکـرد پویای این کـشور را در مدیریت رقابت قدرت‌هـای بزرگ در عصـر چندقطبـی و تغییـر آرایش‌هـای جهانـی نشـان می‌دهـد [۳۶]. به‌بیان‌دیگـر، ایـن گسـتره روابـط خارجی بازتابی از راهبرد موازنه‌سـازی اسـت کـه به ویتنام امـکان می‌دهـد هم‌زمـان روابط خـود را بـا قدرت‌های بزرگ (ایـالات متحده، چیـن، روسیه، هنـد و غیـره)، سـازمان‌های منطقـه‌ای (آسـه‌آن و اتحادیه اقتصـادی اوراسیـا) و کشورهای درحال‌توسعه تقویت کند [۳۴].

در قلـب این راهبرد، رویکردی قـرار دارد که برای کاهش خطرات ذاتی رقابت قدرت‌های بزرگ طراحـی شده‌اسـت. درواقع، هانوی با ایجاد مشـارکت‌های مسـتحکم بـا قدرت‌هایی مانند ایالات متحده، چین و روسیه و همچنین بازیگران کلیدی منطقه‌ای مانند هند، ژاپن و کره‌جنوبی از وابستگی بیش‌ازحد به یک کشور واحد اجتناب می‌کند. این پوشش ریسک چندجهتـی[3] بـرای ویتنام امکان بهره‌برداری از فرصت‌های اقتصـادی را فراهم می‌کند [۳۶].

1. Comprehensive Strategic Partnerships
2. Bamboo Diplomacy
3. Multi-directional

اطلاع‌نگاشت ۱۵: کشورهای دارای مشارکت راهبردی با ویتنام

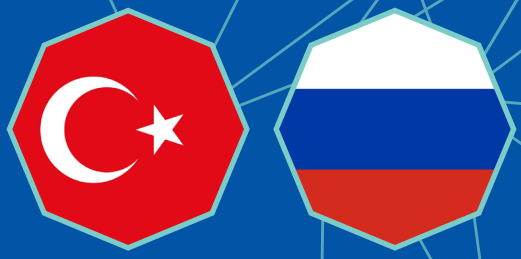

منبع:
https://hcma.vn/en/Pages/chi-tiet-tin.aspx?ItemID=1036
https://baotintuc.vn/infographics/12-nuoc-co-quan-he-doi-tac-chien-luoc-toan-dien-voi-viet-nam-tinh-den-1232025-20250312145617290.htm

واکنش انعطاف‌پذیر ویتنام به چالش‌های اقتصادی خارجی نیز بر توانایی این کشور در سازگاری با شوک‌های جهانی و دفاع از منافع ملی خود بدون رویارویی مستقیم دلالت دارد. این رویکرد همچنین اعتبار ویتنام را به‌عنوان کشوری که در پی ایجاد روابط عمل‌گرایانه با همه کشورهاست، در چارچوب سیاست «عدم‌پیوستگی، اما تعامل» تقویت کرده‌است. آشفتگی‌های جهانی، از جنگ‌های تجاری گرفته تا فشارهای تحریمی، ویتنام را به سوی نوع خاصی از دیپلماسی سوق داده‌است. هانوی ضمن پایبندی به اصول حقوق بین‌الملل به‌طور پیوسته اعلام می‌کند که «طرفی را انتخاب نمی‌کند، بلکه عدالت را برمی‌گزیند»[1]. به‌عنوان مثال، ویتنام آشکارا با اقدامات صورت‌گرفته برای منزوی کردن روسیه در عرصه

1. Does not choose sides, but chooses justice/ не выбирает сторону, а выбирает справедливость

جهانی مخالفت کرده‌است. این موضع همسو با دکترین سنتی سیاست خارجی ویتنام است که بر استقلال در تصمیم‌گیری‌ها استوار است. براین‌اساس، این کشور می‌کوشد در بازی‌های ژئوپلیتیکی دیگر بازیگران یک مهره نباشد، بلکه روابطی سودمند با همه مراکز قدرت برقرار کند [۳۴].

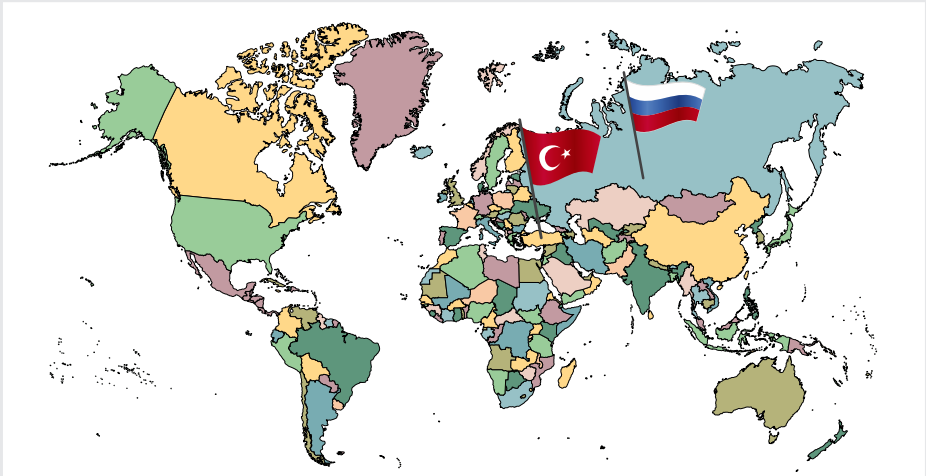

بخش چهارم

همکاری‌های روسیه و ترکیه

۱.مقدمه

مولداوی
اوکراین
رومانی
روستوف-نا-دونو
اودسا
دریای آزوف
روسیه
کرچ
سواستوپول
نووروسیسک
یالتا
کنستانتسا
بلغارستان
وارنا
دریای سیاه
سوچی
بورگاس
گرجستان
باتومی
استانبول
زونگولداک
دریای مرمره
سامسون
اردو
ترابزون
ترکیه
ارمنستان

ترکیه ازطریق دریای سیاه با روسیه هم‌مرز است و از موقعیت راهبردی مهمی به‌عنوان شریک تجاری- اقتصادی و دیپلماتیک برخوردار است. نزدیکی جغرافیایی دو کشور نیز اهمیت توسعه روابط اقتصادی خارجی را به‌ویژه در زمینه منافع سیاسی روسیه و ترکیه افزایش می‌دهد [۴۴].

اقتصاد ترکیه با سطح نسبتا بالایی از ادغام در اقتصاد جهانی شناخته می‌شود. این امر تا حد زیادی ناشی‌از موقعیت جغرافیایی- ترابری مطلوب این کشور و سیاست‌های نسبتا آزاد تجاری و سرمایه‌گذاری آن است. ترکیه در مرز اروپا و آسیا و میان دریای سیاه و مدیترانه قرار دارد و به‌عنوان مرکز آماد بزرگ و شریان حمل‌ونقل کلیدی برای اروپا و خاورمیانه عمل می‌کند. براساس شاخص ادغام جهانی (GCI)[1] شرکت دی‌اچ‌ال[2] در سال ۲۰۲۳، ترکیه در جایگاه ۵۱ در میان ۱۸۱ کشور جهان قرار داشت، درحالی‌که روسیه رتبه ۹۱ را به خود اختصاص داده‌بود. در مقایسه با فدراسیون روسیه، ترکیه در تجارت بین‌المللی مشارکت به‌مراتب بیشتری دارد. این امر به ویژگی‌های ساختاری اقتصاد این کشور بازمی‌گردد. در سال ۲۰۲۳، میزان باز بودن تجاری (مجموع صادرات و واردات کالاها و خدمات به‌عنوان درصدی از تولید ناخالص داخلی) در روسیه ۴۱/۸ درصد و در ترکیه ۶۷ درصد بود. سطح بالاتر باز بودن تجاری در اقتصاد ترکیه به بازار داخلی کمتر گسترده و وابستگی بیشتر آن به واردات مربوط می‌شود. افزون‌براین، باز بودن تجاری ترکیه در سال‌های اخیر عمدتا افزایش یافته‌است، درحالی‌که این شاخص در روسیه کاهش داشته‌است. همچنین، دو کشور از نظر تخصص در بازارهای جهانی کالا تفاوت چشمگیری دارند. روسیه یکی از صادرکنندگان اصلی کالاهای انرژی‌محور و مواد خام است، درحالی‌که ترکیه ساختار صادراتی متنوع‌تری دارد و به‌عنوان تامین‌کننده بزرگ

1. Global Connectedness Index
2. DHL

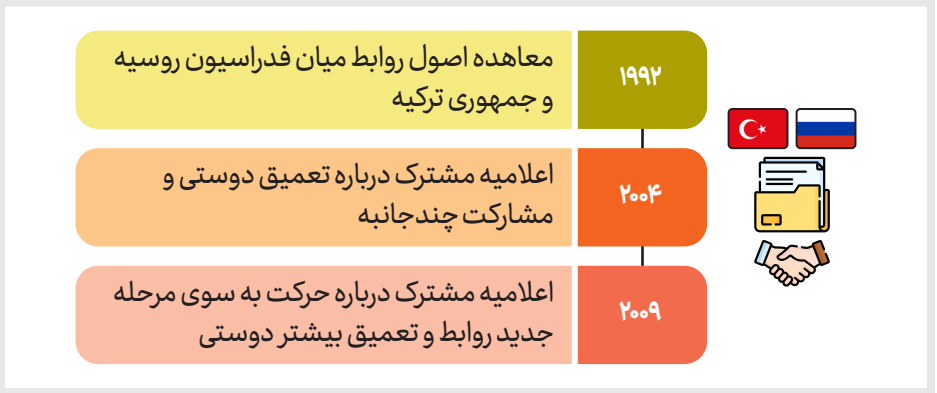
ماشین‌آلات، تجهیزات، وسایل‌نقلیه، فلزات و محصولات فلزی و همچنین منسوجات، پوشاک و کفش شناخته می‌شود. در حال حاضر، تنوع صادرات کالایی ترکیه نشان‌دهنده گذار تدریجی آن از تمرکز بر پوشاک و منسوجات در دهه ۲۰۰۰ به سمت خودرو، فلزات، مهندسی مکانیک و سایر صنایع است. در دهه گذشته، بخش خودرو با سریع‌ترین رشد در صادرات ترکیه مواجه بوده‌است. بین سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۳، سهم وسایل‌نقلیه زمینی (به‌جز تجهیزات ریلی یا تراموا) در صادرات کشور از ۱۰/۹ درصد به ۱۲/۱ درصد افزایش یافته‌است [۴۵].

ولادیمیر پوتین در یکی از سخنرانی‌های خود اظهار داشت: «ترکیه در شمار شرکای تجاری برجسته روسیه قرار دارد. تاریخ روابط تجاری- اقتصادی میان روسیه و ترکیه گواه آن است که دو کشور قادرند نیازهای اساسی یکدیگر را بر پایه شرایطی سودمند برای طرفین تامین کنند». وی همچنین بر پیشینه روابط دو کشور و ماهیت چندوجهی و پیشرفته این روابط تاکید کرد [۴۶].

سند پایه‌ای روابط معاصر روسیه و ترکیه «معاهده اصول روابط میان فدراسیون روسیه و جمهوری ترکیه»[1] مصوب سال ۱۹۹۲ است. ولادیمیر پوتین، رئیس‌جمهور فدراسیون روسیه، نخستین سفر رسمی خود به ترکیه را در دسامبر ۲۰۰۴ پس از یک وقفه سی‌ساله انجام داد. در پی این دیدار، رهبران دو کشور «اعلامیه مشترک درباره تعمیق دوستی و مشارکت چندجانبه»[2] را امضا کردند. روابط سیاسی و اقتصادی دو کشور در سال‌های بعد با شدت بیشتری توسعه یافت. در سال ۲۰۰۹ نیز «اعلامیه مشترک درباره حرکت به سوی مرحله جدید روابط و تعمیق بیشتر دوستی»[3] میان دو کشور به امضا رسید.

1. Treaty on the Principles of Relations between the Republic of Türkiye and the Russian Federation
2. Joint Declaration on Deepening Friendship and Multifaceted Partnership
3. Joint Declaration on Progress towards a New Stage in Relations and Further Deepening of Friendship

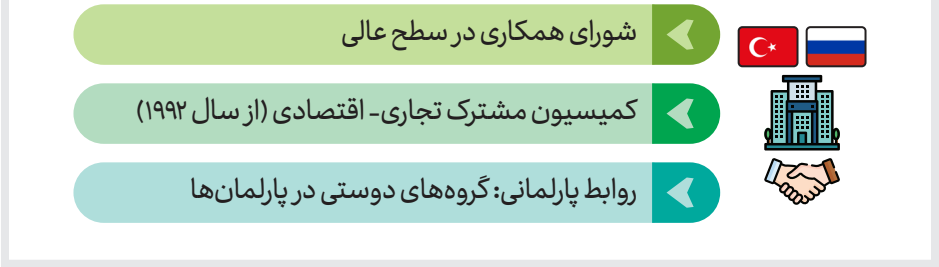
اطلاع‌نگاشت ۱۶: اسناد کلیدی در روابط روسیه و ترکیه

در سال ۲۰۱۰، سران دو کشور «شورای همکاری در سطح عالی (HLCC)»[1] را تاسیس کردند. این نهاد راهبردی به ریاست مشترک روسای‌جمهور اداره می‌شود و در زمینه تدوین راهبرد و جهت‌گیری‌های اصلی توسعه روابط میان روسیه و ترکیه و هماهنگی اجرای پروژه‌های کلیدی در حوزه‌های سیاسی، تجاری- اقتصادی و فرهنگی- انسانی فعالیت دارد. در چارچوب این شورا، کمیسیون مشترک بین‌دولتی روسیه- ترکیه در زمینه همکاری‌های تجاری- اقتصادی[2] که در سال ۱۹۹۲ ایجاد شده‌بود، فعالیت می‌کند. گروه مشترک برنامه‌ریزی راهبردی (JSPG)[3] نیز همزمان با تشکیل شورا تاسیس شد تا مسائل کلیدی تعاملات روسیه- ترکیه در امور بین‌المللی را موردبحث قرار دهد. افزون‌براین، مجمع عمومی روسیه- ترکیه (RTPF)[4] که در سال ۲۰۱۰ ایجاد شد، در چارچوب شورا فعالیت دارد که هدف آن توسعه بیشتر روابط میان ملت‌ها و سازمان‌های جامعه مدنی دو کشور و نیز حفظ فضای گفت‌وگوی سازنده است [۴۷].

1. High-Level Cooperation Council/ Совет сотрудничества высшего уровня (ССВУ)
2. Mixed Intergovernmental Russian-Turkish Commission on Trade and Economic Cooperation
3. Joint Strategic Planning Group / Совместная группа стратегического планирования
4. Russian-Turkish Public Forum/ Российско-турецкий Форум общественности (РТФО)

اطلاع‌نگاشت ۱۷: نهادهای کلیدی در همکاری روسیه و ترکیه

تماس‌ها در سطح سران دو کشور نیز برقرار است. در روزهای ۳ جولای و ۲۳ اکتبر ۲۰۲۴، ولادیمیر پوتین و رجب طیب اردوغان، روسای‌جمهور روسیه و ترکیه، دیدارهای دوجانبه‌ای در حاشیه نشست شورای سران کشورهای عضو سازمان همکاری شانگهای و اجلاس بریکس در کازان برگزار کردند. روسای‌جمهور دو کشور در جریان تماس‌های تلفنی منظم (در سال ۲۰۲۴ هفت تماس تلفنی برقرار شد) نیز مسائل جاری درباره همکاری‌های دوجانبه و موضوعات منطقه‌ای و بین‌المللی را موردبحث قرار دادند [۴۷].

گفت‌وگوی فعال میان وزارتخانه‌های امور خارجه روسیه و ترکیه نیز ادامه دارد. در ۲۰ فوریه ۲۰۲۵، سرگی لاوروف و هاکان فیدان[1] در حاشیه نشست وزرای خارجه گروه بیست در ژوهانسبورگ دیدار کردند. در ۲۳ تا ۲۵ فوریه ۲۰۲۵، لاوروف به آنکارا سفر کرد و مذاکراتی با فیدان و گفت‌وگویی با اردوغان داشت. در ۱۲ آوریل ۲۰۲۵ نیز وزرای خارجه دو کشور در آنتالیا و در حاشیه مجمع دیپلماتیک آنتالیا[2] با یکدیگر ملاقات کردند [۴۷].

روابط میان‌پارلمانی نیز برقرار است. در شورای فدراسیون و دومای دولتی فدراسیون روسیه گروه‌هایی برای همکاری با پارلمان ترکیه تشکیل شده‌است. در مجلس بزرگ ملی ترکیه نیز گروه دوستی با روسیه[3] فعالیت می‌کند. تبادل منظم پیام‌ها میان روسای

1. Hakan Fidan
2. Antalya Diplomacy Forum/ Анталийского дипломатического форума
3. Friendship Group with Russia

مجالس دو کشور نیز صورت می‌گیرد. در ۲۶ تا ۲۷ فوریه ۲۰۲۵، والنتینا ماتوییِنکو[1]، رئیس شورای فدراسیون روسیه، با سفر رسمی به ترکیه دیدارهایی با نعمان کورتولموش[2]، رئیس مجلس بزرگ ملی ترکیه، داشت و همچنین از سوی رجب طیب اردوغان، رئیس‌جمهور ترکیه، موردپذیرش قرار گرفت. گفت‌وگوی سازنده میان نهادهای ذی‌ربط روسی و ترکی نیز در جریان است [۴۷].

روابط روسیه و ترکیه به‌طور سنتی الگوی قابل‌پیش‌بینی داشته‌است. این دو کشور ذاتا رقیب هستند، اگرچه در مواقع ضروری با یکدیگر همکاری می‌کنند. البته این الگوی سنتی بین سال‌های ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۲ دچار تغییر شد، به‌طوری‌که همکاری دو کشور که پیش‌تر محدود به حوزه‌های غیرحساس مانند انرژی، گردشگری و تجارت بود، به حوزه‌های راهبردی‌تری مانند مدیریت منازعات منطقه‌ای و همکاری‌های دفاعی گسترش یافت. خرید سامانه موشکی اس-۴۰۰ روسی توسط ترکیه نمونه بارز این همکاری بود که شکاف بزرگی با آمریکا ایجاد کرد و منجر به تحریم ترکیه به‌عنوان یکی از اعضای ناتو شد [۴۸].

واقعیت این است که ترکیه باوجود وابستگی به غرب همواره بیشترین سطح ممکن از حاکمیت ملی را حفظ کرده و در پی توسعه روابط اقتصادی با فدراسیون روسیه بوده‌است. درهمین‌راستا، این کشور پس از ۲۴ فوریه ۲۰۲۲ اجازه ورود کشتی‌های جنگی ناتو به دریای سیاه را نداد و به تحریم‌های ضدروسی نپیوست. این کشور به‌عنوان حلقه اتصال میان اروپا و روسیه عمل می‌کند و از نظر زیرساخت‌های انبارداری و آماد موقعیت مناسبی دارد. ترکیه در رابطه با روسیه نیز پس از جنگ اوکراین به‌عنوان مرکز آماد، شریان حمل‌ونقل و قطب ارتباطی برای تبادلات روسیه و اروپا عمل کرده‌است [۴۶].

1. V.I. Matvienko/ В.И.Матвиенко
2. N.Kurtulmush/ Н.Куртулмуш

بااین‌حال، در اواخر سال ۲۰۲۵ بحث بازگرداندن سامانه دفاع هوایی اس- ۴۰۰ به روسیه در ازای تحویل جنگنده‌های اف - ۳۵ ایالات متحده مطرح شد. درواقع، ایالات متحده در سال ۲۰۱۹ در پاسخ به خرید سامانه‌های اس-۴۰۰ توسط ترکیه، آنکارا را از برنامه اف-۳۵ کنار گذاشت. این کشور به دلیل خرید چهار جنگنده اس-۴۰۰ تریومف از روسیه نیز در سال ۲۰۲۰ تحت قانون مقابله با دشمنان آمریکا ازطریق تحریم‌ها (کاتسا آ)[1] قرار گرفت. بااین‌حال، تام باراک[2]، سفیر آمریکا در ترکیه، در ۵ دسامبر ۲۰۲۵ اعلام کرد که آنکارا به‌زودی اس-۴۰۰ را برای خرید اف-۳۵ کنار خواهدگذاشت. کمتر از ده روز بعد، رجب طیب اردوغان، رئیس‌جمهور ترکیه، نیز در سفر به ترکمنستان (۱۱-۱۲ دسامبر ۲۰۲۵) در حاشیه مجمع بین‌المللی صلح و اعتماد[3] در عشق‌آباد، پیشنهاد بازگرداندن سامانه‌های موشکی دفاع هوایی اس-۴۰۰ به روسیه را مطرح کرد. درواقع، مقامات ترکیه انتظار دارند کنارگذاشتن تجهیزات نظامی روسیه بتواند روابط ترکیه با ایالات متحده را به‌طور قابل‌توجهی بهبود بخشد و لغو تحریم‌های ایالات متحده علیه صنعت دفاعی ترکیه را تسهیل کند [۴۹].

براساس مطالب فوق می‌توان دریافت که تعاملات تجاری خارجی ترکیه با روسیه در شرایط کنونی براساس موضع بی‌طرفانه طرف ترکیه‌ای نسبت به تحریم‌های گسترده ضدروسی غرب محقق می‌شود. این موضع به ترکیه امکان می‌دهد تا از موقعیت جغرافیایی- ترابری مطلوب خود در مرز اروپا و آسیا و همچنین مزایای ادغام در اقتصاد جهانی بهره‌برداری کند. افزون‌برآن، اتحادیه گمرکی ترکیه با اتحادیه اروپا به ترکیه اجازه می‌دهد تا برخی کالاهای اروپایی (ازجمله کالاهای فناورانه) را با استفاده از زیرساخت‌های

1. Countering America's Adversaries Through Sanctions Act (CAATSA)
2. Tom Barrack
3. the International Forum on Peace and Trust

انبارداری و آماد پیشرفته خود به روسیه ترانزیت کند. برخی محصولات روسی (به‌ویژه چوب) نیز ازطریق ترکیه به بازار اروپا عرضه می‌شوند. درنتیجه، ترکیه به قطب کلیدی برای مبادلات اروپایی- روسی تبدیل شده‌است. درواقع، کسب‌وکارهای ترکیه برای شرایط تحریم‌های ضدروسی آمادگی بالایی دارند که به آن‌ها امکان می‌دهد از موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک متوازن خود بهره‌برداری کنند. درعین‌حال، وابستگی بالای ترکیه به فناوری‌های غربی، سرمایه‌گذاری‌ها و بازارهای فروش غربی، محدودیت‌هایی بر مقیاس همکاری‌های تجاری- اقتصادی با روسیه تحمیل می‌کند و فشار فزاینده تحریم‌ها خطر اعمال تحریم‌های ثانویه را افزایش می‌دهد. به‌ویژه، محدودیت‌هایی که در آغاز سال ۲۰۲۴ توسط برخی بانک‌های ترکیه برای انجام پرداخت‌های مستقیم با فدراسیون روسیه اعمال شد، گواه این موضوع است. درنتیجه، در فاصله ژانویه تا می ۲۰۲۴، صادرات ترکیه به روسیه نسبت به سال قبل ۲۸ درصدکاهش یافت و واردات نیز ۱۱/۹ درصد افت داشت. این بدان معناست که ظرفیت افزایش بیشتر صادرات ترکیه به روسیه محدود خواهدبود [۵۶].

۲. همکاری‌های تجاری و اقتصادی روسیه و ترکیه

روابط اقتصادی روسیه و ترکیه طی دو دهه اخیر روندی صعودی داشته و با رشد تجارت، افزایش سرمایه‌گذاری‌های متقابل، توسعه گردشگری (به‌ویژه افزایش سفر گردشگران

روس به ترکیه)، گسترش همکاری‌های حوزه انرژی و تقویت پیوندهای فرهنگی همراه بوده‌است. ازآنجا که ترکیه به تحریم‌های ضدروسیه نپیوسته‌است، دو سال اخیر نیز از این روند مستثنی نبوده‌اند [۵۰].

گردش تجاری میان روسیه و ترکیه در نخستین دهه قرن بیست‌ویکم رشد چشمگیری داشت و از ۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۰ به ۳۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۳ افزایش یافت. بااین‌حال، گردش تجاری میان دو کشور در سال ۲۰۱۵ به‌دلیل اقدامات دولت ترکیه در پی حادثه مربوط‌به هواپیمای نظامی روسیه در نزدیکی مرز ترکیه- سوریه کاهش یافت و آسیب جدی به روابط سیاسی و اقتصادی وارد کرد. در ژانویه ۲۰۱۶، روسیه تحریم غذایی علیه ترکیه را اعمال کرد که شامل گوشت و محصولات لبنی، ماهی، سبزیجات و میوه‌ها می‌شد. این روند ادامه داشت تا این‌که در آگوست ۲۰۱۶، روسیه و ترکیه بیانیه‌ای درباره لغو متقابل محدودیت‌های تجاری امضا کردند. این امر به عادی‌سازی روابط و افزایش گردش تجاری در سال‌های ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۲ انجامید که در سال ۲۰۲۲ به رکورد ۶۷/۸۴ میلیارد دلار رسید. به‌بیان‌دقیق‌تر، در این بازه زمانی، صادرات ترکیه به روسیه ۹ میلیارد دلار و صادرات روسیه به ترکیه ۵۸/۸۴ میلیارد دلار بود و گردش تجاری دو کشور در سال ۲۰۲۲ نسبت به سال ۲۰۲۱ تقریبا دو برابر افزایش یافت. در سال ۲۰۲۳، وضعیت اندکی تغییر کرد و گردش تجاری متقابل به ۵۶/۵۱ میلیارد دلار کاهش یافت. البته در این سال صادرات ترکیه نزدیک به ۲ میلیارد دلار افزایش یافت، اما واردات روسیه ۱۳ میلیارد دلار کاهش پیدا کرد [۵۰]. بااین‌حال، ترکیه در سال ۲۰۲۳ در میان شرکای تجاری خارجی روسیه توانست رتبه سوم در صادرات و رتبه پنجم در واردات را به خود اختصاص دهد [۵۲]. حجم تجارت میان دو کشور در سال ۲۰۲۴ به حدود ۶۰ میلیارد دلار رسید و دو کشور هدف

مشترک دستیابی‌به ۱۰۰ میلیارد دلار در سال‌های آینده را تعیین کردند [۵۳]. در سال ۲۰۲۵ نیز ترکیه در میان سه شریک بزرگ تجاری خارجی روسیه قرار داشت. در جریان نوزدهمین نشست کمیسیون مشترک بین‌دولتی همکاری‌های تجاری و اقتصاد به ریاست مشترک الکساندر نواک[1]، معاون نخست‌وزیر روسیه، و عمر بولات[2]، وزیر تجارت ترکیه، اعلام شد که حجم تجارت دوجانبه طی سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۵ به میزان ۲/۳ برابر افزایش یافته‌است [۵۳].

درمجموع، ترکیه یکی از شرکای اصلی تجاری روسیه محسوب می‌شود. روابط اقتصادی و همکاری‌های دو کشور در حوزه سرمایه‌گذاری به‌طورپیوسته درحال‌توسعه هستند. کمیسیون مشترک بین‌دولتی روسیه و ترکیه در زمینه همکاری‌های تجاری-اقتصادی به‌عنوان سازوکار اصلی هماهنگی تعاملات تجاری- اقتصادی بین دو کشور محسوب می‌شود. در چارچوب این کمیسیون، چندین کارگروه در زمینه تجارت، سرمایه‌گذاری، انرژی، حمل‌ونقل، صنعت، گردشگری، امور مالی و بانکی، همکاری‌های بین‌منطقه‌ای و غیره فعالیت می‌کنند. آخرین نشست این کمیسیون در روزهای ۲۵ تا ۲۷ ژوئن ۲۰۲۵ در مسکو برگزار شد. یکی دیگر از سازوکارهای مهم توسعه روابط تجاری- اقتصادی دوجانبه، شورای تجاری روسیه- ترکیه[3] و شورای تجاری ترکیه-روسیه[4] است که در چارچوب شورای روابط اقتصادی خارجی ترکیه (DEIK)[5] فعالیت می‌کنند. نشست‌های مشترک این شوراها به‌صورت سالانه برگزار می‌شوند [۵۱]. چارچوب حقوقی همکاری‌های تجاری- اقتصادی روسیه و ترکیه در اطلاع‌نگاشت ۱۸ ارائه شده‌است.

1. Alexander Novak/ Александр Новак
2. Ömer Bolat/ Омер Болат
3. Russian-Turkish Business Councils / Российско-турецкий деловой совет
4. Turkish-Russian Business Council
5. Foreign Economic Relations Board

اطلاع‌نگاشت ۱۸: چارچوب حقوقی همکاری‌های تجاری- اقتصادی ترکیه و روسیه [۵۱]

- قرارداد تجارت و کشتیرانی بین اتحاد جماهیر شوروی و جمهوری ترکیه مورخ ۸ اکتبر ۱۹۳۷
- توافق‌نامه بین دولت فدراسیون روسیه و دولت جمهوری ترکیه درباره تشویق و حمایت متقابل از سرمایه‌گذاری‌ها مورخ ۱۵ دسامبر ۱۹۹۷
- توافق‌نامه بین دولت فدراسیون روسیه و دولت جمهوری ترکیه درباره اجتناب از مالیات مضاعف مورخ ۱۵ دسامبر ۱۹۹۷
- توافق‌نامه بین دولت فدراسیون روسیه و جمهوری ترکیه درباره تسویه‌حساب‌ها و پرداخت‌ها و سایر اسناد مرتبط

شایان ذکر است محورهای اصلی همکاری‌های تجاری و اقتصادی میان روسیه و ترکیه شامل انرژی، کشاورزی، همکاری‌های صنعتی، حمل‌ونقل و آماد، همکاری‌های گمرکی و گردشگری است. برهمین‌اساس، در پایان نوزدهمین نشست کمیسیون مشترک بین‌دولتی روسیه و ترکیه در زمینه همکاری‌های تجاری و اقتصادی که در ۲۷ ژوئن ۲۰۲۵ برگزار شد، الکساندر نواک و عمر بولات پروتکل نهایی را امضا کردند که در آن وظایف کلیدی در تمامی حوزه‌های موردعلاقه مشترک ازجمله تشویق سرمایه‌گذاری در اقتصاد دو کشور، تسهیل مقررات گمرکی، گسترش همکاری‌های صنعتی و انرژی و غیره مشخص شد [۵۳].

◆ همکاری‌های روسیه و ترکیه در حوزه انرژی و صنعت

همانطور که گفته شد، یکی از حوزه‌های اولویت‌دار همکاری‌های تجاری- اقتصادی بین دو کشور شامل حوزه انرژی است [۵۱]. در دیدارهای متعدد

میان نواک و آلب‌ارسلان بایراکتار[1]، وزیر انرژی و منابع طبیعی ترکیه، بارها تاکید شده‌است که همکاری‌های دو کشور در حوزه انرژی ماهیتی راهبردی دارد. این همکاری‌ها شامل حوزه‌های نفت، گاز، زغال‌سنگ، برق و انرژی هسته‌ای می‌شود. به‌ویژه الکساندر نواک در حاشیه مجمع اقتصادی سن‌پترزبورگ اظهار داشت: «همکاری میان روسیه و ترکیه در حوزه انرژی کاملا راهبردی است که این امر تا حد زیادی ناشی‌از موضع اصولی و مستقل ترکیه تحت رهبری رئیس‌جمهور رجب طیب اردوغان است» [۵۴].

ترکیه سومین خریدار بزرگ نفت خام روسیه پس از چین و هند است. این کشور همچنین ۴۵ درصد از گاز طبیعی خود را از روسیه وارد می‌کند و برنامه‌ریزی برای ایجاد مرکز توزیع گاز جهت صادرات بیشتر به اروپا ازطریق توسعه زیرساخت‌های خطلوله «جریان ترکیه»[2] را در دستورکار دارد [۴۶]. از سال ۱۹۸۷ تا ۲۰۲۰، صادرات گاز طبیعی روسیه به ترکیه ازطریق دالان ترانزیتی بالکان غربی[3] (از مسیر اوکراین، مولداوی، رومانی و بلغارستان) براساس توافق‌نامه بین‌دولتی مورخ ۱۸ سپتامبر ۱۹۸۴ انجام می‌شد. از سال ۲۰۰۴، انتقال گاز مطابق با توافق‌نامه بین‌دولتی مورخ ۱۵ دسامبر ۱۹۹۷ ازطریق خطلوله زیر دریای سیاه بلو استریم یا جریان آبی[4] با ظرفیت طراحی ۱۶ میلیارد مترمکعب در سال انجام می‌شد. در ۸ ژانویه ۲۰۲۰، مراسم افتتاح رسمی خطلوله ترک استریم[5] با ظرفیت کلی ۳۱/۵ میلیارد متر مکعب در استانبول برگزار شد. این خطلوله شامل دو شاخه، یکی برای تامین گاز مصرف‌کنندگان ترکیه و دیگری برای تامین گاز کشورهای جنوب و جنوب‌شرقی اروپا است [۵۱].

1. Alparslan Bayraktar/ Алпарслан Байрактар
2. Turkish Stream/ Турецкий поток
3. Western Balkans
4. Blue Stream
5. Turkish Stream/ Турецкий поток

ساخت نیروگاه هسته‌ای آک‌کویو[1] در ترکیه ازجمله پروژه‌های کلیدی دو کشور در حوزه انرژی است که تا سال ۲۰۲۸ تکمیل خواهدشد [۵۲]. توافق‌نامه بین‌دولتی روسیه و ترکیه در زمینه ساخت و بهره‌برداری این نیروگاه هسته‌ای در جمهوری ترکیه (استان مرسین)[2] در تاریخ ۱۲ می ۲۰۱۰ امضا شد. نیروگاه آک‌کویو دارای ۴ واحد با ظرفیت ۱۲۰۰ مگاوات خواهدبود و حجم بالقوه تولید برق آن حدود ۳۲ میلیون مگاوات‌ساعت برآورد می‌شود ۵۱].

افزون‌براین، این کشور نقش گذرگاه ترانزیتی در حمل‌ونقل دریایی ایفا می‌کند. در سال ۲۰۲۲، بیش‌از ۳۰ میلیون تن نفت روسیه ازطریق تنگه‌های بسفر و داردانل[3] به کشورهای جنوب‌شرق آسیا منتقل شده‌است [۴۶]. موضوع ایجاد قطب گازی در ترکیه و افزایش صادرات منابع انرژی روسیه به بازار ترکیه در سال ۲۰۲۵ همچنان یکی از محورهای گفت‌وگوی مقامات دو کشور بوده‌است [۵۴].

در ارتباط با همکاری‌های دو کشور در حوزه صنعتی باید یادآور شد که از سال ۲۰۱۹، ترکیه به سطح جدیدی از همکاری در حوزه صنعتی دست یافته و به‌عنوان کشور شریک روسیه در نمایشگاه صنعتی اینوپروم[4] شرکت کرده‌است. با حمایت وزارت تجارت و وزارت صنعت ترکیه، کسب‌وکارهای ترک به‌دنبال راه‌هایی برای توسعه همکاری‌های صنعتی با طرف‌های روسی هستند. درهمین‌راستا، تولیدکنندگان ماشین‌آلات ترکیه فعالیت‌های تبلیغاتی گسترده‌ای در بازار روسیه انجام می‌دهند [۴۶].

1. Akkuyu Nuclear Power Plant
2. Mersin
3. Bosphorus and Dardanelles Straits
4. INNOPROM

۳. همکاری روسیه و ترکیه در حوزه علم، فناوری و نوآوری

علاوه‌بر همکاری‌های تجاری و اقتصادی، دو کشور در زمینه آموزش، ورزش، فناوری اطلاعات و سایر حوزه‌ها نیز با یکدیگر همکاری دارند [۵۳]. در این بخش قبل از ورود به مبحث همکاری روسیه و ترکیه در حوزه علم، فناوری و نوآوری، موقعیت ترکیه در حوزه علمی، فناورانه و نوآورانه از نظر می‌گذرد.

ترکیه در طول دهه گذشته به موفقیت‌های قابل‌توجهی در زمینه توسعه علمی، فناورانه و نوآورانه دست یافته‌است. این امر به‌ویژه در بهبود جایگاه ترکیه در رتبه‌بندی سالانه شاخص جهانی نوآوری بازتاب یافته‌است. به‌عنوان مثال، ترکیه در سال ۲۰۲۵ در این رتبه‌بندی در جایگاه ۴۳ (از میان ۱۳۳ کشور) قرار گرفت، درحالی‌که در سال ۲۰۱۳ تنها رتبه ۶۸ را کسب کرده‌بود. براساس داده‌های شاخص جهانی نوآوری در سال ۲۰۲۴، دو خوشه علمی- فناورانه ترکیه (همانند سال قبل) در میان ۱۰۰ خوشه برتر جهان قرار گرفتند که یکی در استانبول با تمرکز بر توسعه داروهای پزشکی و دیگری در آنکارا با تمرکز بر تجهیزات پزشکی واقع شده‌است. رجب طیب اردوغان، رئیس‌جمهور ترکیه، در سپتامبر ۲۰۲۴ به مناسبت انتشار این رتبه‌بندی اعلام کرد که «این دستاوردها نشان‌دهنده عزم ترکیه برای ایجاد زیست‌بوم نوآورانه پویا و قدرتمند است». وی افزود «ترکیه در تلاش است به مرکز جهانی فناوری‌های پیشرفته تبدیل شود». اردوغان همچنین تاکید کرد که «ما به سطحی رسیده‌ایم

کـه می‌توانیـم فناوری‌هـای پیشـرفته را بـا تـوان و منابـع داخلـی خـود توسـعه داده و تولیـد کنیـم».

طبـق داده‌هـای بانـک جهانـی، هزینه‌کـرد تحقیق‌وتوسـعه (دولتـی و شـرکتی) در ترکیـه طـی دهـه اخیـر بـه‌طور قابل‌توجهـی افزایـش یافته‌اسـت و سـهم آن از تولیـد ناخالـص داخلـی از ۰/۷۹ درصـد در سـال ۲۰۱۳ بـه ۱/۲۷درصـد در سـال ۲۰۱۸ و سـپس بـه ۱/۴ درصـد در سـال ۲۰۲۱ رسیـد. طبـق داده‌هـای وزارت صنعـت و فنـاوری ترکیـه، زیسـت‌بوم فناورانـه قدرتمنـدی طی دو دهـه اخیـر در کـشور شـکل گرفته‌اسـت. به‌عنـوان مثـال، ترکیـه تـا نیمـه اول سـال ۲۰۲۴ دارای ۱۰۲ پـارک فنـاوری بـود کـه بیـش‌از ۱۰ هـزار شـرکت فناورانـه، ۱۶۰۰ مرکـز تحقیق‌وتوسـعه و ۲۷۲ هـزار پژوهشـگر در آن‌هـا فعالیـت می‌کردنـد. ایـن مجموعـه پایـه اصلـی زیسـت‌بوم فناورانـه ترکیـه را تشـکیل می‌دهـد. تمرکـز آینـده ترکیـه بـر توسـعه فنـاوری در حوزه‌هـای متعـدد ازجملـه فناوری‌هـای مخابراتـی نسـل پنجـم، توسـعه باتری‌هـای نسـل جدیـد، انرژی خورشیـدی و بـادی، راه‌آهن‌هـای پرسـرعت، تولیـد داروهـای زیسـت‌فناورانه، تجهیـزات پزشـکی هوشـمند، ربات‌هـای صنعتـی و فناوری‌هـای ماهـواره‌ای خواهدبـود. افزون‌براین‌هـا، ترکیـه طـی دهه‌هـای اخیـر گام‌هـای بزرگـی در زمینـه توسـعه فنـاوری اطلاعـات برداشته‌اسـت. ایـن کـشور از ابتـکارات نوآورانـه و رشـد نوآفرین‌هـای فناورانـه در حوزه فنـاوری اطلاعـات بـه‌طور فعالانـه حمایـت می‌کنـد. سـرمایه‌گذاری در تحقیق‌وتوسـعه نیـز بـه شـکل‌گیری زیسـت‌بوم نوآورانـه در حوزه فنـاوری اطلاعـات کمـک کرده‌انـد. ترکیـه همچنیـن توجـه ویـژه‌ای بـه توسـعه اقتصـاد دیجیتـال معطـوف کرده‌اسـت. ایـن کـشور رونـد دیجیتالی‌سـازی را در حوزه‌هـای مختلـف زندگـی ازجملـه بانکـداری، خدمـات دولتـی، بهداشـت و درمـان و حمل‌ونقـل به‌طور گسـترده پیـش می‌بـرد. ایـن امـر محیـط مسـاعدی بـرای رشـد صنعـت فنـاوری اطلاعـات و تحریـک نـوآوری در ایـن بخـش ایجـاد کرده‌اسـت.

در ترکیه چندین پروژه موفق شهر هوشمند به‌ویژه در شهرهای ازمیر، استانبول و آنکارا اجرا شده‌اند که هدف آن‌ها ایجاد محیط شهری هوشمند و پایدار است. در این پروژه‌ها سیستم‌های هوشمند مدیریت جریان‌های ترافیکی، روشنایی با استفاده از فناوری دیود نورگسیل(ال ای دی)[1] برای افزایش بهره‌وری انرژی و پلتفرم‌های دیجیتال برای ارائه خدمات شهری پیاده‌سازی شده‌اند [۵۵].

باوجود دشواری‌های فزاینده در روابط روسیه و غرب، همکاری‌های علمی، فناورانه و نوآورانه روسیه و ترکیه همچنان ادامه دارد که ناشی‌از منافع مشترک دو کشور است. روسیه و ترکیه شرکای کلیدی اقتصادی یکدیگر محسوب می‌شوند. در نشست کمیسیون مشترک روسیه- ترکیه در نوامبر ۲۰۲۳ در آنکارا، الکساندر نواک حوزه‌های اصلی همکاری دو کشور را انرژی (به‌ویژه انرژی هسته‌ای)، کشاورزی، مراودات مالی- بانکی، همکاری صنعتی، حمل‌ونقل و آماد، همکاری گمرکی و گردشگری اعلام کرد. شایان ذکر است چشم‌اندازهای خوبی نیز برای همکاری دو کشور در زمینه پزشکی هسته‌ای، تولید فلزات نادر، مواد کامپوزیتی، باتری‌های لیتیوم- یونی، فناوری‌های شیرین‌سازی آب و فناوری‌های زیست‌محیطی وجود دارد [۵۵]. درادامه، برخی از نمونه‌های موفق همکاری‌های علم و فناوری دو کشور در حوزه‌های مختلف به‌طورخلاصه شرح داده می‌شود.

انرژی هسته‌ای: مهم‌ترین پروژه مشترک روسیه و ترکیه، ساخت نیروگاه هسته‌ای آک‌کویو توسط شرکت روس‌اتم است. این نیروگاه دارای چهار واحد با رآکتورهای پیشرفته VVER-۱۲۰۰ نسل «۳+» خواهدبود که هرکدام توان تولید ۱۲۰۰ مگاوات دارند. این پروژه نخستین نمونه در جهان است که براساس مدل «ساخت- مالکیت- بهره‌برداری»[2] اجرا می‌شود. هزینه کل پروژه بین ۲۰ تا ۲۲ میلیارد دلار برآورد شده‌است.

1. Light-Emitting Diode (LED)1
2. Build- Own- Operate

انتظار می‌رود همه واحدهای نیروگاه تا سال ۲۰۲۸ به بهره‌برداری برسند. پس از تکمیل، این نیروگاه ۱۰ درصد از برق موردنیاز ترکیه را تامین خواهدکرد و موجب کاهش واردات ۷ میلیارد مترمکعب گاز طبیعی و کاهش انتشار ۳۵ میلیون تن دی‌اکسیدکربن در سال خواهد شد [۵۵].

آموزش نیروی انسانی: با ساخت نیروگاه هسته‌ای آک‌کویو، شمار دانشجویان ترک در دانشگاه‌های روسیه افزایش یافته‌است. دانشگاه‌های روسی و ترکیه‌ای همچون دانشگاه پلی‌تکنیک سن‌پترزبورگ[1]، دانشگاه ملی تحقیقات هسته‌ای میفی[2]، دانشگاه فنی استانبول[3] و دانشگاه حاجت‌تپه آنکارا[4] برنامه‌های مشترک آموزشی با امکان دریافت مدرک دوگانه ارائه می‌دهند. مرکز آموزشی ویژه روس‌اتم[5] در ترکیه نیز در زمینه تربیت نیروی انسانی آینده نیروگاه آک‌کویو فعالیت دارد [۵۵].

انرژی‌های تجدیدپذیر: در ژانویه ۲۰۲۳، دولت ترکیه برنامه ملی انرژی[6] تا سال ۲۰۳۵ را منتشر کرد که هدف آن دستیابی‌به بی‌طرفی کربنی تا سال ۲۰۵۳ است. براساس این برنامه، سهم انرژی‌های تجدیدپذیر تا سال ۲۰۳۵ به ۶۴/۷ درصد از کل ظرفیت نصب‌شده برق کشور (در مقایسه با ۴۰ درصد در سال ۲۰۲۳) خواهدرسید. طبق نقشه‌راه وزارت انرژی ترکیه در اکتبر ۲۰۲۴ مقرر شده‌است ظرفیت نیروگاه‌های بادی و خورشیدی تا سال ۲۰۳۵ چهار برابر افزایش یابد و به ۱۲۰ گیگاوات برسد. به‌منظور تحقق این هدف، سرمایه‌گذاری به میزان ۱۰۸ میلیارد دلار موردنیاز است. درهمین‌راستا، شرکت دولتی روس‌اتم آمادگی خود برای اجرای پروژه‌های جدید در ترکیه در زمینه انرژی‌های تجدیدپذیر را اعلام

1. Petersburg Polytechnic University
2. National Research Nuclear University MEPhI
3. Istanbul Technical University
4. Hacettepe University
5. Rosatom Special Center
6. Türkiye National Energy Plan

کرده‌است و به‌گفته مدیران این شرکت، آمادگی برای مشارکت با شرکت‌های ترک وجود دارد. گزارش‌ها نشان می‌دهند این شرکت دولتی با بهره‌گیری‌از ظرفیت فناورانه و توان تولیدی خود کارهای مقدماتی مربوط‌به ساخت نیروگاه‌های بادی و خورشیدی در ترکیه را آغاز کرده‌است [۵۵].

برنامه فضایی: رجب طیب اردوغان، رئیس‌جمهور ترکیه، در فوریه ۲۰۲۱ آغاز اجرای یک برنامه ملی فضایی بلندپروازانه ده‌ساله را اعلام کرد. این برنامه شامل آموزش فضانوردان و اعزام یک شهروند ترک به فضا، پرتاب موشک ملی به سوی ماه، توسعه سامانه‌های ارتباطات ماهواره‌ای و دیگر پروژه‌ها است. ترکیه قصد دارد برنامه فضایی خود را بر پایه همکاری‌های بین‌المللی ازجمله با ایالات متحده و روسیه توسعه دهد. در ژانویه ۲۰۲۴، فضاپیمای کرو دراگون[1] در چارچوب ماموریت آکسیوم-۳[2] از پایگاه فضایی فلوریدا پرتاب شد که یکی از اعضای خدمه آن نخستین فضانورد ترک بود. او به مدت ۱۴ روز در فضا حضور داشت و چندین آزمایش علمی در ایستگاه فضایی بین‌المللی انجام داد. در ارتباط با استفاده صلح‌آمیز از فضا نیز ترکیه با همکاری روسیه چندین پرتاب ماهواره از پایگاه‌های فضایی روسیه انجام داده و به‌دنبال همکاری با مسکو برای ساخت سکوی پرتاب ملی خود است. برهمین‌اساس، مذاکراتی میان دولت‌های روسیه و ترکیه برای امضای توافق‌نامه همکاری در زمینه تحقیق و استفاده صلح‌آمیز از فضا طی سال‌های اخیر صورت گرفته‌است. گفتنی است این توافق می‌تواند زمینه‌ساز مشارکت متقابل در حوزه‌های پرواز فضایی سرنشین‌دار، ساخت تجهیزات فضایی، تحقیقات سیاره‌ای، سنجش از دور زمین، ناوبری ماهواره‌ای، مخابرات و ارتباطات باشد. در آوریل ۲۰۲۴، ترکیه درخواست کرد تا در پروژه «ایستگاه بین‌المللی علمی

1. Crew Dragon
2. Axiom Mission 3

قمری»[1] که توسط روسیه و چین درحال‌توسعه است، مشارکت کند. بنابر داده‌های روسکاسموس[2]، ۱۲ کشور شامل بلاروس، امارات متحده عربی، پاکستان، ترکیه، آفریقای جنوبی تا پایان ماه می ۲۰۲۴ به این پروژه پیوسته‌اند. شایان ذکر است ساخت ایستگاه بین‌المللی علمی قمری باهدف مطالعه و استفاده صلح‌آمیز از کره ماه قرار است در چند مرحله تا سال ۲۰۳۶ تکمیل شود. این ایستگاه قابلیت بهره‌برداری طولانی‌مدت بدون حضور انسان را خواهدداشت و در آینده امکان حضور انسان بر سطح ماه را میسر خواهدساخت [۵۵].

فناوری اطلاعات: به باور کارشناسان روسی، فناوری اطلاعات یکی از مهم‌ترین محرک‌های بالقوه رشد روابط روسیه و ترکیه است. در سپتامبر ۲۰۲۳، ۱۶ شرکت روسی فعال در حوزه فناوری اطلاعات، شهر هوشمند، امنیت اطلاعات و انرژی محصولات خود را به شرکای بالقوه در استانبول معرفی کردند. در نوامبر همان سال، یادداشت‌تفاهمی میان انجمن روسافت روسیه[3] و انجمن فناوری اطلاعات ترکیه[4] در آنکارا امضا شد. سپس، شرکت روسی روسافت به‌عنوان یکی از شرکت‌های پیشگام در زمینه صدور مجوز نرم‌افزار، آموزش و مشاوره در سال ۲۰۲۳ دفتر خود را در ترکیه افتتاح کرد. شرکت یاندکس[5] که در سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۰ در ترکیه فعالیت داشت نیز در سال ۲۰۲۳ بار دیگر دفتر خود را در استانبول بازگشایی کرد.

در اجلاس امنیت سایبری[6] که با حضور متخصصان برجسته فناوری اطلاعات از سراسر جهان در مارس ۲۰۲۴ در آنکارا برگزار شد نیز شرکت‌کنندگان روسی اشاره کردند که

1. International Scientific Lunar Station/ Международная научная лунная станция
2. Roscosmos/ Роскосмос
3. Russoft
۴. قدیمی‌ترین سازمان فناوری اطلاعات در این کشور است که در سال ۱۹۷۱ با حدود ۱۲ هزار عضو حقیقی و حقوقی تاسیس شد.
5. Yandex
6. Cybersecurity Summit

ترکیه هنوز راه‌حل‌هایی در سطح نرم‌افزارهای ضدویروس «کاسپرسکی»[1] در اختیار ندارد. ازاین‌رو، کسب‌وکارهای فناوری اطلاعات روسیه از فرصت خوبی برای ایجاد شرکت‌های تخصصی در ترکیه، کمک به توسعه آن‌ها و سپس عرضه محصولات امنیتی خود در بازار ترکیه برخوردار هستند. این همکاری می‌تواند به یکی از حوزهای کلیدی جهت توسعه صادرات دانش‌بنیان روسیه به ترکیه تبدیل شود [۵۵].

درمجموع، به نظر می‌رسد جمهوری ترکیه در مسیر تبدیل شدن به مرکز جهانی فناوری همچنان یکی از شرکای مهم فناورانه روسیه باقی خواهدماند. ترکیه نه‌تنها نقش خود را به‌عنوان واردکننده بزرگ فناوری‌های روسی (هسته‌ای، فضایی، دیجیتال و غیره) حفظ خواهدکرد، بلکه قادر خواهدبود محصولات فناورانه خود را با بخشی از بازار روسیه که پیش‌تر در اختیار شرکت‌های غربی بود، جایگزین کند [۵۵].

تامین کالاهای فناورانه تحریمی: ترکیه به‌عنوان قطب تولیدی برای شرکت‌های بین‌المللی شناخته می‌شود. ازاین‌رو، این کشور بسیاری از منابع فناورانه مهم را از کشورهای توسعه‌یافته مانند آلمان، آمریکا، انگلستان، ایتالیا، چین، ژاپن و کره جنوبی وارد می‌کند [۴۶]. همین امر موجب شده تا ترکیه جایگاه مهمی در تامین کالاهای فناورانه مشمول تحریم برای روسیه به‌دست آورد. طبق داده‌های آماری مرکز تحلیلی اروپایی بروگل[2]، ترکیه در سال ۲۰۲۳ به‌طور قابل‌توجهی واردات کالاهایی که از سوی کشورهای توسعه‌یافته مشمول ممنوعیت صادرات هستند (به‌عنوان مثال، ماشین‌های محاسباتی خودکار، تجهیزات الکترونیکی، مخابراتی و صوتی) را به فدراسیون روسیه افزایش داده‌است. در سال ۲۰۲۳، ترکیه پس از چین دومین تامین‌کننده کالاهای فناورانه مشمول تحریم برای روسیه بود. داده‌های بنیاد

1. Kaspersky
2. Bruegel

تحقیقات سیاست اقتصادی ترکیه (TEPAV)[1] حاکی از آن است که بخش قابل‌توجهی از واردات جبرانی روسیه از اتحادیه اروپا ازطریق ترکیه به‌صورت ترانزیتی انجام می‌شود.

در اینجا ذکر این نکته ضروری است که رشد شدید صادرات کالا از ترکیه تقریبا بلافاصله پس از اعمال تحریم‌های غربی از آوریل ۲۰۲۲ آغاز شد و در دسامبر همان سال به اوج رسید. بااین‌حال، ارزش صادرات ترکیه به روسیه در سال ۲۰۲۳ روندی نوسانی و عمدتا کاهشی داشت، هرچند که در دسامبر ۲۰۲۳ حجم صادرات ۴۰ درصد بیشتر از دسامبر سال قبل بود. این نوسان در سال دوم تحریم‌ها ناشی‌از افزایش فشار تحریمی غرب بر روسیه، خطر تحریم‌های ثانویه و تشدید کنترل‌های گمرکی ترکیه بود.

درمجموع، افزایش قابل‌توجه صادرات کالا از ترکیه به روسیه عمدتا تحت‌تاثیر دو عامل بود: خروج برخی شرکت‌های غربی (شرکت‌های خودروسازی، تولیدکنندگان لوازم خانگی، فروشگاه‌های پوشاک روزمره) از بازار روسیه و ایجاد فرصت برای تامین‌کنندگان ترکیه‌ای؛ و ممنوعیت کشورهای غربی غیردوست برای صادرات کالاهای با کاربرد دوگانه و محصولات فناورانه (الکترونیک، قطعات، نیمه‌هادی‌ها) به روسیه که امکان صادرات مجدد این کالاها در قالب واردات موازی مجاز در روسیه را فراهم کرد. نقش فعال ترکیه در تجارت واسطه‌ای تا حد زیادی به امکان ترانزیت کالاهای اروپایی بدون پرداخت مالیات مرتبط است. در این مدل، کالا از اتحادیه اروپا به انبار گمرکی ترانزیتی ترکیه منتقل شده و سپس به خریدار روسی فروخته می‌شود. ازاین‌رو، شرکت‌های ترکیه‌ای مالیات بر ارزش افزوده و تعرفه‌های گمرکی پرداخت نمی‌کنند که این امر خود قیمت کالا را بسیار رقابتی می‌سازد. به‌طورکلی، نظام انبار گمرکی به ترکیه اجازه می‌دهد تا به قطب ترانزیتی منطقه‌ای و سکوی مناسب برای تجارت با

1. Economic Policy Research Foundation of Turkey

کشورهای همسایه تبدیل شود. ازطرفی، تاسیس شرکت‌های تابعه به شرکت‌های روسی امکان می‌دهد تا راه‌حل‌های آماد بهینه را تعیین کرده و سریعا شرکای ترکیه‌ای خود را بیابند. درهمین‌راستا، در سال ۲۰۲۲ تعداد ۱۳۶۳ شرکت با مشارکت روسیه در ترکیه ثبت شد، حال آنکه در سال ۲۰۲۱ تنها ۱۷۷ شرکت و در سال ۲۰۲۰ فقط ۱۱۵ شرکت تاسیس شده‌بودند [۵۶].

۴. همکاری روسیه و ترکیه در حوزه فرهنگی و گردشگری

همکاری‌های روسیه و ترکیه تنها به انرژی و تجارت محدود نمی‌شوند. یکی از حوزه‌های مهم همکاری میان روسیه و ترکیه شامل گردشگری است. گردشگری از ارکان اصلی روابط فرهنگی میان دو کشور و یکی از مهم‌ترین منابع درآمدی ترکیه است که به‌دلایل متعددی ازجمله موقعیت جغرافیایی ترکیه با دسترسی‌به چندین دریا، شرایط آب‌وهوایی، توسعه خدمات و زیرساخت‌های گردشگری و غیره شکل گرفته‌است. شایان ذکر است جریان‌های گردشگری عمدتا در یک مسیر در جهت روسیه به ترکیه فعال هستند و به‌بیان‌دیگر، گردشگری خروجی در ترکیه سهم اندکی دارد [۵۰ و ۵۷].

مقاصد اروپایی که پیش‌تر تعداد زیادی گردشگر روسی را جذب می‌کردند، از سال ۲۰۲۲ عملا غیرقابل‌دسترس شده‌اند (تا جایی که در سال ۲۰۲۲ جریان گردشگری روسیه به اروپا ۹۰-۹۵ درصد کاهش یافت). ازطرفی، مقاصد آسیایی و آمریکای لاتین از نظر قیمت، فاصله

و دشـواری سـفر نسـبت به ترکیه جذابیت کمـتری دارند و ازاین‌رو، ترکیـه کماکان به‌عنوان مقصد مهم برای گردشگران روسی باقی مانده‌است [۴۴].

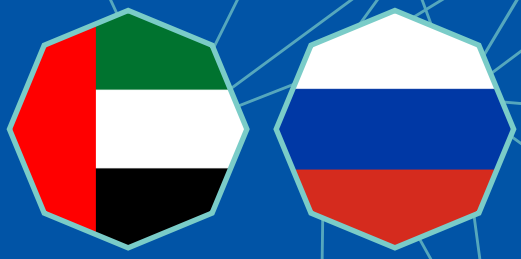
البته در دهه اخیر، روابط سیاسی میان دو کشور تاثیر مستقیمی بر صنعت گردشگری داشته‌اسـت. در دوره بحرانی ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۶ به‌دلیل تحریم‌هایی که روسیه علیه ترکیه اعمال کرد، تعداد گردشـگران روسـی به‌شـدت کاهش یافت. در سـال ۲۰۱۶، این تعداد با کاهش ۷۸ درصـدی بـه ۸۶۰ هـزار نفر رسید. درآمد حاصل از گردشـگری نیز یک‌سـوم کمتر از سـال قبل شـد و این بحران تاثیر قابل‌توجهی بر رفاه مردم و صاحبان هتل‌ها گذاشـت. با بهبود روابط از سـال ۲۰۱۶ به بعد، صنعت گردشـگری نیز روند احیای خود را آغاز کرد و شـرکت‌های ترکیه‌ای فعال در حوزه گردشگری ازجمله «کورال تراول»[1] نقش مهمی در جذب گردشگران روسی ایفا کردند [۵۱].

پس از رفع محدودیت‌های ناشـی‌از همه‌گیری کوید-۱۹ نیز گردشـگری روسیه به ترکیه در سـال ۲۰۲۱ با سـرعت زیادی احیا شـد، به‌طوری‌که تعداد گردشگران ۱۲۴ درصد نسبت به سـال ۲۰۲۰ افزایش یافت و به ۴/۷ میلیون نفر رسید. این رقم در سـال ۲۰۲۲ به ۵/۲ میلیون نفر رسید و طبق داده‌های وزارت فرهنگ و گردشـگری ترکیه[2]، تعداد گردشـگران روسـی در سال ۲۰۲۳ به ۶٫۳ میلیون نفر افزایش یافت که با رشد ۱۱ درصدی نسبت به ۲۰۲۲ همراه بود [۵۳]. به‌طورمشابه، بیش‌از ۶ میلیون گردشگر روسی در سال ۲۰۲۴ از ترکیه بازدید کردند که این آمار نشـان‌دهنده تعامل فرهنگی و مردمی میان دو کشور اسـت [۵۳]. جالب این‌که حضور گردشگران روسی در ترکیه نقش مهمی در حفظ تراز پرداختی این کشور دارد، چراکه کـسری تـراز تجـاری ترکیه همواره یکـی از چالش‌های اقتصادی آن بوده و گردشـگری ابزاری برای جبران این کسری محسوب می‌شود [۵۷].

1. Coral Travel
2. Ministry of Culture and Tourism of Turkish Republic

همزمان با توسعه صنعت گردشگری در روسیه، گردشگران ترک نیز به‌طور گسترده به روسیه سفر می‌کنند. این موضوع به‌ویژه در سال ۲۰۱۹ که به نام «سال فرهنگ و گردشگری» در روابط روسیه و ترکیه اعلام شد، در قالب نشست‌ها و همایش‌های متعدد نشان داده‌شد. در سال ۲۰۱۹، تعداد گردشگران روسی که به ترکیه سفر کردند به رکورد ۷ میلیون نفر رسید که ۱۷/۹ درصد افزایش داشت. این جریان، روسیه را در جایگاه نخست در میان کشورهایی قرار داده که گردشگری ترکیه را توسعه می‌دهند [۵۰].

در پایان باید یادآور شد که روابط روسیه و ترکیه در سال‌های اخیر از سطح همکاری‌های سنتی فراتر رفته و به سطحی راهبردی و چندبعدی ارتقا یافته‌است. انرژی به‌عنوان محور اصلی این روابط نقش تعیین‌کننده‌ای در توسعه صنعتی و امنیت انرژی ترکیه دارد. در کنار آن، گردشگری نیز به‌عنوان حوزه‌های مکمل به تقویت پیوندهای دوجانبه کمک کرده‌است. امضای پروتکل‌های مشترک، برگزاری نشست‌های منظم و اجرای پروژه‌های بزرگ مانند نیروگاه هسته‌ای آک‌کویو نیز نشان‌دهنده تعهد دو کشور به توسعه پایدار و همکاری‌های بلندمدت است.

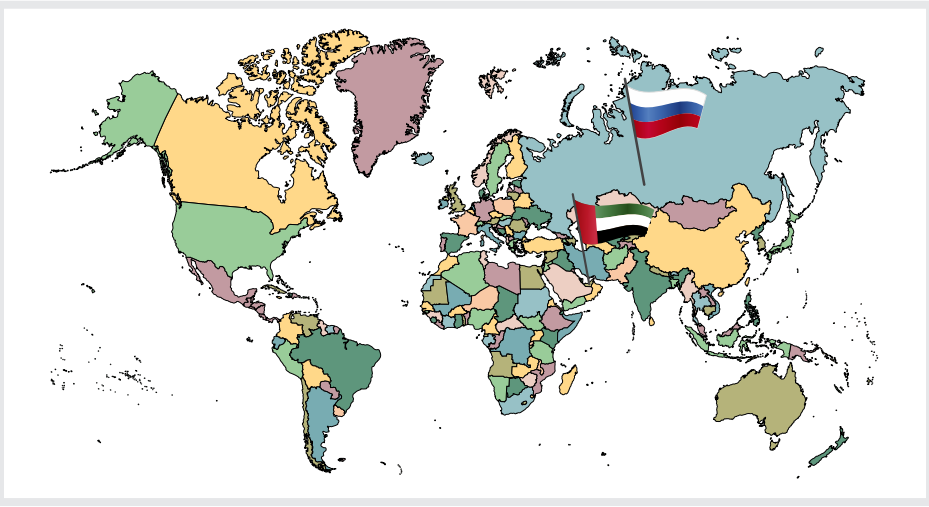

بخش پنجم

همکاری‌های روسیه و امارات

۱.مقدمه

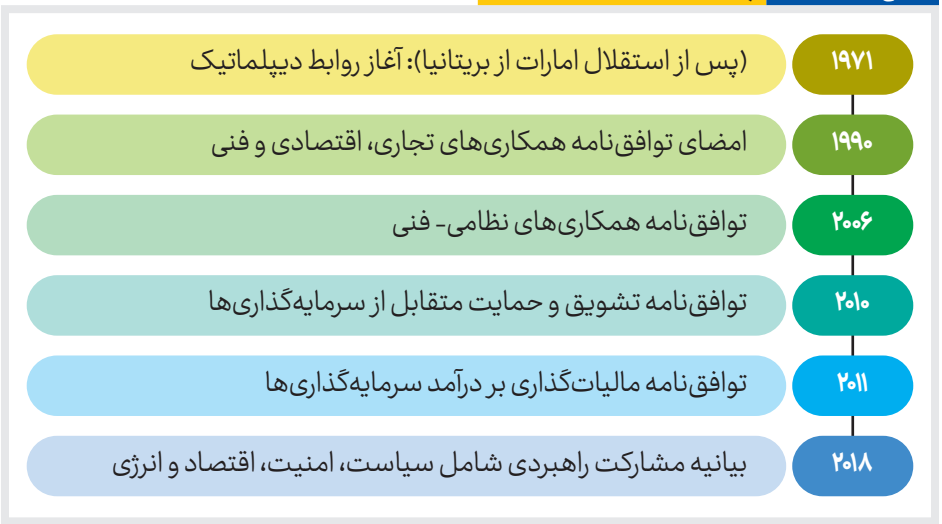

تاریخ روابط روسیه و امارات در مقایسه با روابط روسیه با سایر کشورهای عربی سابقه‌ای نسبتا کوتاه دارد [۵۸]. روسیه به‌عنوان جانشین اتحاد جماهیر شوروی از زمان استقلال امارات متحده عربی از بریتانیا در سال ۱۹۷۱ روابط دیپلماتیک خود با این کشور را آغاز کرد. در سال ۱۹۹۰، توافق‌نامه‌ای میان اتحاد جماهیر شوروی و امارات متحده عربی در زمینه همکاری‌های تجاری، اقتصادی و فنی[1] امضا شد که پایه‌ای برای تقویت بیشتر روابط دو کشور فراهم آورد. در سال ۲۰۰۶، توافق‌نامه‌ای در زمینه همکاری‌های نظامی- فنی میان روسیه و امارات[2] به امضا رسید. در حوزه اقتصادی نیز می‌توان به توافق‌نامه تشویق

1. Agreement between the USSR and the UAE on Trade, Economic and Technical Cooperation
2. Agreement on Military- Technical Cooperation between Russia and the UAE

و حمایت متقابل از سرمایه‌گذاری‌ها (۲۰۱۰)[1] و توافق‌نامه مربوط‌به مالیات‌گذاری بر درآمد حاصل از سرمایه‌گذاری‌های کشورهای طرف قرارداد و نهادهای مالی و سرمایه‌گذاری آن‌ها (۲۰۱۱)[2] به‌عنوان مهم‌ترین توافق‌نامه‌های بین‌دولتی اشاره کرد. در سال ۲۰۱۸، بیانیه‌ای درباره مشارکت راهبردی میان روسیه و امارات متحده عربی[3] تصویب شد که حوزه‌های سیاست و امنیت، همکاری‌های تجاری- اقتصادی و مالی- سرمایه‌گذاری را دربرمی‌گرفت. این سند، همکاری در بخش‌های مختلف انرژی ازجمله نفت، گاز و منابع انرژی تجدیدپذیر را پیش‌بینی کرده و بر اهمیت امنیت انرژی و توسعه پایدار تاکید داشت و منافع مشترک روسیه و امارات در بخش انرژی را منعکس می‌کرد [۵۹].

اطلاع‌نگاشت ۱۹: پیشینه روابط روسیه و امارات

افزون‌برآن، دیدارهای مکرر مقامات سطح عالی نشان‌دهنده روابط نزدیک و مبتنی‌بر اعتماد میان روسیه و امارات است. پوتین در دوران ریاست‌جمهوری خود سه بار در

1. Agreement on the Encouragement and Mutual Protection of Investments (2010)
2. Agreement on Taxation of Income from Investments of the Contracting States and Their Financial and Investment Institutions (2011)
3. Declaration on Strategic Partnership between Russia and the UAE

سال‌های ۲۰۰۷، ۲۰۱۹ و ۲۰۲۳ به امارات سفر کرده‌است. محمدبن‌زایدآل‌نهیان[1] نیز چه در مقام ولیعهد و چه به‌عنوان رئیس‌جمهور در سال‌های ۲۰۲۲، ۲۰۲۳، ۲۰۲۴ و ۲۰۲۵ به روسیه سفر کرده‌است. این دیدارها شامل حضور در مذاکرات مهم، مشارکت در نشست‌های چندجانبه (ازجمله گروه بریکس) و تعمیق روابط شخصی مقامات دو کشور بوده‌اند. محمدبن‌زاید همواره از تلاش‌های روسیه برای ترویج نظم جهانی چندقطبی به‌ویژه ازطریق نهادهایی مانند بریکس و سازمان همکاری شانگهای حمایت کرده‌است. در سال‌های اخیر، روابط میان مسکو و ابوظبی به سطحی راهبردی ارتقا یافته که این امر با درک متقابل عمیق و هم‌سویی دو کشور در طیف گسترده‌ای از مسائل منطقه‌ای و جهانی تایید می‌شود. شایان ذکر است امارات متحده عربی با پیگیری سیاست خارجی بی‌طرفانه در خصوص مناقشه اوکراین همواره بر حل‌وفصل دیپلماتیک تاکید داشته و بارها نقش میانجی را در تلاش‌های بشردوستانه ایفا کرده‌است. در این ارتباط می‌توان به نقش این کشور در تبادل زندانیان (بیش از ۳۷۰۰ نفر) میان روسیه و اوکراین و همچنین در تبادل زندانی میان مسکو و واشنگتن در آوریل ۲۰۲۵ اشاره کرد. درمجموع، امارات و روسیه درحال‌گسترش گفت‌وگوهای سیاسی و تقویت همکاری‌های دوجانبه‌ای هستند که فراتر از منافع اقتصادی صرف است [۶۰].

اطلاع‌نگاشت ۲۰: حوزه‌های اصلی همکاری روسیه و امارات

1. Mohammed bin Zayed Al Nahyan

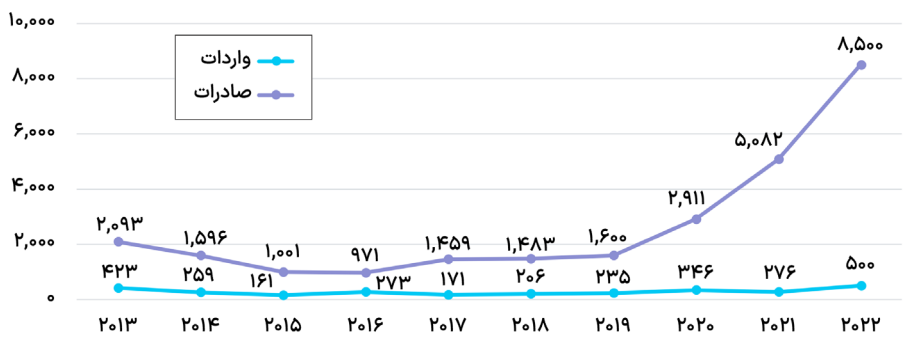
درمجموع، محرک‌های اصلی توسعه همکاری روسیه و امارات عبارتنداز: گسترش روابط اجتماعی- سیاسی، افزایش حجم تجارت، ارتقای فعالیت‌های سرمایه‌گذاری و تجاری، و وجود توانمندی‌های علمی و فناورانه مکمل در هر دو کشور. به‌همین‌ترتیب، موانع اصلی توسعه همکاری‌های دو کشور شامل نبود سیستم پرداخت‌های متقابل، ضعف در اطلاع‌رسانی و تبلیغ همکاری‌های تجاری دوجانبه، و نبود سازوکارهای پایدار برای تحرک علمی و دانشگاهی است [۶۱].

۲. همکاری‌های تجاری و اقتصادی روسیه و امارات

در فضای ژئوپلیتیکی امروز، اقتصاد روسیه فرصت‌های منحصربه‌فردی برای سرمایه‌گذاری ارائه می‌دهد و درمقابل، راهبرد توسعه امارات نیز بر اجرای پروژه‌های بین‌المللی برای دستیابی‌به اهداف بلندمدت متمرکز است [۶۱]. به‌طورکلی، عواملی نظیر ثبات اقتصادی، سطح بالای تنوع، باز بودن، پایداری و نوآوری در اقتصاد، بخش خدمات توسعه‌یافته، نرخ پایین مالیات، زیرساخت‌های پیشرفته و محیط چندفرهنگی خاص، جایگاه امارات به‌عنوان یکی از جذاب‌ترین نقاط جهان برای سرمایه‌گذاری را تثبیت کرده‌اند. امارات دارای بازار پویا و درحال‌رشدی است که برای تبادل تجاری، صنعتی و فرهنگی با کشورهای جهان آمادگی کاملی دارد و نمونه‌ای موفق از بهره‌برداری از منابع طبیعی برای توسعه پایدار و بلندمدت اقتصادی محسوب می‌شود. مناطق آزاد

اقتصادی تخصصی امارات نیز نقش مهمی در جذب سرمایه‌گذاری خارجی و فناوری در این کشور ایفا می‌کنند. این مناطق با فراهم کردن امکان واردات بدون تعرفه مواد اولیه، ذخیره‌سازی در محدوده منطقه آزاد، صادرات و صادرات مجدد محصولات نهایی و همچنین فروش در بازار داخلی امارات موجب رشد تجارت خارجی می‌شوند. باتوجه‌به این قابلیت‌ها می‌توان دریافت که نقش امارات در فعالیت‌های اقتصادی خارجی روسیه در شرایط فشار تحریم‌ها بر مسکو به‌طور چشمگیری افزایش یافته‌است، به‌طوری‌که امارات به یکی از قطب‌های اصلی تجارت و کسب‌وکار برای روسیه تبدیل شده‌است. درواقع، زیرساخت‌های پیشرفته و ارتباطات جهانی امارات امکان دسترسی روسیه به بازارهای بین‌المللی کلیدی را فراهم می‌آورد [۶۲]. ازاین‌رو، همکاری‌های تجاری و اقتصادی روسیه و امارات در سال‌های اخیر به سطح بی‌سابقه‌ای رسیده‌است و دو کشور از ظرفیت مشارکت بالایی در این حوزه برخوردار هستند [۶۰]. این مشارکت بر پایه منافع متقابل و احترام به بنیان‌های تاریخی و فرهنگی شکل گرفته و هدف آن توسعه پایدار مطابق با اهداف توسعه‌ای هر دو کشور است. امارات بزرگ‌ترین شریک اقتصادی روسیه در میان کشورهای عضو شورای همکاری کشورهای عربی خلیج‌فارس محسوب می‌شود. در سال ۲۰۲۱، امارات در میان کشورهای عربی به جایگاه نخست در روابط تجاری و اقتصادی با روسیه دست یافت. حجم مبادلات تجاری میان روسیه و امارات در سال‌های اخیر به‌طور قابل‌توجهی افزایش یافته‌است. در سال ۲۰۱۹، حجم تجارت نسبت به سال ۲۰۱۸ رشد ۸/۶۵ درصدی داشت. در سال ۲۰۲۰، حجم تجارت دوجانبه به حدود ۳/۳ میلیارد دلار آمریکا رسید که نسبت به سال قبل رشد ۷۷/۶۴ درصدی را نشان می‌داد. در سال ۲۰۲۱، حجم تجارت میان دو کشور با رشد ۶۴/۳۴ درصدی به ۵/۴ میلیارد دلار آمریکا رسید [۶۱].

نمودار ۲: پویایی تجارت متقابل روسیه و امارات در سال‌های ۲۰۲۲-۲۰۱۳ (میلیون دلار آمریکا)

تا ابتدای سال ۲۰۲۳، رتبه امارات در فهرست بازارهای صادراتی روسیه از ۴۱ به ۸ ارتقا یافت [۶۲]. ارزش تجارت دوجانبه در سال ۲۰۲۳ به رکورد ۱۱/۸ میلیارد دلار رسید و در نیمه اول سال ۲۰۲۵ نسبت به مدت مشابه در سال قبل ۸۰ درصد رشد داشت. در این بازه زمانی، سرمایه‌گذاری‌های روسیه در اقتصاد امارات بیش‌از ۲۵ میلیارد دلار و سرمایه‌گذاری مستقیم امارات در روسیه نیز معادل ۱۷ میلیارد دلار بود [۵۹].

اطلاع‌نگاشت ۲۱: پویایی تجارت و سرمایه‌گذاری روسیه و امارات

۲۰۱۹	رشد تجارت ۸/۶۵ درصدی نسبت به ۲۰۱۸
۲۰۲۰	رشد تجارت ۷۷/۶۴ درصدی (حجم تجارت ۳/۳ میلیارد دلار)
۲۰۲۱	رشد تجارت ۶۴/۳۴ درصدی (حجم تجارت ۵/۴ میلیارد دلار)
۲۰۲۳	رکورد ۱۱/۸ میلیارد دلار تجارت دوجانبه
نیمه اول سال ۲۰۲۵	• رشد ۸۰ درصدی نسبت به مدت مشابه در سال قبل • سرمایه‌گذاری‌های روسیه در امارات به میزان بیش‌از ۲۵ میلیارد دلار • سرمایه‌گذاری مستقیم امارات در روسیه به میزان ۱۷ میلیارد دلار

شـایان ذکر اسـت در مـارس ۲۰۲۳، نخسـتین مذاکرات جامـع دربـاره توافق‌نامه تجارت آزاد کالاهـا میـان کشورهـای عضـو اتحادیه اقتصـادی اوراسیـا و امارات متحـده عربی برگزار شـد. موضوعات موردمذاکره شـامل آزادسازی تعرفه‌ها، تدابیر حمایتی تجاری، موانع فنی، اقدامات بهداشتی و قرنطینه‌ای، همکاری‌های گمرکی و بخشی، تجارت الکترونیک، مالکیت فـکری و شـفافیت در مقررات‌گـذاری بـود. مهم‌تریـن مزایـای اجـرای چنیـن توافق‌نامـه‌ای کاهش تعرفه‌های وارداتی و حذف موانع سـنگین تجاری برای کسـب‌وکارها بود. به‌منظور ایجـاد فرصت‌هـای جدیـد بـرای کارآفرینـان، ارائه‌دهنـدگان خدمـات و سـرمایه‌گذاران نیـز توافقـی مبنی‌بـر تکمیل توافق‌نامه تجـارت آزاد با یک توافق‌نامه دوجانبـه در زمینه تجارت خدمات و سرمایه‌گذاری در ماه می ۲۰۲۳ حاصل شد. در این توافق‌نامه، تعهدات دوجانبه و چندجانبه موجود میان دو کشور به‌عنوان مبنای اصلی در نظر گرفته‌شد [۵۹].

در حاشیـه مذاکـرات سـران دو کشور در ۷ آگوسـت ۲۰۲۵ نیز دو توافق مهم امضا شـد: توافق‌نامـه اول، توافـق تجـارت خدمـات و سـرمایه‌گذاری[1] بـود کـه میـان وزرای اقتصـاد دو کشور به امضا رسید [۶۳]. این توافق‌نامه مبنای حقوقی لازم برای گسـترش همکاری‌های تجـاری و سـرمایه‌گذاری میان روسیه و امـارات را فراهم می‌کند، موانع را به‌طور قابل‌توجهی کاهش داده، چشم‌اندازهای جدیدی برای شرکت‌های دو کشور می‌گشاید و قوانین پایدار و شـفافی برای فعالیت‌های تجاری و سـرمایه‌گذاری دو کشور تعیین می‌کند. به‌بیان‌دیگر، ایـن سـند مکمـل توافق‌نامه تجـارت آزاد کالاهـا میان اتحادیـه اقتصادی اوراسیـا و امارات اسـت کـه در ژوئـن ۲۰۲۵ امضا شـده‌بود. ایـن دو توافق‌نامـه در کنار هم، منطقـه‌ای جامع و فراگیـر از تجـارت آزاد ایجاد می‌کنند که مزایای بیشـتری نسـبت به مقررات سـازمان تجارت جهانـی بـرای کسـب‌وکارها فراهـم می‌آورند. براسـاس این توافق‌نامه، شـرکت‌های روسـی

1. Agreement on trade in services and investment/ Соглашения в области инвестиций и транспорта

فرصت‌های جدیدی برای ورود به بازار امارات و گسترش حضور خود خواهندداشت. ارائه‌دهندگان خدمات و سرمایه‌گذاران روسی می‌توانند بدون محدودیت در حوزه‌هایی مانند خدمات رایانه‌ای، تحقیق‌وتوسعه، آزمایش‌های فنی، مشاوره فنی، رزرو رایانه‌ای در حمل‌ونقل هوایی، تعمیر کشتی‌ها و هواپیماها، حمل‌ونقل ریلی، مدیریت، آموزش و خدمات حقوقی فعالیت کنند. همچنین، شرکت‌های روسی مجاز خواهندبود بانک‌های فرعی، مراکز درمانی و خبرگزاری‌هایی با مالکیت ۱۰۰درصد روسی در مناطق آزاد تخصصی امارات تاسیس کنند. این توافق‌نامه همچنین به اجرای پروژه‌های مشترک سودمند در بخش‌های اولویت‌دار مانند انرژی، تولید صنعتی و زیرساخت‌ها کمک خواهدکرد. به‌موجب این توافق‌نامه مقرر شده‌است طرفین شورای سرمایه‌گذاری روسی- اماراتی[1] را تاسیس کنند که وظیفه آن گسترش همکاری‌های سرمایه‌گذاری و رفع موانع در مسیر این تعاملات خواهدبود [۶۴]. توافق بعدی نیز توافق‌نامه همکاری در حوزه حمل‌ونقل زمینی[2] است که میان وزیر حمل‌ونقل روسیه و وزیر انرژی و زیرساخت امارات امضا شد [۶۰].

اطلاع‌نگاشت ۲۲: توافق‌نامه‌های کلیدی روسیه و امارات

- **مارس ۲۰۲۳:** مذاکرات جامع درباره توافق‌نامه تجارت آزاد کالاها (تعرفه‌ها، موانع فنی، تجارت الکترونیک، مالکیت فکری)
- **می ۲۰۲۳:** توافق‌نامه دوجانبه تجارت خدمات و سرمایه‌گذاری
- **ژوئن ۲۰۲۵:** توافق‌نامه تجارت آزاد کالاها میان اتحادیه اقتصادی اوراسیا و امارات
- **آگوست ۲۰۲۵:** توافق تجارت خدمات و سرمایه‌گذاری (ایجاد فرصت‌های گسترده برای شرکت‌های روسی در امارات)
- تفاهم‌نامه همکاری در حوزه حمل‌ونقل زمینی

1. Russian-Emirati Investment Council
2. Agreements in the Field of Transport

گفتنی است نهادهای دولتی و خصوصی متعددی در تقویت روابط اقتصادی دو کشور فعالیت دارند که اسامی برخی از آن‌ها عبارتست‌از:

- شورای تجاری روسیه-امارات[1] وابسته‌به اتاق بازرگانی و صنایع روسیه [۶۱] که از سال ۲۰۰۶ فعالیت می‌کند [۶۰]؛
- انجمن «شورای همکاری تجاری با امارات»[2] [۶۰]؛
- کمیسیون بین‌دولتی روسیه و امارات در زمینه همکاری‌های تجاری، اقتصادی و فنی[3] که از سال ۱۹۹۴ فعالیت دارد [۶۰]؛
- خانه تجارت در امارات[4] [۶۰]؛ و
- موسسه سفیران تجاری «روسیه تجاری»[5] [۶۱].

◆ همکاری روسیه و امارات در حوزه انرژی

امارات به‌طور فعالانه درحال‌توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر به‌ویژه انرژی خورشیدی و بادی است که فرصتی کلیدی برای همکاری‌های بالقوه محسوب می‌شود. روسیه و امارات هر دو از تولیدکنندگان و صادرکنندگان بزرگ نفت هستند که این امر موجب علاقه‌مندی مشترک آن‌ها به ثبات بازارهای جهانی، پایداری قیمت فرآورده‌های نفتی و همکاری در زمینه استخراج، پالایش و حمل‌ونقل نفت شده‌است. افزون‌براین، روسیه دارای ذخایر عظیم گاز طبیعی است و امارات یکی از مصرف‌کنندگان و واردکنندگان بزرگ گاز به شمار می‌رود [۵۹]. درهمین‌راستا، دو کشور در پروژه‌های کلیدی متعددی

1. Russian-Emirati Business Council/ Российско-Эмиратский деловой совет
2. Association «Business Council for Cooperation with the UAE»/ ассоциация «Деловой совет по сотрудничеству с ОАЭ»
3. Russian-Emirati Intergovernmental Commission on Trade, Economic and Technical Cooperation/ межправительственная Российско-Эмиратская комиссия по торговому, экономическому и техническому сотрудничеству
4. Trading House in the UAE/ «Торговый дом в ОАЭ»
5. Institute of Business Ambassadors of the Business Russia/ институт бизнес-послов «Деловой России»

به‌طور مشترک مشارکت کرده که ساخت خطلوله گاز طویله-فجیره[1]، همکاری در نیروگاه هسته‌ای براکه[2] و تامین اورانیوم غنی‌شده با شرکت روس‌اتم از مهم‌ترین آن‌ها به‌شمار می‌آیند [۶۰].

اطلاع‌نگاشت ۲۳: پروژه‌های مشترک کلیدی روسیه و امارات در حوزه انرژی

۳. همکاری روسیه و امارات در حوزه علم، فناوری و نوآوری

روسیه و امارات در شرایط کنونی به توسعه کیفی و کمی همکاری‌های فناورانه علاقه‌مند هستند و همکاری‌های دو کشور در حوزه فناوری‌های پیشرفته درحال‌گسترش است. امارات اکنون در مسیر پیشرفت علمی- فناورانه حرکت می‌کند. امارات دارای محصولات و خدماتی است که به‌دلیل تحریم‌ها برای بازار روسیه ضروری شده‌اند و درمقابل، محصولات و خدمات روسی در بسیاری از بخش‌های بازار امارات موردتقاضا هستند. امارات با بهره‌گیری‌از تجربه و فناوری‌های توسعه‌یافته روسیه به‌طور فعال در

1. Tawila-Fujairah Gas Pipeline
2. Barakah Nuclear Power Plant

پروژه‌های روسی سرمایه‌گذاری می‌کند. درمجموع، همکاری دو کشور در زمینه نوآوری باعث توسعه پروژه‌های کلان در حوزه‌های مختلف ازجمله فضایی یا فناوری اطلاعات می‌شود و به دو کشور امکان می‌دهد جایگاه‌های پیشرو در بازار جهانی کسب کنند [۶۰]. درادامه، نمونه‌هایی از همکاری روسیه و امارات در حوزه‌های مختلف علم و فناوری شرح داده می‌شود.

روسیه دارای تجربه منحصربه‌فردی در زمینه پروازهای فضایی سرنشین‌دار، ساخت پرتابگر موشک، پرتاب ماهواره‌ها و زیرساخت‌های فضایی ازجمله پایگاه‌های فضایی است. این ظرفیت‌ها می‌توانند نقطه‌ای برای رشد همکاری با امارات باشند که علاقه‌مند به توسعه برنامه‌های فضایی بین‌المللی، سرمایه‌گذاری در پروژه‌های نوآورانه، انجام تحقیقات مشترک و تولید ماهواره‌ها است. ازهمین‌روی، سازمان فضایی روسیه موسوم‌به روسکاسموس[1] در سال ۲۰۱۹ نخستین فضانورد اماراتی را به ایستگاه فضایی بین‌المللی اعزام کرد. به‌همین‌ترتیب، توافق‌نامه‌ای برای همکاری در زمینه اکتشافات صلح‌آمیز فضایی در سال ۲۰۲۱ به امضا رسید و در سال ۲۰۲۳ نیز ماهواره PHI-Demo امارات از پایگاه فضایی واستوچنی روسیه پرتاب شد [۶۰]. در فوریه ۲۰۲۳، یوری بوریسوف[2]، مدیرعامل شرکت دولتی «روسکاسموس»، برای بررسی چشم‌انداز همکاری‌های فضایی روسیه و امارات به این کشور سفر کرد. در حال حاضر، تمامی شرایط لازم برای اجرای پروژه‌های مشترک فضایی بین امارات و روسیه فراهم است [۶۱].

همکاری‌های نظامی- فنی همچنان یکی از حوزه‌های کلیدی همکاری دوجانبه است. امارات در سال‌های گذشته سامانه‌های دفاع هوایی پانتسیر-اس۱[3]، موشک‌های

1. Roscosmos
2. Yuri Borisov
3. Pantsir-S1

ضدتانک کورنت[1]، خودروهای زرهی بی.ام.پی. ۳[2] و مهمات مرتبط را از روسیه خریداری کرده و تجهیزات قبلی خود را نیز با همکاری روسیه نوسازی کرده‌است [۶۰]. شایان ذکر است نیروهای نظامی امارات به‌طور منظم از روسیه بازدید می‌کنند. به‌عنوان مثال، در ۱۳ ژوئن ۲۰۲۳، هیأتی از نیروی زمینی امارات به ریاست سرتیپ سعید الشحی[3] وارد مسکو شد. در نوامبر ۲۰۲۳ نیز هیئتی از تولیدکنندگان تسلیحات روسی به سرپرستی دیمیتری شوگایف[4] در نمایشگاه دبی شرکت کردند. شرکت روس‌آبارون‌اکسپورت[5] نیز از دیرباز در نمایشگاه‌های بین‌المللی دفاعی ایدکس[6] امارات و نمایشگاه هوایی دبی حضور فعال دارد. گفتنی است تمامی این تعاملات زمینه‌ساز همکاری‌های گسترده در زمینه فروش تجهیزات پیشرفته نظامی به امارات و توسعه مشترک سامانه‌های دفاع هوایی، پهپادها، تجهیزات خودرویی و سلاح‌های سبک برای صادرات به کشورهای ثالث مانند آفریقا و آمریکای لاتین شده‌اند [۶۵].

حوزه فناوری اطلاعات نیز از دیگر حوزه‌های همکاری روسیه و امارات است. از سال ۲۰۱۵، چندین شرکت روسی ازجمله تکنوپارک/اسکلکووا[7]، آگرگاتور تکنولوژی[8] و گارانت پارک تکنولوژی[9] دفاتر خود را در امارات تاسیس کرده‌اند. افزون‌برآن، مرکز صادرات روسیه با همکاری بنیاد اسکلکووا و گروه اینفوواچ[10] پروژه‌ای در منطقه آزاد اقتصادی شهر اینترنت دوبی[11] به‌منظور حمایت از صادرات فناوری‌های اطلاعاتی و

1. Kornet
2. BMP-3
3. Saeed Al Shehhi
4. Dmitry Shugaev
5. Rosoboronexport
6. International Defence Exhibition (IDEX)
7. Technopark/ Skolkovo
8. Aggregator Technologies/ Агрегатор технологий
9. Garant Park Technologies/ Гарант Парк технологии
10. Info Watch
11. Dubai Internet City

دیجیتال روسیه راه‌اندازی کرده‌اند. در ۳۰ آگوست ۲۰۱۹، نشست‌هایی میان کنستانتین نوسکوف[1]، وزیر ارتباطات روسیه، و حمد عبیدالمنصوری[2]، مدیرکل سازمان تنظیم مقررات ارتباطات امارات، برگزار شد. در این نشست نمایندگان شرکت‌های روسی مانند لابراتوآر کاسپرسکی[3]، آرتیلبس[4]، اینفوواچ، یوبیک تکنولوژی[5] و کد سکیوریتی/ کد بزآپاسناستی[6] حضور داشتند. در ژوئن ۲۰۲۳، یک شرکت روسی فعال در زمینه تحول دیجیتال دولت و کسب‌وکار موسوم‌به امگا.فیوچر[7] توافق‌نامه‌ای با پلتفرم بزرگ تجارت الکترونیک سیناها[8] در امارات امضا کرد که این توافق شامل ساخت کارخانه‌ای در ابوظبی برای تولید چاپگرهای سه‌بعدی و ربات‌های آموزشی بود [۶۵].

افزون‌برآن، دو کشور در چارچوب یادداشت‌تفاهم در حوزه آموزش عالی همکاری‌های علمی گسترده‌ای دارند و برنامه‌های علمی و رویدادهای متعددی برای تبادل تجربه و ارتقای مهارت‌های تخصصی برگزار می‌کنند [۶۰].

روی‌هم‌رفته، تحلیل حوزه‌های همکاری روسیه و امارات نشان می‌دهد که دو کشور دارای ظرفیت بالایی برای توسعه تعاملات دوجانبه در حوزه‌های نوآورانه و فناورانه هستند. افزون‌برآن، تحریم‌ها و اقدامات متقابل علیه بازارهای غربی تاثیر مثبتی بر روابط روسیه و امارات داشته‌اند و تعاملات میان دو کشور هر ساله رشد قابل‌توجهی را تجربه می‌کند. البته به‌منظور تحقق این ظرفیت و توسعه مسیرهای جدید همکاری ضروری است که ارتباطات در همه سطوح حفظ شود [۶۰].

1. Konstantin Noskov
2. Hamad Obaid Al-Mansoori
3. Kaspersky Lab
4. Rtlabs/ РТЛабс
5. UBIC Technologies
6. Security Code/ «Код Безопасности»
7. Omega.Future
8. Sinaha

۴. همکاری‌های روسیه و امارات در حوزه فرهنگی و گردشگری

ابعاد فرهنگی، انسانی و آموزشی روابط روسیه و امارات درحال‌توسعه هستند. به‌عنوان مثال، شعبه‌ای از دانشگاه اقتصاد پلخانوف[1] در سال ۲۰۲۴ در دبی افتتاح شد و مرکز همکاری‌های بین‌المللی در دبیرستان پریماکوف[2] نیز در همین سال در منطقه مسکو آغاز به کار کرد. افزون‌برآن، برنامه‌هایی متعددی برای تاسیس «دانشگاه روسی»[3] در امارات در دست اجراست. در ژوئن ۲۰۲۴ نیز توافق‌نامه‌ای در زمینه ورزش میان دو کشور امضا شد.

گردشگری نیز نقش مهمی در روابط دوجانبه دارد و از زمان لغو روادید میان روسیه و امارات در سال ۲۰۱۸، جریان گردشگران به‌طور قابل‌توجهی افزایش یافته‌است [۶۰]. گفتنی است تعداد گردشگران روسی در امارات در سال ۲۰۲۴ با رشد ۱۳/۴ درصدی به یک میلیون و چهارصدو هفتادهزار نفر رسید و درمقابل، شمار گردشگران اماراتی به روسیه با رشد ۵۴ درصدی به ۶۷ هزار نفر رسید که بالاترین رقم در میان کشورهای حوزه خلیج‌فارس است [۵۸].

1. Russian Plekhanov University of Economics
2. Primakov
3. Russian University

بخش ششم

همکاری‌های روسیه و رژیم صهیونیستی

۱.مقدمه

روابـط روسیـه و رژیـم صهیونیسـتی بـه‌طور رسـمی بیـش‌از سـی سـال قدمـت دارد. مناسبات دو طرف از ۱۷ می ۱۹۴۸ یعنی سه روز پس از اعلام استقلال این رژیم آغاز شد [۶۶]. پیـش‌از آن در سـال ۱۹۴۷، اتحـاد جماهیـر شوروی تصمیـم گرفـت از طرح تقسیـم فلسـطین در سـازمان ملـل حمایـت کنـد و بلافاصلـه پـس از اعلام موجودیـت رژیـم صهیونیسـتی نیـز آن را به‌رسـمیت شـناخت [۶۷]. درواقع، اتحـاد جماهیـر شوروی، سـلف فـدراسیون روسیـه، اولیـن کـشوری بـود کـه رژیـم صهیونیسـتی را به‌رسـمیت شـناخت کـه ایـن تصمیـم بـه‌وضوح ناشـی‌از ملاحظات ژئوپلیتیکـی بـود. اسـتالین[1]، رهبـر شوروی، دولـت یهـود را بـه ایـن امیـد به‌رسـمیت شـناخت کـه بـه متحـد شوروی در خاورمیانـه تبدیـل شـود [۶۶]، امـا روابـط دیپلماتیـک دو طـرف بـا آغـاز جنـگ شـش‌روزه در ۱۰ ژوئـن ۱۹۶۷ قطـع شـد [۶۷].

باوجوداین، اتحـاد جماهیـر شوروی به‌زودی تعامل با رژیم صهیونیسـتی را ازسـرگرفت. یوگنـی پریماکـوف[2] کـه در زمـان لئونیـد برژنـف[3]، رهبـر وقـت شوروی در سـال‌های ۱۹۶۴-۱۹۸۲، وظیفـه داشـت از عـدم‌درگیری مسـتقیم بیـن دو طـرف اطمینـان حاصـل کنـد، در آگوسـت ۱۹۷۱ تماس‌هـا (امـا نـه روابـط) بیـن اتحـاد جماهیـر شوروی و رژیـم صهیونیسـتی را ازطریـق به‌اصـطلاح «مذاکـرات مخفـی» در وین و تل‌آویـو ازسـرگرفت. سـپس، دولـت

1. Joseph Stalin
2. Yevgeny Primakov
3. Leonid Brezhnev

شوروی تاحدی ممنوعیت چهار ساله مهاجرت یهودیان شوروی (رفوزنیک‌ها)[1] به رژیم صهیونیستی را که منجر به خروج یهودیان از اتحاد جماهیر شوروی در دهه ۱۹۷۰ شده‌بود، لغو کرد [۶۶].

در سال ۱۹۸۵، مذاکرات برای احیای روابط دیپلماتیک میان مسکو و تل‌آویو آغاز گردید و در سال ۱۹۸۷، تماس‌های کنسولی ازسرگرفته شد و با سفر نخستین هیئت دیپلماتیک رژیم صهیونیستی به مسکو در سال ۱۹۸۸ به نتیجه رسید [۶۷]. درواقع، مسکو و تل‌آویو روابط خود را درنتیجه‌ی سیاست‌های گلاسنوست[2] و پرسترویکا[3] متعلق‌به میخائیل گورباچف[4]، رهبر وقت شوروی در سال‌های ۱۹۸۵-۱۹۹۱، برقرار کردند. حتی برای اولین بار از سال ۱۹۶۷ به یهودیان شوروی اجازه داده‌شد تا بدون محدودیت به رژیم صهیونیستی مهاجرت کنند و این امر باعث آغاز یک روند مهاجرت گسترده شد که تا به امروز ادامه دارد [۶۶]. درنهایت، روابط دیپلماتیک دو کشور در ۸ اکتبر ۱۹۹۱ به‌طور کامل احیا شد و پس از فروپاشی شوروی در دسامبر ۱۹۹۱ نیز سفارت روسیه در تل‌آویو و سفارت رژیم صهیونیستی در مسکو افتتاح شدند [۶۷]. بدین‌ترتیب، روابط دیپلماتیک میان رژیم صهیونیستی و فدراسیون روسیه بر پایه همکاری‌های ثمربخش در حوزه‌های مختلف ازجمله فرهنگی، اقتصادی و علم و فناوری استوار شد. رویدادهای فرهنگی مانند اجراهای مشترک هنرمندان، برگزاری نمایشگاه‌ها و جشنواره‌ها و همچنین دیدارهای متقابل رهبران دو کشور نیز به تقویت و تعمیق روابط کمک کردند [۶۸].

1. Refuseniks
2. Glasnost
3. Perestroika
4. Mikhail Gorbachev

آگاه‌سازی عموم، سیاست شفاف‌سازی سیاسی

تجدیدبنا، سیاست بازسازی اقتصادی

از سال ۱۹۹۱ تاکنون، تمامی روسای‌جمهور روسیه و نخست‌وزیران رژیم صهیونیستی تلاش کرده‌اند روابط دوستانه و سازنده‌ای میان دو کشور برقرار سازند [۶۶]. امروزه، میان دو طرف گفت‌وگوی سیاسی فعالی برقرار است که وجود جامعه بزرگ روس‌زبان (بیش‌از یک میلیون نفری) در رژیم صهیونیستی را می‌توان یکی از عوامل مهم در روابط دوجانبه قلمداد کرد [۶۷]. در هر دو کشور، دیاسپوراهای گسترده‌ای حضور دارند و به‌عبارتی، مهاجران اتحاد جماهیر شوروی (و روسیه) در رژیم صهیونیستی و یهودیان نیز در روسیه سال‌ها زندگی کرده‌اند و جوامع خود را تشکیل داده‌اند [۶۹]. عامل جغرافیا نیز دو طرف را به یکدیگر نزدیک‌تر کرده‌است [۶۶].

شایان ذکر است مشاوره‌های سیاسی منظم و تبادل هیئت‌ها در سطوح مختلف انجام می‌شود. بازدید ولادیمیر پوتین در آوریل ۲۰۰۵ از رژیم صهیونیستی، نخستین سفر رئیس‌جمهور روسیه به این کشور، اهمیت تاریخی داشت. در سال‌های ۲۰۰۹-۲۰۱۳، نشست‌های سران روسیه و رژیم صهیونیستی تقریبا به‌صورت سالانه (سپتامبر ۲۰۰۹، فوریه ۲۰۱۰، مارس ۲۰۱۱) برگزار شده‌اند. در ژوئن ۲۰۱۲، پوتین در جریان سفر دو روزه به خاورمیانه بار دیگر به رژیم صهیونیستی رفت و در مراسم افتتاح یادبود پیروزی ارتش سرخ بر آلمان نازی در شهر نتانیا[1] شرکت کرد. در نوامبر ۲۰۱۲، رئیس رژیم صهیونیستی شیمون پرز[2] به مسکو سفر کرد و در ژوئن ۲۰۱۳ نیز دیدار میان پوتین و نخست‌وزیر بنیامین نتانیاهو انجام شد [۶۷].

1. Netanya
2. Shimon Peres

اطلاع‌نگاشت ۲۴: تاریخ‌نگار روابط روسیه و رژیم صهیونیستی [۶۸، ۷۲]

۱۹۴۷
اتحاد جماهیر شوروی به پایان دادن به قیمومیت بریتانیا در سرزمین رژیم صهیونیستی و تاسیس کشور یهودی رأی مثبت داد.

۱۹۴۸
شوروی، استقلال رژیم صهیونیستی را به‌رسمیت شناخت. گلدا مئیر[1] به‌عنوان نماینده دیپلماتیک رژیم صهیونیستی در مسکو منصوب شد و پاول یرشوف[2] به‌عنوان نماینده شوروی در رژیم صهیونیستی انتخاب شد. گفتنی است هر دو نفر دارای مقام فرستاده بودند.

۱۹۵۴
سطح نمایندگی‌های دیپلماتیک در مسکو و تل‌آویو به سفارت ارتقا یافت. شموئل الیاشیف[3] به‌عنوان نخستین سفیر رژیم صهیونیستی در شوروی و الکساندر آبراموف[4] به‌عنوان نخستین سفیر شوروی در رژیم صهیونیستی منصوب شدند.

۱۹۶۷
اتحاد جماهیر شوروی در پی جنگ شش‌روزه روابط خود با رژیم صهیونیستی را قطع کرد.

۱۹۹۰
رژیم صهیونیستی و شوروی روابط دیپلماتیک خود را ازسرگرفتند. آریه لوین[5]، سرکنسول، پرچم رژیم صهیونیستی را در سفارت رژیم صهیونیستی در مسکو برافراشت. عزر وایزمن[6]، وزیر امور خارجه رژیم صهیونیستی، و ادوارد شواردنادزه[7]، وزیر امور خارجه شوروی، در مسکو دیدار کردند.

۱۹۹۱
پس از فروپاشی شوروی، الکساندر بووین[8]، نخستین سفیر روسیه، استوارنامه خود را به حییم هرتزوگ[9]، رئیس‌جمهور رژیم صهیونیستی، تقدیم کرد.

۱۹۹۵
کمیسیون مشترک بین‌دولتی روسیه و رژیم صهیونیستی برای همکاری‌های تجاری و اقتصادی آغاز به کار کرد.

1. Golda Meir/ Голда Меир
2. Pavel Yershov/ Павел Ершов
3. Shmuel Elyashib/ Шмуэль Эльяшив
4. Alexander Abramov/ Александр Абрамов
5. Arye Levin/ Арье Левин
6. Ezer Weizman/ Эзер Вейцман
7. Eduard Shevardnadze
8. Aleksandr Bovin/ Александр Бовин
9. Chaim Herzog/ Хаим Герцог

۲۰۰۵ رئیس‌جمهور روسیه، ولادیمیر پوتین، از رژیم صهیونیستی بازدید کرد. این نخستین سفر رئیس‌جمهور روسیه به رژیم صهیونیستی بود.

۲۰۰۸ توافق لغو روادید میان رژیم صهیونیستی و روسیه اجرایی شد.

۲۰۱۰ روسیه در مهار آتش‌سوزی‌های گسترده جنگلی در رژیم صهیونیستی کمک‌رسانی کرد.

۲۰۱۴ شرکت داروسازی رژیم صهیونیستی «توا»[1] در سال ۲۰۱۴ کارخانه‌ای در روسیه ساخت و شرکت روسی «یاندکس»[2] در همان سال مرکز تحقیق‌وتوسعه صنعتی در رژیم صهیونیستی را افتتاح کرد.

۲۰۱۶ به مناسبت بیست‌وپنجمین سالگرد ازسرگیری روابط دیپلماتیک، نمایشگاه چندرسانه‌ای با عنوان «رژیم صهیونیستی درهای خود را می‌گشاید» در مسکو برگزار شد. سازمان‌دهی این نمایشگاه برعهده سفارت رژیم صهیونیستی بود و با مشارکت دولت مسکو برگزار شد. بنیامین نتانیاهو و همسرش نیز در مراسم افتتاحیه رسمی شرکت کردند.

۲۰۱۸ بنیامین نتانیاهو، نخست‌وزیر رژیم صهیونیستی، در رژه نظامی به مناسبت هفتادوسومین سالگرد پیروزی در جنگ بزرگ میهنی شرکت کرد. وی در مراسم اهدای تاج گل به آرامگاه سرباز گمنام در باغ الکساندروفسکی و راهپیمایی «هنگ جاودانه» نیز حضور یافت.

۲۰۲۰ ولادیمیر پوتین همراه با رهبران دیگر کشورها در «همایش بین‌المللی حفظ یاد هولوکاست و مبارزه با یهودستیزی» که در ۲۳ ژانویه در مجموعه یادبود «یاد واشم»[3] در اورشلیم برگزار شد، شرکت کرد. پیش‌از سخنرانی در همایش، رئیس‌جمهور روسیه همراه با نخست‌وزیر بنیامین نتانیاهو و رئیس‌جمهور رووِن ریولین[4] از یادبود «شمع یادبود»[5] در مرکز اورشلیم رونمایی کرد که به قهرمانی مدافعان و ساکنان لنینگراد در دوران محاصره اختصاص دارد.

1. Teva
2. Yandex/ Яндекс
3. Yad Vashem/ Яд Вашем
4. Reuven Rivlin/ Реувен Ривлин
5. Candle of Memory/ Свеча памяти

درمجموع، توافق‌نامه‌های دوجانبه‌ای در حوزه‌های مختلف میان روسیه و رژیم صهیونیستی امضا شد که فهرست برخی از نمونه‌های این توافق‌نامه‌ها به همراه سال انعقاد آن‌ها در اطلاع‌نگاشت ۲۵ بیان شده‌اند [۶۷].

اطلاع‌نگاشت ۲۵: توافق‌نامه‌های دوجانبه در حوزه‌های مختلف میان روسیه و رژیم صهیونیستی [۶۷]

شایان ذکر است رژیم صهیونیستی دارای حدود نه‌ونیم میلیون نفر جمعیت است که ارزش تولید ناخالص داخلی آن ۵۵۲ میلیارد دلار و سرانه تولید ناخالص داخلی آن (برحسب برابری قدرت خرید) نیز بیش‌از ۵۵ دلار است.گفتنی است رشد تولید ناخالص داخلی رژیم صهیونیستی به‌دلیل درگیری‌های منطقه‌ای فزاینده متوقف شده و اساسا ثابت مانده‌است. بااین‌حال، تمرکز رژیم صهیونیستی بر صنایع با ارزش بالا، تاب‌آوری اقتصادی بلندمدت آن را افزایش می‌دهد، هرچند در صورت تداوم مناقشات نظامی در معرض خطر قرار می‌گیرد [۷۰].

اطلاع‌نگاشت ۲۶: شاخص‌های کلیدی اقتصاد کلان و جمعیت رژیم صهیونیستی

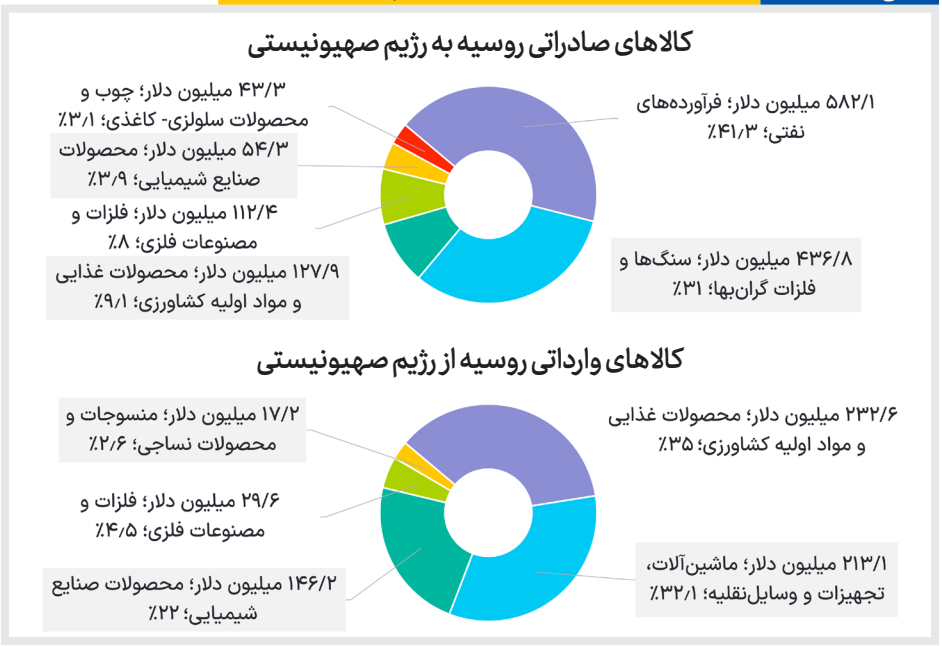
شاخص	۲۰۱۶	۲۰۲۴	درصد تغییر
جمعیت کل (نفر)	۸,۵۴۶,۰۰۰	۹,۹۷۴,۴۰۰	۱۶/۷ درصد افزایش
تولید ناخالص داخلی (میلیارد دلار)	۳۲۱/۹	۵۴۰/۳	۶۷/۷ درصد افزایش
تولید ناخالص ملی (میلیارد دلار)	۳۱۸/۸	۵۲۸	۶۵/۶ درصد افزایش
درآمد سرانه (دلار)	۲۷/۳۱۰	۵۲/۹۴۰	۴۱/۹ درصد افزایش
رشد اقتصادی	٪ ۴/۵	٪ ۰/۹	۸۰ درصد کاهش
تورم	٪ ۰/۳	٪ ۵/۵	افزایش حدود ۱۸ برابری

منبع: https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&country=ISR

۲. همکاری‌های تجاری و اقتصادی روسیه و رژیم صهیونیستی

روسیه و رژیم صهیونیستی بر آمادگی خود برای همکاری متقابلا سودمند در حوزه اقتصادی تاکید دارند. براساس داده‌های اداره فدرال گمرک روسیه[1]، حجم مبادلات تجاری میان دو کشور در سال ۲۰۱۷ برابر با ۲/۲ میلیارد دلار بوده‌است. به‌همین‌ترتیب، ارزش صادرات روسیه به رژیم صهیونیستی ۱/۴۱ میلیارد دلار و واردات آن از رژیم صهیونیستی ۶۶۳/۸ میلیون دلار بوده‌است (اطلاع‌نگاشت ۲۷) [۷۱].

اطلاع‌نگاشت ۲۷: کالاهای صادراتی و وارداتی روسیه و رژیم صهیونیستی [۷۱]

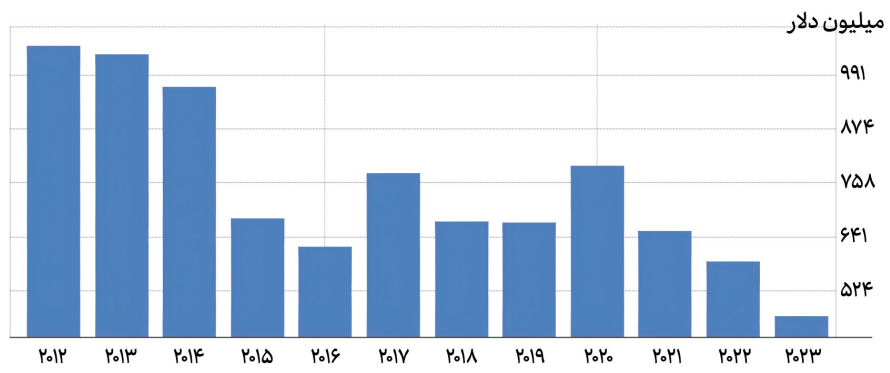
1. Federal Customs Service of Russia

براساس شاخص‌های مبادلات تجاری، رژیم صهیونیستی در سال ۲۰۱۷ در جایگاه ۴۱ در میان شرکای تجاری خارجی روسیه قرار داشت. به‌همین‌ترتیب، این کشور در صادرات رتبه ۳۹ و در واردات رتبه ۳۸ را به خود اختصاص داده‌بود. سهم رژیم صهیونیستی از تجارت خارجی روسیه در سال ۲۰۱۷ نیز معادل ۰/۵ درصد بوده‌است [۷۱].

اطلاع‌نگاشت ۲۸: ارزش صادرات رژیم صهیونیستی به روسیه در سال ۲۰۲۴

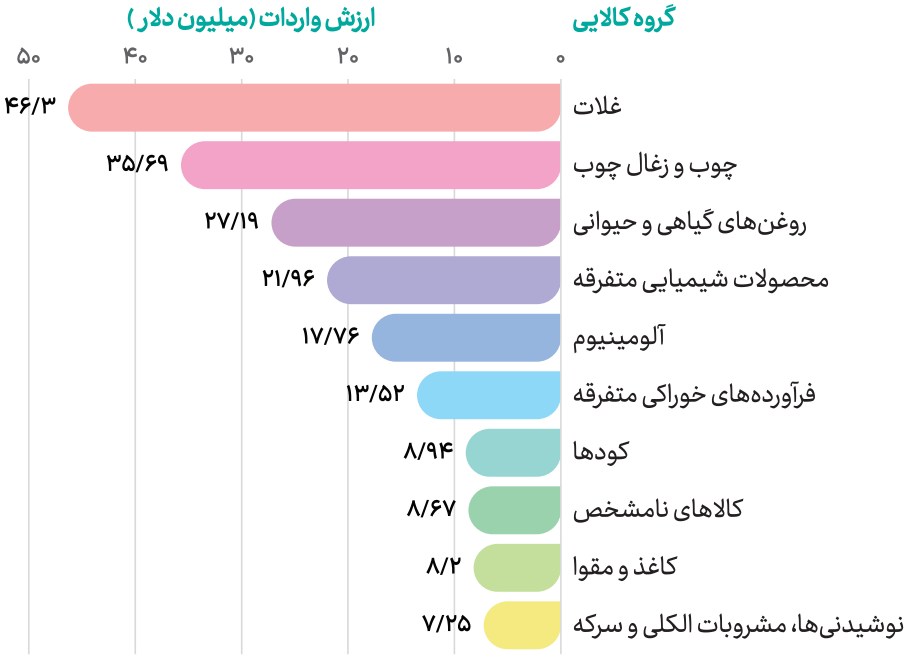
منبع: https://tradingeconomics.com/israel/exports/russia

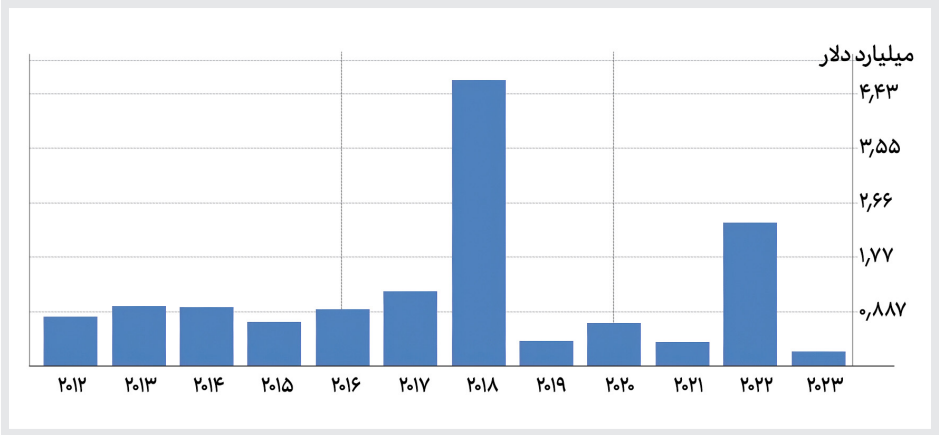
نمودار ۳: ارزش صادرات رژیم صهیونیستی به روسیه طی سال‌های ۲۰۲۴-۲۰۱۲

منبع: https://tradingeconomics.com/israel/exports/russia

اطلاع‌نگاشت ۲۹: ارزش واردات رژیم صهیونیستی از روسیه در سال ۲۰۲۴

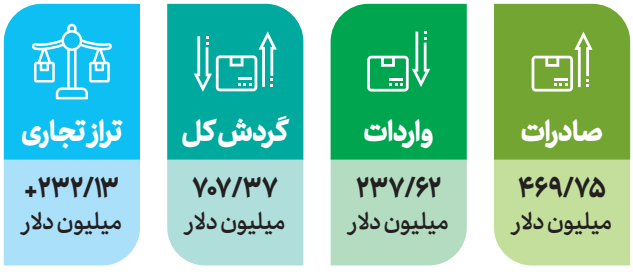
منبع: https://tradingeconomics.com/israel/exports/russia

نمودار ۴: ارزش واردات رژیم صهیونیستی از روسیه طی سال‌های ۲۰۲۴-۲۰۱۲

منبع: https://tradingeconomics.com/israel/exports/russia

اطلاع‌نگاشت ۳۰: گردش تجاری رژیم صهیونیستی و روسیه در سال ۲۰۲۴

براساس داده‌های منتشر شده در وب‌گاه تریدینگ اکونومیک[1]، ارزش صادرات رژیم صهیونیستی به روسیه در سال ۲۰۲۴ حدود ۴۶۹/۷۵ میلیون دلار بوده‌است. عمده محصولات صادراتی این کشور شامل میوه‌ها، سبزیجات و فرآورده‌های غذایی است که نشان‌دهنده تقاضای بالا در بازار روسیه برای محصولات کشاورزی رژیم صهیونیستی است. به‌طورمشابه، صادرات تجهیزات پزشکی و دارویی نشان‌دهنده سطح بالای فناوری و تخصص رژیم صهیونیستی در حوزه سلامت است. درمجموع، کالاهای متنوعی ازجمله

1. Trading Economics

پلاستیک، مبلمان، مواد شیمیایی، ابزارآلات و حتی آثار هنری در سبد صادراتی رژیم صهیونیستی وجود دارند که بیانگر تنوع صنعتی و تولیدی این کشور است [۶۹].

براساس داده‌های منتشر شده در وب‌گاه تریدینگ اکونومیک، ارزش واردات رژیم صهیونیستی از روسیه در سال ۲۰۲۴ حدود ۲۳۷/۶۲ میلیون دلار بوده‌است. عمده محصولات وارداتی این کشور شامل غلات، چوب، روغن‌های گیاهی و کودهاست که نشان‌دهنده وابستگی رژیم صهیونیستی به منابع اولیه روسیه است. دراین‌میان، آلومینیوم و محصولات شیمیایی که برای صنایع تولیدی و ساخت‌وساز حیاتی هستند نیز سهم قابل‌توجهی دارند. واردات رژیم صهیونیستی از روسیه نسبت به صادرات آن تنوع کمتری دارد و بیشتر بر کالاهای پایه‌ای و اولیه متمرکز است. درمجموع می‌توان گفت تراز تجاری رژیم صهیونیستی در روابط با روسیه مثبت است، به‌این‌معنا که حجم صادرات آن به روسیه بیش‌از واردات آن از این کشور است. این امر بیانگر توانمندی رژیم صهیونیستی در حوزه‌های صادراتی همچون کشاورزی، صنایع دارویی و فناوری‌های پیشرفته است [۶۹].

۳. همکاری روسیه و رژیم صهیونیستی در حوزه علم، فناوری و نوآوری

توسعه همکاری‌های علمی یکی از حوزه‌های راهبردی کلیدی در روابط دوجانبه میان کشورهاست که دلایل متعددی برای آن وجود دارد. ازجمله این دلایل این

است که ارتباط نزدیک این حوزه با نوآوری‌های فنی- نظامی که علم را به ثبات ملی و امنیت پیوند می‌دهد، بر اهمیت همکاری در این حوزه برای دولت‌ها می‌افزاید. افزون‌برآن، نتایج همکاری‌های علمی می‌تواند به شکل محصولات و فناوری‌های آماده‌ی عرضه ظاهر شود که فروش آن‌ها تاثیر مثبتی بر توسعه اقتصادی کشورهایی دارد که در طراحی آن‌ها مشارکت داشته‌اند. نکته دیگر این است که تجمیع تلاش‌ها، منابع و ظرفیت‌ها باعث افزایش رقابت‌پذیری هر کشور در عرصه بین‌المللی می‌شود. به‌علاوه، تبادل تجربه علمی و نیروی انسانی متخصص به ارتقای سطح توسعه و فرهنگ جامعه کمک می‌کند.

اسناد مفهومی که پایه‌های همکاری در حوزه‌های مختلف علمی را بنا نهاده‌اند، دارای ماهیت کاربردی بوده و موضوعات تحقیقاتی مطرح‌شده در آن‌ها نیز عملیاتی هستند. همکاری‌های علمی میان روسیه و رژیم صهیونیستی را نیز می‌توان برنامه‌ای عمل‌گرایانه و واقع‌گرایانه برای ایجاد پروژه‌های مشترک دانست که در آینده قابلیت عرضه در بازار جهانی را خواهندداشت. به‌بیان‌دیگر، همکاری علمی میان روسیه و رژیم صهیونیستی عمدتا ماهیتی کاربردی دارد و به‌شدت با منافع اقتصادی گره خورده‌است. حوزه‌های اصلی همکاری دو کشور شامل تحقیق‌وتوسعه علمی و پزشکی است که نه‌تنها بر پژوهش‌های علمی تمرکز دارند، بلکه بر کاربرد و گسترش نتایج آن‌ها نیز تاکید دارند. در مراحل ابتدایی همکاری، روسیه به فناوری‌های رژیم صهیونیستی و نیروی انسانی متخصص نیاز داشت، درحالی‌که رژیم صهیونیستی به سرمایه‌گذاری نیازمند بود. البته این همکاری از سال ۲۰۲۱ رفته‌رفته به سمت پروژه‌های مشترک و منافع متقابل سوق یافته‌است. به‌طورکلی، حوزه‌های اصلی مشارکت علمی میان روسیه و رژیم صهیونیستی

شامل همکاری در حوزه‌های فضا، تحقیقات علمی، پروژه‌های مهندسی، پزشکی، فناوری‌های کشاورزی و نانو است.

پایه‌های همکاری علمی روسیه و رژیم صهیونیستی در حوزه فضایی در اواخر قرن بیستم بنیان‌گذاری شد. در چارچوب این همکاری، ماهواره رژیم صهیونیستی با نام اِروس- ای[1] در سال ۲۰۰۰ با موشک روسی به فضا پرتاب شد. به‌همین‌ترتیب، در سال ۲۰۰۳ ماهواره آموس-۲[2] و در سال ۲۰۰۶ نیز اِروس- بی ۱[3] به فضا ارسال شدند.

علاوه‌بر حوزه فضایی، دو کشور اقدامات گسترده‌ای جهت ایجاد سازوکارهای تامین‌مالی مشترک و پیشبرد پروژه‌های تحقیق‌وتوسعه علمی انجام دادند. به‌ویژه در پایان سال ۲۰۰۵، مرکز همکاری علمی- فنی و نوآورانه روسیه و رژیم صهیونیستی[4] در چارچوب آکادمی دولتی نوآوری روسیه[5] تاسیس شد. در سال ۲۰۰۶، یادداشت‌تفاهمی در زمینه علم، فناوری و نوآوری‌های صنعتی میان سازمان روس‌ناوکا[6] و مرکز تحقیقات صنعتی رژیم صهیونیستی[7] امضا شد که در چارچوب آن، رژیم صهیونیستی در توسعه فناوری‌های نوآورانه روسی سرمایه‌گذاری کرد. در سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۰۸، ساختار اقتصادی رژیم صهیونیستی در زمینه حمایت از پروژه‌های تحقیق‌وتوسعه صنعتی بازسازی شد. هدف از این بازسازی، ایجاد اقتصادی نوآورانه در کشور بود که بتواند جایگاه پیشرو رژیم صهیونیستی را در حوزه فناوری‌های پیشرفته در سطح جهانی تضمین کند. درعین‌حال، تولید محصولات پیچیده و دانش‌بنیان نیازمند تلاش‌های

1. EROS-A1/ ЭРОС-А1
2. AMOS-2/ Амос-2
3. EROS-B1/ ЭРОС-В1
4. Center for Scientific, Technical, and Innovative Cooperation between Russia and Israel/ Центр научно-технического и инновационного сотрудничества России и Израиля
5. State Academy of Innovations/ Государственная Академия Инноваций
6. Rosnauka/ Роснаука
7. Israel Industrial Research Center/ Научно-исследовательский центр израильской промышленности

مشترک، تجمیع سرمایه‌گذاری‌ها و همکاری‌های تولیدی بین‌المللی بود که این امر به تعمیق بیشتر روابط علمی و اقتصادی با روسیه نیز کمک کرد. همکاری روسیه و رژیم صهیونیستی در حوزه تحقیق‌وتوسعه صنعتی برای هر دو طرف سودمند بود، زیرا در بلندمدت امکان گسترش بازار فروش محصولات فناورانه هر دو کشور را فراهم می‌کرد. به‌طورکلی، تمرکز بر اقتصاد نوآورانه و هماهنگی تلاش‌های دو کشور در حوزه فناوری‌های پیشرفته نتایج مثبتی به همراه داشت. در سال ۲۰۱۱، پروژه‌ای با عنوان دروازه رژیم صهیونیستی- اسکولکُووا[1] در چارچوب توافق میان مرکز نوآوری روسیه به نام اسکولکُووا[2] و شرکت رژیم صهیونیستی به نام تحقیق‌وتوسعه آریل[3] راه‌اندازی شد که تسهیل همکاری در زمینه تجاری‌سازی نوآوری‌ها هدف اصلی آن به‌شمار می‌آمد. این پروژه شامل آماده‌سازی طرح‌ها و ایجاد شرکت‌های نوپای بین‌المللی برمبنای فناوری‌های نوآورانه روسی و رژیم صهیونیستی برای جذب سرمایه‌گذاری و ترویج فناوری‌ها در هر دو کشور و در بازار جهانی بود. در چارچوب این پروژه، برنامه‌ای برای کارآموزی پژوهشگران راه‌اندازی شد. به‌عنوان مثال، گروهی از دانشمندان حوزه فیزیک، ریاضی، اقتصاد و تاریخ در دسامبر ۲۰۱۲ از چندین دانشگاه رژیم صهیونیستی، بندر حیفا و پارک فناوری پیشرفته «ماتام»[4] بازدید کردند. در سال ۲۰۱۳، مرکز روسی- رژیم صهیونیستی فناوری‌های کشاورزی[5] با حمایت دولت‌های دو طرف در دانشگاه کشاورزی دولتی روسیه به نام تیمیریازف[6] در مسکو تاسیس شد که البته این مرکز

1. Israel-Skolkovo Gateway
2. Skolkovo/ Сколково
3. Ariel R&D
4. Матам
5. Russian-Israeli Center for Agricultural Technology/ Российско-израильский центр агротехнологий
6. Russian State Agrarian University named after K.A. Timiriazeva/ Российский государственный аграрный университет — МСХА имени К. А. Тимирязева

به‌دلیل کمبود سرمایه‌گذاری پیشرفت چندانی نداشت. شرکت روسی «تحقیقات پروتئین کورم‌بیوتخ»[1] و شرکت رژیم صهیونیستی آکیوآموف[2] نیز به‌طور مشترک فناوری و تجهیزاتی را برای تولید یکی از گران‌ترین ترکیبات خوراک آبزی‌پروری یعنی آستاکسانتین[3] طراحی و پیاده‌سازی کردند.

همکاری در حوزه تحقیق‌وتوسعه علمی نیز بین دو طرف در جریان است. به‌عنوان مثال، پذیرش درخواست‌ها برای فعالیت‌های پروژه‌ای مشترک و تحقیقات علمی میان فدراسیون روسیه و رژیم صهیونیستی در جولای ۲۰۲۰ آغاز شد. این اقدام با حمایت صندوق برنامه‌های زیرساختی و آموزشی[4] وابسته‌به گروه روس‌نانو[5] از طرف روسیه و آژانس نوآوری[6] از طرف دولت رژیم صهیونیستی انجام گرفت. بنیاد تحقیقات پایه روسیه (RFBR)[7] نیز به‌طور فعالانه در توسعه همکاری‌های علمی با رژیم صهیونیستی مشارکت داشت. در سال ۲۰۱۸، پذیرش درخواست‌ها برای رقابت در پروژه‌های تحقیقات پایه‌ای برای دوره ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۱ در چارچوب همکاری این بنیاد با وزارت علوم و فناوری رژیم صهیونیستی[8] آغاز شد. روابط علمی میان روسیه و رژیم صهیونیستی در تعامل میان دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی دو کشور نیز نمود دارد. علاوه‌براین، بسیاری از دانشگاه‌های منطقه‌ای در چارچوب توافق‌نامه‌های همکاری علمی با همتایان رژیم صهیونیستی خود در ارتباط هستند [۶۹].

1. Protein Kormbiotekh Research/ Протеин Кормбиотех Исследования
2. AquaMaof
3. Astaxanthin
4. Fund for Infrastructure and Educational Programs
5. ROSNANO/ РОСНАНО
6. Innovation Agency/ Агентства по инновациям
7. Russian Foundation for Basic Research/ Российский фонд фундаментальных исследований (РФФИ)
8. Ministry of Science and Technology

۴. همکاری‌های روسیه و رژیم صهیونیستی در حوزه فرهنگی و گردشگری

برنامه‌های مختلف در حوزه‌های تثبیت‌شده همکاری فرهنگی- انسانی در چارچوب تعامل میان نهادهای دولتی به‌ویژه وزارت امور خارجه روسیه و رژیم صهیونیستی اجرا می‌شوند. علاوه‌بر نهادهای دولتی، سازمان‌های اجتماعی، جوامع مهاجر و نمایندگان مستقل آن‌ها نیز می‌توانند به‌صورت ابتکاری در این فعالیت‌ها مشارکت داشته‌باشند. بسیاری از سازمان‌های اجتماعی که در توسعه روابط بین‌فرهنگی میان روسیه و رژیم صهیونیستی نقش دارند، دارای بخش‌های تحقیقاتی هستند. ویژگی این نهادها، تمرکز آن‌ها بر تلاقی فرهنگ یهودی و فرهنگ ملت‌های اتحاد جماهیر شوروی سابق است و بنابراین، اجرای پروژه‌های آن‌ها منوط‌به همکاری میان پژوهشگران رژیم صهیونیستی و روسی است. «پل‌های فرهنگی»[1] یکی از این مراکز است که به‌طور فعالانه در فعالیت‌های تحقیقاتی مشارکت دارد و تحقیقات آن بر تشکیل آرشیوی از یهودیان روسیه متمرکز است که شامل اسناد، کتاب‌ها و دیگر منابع مرتبط با فرهنگ یهودی در امپراتوری روسیه سابق می‌باشد. فهرست سازمان‌های فعال در این پروژه نشان‌دهنده مشارکت موثر هر دو طرف در توسعه این پروژه است. این سازمان‌ها عبارتند از:

- دانشگاه یهودی در مسکو[2]؛

1. Bridges of Culture/ Мосты культуры
2. Hebrew University of Moscow/ Еврейский университет в Москве

- موسسه یهودیت و تمدن یهودی در سن‌پترزبورگ[1]؛
- موسسه کشورهای آسیایی و آفریقایی دانشگاه دولتی مسکو[2]؛
- مرکز تحقیقاتی و آموزشی روسی «هولوکاست» در مسکو[3]؛
- مرکز مطالعات تمدن یهودی در مسکو[4]؛ و
- مرکز «چِیز»[5] برای توسعه یهودیت به زبان روسی در دانشگاه یهودی اورشلیم[6] و دیگر موسسات تحقیقاتی در رژیم صهیونیستی و روسیه [۶۹].

آموزش بخش جدایی‌ناپذیر فرهنگ است و در چارچوب روابط دوجانبه میان دو کشور، سه محور اصلی زیر قابل‌بررسی است:

- مطالعه سازمان‌دهی فرآیند آموزشی برای دیاسپوراها و جوامع ساکن در قلمرو دو کشور؛
- ترویج همکاری میان موسسات آموزشی روسیه و رژیم صهیونیستی؛ و
- اجرای ابتکارات آموزشی مشترک میان روس‌ها و یهودیان باهدف مطالعه تاریخ هولوکاست.

به‌طورکلی، همکاری‌های آموزشی میان روسیه و رژیم صهیونیستی یکی از حوزه‌های درحال‌توسعه در گفت‌وگوی دوجانبه میان دو کشور است که در چند سطح به شرح زیر انجام می‌شود:

- ارتباطات دولتی و حکومتی برای انعقاد توافق‌نامه‌های همکاری؛
- ارتباط میان دانشگاه‌ها و برنامه‌های آموزشی خاص؛ و

1. St. Petersburg Institute of Jewish Studies/ Институт иудаики и еврейской цивилизации в Санкт-Петербурге
2. Institute of Asia and Africa of MSU/ Институт стран Азии и Африки МГУ
3. Russian Research and Educational Holocaust Center/ Российский центр «Холокост» в Москве
4. Center for the Study of Jewish Civilization/ Центр изучения еврейской цивилизации
5. Chase Center/ Центр Чейза
6. The Hebrew University of Jerusalem

- تبادل سفیران فرهنگی و دعوت از آن‌ها برای سخنرانی در دانشگاه‌ها و موسسات آموزشی در هر دو کشور.

روی‌هم‌رفته، همکاری‌های آموزشی برای تقویت اعتماد متقابل، تعامل بین‌فرهنگی، هماهنگی در بهبود فناوری‌های آموزشی و اجرای ابتکارات علمی- آموزشی ضروری تلقی می‌شوند. این همکاری‌ها تا مدت‌ها در سطح عالی میان روسیه و رژیم صهیونیستی تنها براساس توافق‌نامه سال ۱۹۹۴ تنظیم می‌شد، تا این‌که کمیسیون مشترکی برای هماهنگی اجرای اقدامات اعلام‌شده تشکیل شد که البته ارزیابی اثربخشی آن به راحتی ممکن نیست [۶۹].

نخستین پیشرفت‌ها در همکاری‌های آموزشی از اوایل دهه ۲۰۰۰ آغاز شد. دریافت آموزش عالی توسط شهروندان رژیم صهیونیستی در روسیه به این صورت است که هر سال سهمیه‌ای از بودجه فدرال برای تحصیل دانشجویان رژیم صهیونیستی اختصاص می‌یابد. در سال‌های اخیر، این سهمیه به ۶۰ نفر رسیده که نسبت به سال ۲۰۱۰ دو برابر شده‌است. به‌طور سنتی، حدود ۸۰ درصد از دانشجویان رژیم صهیونیستی که برای تحصیل به روسیه می‌آیند از شهروندان عرب‌تبار رژیم صهیونیستی هستند. سایر دانشجویان هم فرزندان مهاجران اتحاد جماهیر شوروی سابق بوده و در موارد نادر نیز افرادی موسوم به «صابرا»[1] (متولد رژیم صهیونیستی) هستند که ریشه روسی ندارند. پذیرش دانشجویان به‌صورت رقابتی و در سه مرحله انجام می‌شود و آموزش به زبان روسی صورت می‌گیرد. رشته‌های پزشکی، حقوق و شاخه‌های مختلف فناوری اطلاعات محبوب‌ترین رشته‌ها در میان اتباع رژیم صهیونیستی هستند [۶۹].

براساس داده‌های وزارت علوم روسیه، ۵۹۱ دانشجوی رژیم صهیونیستی در سال تحصیلی ۲۰۲۰-۲۰۲۱ در دانشگاه‌های روسیه مشغول به تحصیل بوده‌اند. آماری از تعداد

1. Sabra

شـهروندان خارجـی کـه در رژیـم صهیونیسـتی تحصیـل می‌کننـد در دسـت نیسـت. ایـن مـوضوع ممکـن اسـت بـه ایـن دلیـل باشـد کـه نهادهـای روسـی آمـار را براسـاس تعـداد سـهمیه‌های دولتـی اختصاص‌یافتـه بـرای آموزش اتبـاع خارجـی ارائه می‌دهنـد، درحالی‌که در رژیـم صهیونیسـتی چنیـن نیـازی وجـود نـدارد، زیـرا هزینـه ورود شـهروندان روسـیه به دانشـگاه‌های رژیم صهیونیسـتی از بودجه دولتی تامین نمی‌شـود و آموزش عالی در رژیم صهیونیستی جنبه کاملا تجاری دارد. درواقع، دانشجویان روسی برای ورود به دانشگاه‌های رژیم صهیونیسـتی باید آزمون روان‌سـنجی (پسیومتریک) بدهند، سطح زبان انگلیسی و/ یـا عـبری خـود را اثبات کنند و در رقابت عمومی شـرکت کننـد. اما این روند بـرای مهاجران یهودی (ریپاتریانت‌ها)[1] بسیار ساده‌تر است، زیرا برای آن‌ها برنامه‌های حمایتی وجود دارد که دولت بین ۳۰ تا ۵۰ درصد از شهریه سالانه دانشگاه را پرداخت می‌کند، دوره‌های آموزش به زبان عبری و سازگاری روانی برای آن‌ها ارائه می‌شود و همچنین آموزش به‌صورت ساده‌تر و امتحانات آسـان‌تر برگزار می‌شـوند. این امر نشان‌دهنده علاقه‌مندی رژیم صهیونیستی به جذب یهودیان مهاجر- و نه دانشجویان خارجی غیر یهودی- است.

دانشـجویان روسـی پـس از گذرانـدن دوره کارآموزی در رژیـم صهیونیسـتی می‌تواننـد مـدرک بین‌المللی دریافت کنند. بسـیاری از ایـن دوره‌ها تحت‌نظارت برنامـه ماسا[2] برگـزار می‌شـود و مـدت آن‌هـا بیـن شـش مـاه تـا یـک سـال متغیـر اسـت. رشـته‌های ارائه‌شـده در ایـن دوره‌ها شـامل پزشـکی، ارتباطات، چندرسـانه‌ای، مدیریت و بازاریابی، و مهندسـی هسـتند. بااین‌حـال، بایـد توجـه داشـت کـه ایـن دوره‌هـا نیـز مخصـوص دانشـجویانی بـا ریشـه یهـودی هسـتند کـه بـار دیگـر تاکیـد بـر علاقـه رژیـم صهیونیسـتی بـه مهاجـران یهـودی را نشـان می‌دهـد.

1. Repatriations

به‌معنای مهاجرانی است که به وطن باز می‌گردند. در این متن منظور مهاجران یهودی است.

2. MASA/ MACA

شـایان توجه اسـت که با وجود اظهارات طرفین درباره لزوم بررسـی موضوع شناسـایی متقابل مدارک تحصیلی، این مشکل هنوز حل نشده و هر دو طرف همچنان باید مراحل طولانی تایید مدارک را طی کنند.

امضـای برنامه همـکاری میان دولت فدراسیون روسیه و دولت رژیم صهیونیسـتی در زمینـه آموزش، علـم و سیاسـت جوانان بـرای سـال‌های ۲۰۲۰-۲۰۲۳[1] در دسـامبر ۲۰۲۰ یکی از پیشـرفت‌های کلیدی در توسـعه همکاری‌های آموزشـی دو کشور بود. این سـند به‌نوعی توافق‌نامـه سـال ۱۹۹۴ را تکمیـل و مشـخص‌تر می‌کـرد. درمجـموع، بـا بررسـی شـدت و اثربخشـی همکاری‌هـای بین‌دانشـگاهی روسیه و رژیم صهیونیسـتی می‌تـوان گفت که در طول ۲۰ سـال اخیر ارتباط نزدیکی میان ۵۳ دانشـگاه و موسسه علمی روسیه با ۴۰ سازمان رژیم صهیونیسـتی برقرار شده‌اسـت و تعداد ۷۲ سند همکاری فعال در سال ۲۰۲۱ بین این مراکز وجود داشته‌است [۶۹].

نکته درخورتوجه دیگر این اسـت که نباید از جنبه آموزش دینی غافل شـد. موسسـات آموزشـی متعـددی بـرای یهودیـان و پیروان یهودیـت در روسیـه فعالیـت دارنـد کـه ازجملـه مهم‌تریـن آن‌هـا می‌تـوان بـه دانشـگاه یهـودی اشـاره کـرد. افزون‌برآن، ۵ موسسـه آموزش عالـی دینـی (یشـیوا)[2]، تعـداد زیـادی مدرسـه عمومـی و یکشـنبه‌ای، باشـگاه‌های جوانـان و مهدکودک‌هـا نیـز در روسیـه فعالیت دارند. اعضای دیاسـپورای یهـودی در روسیه می‌تواننـد هـم آموزش سـکولار و هـم آموزش دینی دریافـت کننـد، بـدون آن‌کـه بـا محدودیتی مواجـه شـوند. در چارچـوب فعالیت‌هـای مرکز فرهنگـی روسیـه (RCC)[3] در تل‌آویـو نیـز برنامه‌هـایی

1. Cooperation Program between the Government of the Russian Federation and the Government of the State of Israel in the Fields of Education, Science, and Youth Policy for 2020-2023/ Программы сотрудничества между Правительством РФ и Правительством Государства Израиль в области образования, науки и молодежной политики на 2020—2023 гг
2. Yeshiva/ Йешива
3. Russian Cultural Center/ Российский культурный центр (РКЦ)

برای آموزش زبان روسی و آشنایی با فرهنگ روسی اجرا می‌شود. درمقابل، آموزش دینی و پروژه‌های آموزشی ویژه‌ای برای جمعیت روس‌زبان در رژیم صهیونیستی وجود دارد. به‌عنوان مثال، پروژه تاگلیت[1] شامل تور ده‌روزه رایگان به رژیم صهیونیستی برای جوانان ۱۸ تا ۲۶ ساله با ریشه یهودی است. این تور به‌عنوان «هدیه تولد» برای همه شرکت‌کنندگان در نظر گرفته شده‌است. برنامه‌های آموزش دینی دیگری نیز با حمایت کلیسای ارتدکس روسیه[2] اجرا می‌شوند. در حال حاضر، مدرسه یکشنبه‌ای برای بزرگسالان در کلیسای تثلیث[3] در اورشلیم فعالیت دارد. مدرسه کلیسایی در صومعه گورنِنسکی[4] به‌صورت کلاس‌های شنبه‌ای پس از مراسم مذهبی برگزار می‌شود و کودکان ۴ تا ۱۵ ساله همراه با والدین می‌توانند در آن شرکت کنند. درواقع، راهبه‌های صومعه آموزش‌های فرهنگی ارتدکس، آواز، هنرهای دستی و خانه‌داری را ارائه می‌دهند. یکی از مدرن‌ترین مدارس، مدرسه‌ای در محوطه معبد سنت تاویفا (تابیتا)[5] است که در سال ۲۰۱۱ تاسیس شد و در سال ۲۰۱۸ نخستین فارغ‌التحصیلان آن پس از گذراندن ۷ کلاس فارغ‌التحصیل شدند. مدرسه کلیسایی دیگری در محوطه کلیسای الیاس نبی[6] در حیفا در سال ۲۰۱۲ افتتاح شد که دارای کلاس‌های اختیاری تئاتر برای اعضای کلیسا است. درمجموع، فعالیت‌های آموزشی هیئت روحانی روسیه در اورشلیم بر کودکان مهاجر از کشورهای اتحاد جماهیر شوروی سابق- اعم‌از کودکانی که به رژیم صهیونیستی مهاجرت کرده‌اند و آن‌هایی که در رژیم صهیونیستی، فلسطین یا اردن متولد شده‌اند- تمرکز دارد.

1. Taglit/ Таглит
2. Russian Orthodox Church/ Русской Православной Церкви (РПЦ)
3. Holy Trinity Cathedral/ Троицкий собор
4. Gornensky Monastery/ Горненский монастырь
5. Saint Tabitha/ Святая Тавифа
6. Church of the Prophet Elijah/ Церковь пророка Илии

به‌طورکلی، رونـد توسـعه همکاری‌هـای دو کـشور در حوزه آموزش عمدتـا مثبـت ارزیابی می‌شـود. از سـال ۲۰۰۰، روسیـه و رژیـم صهیونیسـتی به‌تدریـج ارتباطـات مسـتقیم میـان دانشـگاه‌های خـود را گسـترش داده‌انـد؛ تعـداد سـهمیه‌های تخصیص‌یافتـه بـرای تحصیـل شـهروندان رژیـم صهیونیسـتی در روسیـه کاهـش نیافتـه و آموزش عالـی همچنـان در میـان اهالـی رژیـم صهیونیسـتی کـه ریشـه تاریخـی در روسیـه دارنـد، مورداسـتقبال قـرار دارد. اقدامـات دو طـرف در جهـت تقویـت و گسـترش روابـط آموزشـی تـا سـال ۲۰۲۱ مشـهود اسـت و انعقـاد برنامه‌هـای جدیـد همـکاری آموزشـی میـان دو کـشور گواهـی بـر آن اسـت [۶۹].

در ارتباط با همکاری دو کشور در حوزه فرهنگی نیز باید گفت که پس از ازسرگیری روابط دیپلماتیـک روسیـه و رژیم صهیونیسـتی در سـال ۱۹۹۱، توافق‌نامه‌هـای بنیادینی در حوزه فرهنگی امضا شد که البته اجرای آن‌ها با تاخیر و در آغاز قرن بیست‌ویکم آغاز شد. حضور جمعیـت قابل‌توجهـی از روس‌زبان‌هـا کـه در دوره شوروی به رژیم صهیونیسـتی مهاجرت کرده‌بودند و همچنین وجود دیاسـپورای نسـبتا گسـترده یهودیان در روسیه که سـال‌ها در ایـن کـشور زندگـی کـرده و جوامـع خـود را شـکل داده‌بودنـد، یکـی از عوامـل کلیدی در تقویت تبادل فرهنگی دو کشور محسوب می‌شد. پایه‌های تبادل فرهنگی براساس مفاد توافق‌نامـه سـال ۱۹۹۴ بنـا نهاده‌شـد که تـا امروز نیز معتبر اسـت. در این سـند بر ضرورت توسـعه روابط در حوزه‌های مختلف فرهنگ، هنر، آموزش، تبادلات جوانان و ورزش تاکید شـده‌بود. محورهـای مهـم تعامـل فرهنگـی در این سـند عبارت‌بودنـداز: تبـادل فرهنگی شـامل دعوت‌هـای منظـم از فعـالان حوزه فرهنگ و هنـر و جوانان خلاق بـرای تحصیل در موسسـات عالـی هـنری و دیگر نهادهـای فرهنگی؛ بهبود نظـام مدیریت فرهنگـی ازطریق تبادل تجربه و متخصصان و اجرای برنامه‌های مشترک برای ارتقای مهارت‌های حرفه‌ای؛ و

گسترش ارتباط میان موزه‌های دو کشور، برگزاری نمایشگاه‌ها، سازمان‌دهی کنفرانس‌ها و همچنین تبادل نیروی انسانی، اطلاعات و اسناد در این حوزه.

در سال ۲۰۰۰ نیز توافق‌نامه دیگری به اجرا درآمد که پس از امضای آن، سازمان‌های متعددی برای هماهنگی فعالیت‌های فرهنگی در مسکو و تل‌آویو تاسیس شدند. در حال حاضر، سیاست فرهنگی خارجی روسیه توسط رئیس‌جمهور تعیین می‌شود و وزارت امور خارجه آن را اجرا می‌کند. اصول اصلی این سیاست در سند مفهومی سیاست خارجی فدراسیون روسیه (۲۰۱۶)، سند جهت‌گیری‌های اصلی سیاست فدراسیون روسیه در حوزه همکاری‌های فرهنگی- انسان‌دوستانه بین‌المللی (۲۰۱۰) و سند جهت‌گیری‌های اصلی فعالیت وزارت امور خارجه روسیه در توسعه روابط فرهنگی روسیه با کشورهای خارجی (۲۰۰۱) ثبت شده‌اند. طبق موضع رسمی، نمایندگی‌های خارجی وزارت امور خارجه روسیه وظیفه خاص شکل‌دهی و اجرای سیاست فرهنگی خارجی روسیه را برعهده دارند. به‌منظور اجرای این سیاست، وزارت امور خارجه روسیه به‌طور فعال با سازمان‌های غیردولتی دو کشور درراستای توسعه روابط فرهنگی خارجی فعالیت می‌کند.

درمقابل، از سوی رژیم صهیونیستی نیز همکاری‌های فرهنگی- انسان‌دوستانه توسط وزارت امور خارجه رژیم صهیونیستی، به‌ویژه بخش روابط علمی و فرهنگی، هماهنگ می‌شود. دولت در فعالیت‌های خود همچنین به عملکرد نهادهای خارجی خود یعنی سفارت و کنسولگری‌های رژیم صهیونیستی در فدراسیون روسیه تکیه دارد. روی‌هم‌رفته، اجرای روابط فرهنگی- انسان‌دوستانه خارجی به‌ویژه در سطح مراکز فرهنگی دولتی و در چارچوب گفت‌وگوی دیاسپوراها به‌طور فعالانه دنبال می‌شود. مرکز فرهنگی رژیم صهیونیستی[1] یک نهاد دولتی وابسته‌به سفارت رژیم صهیونیستی در روسیه است و در

1. Israeli Cultural Center/ Израильский культурный центр

شـهرهای مسکو، سن‌پترزبورگ و نووسیبیرسک نمایندگی دارد. فعالیت‌های این مرکز بر حوزه‌های فرهنگی و انسان‌دوستانه زیر متمرکز است:

- برگزاری رویدادهایی باهدف آشنایی با فرهنگ رژیم صهیونیستی و یهودی؛
- کمـک بـه ایجاد و توسعه ارتباطات و همکاری میان نهادهای فرهنگی و آموزشی دو کشـور؛
- آموزش زبان‌ها؛
- هماهنگی رویدادهای فرهنگی رژیم صهیونیستی در روسیه؛
- و حمایت از توسعه روابط فرهنگی میان مناطق و شهرهای دو کشور [۶۹].

شـایان ذکر اسـت ایـن مراکز فرهنگـی علاوه‌بر روسیـه در دیگر جمهوری‌هـای شوروی سابق نیز فعال هستند و به‌طور کلی با نام سازمان «ناتیو»[1] شناخته می‌شوند [۷۵]. سازمان ناتیو در سـال ۱۹۵۲ به ابتکار نخسـت‌وزیر وقت اسرائیل، دیوید بن‌گوریون[2]، تاسیس شد [۷۶]. ماموریت این سازمان تقویت پیوندهای فرهنگی، آموزشی و اجتماعی میان اسرائیل و جوامع یهودی منطقه اسـت که تحت‌پوشـش نمایندگی‌های دیپلماتیک اسـرائیل و در هماهنگی کامل با آن‌ها فعالیت می‌کند [۷۵].

اهـداف اصلـی این سـازمان از همان آغاز شـامل تقویت پیوند میان اسـرائیل و جوامع یهـودی خـارج از کـشور و همچنیـن گسـترش خودآگاهـی یهودی در میان دیاسپورا بود. این سازمان از زمان تاسیس خـود همـواره با دیاسـپورای یهـودی در جمهوری‌هـای اتحاد جماهیر شوروی سـابق در ارتباط بوده‌اسـت. سـازمان ناتیو بخشـی از سـاختار دفتـر نخسـت‌وزیر اسـرائیل محسـوب

1. Nativ/ Натив
2. David Ben-Gurion

می‌شود و بیانگر سیاست رسمی دولت اسرائیل برای حفظ روابط و پایبندی‌به تعهدات خود در قبال یهودیان کشورهای مستقل مشترک‌المنافع (CIS)[1] است. فعالیت‌های این سازمان در قلمرو شوروی سابق ازطریق مراکز فرهنگی اسرائیل انجام می‌شود. این مراکز فرهنگی نه تنها با سازمان‌های یهودی محلی همکاری دارند، بلکه به کسانی که مشمول «قانون بازگشت»[2] می‌شوند نیز خدمات اطلاع‌رسانی و مشاوره ارائه می‌کنند [۷۶]. فعالیت‌های ناتیو در اطلاع‌نگاشت ۳۱ به‌طور خلاصه معرفی شده‌است [۷۵]:

اطلاع‌نگاشت ۳۱: حوزه فعالیت‌های اصلی ناتیو [۷۵]

آموزش زبان عبری

دوره‌های «اولپان»[3] برای یادگیری زبان عبری که یکی از ارکان اصلی میراث یهودی و نماد مهم دولت رژیم صهیونیستی به‌شمار می‌رود، برگزار می‌شوند. هدف از آموزش عبری، تقویت پیوند با رژیم صهیونیستی و گشودن چشم‌اندازهای تازه برای شرکت‌کنندگان است و این دوره‌ها با همکاری سازمان ناتیو و بخش آموزش بزرگسالان وزارت آموزش[4] رژیم صهیونیستی اجرا می‌شوند.

جشن‌های یهودی و اسرائیلی

اعیاد سنتی یهودی و جشن‌های ملی رژیم صهیونیستی در قالب فعالیت‌های آموزشی غیررسمی و رویدادهای فرهنگی برگزار می‌شوند و بخشی از فعالیت‌های جاری مراکز به اجرای برنامه‌های ویژه و برگزاری کنسرت‌ها و مراسم مختلف اختصاص دارد.

باشگاه‌های جوانان (همکاری با سازمان بین‌المللی تسوفیم[5])

این باشگاه‌ها براساس ارزش‌های جنبش پیشاهنگی «تسوفیم» فعالیت‌های تربیتی برای نوجوانان انجام می‌دهند و هدف آن‌ها تقویت همبستگی با رژیم صهیونیستی و میراث ملی آن است. به‌طورکلی، این برنامه‌ها برای دو گروه سنی ۱۳ تا ۱۵ سال و ۱۵ تا ۱۷ سال طراحی شده‌اند.

1. Commonwealth of Independent States
2. Law of Return/ Закон о возвращении
3. Ulpan/ Ульпан
4. Ministry of Education
5. Tsofim/ Цофим

سمینار کارآفرینان

این سمینارها باهدف ارائه اطلاعات کاربردی برای علاقه‌مندان به کارآفرینی و راه‌اندازی کسب‌وکار در رژیم صهیونیستی برگزار می‌شوند.

پروژه «کتاب نسل‌ها»[1]

این پروژه با همکاری انجمن عم هازیکارون[2] اجرا می‌شود و هدف آن تقویت پیوند با مردم ساکن در رژیم صهیونیستی و دولت آن است.

فعالیت‌های دانشگاهی

مراکز فرهنگی رژیم صهیونیستی با هماهنگی وزارت خارجه با دانشگاه‌ها همکاری می‌کنند و سخنرانی‌ها، سمینارها و نشست‌هایی با موضوع تاریخ، فرهنگ معاصر و مسائل مرتبط با این رژیم برگزار می‌نمایند. گفتنی است توسعه مطالعات یهودیت و رژیم صهیونیستی در دانشکده‌های علوم انسانی دانشگاه‌های مرکزی و همکاری با مرکز بین‌المللی آموزش دانشگاهی تمدن یهود[3] وابسته‌به دانشگاه عبری اورشلیم[4] بخشی از این فعالیت‌هاست.

رویدادهای فرهنگی عمومی

فرهنگ معاصر رژیم صهیونیستی ازطریق برگزاری نمایش‌ها، نمایشگاه‌ها، سخنرانی‌ها، کارگاه‌ها و برنامه‌های متنوع معرفی می‌شود.

نمایشگاه‌ها و جشنواره‌های بین‌المللی

مراکز فرهنگی رژیم صهیونیستی در نمایشگاه‌ها و جشنواره‌های محلی و بین‌المللی شرکت می‌کنند و این حضور فرصتی برای ارتباط با مخاطبان گسترده فراهم می‌آورد. حوزه‌های مشارکت شامل آموزش عالی، فرهنگ رژیم صهیونیستی، ادبیات و غیره است.

1. Book of Generations/ Книга поколений
2. Am Ha-Zikaron/ Ам Ха-Зиккарон
3. International Center for University Teaching of Jewish Civilization
4. Hebrew University of Jerusalem

درمقابل، مرکز فرهنگی روسیه[1] در تل‌آویو و در چارچوب کنسولگری فدراسیون روسیه تاسیس شده‌است. این مرکز مسئولیت اجرای مهم‌ترین برنامه‌های مرتبط با فرهنگ روسیه در رژیم صهیونیستی را برعهده دارد. مرکز فرهنگی روسیه شعبه‌ای از نهاد روس‌ساترودنیچستوا[2] در رژیم صهیونیستی است که فعالیت‌های آن حوزه روابط فرهنگی- انسان‌دوستانه را دربرمی‌گیرد. به‌طورکلی، ترویج فرهنگ و هنر روسیه در رژیم صهیونیستی، حمایت از آموزش و تدریس زبان روسی و همچنین کمک به اجرای برنامه‌های مشترک روسی- رژیم صهیونیستی در حوزه‌های فرهنگی، علمی- فنی و آموزشی اهداف اصلی مرکز فرهنگی روسیه عنوان شده‌است. این مرکز علاوه‌بر برگزاری کنسرت‌های موسیقی و دیدارهای هنری با چهره‌های فرهنگی برجسته روسیه، نمایشگاه‌هایی از آثار هنرمندان معاصر، نمایشگاه‌های عکس موضوعی از آرشیو موزه‌های روسیه، نمایش فیلم‌های معاصر روسی و همچنین نمایش‌های تئاتری برای مخاطبان بزرگسال و کودک برگزار می‌کند [۶۹].

در حوزه ادبیات نیز روابط روسیه و رژیم صهیونیستی در چارچوب تبادل فرهنگی دنبال می‌شود. در طول سال‌های مهاجرت، نسلی در رژیم صهیونیستی رشد کرده که به زبان روسی صحبت نمی‌کند، اما ریشه‌های روسی دارد. والدین آن‌ها با آثار ادبیات روسی (شوروی) پرورش یافته‌اند و می‌خواهند این تجربه را با نسل جوان به‌اشتراک بگذارند. به‌همین‌منظور، ادبیات رژیم صهیونیستی از سال ۲۰۰۲ در نمایشگاه بین‌المللی کتاب مسکو به نمایش گذاشته می‌شود. در سال ۲۰۰۸ نیز تصمیم گرفته‌شد که ترجمه‌های ادبیات روسی به زبان عبری ارائه شود و آثار پوشکین، داستایفسکی، گوگول، چخوف و همچنین شعر کلاسیک و معاصر در رژیم صهیونیستی منتشر

1. Russian Cultural Center
2. Rossotrudnichestvo/ Россотрудничество

می‌شود. ترجمه این آثار توسط مهاجران سابقی انجام می‌شود که به حفظ میراث ادبیات روسی علاقه‌مند هستند. بخشی از تبادل فرهنگی در حوزه ادبیات شامل آثار نویسندگان یهودی، کتاب‌هایی درباره یهودیت، تاریخ قوم یهود و آیین یهود می‌شود که بیشتر آن‌ها به زبان عبری و ییدیش[1] نوشته شده‌اند. درنتیجه، مخاطبان روس‌زبان این فرصت را پیدا می‌کنند تا با تاریخ یهودیان، ازجمله دیاسپورای یهودی روسیه، آشنا شوند و با آثار معاصر که ارزش‌های فرهنگی یهودیان را بازتاب می‌دهند، ارتباط برقرار کنند. گفتنی است انتشارات «گِشاریم/ پل‌های فرهنگی[2]»، انتشارات «یحاد»[3] و خانه نشر «کنیژنیکی»[4] نقش مهمی در این زمینه ایفا می‌کنند.

دو تئاتر شامل تئاتر ملی «حابیما»[5] و تئاتر «گشر»[6] نیز به‌واسطه مهاجران شوروی در رژیم صهیونیستی تاسیس شده‌اند. تئاتر دوم برای مدت طولانی به‌صورت رسمی دو زبانه بود و تمام اجراها به زبان روسی و عبری انجام می‌شد. به‌طورکلی، تبادل هنری در حوزه تئاتر به‌طور منظم انجام می‌شود. به‌عنوان مثال، تئاتر «گشر» در سال‌های اخیر ۷ بار به روسیه سفر کرده‌است.

بنیاد غیرانتفاعی و غیردولتی مارت[7] که در سال ۲۰۱۴ تاسیس شد نیز به توسعه تبادل فرهنگی میان روسیه و رژیم صهیونیستی کمک می‌کند. هدف و ماموریت این بنیاد شامل ترویج و گسترش فرهنگ روسی در خارج از کشور است. درهمین‌راستا، بنیاد مذکور بر بازنمایی و حفظ میراث فرهنگی دیاسپوراها در چارچوب تبادل فرهنگی روسیه و رژیم صهیونیستی تمرکز دارد.

1. Yiddish
2. Gesharim-Bridging Cultures/ Гешарим- Мосты культуры
3. Yahad/ Яхад
4. Knizhniki/ Книжники
5. Habima/ Хабима
6. Gesher/ Гешер
7. Mart

در روسیه چندین موزه اختصاصی فرهنگ یهودی نیز فعالیت دارند که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به «موزه یهودی و مرکز تساهل»[1] و «موزه تاریخ یهودیان در روسیه»[2] اشاره کرد. در موزه‌ها و گالری‌های روسیه به‌طور منظم نمایشگاه‌هایی از آثار هنرمندان، مجسمه‌سازان و مجموعه‌داران رژیم صهیونیستی برگزار می‌شوند. به‌طورمشابه، در «موزه هنر روسی»[3] نیز فرهنگ روسی در رژیم صهیونیستی ترویج می‌شود.

افزون‌براین موارد، تبادل فرهنگی میان روسیه و رژیم صهیونیستی به‌عنوان همکاری بین‌دولتی در قالب برگزاری متقابل «روزهای مسکو»[4] در رژیم صهیونیستی و «روزهای اورشلیم»[5] در مسکو نیز نمود یافته‌است. نخستین «روزهای مسکو» در رژیم صهیونیستی در سال ۲۰۱۳ با مراسمی در تئاتر «گشر» در تل‌آویو آغاز شد. دومین دوره «روزهای مسکو» در سال ۲۰۱۷ در شهرهای تل‌آویو، اورشلیم، حیفا و نتانیا برگزار گردید. «روزهای اورشلیم» نیز در سپتامبر ۲۰۱۷ در مسکو در محل موزه مسکو برگزار شد. در جریان «روزهای اورشلیم»، رژیم صهیونیستی به‌عنوان کشوری شرقی با فرهنگی خاص و جذاب در روسیه معرفی شد. در جریان این رویداد فرهنگی همچنین تصویر مسکو و روسیه به‌عنوان «خویشاوند قدیمی و نزدیک» ارائه شد که با رژیم صهیونیستی دارای ارزش‌ها و خاطرات مشترکی است [۶۹].

شایان ذکر است گردشگری نیز به‌عنوان بخشی از همکاری فرهنگی روسیه و رژیم صهیونیستی از جایگاه ویژه و مهمی در روابط دوجانبه برخوردار است. در بیش از دو دهه گذشته، جذابیت رژیم صهیونیستی برای گردشگران روس افزایش

1. Jewish Museum and Tolerance Center/ Еврейский музей и центр толерантности
2. The Museum of Jewish History in Russia/ Музей истории евреев в России
3. Museum of Russian Art/ Музее русского искусства
4. Moscow Days
5. Jerusalem Days

یافته‌است که می‌توان آن را نتیجه ترکیب چند عامل دانست. اوایل دهه ۲۰۰۰، رژیم صهیونیستی به‌جز گردشگری مذهبی، برای روس‌ها مقصد جذابی محسوب نمی‌شد. این موضوع را می‌توان به وضعیت پیچیده سیاسی داخلی و خارجی رژیم صهیونیستی و سطح پایین گردشگری بین‌المللی در روسیه نسبت داد. در سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۳، بازار گردشگری به‌دلیل آغاز انتفاضه دوم (قیام مسلحانه فلسطینی‌ها علیه حکومت رژیم صهیونیستی در کرانه باختری و نوار غزه) دچار افت شدید شد. مطابق آمار رسمی، تعداد گردشگران روسی ورودی به رژیم صهیونیستی در سال ۲۰۰۰ معادل ۳۶ هزار نفر بود، در سال ۲۰۰۱ به ۵۵ هزار نفر رسید و مجددا در سال ۲۰۰۲ به ۳۷ هزار نفر کاهش یافت. تا سال ۲۰۰۸، ورود شهروندان روسیه به رژیم صهیونیستی تنها با دریافت روادید ممکن بود که مانعی برای افزایش جریان گردشگری محسوب می‌شد. در سال ۲۰۰۸، توافق‌نامه‌ای میان روسیه و رژیم صهیونیستی برای لغو روادید به اجرا درآمد. همانطور که انتظار می‌رفت، این اقدام جذابیت رژیم صهیونیستی برای گردشگران روس را به‌طور چشمگیری افزایش داد و جریان گردشگری از روسیه ۸۴ درصد رشد یافت و در سال ۲۰۰۹ به ۳۵۶ هزار نفر رسید. بیشترین تعداد گردشگران روسی در سال ۲۰۱۴ به تعداد ۳۶۱ هزار نفر ثبت شد [۶۹]. البته لغو روادید در سال ۲۰۰۸ که روسیه را پس از ایالات متحده در رتبه دوم تعداد بازدیدهای گردشگری از رژیم صهیونیستی قرار داد شامل تعداد زیادی سفرهای کاری کوتاه‌مدت نیز می‌شد [۷۲].

بخش مهمی از جریان گردشگری در رژیم صهیونیستی، زیارت مذهبی اماکن مقدس ازجمله اورشلیم، بیت‌لحم، ناصره، یافا و حیفا است. براساس داده‌های هیئت روحانی روسیه در اورشلیم، مکان‌های اصلی زیارت شامل کلیسای تولد مسیح[1] و غار یوسف در

1. Church of the Nativity

بیت‌لحم[1]، کوه موعظه در کفرناحوم[2]، صومعه کارملیت‌ها[3] در نزدیکی نتانیا و حیفا، کلیسا و آرامگاه جرج مقدس در لُد[4]، کلیسای پطرس مقدس[5]، معبد تاویفا(تابیتا)[6] در یافا، و کلیسای بشارت[7] در ناصره و درنهایت، معبد اورشلیم[8] هستند. این زیارت‌ها در قالب تورهای سازمان‌یافته (برخی تحت‌نظارت کلیسای ارتدکس روسیه) یا سفرهای فردی انجام می‌شوند و هر ساله هزاران زائر روسی، به‌ویژه در مناسبت‌های مذهبی ارتدکس، به رژیم صهیونیستی سفر می‌کنند. رژیم صهیونیستی از این جریان استقبال می‌کند، زیرا تاثیرات اقتصادی مثبتی برای آن به همراه دارد [۶۹].

گروه‌های برجسته هنری روسیه ازجمله تئاتر دانشگاهی دولتی مسکو و تئاتر دانشگاهی دولتی سن پترزبورگ در سال ۲۰۲۳ در رژیم صهیونیستی اجرا داشتند که با استقبال گسترده مواجه شدند [۷۳]. توافق‌نامه‌ای نیز در ۶ سپتامبر ۲۰۲۳ بین دولت‌های رژیم صهیونیستی و روسیه در زمینه سینما امضا شد که آماده‌سازی آن طبق اعلام وزارت خارجه رژیم صهیونیستی ۱۵ سال به طول انجامیده‌بود [۷۴].

اگرچه لغو تدریجی محدودیت‌های روادید روند مثبتی را نشان می‌داد، اما عوامل داخلی و خارجی نیز مانع توسعه پایدار این بخش می‌شدند. باوجود جنبه‌های مثبت در توسعه همکاری‌های گردشگری و اجرای برنامه سه‌ساله اقدامات مشترک میان وزارت گردشگری رژیم صهیونیستی و آژانس فدرال گردشگری روسیه از سال ۲۰۱۶، موارد متعدد رد ورود گردشگران روسی به رژیم صهیونیستی و اخراج آن‌ها

1. Bethlehem
2. Capernaum
3. Carmelite Monasterie
4. Church of Saint George in Lod/ храм и гробница Георгия Победоносца в Лидде
5. The Church of Saint Peter
6. The Temple of Tabitha in Jaffa/ Храм Тавифы в Яффо
7. Church of the Annunciation/ храм Благовещения
8. Jerusalem Church/ Иерусалимский храм

در سال‌های ۲۰۱۷ تا ۲۰۱۹ افزایش یافت. واقعیت این بود که نگرانی اصلی رژیم صهیونیستی، ورود افراد با انگیزه مهاجرت غیرقانونی بود. به‌گفته مقامات این رژیم، تعداد درخواست‌های پناهندگی سیاسی از سوی شهروندان روسیه افزایش یافته‌بود. بسیاری از شهروندان روسیه با استفاده از رژیم بدون روادید وارد رژیم صهیونیستی می‌شدند و سپس با ارائه درخواست پناهندگی در سال‌های ۲۰۱۷-۲۰۱۹ مجوز کار دریافت می‌کردند. در واکنش به رد ورود گردشگران روسی از سوی رژیم صهیونیستی، روسیه نیز اقداماتی متقابل اتخاذ کرد و ۱۰ گردشگر رژیم صهیونیستی را که در فوریه ۲۰۲۰ وارد مسکو شده‌بودند، اخراج نمود. با آغاز همه‌گیری کوید-۱۹ در سال ۲۰۲۰ نیز بسیاری از برنامه‌های تبادل فرهنگی و گردشگری متوقف شدند. رژیم صهیونیستی از نخستین کشورهایی بود که محدودیت‌های ورود مسافران ازجمله قرنطینه ۱۴ روزه را اعمال کرد. در این دوره، حوزه گردشگری با نوسانات بیشتری نسبت به سایر حوزه‌ها مواجه بود [۶۹]. البته باوجود تمامی این تنش‌ها، تبادل گردشگری میان دو کشور به‌طور کلی روندی مثبت داشت و ماموریت‌های زیارتی از ثبات نسبی بیشتری برخوردار بودند.

درمجموع، همکاری‌های فرهنگی میان روسیه و رژیم صهیونیستی را می‌توان موثر دانست، زیرا روند گسترش ارتباطات بین دو کشور در تمامی سطوح و حوزه‌ها مشهود است. البته باید بر این نکته تاکید کرد که طبق اظهارات سفیر روسیه در رژیم صهیونیستی، در حال حاضر روابط دو طرف در حوزه‌های علمی، فرهنگی، آموزشی و ورزشی به‌دلیل وضعیت امنیتی و تشدید بی‌سابقه تنش‌ها در غرب آسیا چندان توسعه نمی‌یابد و به‌عبارتی، دچار اختلال شده‌است. در اینجا جا دارد به تاثیر بحران اوکراین بر روابط مسکو و تل‌آویو و اختلاف‌نظر دو کشور درباره ایران نگاهی داشته‌باشیم.

◆ پیامدهای بحران اوکراین بر روابط روسیه و رژیم صهیونیستی

رژیم صهیونیستی روابط خوبی با اوکراین و روسیه دارد و با دقت این سیاست را حفظ می‌کند. رژیم صهیونیستی همچنین خواهان پایان سریع درگیری روسیه و اوکراین است. این امر زمانی آشکار شد که نفتالی بنت[1]، نخست‌وزیر سابق رژیم صهیونیستی، به درخواست ولادیمیر زلنسکی[2]، رئیس‌جمهور اوکراین، تلاش کرد تا برای دستیابی‌به صلح بین روسیه و اوکراین میانجی‌گری کند، هرچند این تلاش‌ها عمدتا به‌دلیل اقدامات ایالات متحده به نتیجه نرسید. طی دهه گذشته، بحث در رژیم صهیونیستی در مورد این‌که آیا روسیه شریک واقعی است یا خیر، استدلال‌های قانع‌کننده‌ای از هر دو طرف داشته‌است. ذکر این نکته مهم است که بحران اوکراین، استدلال‌های کسانی را که از حفظ روابط قوی رژیم صهیونیستی با روسیه حمایت می‌کنند، تضعیف می‌کند. بحران اوکراین یکی از چالش‌برانگیزترین عوامل تاثیرگذار بر روابط روسیه و رژیم صهیونیستی محسوب می‌شود. باوجود برخی چالش‌ها در روابط تقریبا هفتادوپنج ساله میان دو کشور، روسیه همچنان به‌عنوان شریک واقعی رژیم صهیونیستی تلقی می‌شود. در آغاز بحران اوکراین، اتفاقاتی پیرامون آژانس یهود «سخنوت»[3] در روسیه رخ داد که توجه بسیاری را جلب کرد. برخی گمانه‌زنی‌ها حاکی از آن بود که تعطیلی این نهاد به‌دلیل انتقاد یائیر لاپید[4]، وزیر امور خارجه وقت رژیم صهیونیستی، از اقدامات روسیه در بحران اوکراین صورت گرفته‌است. بااین‌حال، تحلیل‌ها نشان می‌دهند که این تصمیم بیشتر ریشه در سیاست داخلی روسیه داشته تا واکنشی مستقیم به موضع‌گیری رژیم صهیونیستی. هرچند این وضعیت

1. Naftali Bennett
2. Volodymyr Zelensky
3. Sakhnut/ Сохнут
4. Yair Lapid

می‌توانـد موجـب دوری بیشـتر افـکار عمومـی رژیـم صهیونیسـتی از روسیـه شـده و درنهایـت، رهـبری رژیـم صهیونیسـتی را بـه سـمت فاصلـه‌گیری از همتایـان روسـی خـود سوق دهـد [۶۶].

◆ مسئله غرب آسیا در روابط روسیه و رژیم صهیونیستی

مسـاله دیگـر ایـن اسـت کـه در میـان اعضـای هیئـت حاکمـه روسیـه نگرانی‌هـایی نسبت بـه اقدامات رژیم صهیونیستی در مناطق مختلف غرب آسیا ازجمله فلسطین، لبنـان، سوریـه و ایـران وجـود دارد. برخـی بـر ایـن باورنـد کـه ایـن اقدامـات بـا منافـع و امنیـت ملـی روسیـه در تضـاد هسـتند. درواقـع، ایـن افـراد معتقدنـد کـه روسیـه بایـد سیاسـت خارجـی خـود را مسـتقل از دیگـران و صرفـا براسـاس منافـع خـود تنظیـم کنـد. امـا باوجـود منطـق قابل‌توجـه ایـن اسـتدلال‌ها، چنیـن مواضعـی در رژیـم صهیونیسـتی موجـب تقویـت دیدگاه‌هـایی می‌شـود کـه روسیـه را شریـک قابل‌اعتمـاد نمی‌داننـد و بـر اسـتقلال کامـل رژیـم صهیونیسـتی در تصمیم‌گیری‌هـای منطقـه‌ای تاکیـد دارنـد. بنابرایـن، ایـن رونـد می‌توانـد زمینه‌سـاز تنش‌هـایی خطرنـاک میـان یـک قـدرت جهانـی و یـک قـدرت منطقـه‌ای شـود.

بااین‌حـال، بـه نظـر می‌رسـد کرملیـن[1] همچنـان رژیـم صهیونیسـتی را شریـک مهمـی تلقـی می‌کنـد و از رویـارویی مسـتقیم بـا آن پرهیـز دارد. مهم‌تریـن نقطه‌اخـتلاف در روابـط دوجانبـه، مسـئله ایـران اسـت. رژیـم صهیونیسـتی از دهـه ۱۹۹۰ ایـران را تهدیـدی جـدی بـرای موجودیـت خـود دانسـته و فعالیت‌هـای ایـن کـشور و نیروهـای نیابتـی آن در منطقـه را بـه دقـت زیرنظـر دارد. رژیـم صهیونیسـتی در مواجهه‌بـا تهدیـدات احتمالـی از سوی ایـران اصلا از اقـدام نظامـی ابـایی نـدارد و بـه هرگونـه عملیـات تسـلیحاتی ایـران

1. Kremlin

واکنش فوری نشان می‌دهد. رژیم صهیونیستی همچنین ایران را به حمایت از آنچه فعالیت‌های تروریستی علیه خود می‌داند، متهم کرده و واکنش‌های شدیدی به‌منظور حفظ امنیت ملی خود نشان می‌دهد. درمقابل، روسیه ایران را تهدیدی برای امنیت خود نمی‌داند. از زمان فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، روابط میان دو کشور به‌ویژه از اواخر دهه ۱۹۸۰ و با آغاز سیاست‌های گلاسنوست و پرسترویکا روبه‌بهبود گذاشته‌است. البته شایان ذکر است، تبدیل ایران به یک قدرت هسته‌ای با منافع ملی روسیه همسو نیست، چراکه چنین تحولی می‌تواند موجب بی‌ثباتی منطقه‌ای و تهدید بالقوه برای خود روسیه باشد. افزون‌براین، روسیه با چالش‌های خاصی ازجمله فشارهای ناتو و حضور میلیون‌ها مسلمان در داخل کشور مواجه است. این در حالی است که روسیه باتوجه‌به تجربه‌های گذشته در مقابله با اسلام‌گرایی رادیکال نمی‌تواند روابط خصمانه‌ای با ایران داشته‌باشد، به‌ویژه که ایران تاکنون از تحریک گروه‌های افراطی در روسیه خودداری کرده‌است. این ملاحظات موجب شده که روسیه در اعمال تحریم‌های شدید علیه ایران محتاطانه عمل کند. بنابراین، تفاوت عمیق در رویکرد و چگونگی روابط با ایران عامل مهمی در روابط روسیه و رژیم صهیونیستی قلمداد می‌شود [۶۶].

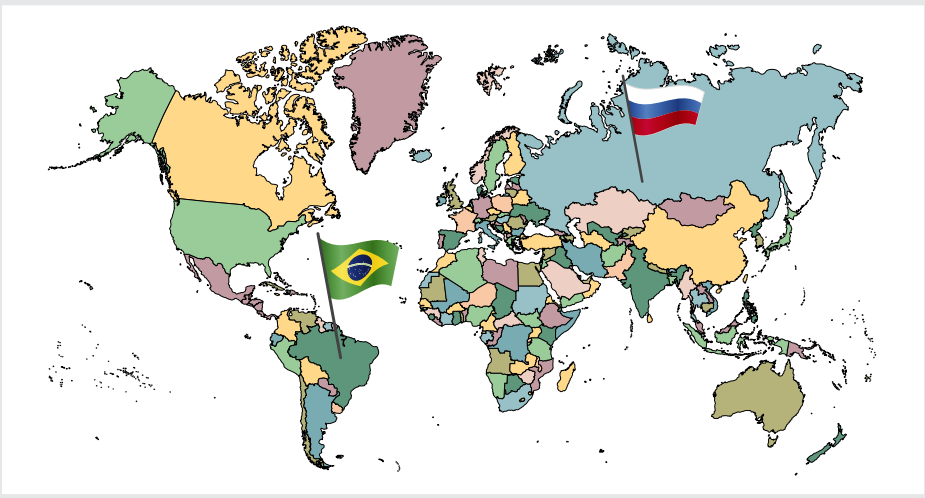

بخش هفتم

همکاری‌های روسیه و برزیل

۱.مقدمه

روابط دیپلماتیک میان روسیه و برزیل برای نخستین بار در تاریخ ۳ اکتبر ۱۸۲۸ برقرار شد. این روابط در طول تاریخ چندین بار دچار وقفه گردید. نخست در سال ۱۹۱۷ پس از وقوع انقلاب اکتبر که مجددا در سال ۱۹۴۵ احیا شد و بار دیگر در سال ۱۹۴۷ به‌دلیل استقرار حکومت نظامی در برزیل که درنهایت در سال ۱۹۶۱ دوباره ازسرگرفته شد. پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی نیز برزیل از نخستین کشورهایی بود که در تاریخ ۲۶ دسامبر ۱۹۹۱ فدراسیون روسیه را به‌عنوان دولت جانشین شوروی به‌رسمیت شناخت [۸۱].

در ژوئن سال ۲۰۰۰، توافق‌نامه مشارکت[1] میان روسیه و برزیل به امضا رسید که چارچوبی بنیادین برای توسعه روابط دوجانبه فراهم آورد. این توافق‌نامه که براساس اصول احترام متقابل، برابری حاکمیت و پیگیری نظم جهانی عادلانه بنا شده‌بود، پایه و اساس همکاری راهبردی دو کشور را بنا نهاد که در طول ۲۵ سال گذشته ثمرات قابل‌توجهی داشته و افق‌های جدیدی گشوده‌است. افزون‌براین، سند تاسیس اتحادیه راهبردی روسیه و برزیل[2] که در سال ۲۰۰۵ امضا شد، جایگاه هر دو کشور را به‌عنوان شرکای راهبردی تثبیت کرد. جلسات منظم بین رهبران، از سفر فرناندو هنریکه کاردوسو[3] رئیس‌جمهور سابق برزیل در سال ۲۰۰۲ تا مذاکرات بین ولادیمیر پوتین و لولا دا سیلوا در سال ۲۰۲۵ موید تعهد طرفین به تقویت روابط متقابل است [۸۱].

در سال‌های اخیر، روابط روسیه و برزیل با روندی مثبت و پایدار همراه بوده‌است. در این چارچوب، دیدارهای رسمی متعددی میان رهبران دو کشور صورت گرفته‌است. در نوامبر ۲۰۰۴، ولادیمیر پوتین، رئیس‌جمهور روسیه، سفری تاریخی به برزیل انجام داد که نخستین سفر رئیس‌جمهور روسیه به این کشور در تاریخ روابط دوجانبه محسوب می‌شد. رئیس‌جمهور روسیه در نوامبر ۲۰۰۸ و جولای ۲۰۱۴ نیز به روسیه سفر کرد. درمقابل، رئیس‌جمهور برزیل در ژانویه ۲۰۰۲، اکتبر ۲۰۰۵، می ۲۰۱۰، دسامبر ۲۰۱۲، ژوئن ۲۰۱۷ می ۲۰۲۵ به روسیه سفر کرد. علاوه‌براین‌ها، روسای‌جمهور روسیه و برزیل بارها در حاشیه نشست‌ها و کنفرانس‌های بین‌المللی با یکدیگر دیدار کرده‌اند که نشان‌دهنده استمرار و عمق روابط سیاسی و دیپلماتیک میان دو کشور است [۸۰].

1. Partnership Agreement/ Договор о партнерских отношениях
2. Russian- Brazilian Strategic Alliance/ Российско-бразильского стратегического союза
3. Fernando Henrique Cardoso

همکاری میان وزارت امور خارجه و مجلس دو کشور نیز قابل‌توجه است. افزون‌براین، کمیسیون عالی‌رتبه روسیه- برزیل (HLC)[1] با ریاست مشترک معاون رئیس‌جمهور برزیل و نخست‌وزیر روسیه دایر است که شامل کمیسیون بین‌دولتی همکاری‌های اقتصادی، تجاری و علمی و فنی[2] و کمیسیون سیاسی[3] است [۸۳]. این نهاد در چارچوب برنامه‌اقدام مشارکت راهبردی مصوب سال ۲۰۱۰ ایجاد شده‌است و به‌عنوان هماهنگ‌کننده اصلی روابط دوجانبه عمل می‌کند. بااین‌حال، این کمیسیون از سال ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۵ اصلا جلسه‌ای تشکیل نداده‌بود. در جریان سفر ژائیر بولسونارو[4] رئیس‌جمهور پیشین برزیل به مسکو در سال ۲۰۲۲ نیز باوجود تاکید مقامات روسیه بر احیای نشست‌های کمیسیون، اصلا نشستی برگزار نشد. بررسی تلگرام‌های وزارت خارجه برزیل نشان می‌دهد که برزیل حضور مقام بلندپایه روسی را در آن زمان نقض بی‌طرفی خود در قبال بحران اوکراین تلقی می‌کرد. یکی از نتایج مثبت سفر رئیس جمهور برزیل به روسیه در سال ۲۰۲۵ احیای این روند دیپلماتیک بود. احیای نشست‌های کمیسیون عالی روسیه- برزیل نیز در سفر لولا دا سیلوا به روسیه در سال ۲۰۲۵ برای پیشبرد گفت‌وگوها در دستورکار قرار گرفت. این امر نشان می‌دهد که مشارکت راهبردی میان دو کشور به‌ویژه در شرایطی که مسکو نفوذ خود را در جنوب جهانی تقویت می‌کند، همچنان مستحکم باقی مانده‌است [۸۲].

درحال‌حاضر، روسیه و برزیل تلاش‌های خود برای اصلاح نهادهای جهانی و حمایت از نظم جهانی چندقطبی را در چارچوب بریکس و گروه بیست هماهنگ

1. Russian-Brazilian High-Level Commission
2. Brazil-Russia Intergovernmental Commission on Economic, Commercial, Scientific and Technological Cooperation/ комиссия по торгово-экономическому и научно-техническому сотрудничеству
3. Political Commission/ Политическая комиссия
4. Jair Bolsonaro

می‌کنند [۸۱]. درواقع، یکی از عوامل مهم در روابط روسیه و برزیل، عضویت مشترک در گروه بریکس است که در بیانیه‌های رسمی بارها به‌عنوان عامل نزدیکی دو کشور موردتاکید قرار گرفته‌است. به‌بیان‌دقیق‌تر، برزیل در کنار روسیه یکی از اعضای کلیدی گروه بریکس است و روابط روسیه با این کشور عنصری مهم در راهبرد روسیه برای شکل‌دهی به جهانی چندقطبی به‌شمار می‌رود. توافق‌نظر در برخی موضوعات دستورکار بین‌المللی و توانایی غلبه بر تضادهای سیاسی بدون آسیب به روابط دوجانبه، از ویژگی‌های مهم تعاملات دو کشور در قرن بیست‌ویکم بوده‌اند. درمجموع، تردیدی نیست که نتایج به‌دست‌آمده حاصل گفت‌وگوی سیاسی میان روسیه و برزیل است. افزون‌براین، نزدیکی فزاینده دو کشور در سه دهه گذشته با مکمل بودن ظرفیت‌های علمی و فناوری آن‌ها تسهیل شده‌است [۸۳].

بااین‌حال، روسیه و برزیل در همکاری‌های خود همچنان با مشکلاتی خاص مواجه هستند که در شرایط خاص ممکن است به سردی در روابط تجاری و اقتصادی آن‌ها منجر شود. اگرچه گذار از تجارت ساده به همکاری گسترده، چندمنظوره و چندبخشی در حوزه‌های نوآورانه و سرمایه‌گذاری و راه‌اندازی پروژه‌های مشترک آینده‌دار هدف راهبردی دو کشور از همکاری‌های دوجانبه بیان شده‌است، اما دو کشور در عمل فاصله زیادی تا تحقق این هدف دارند. ازاین‌رو، تبدیل روابط درحال‌شکل‌گیری آن‌ها در حوزه‌های مختلف به روابطی پایدار و دستیابی‌به دیدگاهی مشترک درباره آینده ماموریتی است که مسکو هنوز موفق نشده‌است آن را تحقق بخشد [۸۳].

۲. همکاری‌های تجاری و اقتصادی روسیه و برزیل

صرف‌نظر از این‌که چه دولتی در برزیل در مسند قدرت بوده‌است، همکاری‌های اقتصادی میان روسیه و برزیل از نیمه دوم دهه ۱۹۹۰ به‌طور پویا توسعه یافته‌است. از اواخر دهه ۱۹۹۰، برزیل همواره بزرگ‌ترین شریک تجاری روسیه در آمریکای لاتین بوده‌است. روسیه و برزیل جایگاه مهمی در اقتصاد و سیاست جهانی دارند. این دو کشور از نظر وسعت سرزمینی، جمعیت، تولید ناخالص داخلی و منابع انرژی قابل‌مقایسه هستند [۸۳]. شباهت‌هایی نیز در ساختار اقتصادی و سطح بالایی از مکمل بودن فعالیت‌های اقتصادی دو کشور وجود دارد. این واقعیت پایه‌ای برابر و ماهیتی سودمند برای روابط اقتصادی دوجانبه فراهم می‌آورد که زمینه مساعدی برای توسعه تدریجی آن ایجاد می‌کند [۷۷]. براین‌اساس، حجم تجارت دوجانبه از ۱/۱ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۷ به بیش‌از ۱۲/۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۳ افزایش یافته‌است. به‌طورمشابه، گردش تجاری دو کشور در سال ۲۰۲۴ به ۱۲/۱۴ میلیارد دلار رسیده‌است. درعین‌حال، اغلب صحبت‌هایی درباره لزوم افزایش حجم تجارت دوجانبه به ۱۰۰ میلیارد دلار شنیده می‌شود که هدف بلندپروازانه‌ای است [۸۳ و ۹۷].

اطلاع‌نگاشت ۳۲: وضعیت کلی روابط اقتصادی روسیه و برزیل

برزیل بزرگ‌ترین شریک تجاری روسیه در آمریکای لاتین است (حدود ۵۰ درصد از کل تجارت روسیه با منطقه)

هدف‌گذاری بلندپروازانه برای رسیدن به حجم تجارت ۱۰۰ میلیارد دلاری وجود دارد، اما هنوز تحقق‌نیافته است.

روسیه در پایان سال ۲۰۲۳ برای نخستین بار در میان پنج صادرکننده بزرگ کالا به برزیل قرار گرفت.

عدم‌توازن قابل‌توجهی در روابط تجاری دو کشور مشاهده می‌شود و درواقع، واردات برزیل از روسیه چندین برابر صادرات آن به روسیه است.

روسیه در پایان سال ۲۰۲۳ برای نخستین بار در میان پنج صادرکننده بزرگ کالا به برزیل قرار گرفت. اگرچه حجم تجارت دو کشور بسیار بیشتر از دوران اتحاد جماهیر شوروی است، اما با حجم تجارت برزیل با کشورهای چین (۱۴ برابر بیشتر) و ایالات متحده (۷ برابر بیشتر) و یا با حجم تجارت روسیه با کشورهای چین و هند قابل‌قیاس نیست. واقعیت این است که برزیل شریک تجاری مهمی برای روسیه محسوب می‌شود، اما در زمره شرکای کلیدی آن قرار ندارد. سهم این کشور تقریبا ۵۰ درصد از کل تجارت روسیه با کشورهای منطقه را دربرمی‌گیرد. شایان ذکر است عدم‌توازن قابل‌توجهی در تجارت میان دو کشور وجود دارد، به‌طوری‌که واردات برزیل از روسیه چندین برابر بیشتر از صادرات آن به روسیه است. افزایش حجم تجارت دوجانبه در طول دهه ۲۰۲۰ عمدتا به‌دلیل رشد صادرات روسیه بوده‌است [۸۳].

برزیل یکی از تامین‌کنندگان اصلی شکر خام (جایگزین کوبا و تامین‌کننده بیش‌از ۶۰ درصد نیاز وارداتی)، قهوه (بیش‌از ۲۰ درصد واردات) و گوشت برای روسیه است. این

کشور همچنین خریدار عمده کودهای معدنی روسیه محسوب می‌شود [۷۷]. در بیشتر دوره پساشوروی، تجارت دوجانبه عمدتا به «مبادله» کودهای روسی با گوشت برزیلی محدود بود [۸۳]. برزیل یکی از بزرگ‌ترین صادرکنندگان گوشت گاو در جهان است و روسیه همچنان واردکننده این محصول است، هرچند وابستگی آن در دهه دوم قرن ۲۱ کاهش یافته‌است [۸۵]. البته گوشت بارها به عامل اختلاف در روابط دوجانبه تبدیل شده‌است، زیرا اغلب مشمول محدودیت‌های بهداشتی روسیه می‌شود. در سال ۲۰۰۵ در جریان مذاکرات مربوط‌به حمایت برزیل از عضویت روسیه در سازمان تجارت جهانی[1]، امکان صادرات گوشت گسترش یافت، اما سپس دوباره اختلافات دو کشور بروز کرد. شرکت مشترک تولید محصولات گوشتی «کنکوردیا»[2] در منطقه کالینینگراد زیان‌ده شد و درنهایت، طرف برزیلی سهام خود را به شریک روسی یعنی شرکت «میراتورگ»[3] فروخت. این روند از اوایل دهه ۲۰۲۰ به‌تدریج تغییر کرد. در سال ۲۰۲۴، سازمان نظارت دامپزشکی روسیه[4] فهرست شرکت‌های برزیلی مجاز به صادرات گوشت گاو و مرغ به روسیه را گسترش داد. این اقدام احتمالا علاوه‌بر تامین نیاز بازار داخلی، نشانه‌ای از حسن‌نیت روسیه نسبت به برزیل بود [۸۵]. برزیل تا پاییز سال ۲۰۲۴ تقریبا ۲۷۰ میلیون دلار گوشت به بازارهای روسیه صادر کرد که نسبت به سال ۲۰۲۳ افزایش ۱/۵ برابری داشت، اما به سطح پیش‌از همه‌گیری که نزدیک‌به ۳۰۰ میلیون دلار بود، نرسید [۸۳].

روسیه بزرگ‌ترین تامین‌کننده کودهای کشاورزی برای کشاورزان برزیلی است و فاصله قابل‌توجهی با رقبا دارد، به‌طوری‌که کانادا با ۱/۹۶ میلیارد دلار و چین با ۱/۶ میلیارد دلار در رتبه‌های بعدی قرار دارند [۷۷]. در زمینه صادرات کود به برزیل باید توجه داشت که

1. World Trade Organization
2. Concordia/ Конкордиа
3. Miratorg/ Мираторг
4. The Federal Service for Veterinary and Phytosanitary Supervision (Rosselkhoznadzor)

ایـن کـشور یکـی از بازیگـران اصلـی بـازار جهانی کشـاورزی اسـت و حـدود ۴۰ درصـد ارزش محصولات کشـاورزی صادراتی برزیل وابسـته‌به کودهاسـت و این کشور حدود ۸۵ درصد از کودهـای مصرفی خود را از سـایر کشورها ازجمله روسیـه وارد می‌کند [۸۵]. دولت برزیل در دوره ریاسـت جمـهوری ژائیر بولسـونارو (۲۰۱۹ تـا ۲۰۲۳) نقش مهمی در جلـوگیری از قرار گرفتن کودهای روسی در فهرست تحریم‌های ایالات متحده ایفا کرد [۸۳]. البته وابستگی برزیل به کودهای شیمیایی تهدیدی برای امنیت اقتصادی این کشور محسوب می‌شود. برزیل در سال ۲۰۲۲ برنامه ملی کودها (۲۰۵۰)[1] را باهدف کاهش وابستگی به واردات تصویب کـرد. ایـن برنامـه به‌منزله راهبـردی برای تضمین امنیـت اقتصادی بود و اهـداف متعددی برای نوسازی، فعال‌سازی مجدد و گسترش کارخانه‌های تولید کود، جذب سرمایه‌گذاری و افزایش رقابت‌پذیری تولید داخلی دنبال می‌کرد [۸۵]. در سال‌های اخیر، برزیل در چارچوب ایـن برنامـه اقدامـات متعـددی انجـام داده‌اسـت. به‌عنـوان مثال، مقامـات برزیـل به‌طور فعال نسـبت به ذخیره‌سـازی کودها اقـدام کرده‌اند تا از اختلال در عرضـه به‌دلیل بی‌ثباتی زنجیره‌های آماد جلوگیری کنند. این بدان معناسـت که روسیه نمی‌تواند روی رشـد دائمی درآمدهای صادراتی از این بخش حسـاب کند. درحال‌حاضر، شـرکت روسـی «یوروخیم» در حال سـاخت کارخانه تولید کود در خاک برزیل اسـت که این نیز در آینده منجر به کاهش سهم این نوع محصول در کل حجم صادرات خواهدشد [۸۳].

در سـال ۲۰۲۳، اصلی‌ترین کالاهای صادراتی روسیه به برزیل شـامل فرآورده‌های نفتی با سـهم ۵۶ درصد و کودهای معدنی با سـهم ۳۵ درصد بودند. در همین سال، حجم واردات کـود برزیـل از روسیـه ۹/۴ میـلیون تـن بـود کـه ارزش آن بیـش‌از ۳/۵ میلیـارد دلار بـرآورد شده‌اسـت که نزدیک به یک‌سـوم کل صادرات جهانی روسیه در این حوزه را دربرمی‌گیرد.

1. National Fertilizer Plan 2050/ Национальный план по удобрениям 2050

البته باوجود افزایش حجم فیزیکی صادرات کود نسبت به سال ۲۰۲۲ که میزان آن ۸ میلیون تن بود، ارزش دلاری این صادرات با کاهش ۲/۱ میلیارد دلاری مواجه شد که عمدتا ناشی‌از افت قیمت‌های جهانی این محصول بوده‌است [۷۷].

به‌طورکلی، ساختار صادرات روسیه به برزیل همچنان تنوع کافی ندارد و رشد آن عمدتا به‌دلیل جهش‌های مقطعی در عرضه حامل‌های انرژی یا کالاهای غیرانرژی‌بر با ارزش افزوده پایین است. روسیه همچنان در رقابت با محصولات با ارزش افزوده بالا در بازار برزیل با دشواری مواجه است که دلیل اصلی آن نرخ پایین توسعه فناوری در روسیه است [۸۳].

وضعیت مشابهی در مورد واردات روسیه از برزیل نیز مشاهده می‌شود، به‌طوری‌که بیش‌از ۹۰ درصد آن را مواد غذایی و مواد خام کشاورزی تشکیل می‌دهند. روسیه همچنان بزرگ‌ترین خریدار مغزهای خوراکی برزیلی است. جالب آنکه سهم ادویه‌جات، گوشت و فرآورده‌های گوشتی در واردات به‌تدریج کاهش یافته‌است، درحالی‌که سهم دانه‌های روغنی به‌ویژه دانه‌های سویا درحال‌افزایش است. واردات قهوه که در اوایل دهه ۲۰۲۰ کاهش یافته‌بود نیز در سال ۲۰۲۴ دوباره رشد کرده‌است. باتوجه‌به این‌که روسیه خود درحال‌گسترش سطح زیرکشت و تولید سویاست و قیمت دانه‌های سویای برزیلی به‌طور قابل‌توجهی بالاتر از نمونه‌های روسی است، احتمال کاهش بیشتر خرید این محصول از کشور آمریکای جنوبی زیاد است [۸۳]. به طورکلی، بازار محصولات جایگزین گوشت و لبنیات در کشورهای جهان ازجمله در روسیه درحال‌رشد است و سویا یکی از مواد اولیه اصلی برای تولید این محصولات است. اگرچه این محصولات هنوز گران‌تر از محصولات حیوانی هستند، اما مصرف آن‌ها به‌دلایل اخلاقی، حمایت از حیوانات و سلامت درحال‌افزایش است. طبق برآوردهای کارشناسان دانشگاه ملی تحقیقاتی

فناوری اطلاعات، مکانیک و اپتیک (ایتمو)[1]، قیمت گوشت جایگزین تا سال ۲۰۳۰ ممکن است ۳۰-۴۰ درصد کمتر از گوشت حیوانی شود و حتی از نظر قیمت با محصولات سنتی برابر یا ارزان‌تر شود. این کاهش قیمت می‌تواند تقاضا برای محصولات جایگزین و مواد اولیه آن‌ها را افزایش دهد. برزیل در این زمینه شریک قابل‌اعتماد و باثباتی برای تامین دانه‌های سویا است. بااین‌حال، سویای برزیلی به‌دلیل هزینه‌های حمل‌ونقل گران‌تر از سویای روسی است و احتمالا استفاده از منابع داخلی برای تولید محصولات جایگزین مقرون‌به‌صرفه‌تر خواهدبود [۸۵].

درمجموع، ساختار تجارت دوجانبه در سال‌های اخیر شروع به تغییرات مثبت، هرچند آهسته، کرده‌است. به‌عنوان مثال، روسیه در سال ۲۰۲۴ به رتبه ششم (از رتبه دهم در سال ۲۰۲۳) تامین‌کننده اصلی فلزات برای برزیل رسید. صادرات برخی دیگر از اقلام روسیه به برزیل نیز رشد چشمگیری داشت و به‌عنوان مثال، روسیه رتبه دوم در عرضه آهن و فولاد و رتبه پنجم در عرضه نیکل را به خود اختصاص داد. به‌همین‌ترتیب، خرید آلومینیوم روسیه توسط برزیل تقریبا ۵۰ برابر افزایش یافت و به ۳۰۰ هزار دلار رسید [۸۳].

افزایش چشمگیر خرید داروهای برزیلی توسط روسیه یکی از نقاط‌عطف در تجارت دوجانبه دو کشور در سال‌های اخیر محسوب می‌شود. به‌ویژه، حجم واردات داروهای تولیدشده در آمریکای جنوبی در سال ۲۰۲۳ به ۳/۶ میلیون دلار رسید، درحالی‌که این رقم در سال ۲۰۲۱ تنها ۱/۷ میلیون دلار بود. این رشد عمدتا به‌دلیل خرید انسولین‌های شرکت دانمارکی نووا نوردیسک[2] بوده که تولید آن در برزیل بومی‌سازی شده‌است [۷۷]. صادرات محصولات شیمیایی- دارویی برزیل به روسیه تاحدی می‌تواند جایگزین کالاهای مشمول تحریم‌های اروپا شود. بااین‌حال، این اقلام در کل تجارت هنوز سهم اندکی دارند [۸۳].

1. Saint Petersburg National Research University of Information Technologies, Mechanics and Optics
2. Novo Nordisk

کاهش سهم ماشین‌آلات و تجهیزات (دومین گروه مهم پس از مواد غذایی) در کل واردات نکته مهم دیگری است که در منبع روسی به‌عنوان عامل نگران‌کننده یاد شده‌است. برزیل قبلا ماشین‌آلات کشاورزی، دستگاه‌ها، موتورهای الکتریکی و ژنراتورها، کمپرسورها و تجهیزات سرمایشی را به روسیه صادر می‌کرد. اگرچه صادرات کلی برزیل در این حوزه در سال‌های اخیر افزایش یافته‌است، اما سهم صادرات این اقلام به روسیه کاهش یافته‌است. این در حالی است که روسیه همچنان به واردات ماشین‌آلات و تجهیزات وابسته بوده و با تحریم‌های غربی مواجه است. بدیهی است برزیل در این زمینه به‌سختی می‌تواند در بازار روسیه رقابت کند، زیرا هزینه‌های آماد بالا و نگرانی از تحریم‌های ثانویه باعث دشواری در حفظ و به‌ویژه گسترش صادرات شده‌اند. گفتنی است چین رقیب مستقیم برزیل در این حوزه است که صادرات ماشین‌آلات کشاورزی به روسیه را افزایش داده‌است. محافل تجاری برزیل نیز از این مشکل آگاه بوده و به‌دنبال راه‌هایی برای صادرات مستقیم قطعات یدکی و مواد مصرفی و تداوم حضور خود در بازار روسیه هستند، هرچند این مسئله هنوز حل‌نشده باقی مانده‌است [۸۳].

برزیل همچنین تمایل خاصی به صادرات قطعات خودرو به روسیه دارد و توانایی جایگزینی تامین‌کنندگان غربی اخیر در زمینه قطعات یدکی برای حمل‌ونقل هوایی (موتورها، تجهیزات راداری)، محصولات فلزی (برخی انواع نوردها و آلیاژها) و قطعات خودرو را دارد. ازآنجاکه شکل‌گیری پایگاه ملی تولید قطعات خودرو در میان‌مدت بعید به نظر می‌رسد و همچنین به‌دلیل محدودیت‌های اعمال‌شده از سوی «کشورهای غیردوست»، نیاز به تامین خارجی قطعات خودرو همچنان وجود دارد و ازاین‌رو، این موضوع برای مسکو جذاب است [۸۳]. برزیل حتی پیش‌از سال ۲۰۲۲ نیز

تلاش‌هایی برای توسعه صادرات قطعات خودرو به روسیه انجام داده و اکنون نیز با حمایت سازمان آپکس برزیل[1]، نشست‌های B2B[2] بین شرکت‌های روسی و برزیلی برگزار می‌شود [۸۵]. در ارتباط با قطعات خودرو می‌توان به سازمان‌دهی واردات موازی قطعات برای خودروهایی اشاره کرد که در روسیه براساس پلتفرم رنولت داستر دوم[3] (مانند لادا ایسکرا)[4] تولید می‌شوند. پس از خروج شرکت فرانسوی از بازار روسیه، خودروسازان داخلی هنوز نتوانسته‌اند تولید همه قطعات موردنیاز را به‌طورکامل بومی‌سازی کنند. بنابراین، روسیه می‌تواند این قطعات را از برزیل، جایی که این مدل خودرو سالانه با حجم ۲۰ هزار دستگاه تولید می‌شود، به‌عنوان کانال جایگزین تامین کند [۷۷].

مهم‌ترین موضوع برای روسیه، واردات محصولات صنعت هوافضا است. شرکت برزیلی امبرائر[5] سومین تولیدکننده بزرگ هواپیما در جهان پس از بوئینگ[6] و ایرباس[7] است و در زمینه هواپیماهای میان‌برد با ظرفیت تا ۱۵۰ نفر پیشتاز محسوب می‌شود. بااین‌حال، صادرات این محصولات به روسیه در سال‌های ۲۰۲۲ و ۲۰۲۳ به حداقل ۲۴۹ هزار دلار کاهش یافت [۷۸]. درواقع، این شرکت به‌دلیل نگرانی از تحریم‌های ثانویه، خدمات پشتیبانی قطعات فروخته‌شده به خریداران روسی را متوقف کرد. باتوجه‌به این‌که هواپیماهای برزیلی ۱۶ درصد از ناوگان شرکت هواپیمایی اس ۷[8]، دومین شرکت هواپیمایی بزرگ روسیه، را تشکیل می‌دهند، این

1. ApexBrasil
2. B2B (Business to Business)
3. Renault Duster II
4. LADA Iskra/ лада искра
5. Embraer
6. Boeing
7. Airbus
8. S7

رونـد بسیـار نگران‌کننـده اسـت. درنتیجـه، روسیـه نمی‌توانـد انتظـار جایگزینـی واردات تجهیـزات هوافضـا از سوی شـرکت‌های برزیلی را داشـته باشـد و احتمـال کاهـش بیشـتر میـزان واردات برزیـل از ایـن کـشور نیـز وجـود دارد [۸۳]. امروزه تقریبـا هـر هواپیمـا نمونـه‌ای کلاسیـک از عملکـرد زنجیره‌هـای جهانـی ارزش (GVC)[1] اسـت و محصـولات تولیـدی شـرکت امبرائـر نیـز از ایـن قاعـده مسـتثنی نیسـتند. در زنجیـره ارزش ایـن شـرکت، کشورهـای «غیردوسـت» نیـز مشـارکت دارنـد. به‌عنـوان مثـال، هواپیماهـای امبرائـر بـا موتورهـای آمریـکایی جنـرال الکتریـک[2] تجهیـز می‌شـوند. علاوه‌برایـن، ایـالات متحـده بزرگ‌تریـن تامین‌کننـده قطعـات یدکـی بـرای هواپیماهـای وارداتی برزیـل اسـت. بنابرایـن، نمی‌تـوان انتظـار داشـت کـه برزیـل بتوانـد جایگزیـن واردات کاهش‌یافتـه محصـولات صنعـت هوافضـای روسیـه شـود [۷۸].

تحلیـل رونـدهـا و چالش‌هـای موجـود در مسیـر تجـارت خارجـی روسیـه بـا برزیـل کـه مرکـز اقتصـادی منطقـه‌ای و جهانـی آینـده‌داری محسـوب می‌شـود، اهمیـت ویـژه‌ای دارد. ایـن موضـوع بـا تشـدید تنش‌هـای ژئوپلیتیکـی از سـال ۲۰۲۲ نیـز بیش‌ازپیـش افزایـش پیـدا کرده‌اسـت. پـس از فوریـه ۲۰۲۲، اکثـر اقتصادهـای توسـعه‌یافته (به‌جـز رژیـم صهیونیسـتی) تحریم‌هـای بی‌سـابقه‌ای علیـه روسیـه اعمـال کردنـد کـه کل معمـاری تجـارت بین‌المللـی را تحت‌تاثیـر قـرار داد. دراین‌میـان، برزیـل ماننـد بسیـاری از کشورهـای درحال‌توسـعه بـه تحریم‌هـای ضدروسـی نپیوسـت [۷۸].

صـادرات گازوئیـل روسیـه در سـال ۲۰۲۳ بـه‌طور قابل‌توجهـی (بیـش‌از ۶۶۰ هـزار تـن در مقابـل ۷۴ هـزار تـن در سـال ۲۰۲۲) افزایـش یافـت کـه باوجـود تلاش کشورهـای غربی بـرای محـدود کـردن صـادرات نفـت و فرآورده‌هـای نفتـی روسیـه پدیـده بسیـار مهمـی

1. Global Value Chains
2. General Electric

بـود. واقعیـت ایـن بـود کـه عامـل قیمـت و ضعـف صنعـت پالایـش نفـت در برزیـل بـه موفقیـت صادرکننـدگان روسـی در چنیـن شـرایطی کمـک کـرد. به‌بیان‌دقیق‌تـر، فرآورده‌هـای نفتـی بخـش عمـده‌ای از رشـد صـادرات روسیـه بـه برزیـل را تشـکیل دادنـد. به‌طورکلـی، اقتصـاد برزیـل انرژی‌بـر اسـت کـه ایـن مسـاله بـرای مسـکو مطلـوب اسـت [۸۳]. در اقتصـاد برزیـل- بـرخلاف چیـن، هنـد و بسـیاری از کشورهـای دیگـر- در قرن ۲۱ رونـد بلندمدتـی بـرای افزایـش بهـره‌وری انرژی یـا کاهـش شـدت مصـرف انرژی مشـاهده نمی‌شـود. طبـق داده‌هـای آژانـس بین‌المللـی انرژی[1]، شـدت مصـرف انرژی در اقتصـاد برزیـل در سـال ۲۰۲۱ نسـبت بـه سـال ۲۰۱۰ حـدود ۵/۳ درصـد افزایـش یافته‌اسـت [۸۵]. درواقـع، روسیـه توانسته‌اسـت ایـالات متحـده را بـه رتبـه دوم در صـادرات فرآورده‌هـای نفتـی بـه برزیـل برسـاند، امـا هـنوز مشـخص نیسـت کـه آیـا ایـن رونـد پایـدار خواهـد بـود یـا خیـر. زیـرا برزیـل دارای ذخایـر عظیـم نفتـی (به‌ویـژه میادیـن زیـر نمکـی در فلات قـاره عمیـق) اسـت کـه دیـر یـا زود توسـعه آن‌هـا را آغـاز خواهدکـرد تـا بـه خودکفـایی در ایـن زمینـه برسـد [۸۳].

بـه لطـف کشـف منابـع نفتـی در لایه‌هـای زیرنمکـی در فلات قـاره، برزیـل بـه یکـی از تولیدکننـدگان و صادرکننـدگان بزرگ نفـت خـام تبدیـل شده‌اسـت. برزیـل به‌دنبـال خودکفـایی در تامیـن سـوخت اسـت و همزمـان بـا توسـعه منابـع، پالایشـگاه‌ها و زیرسـاخت‌های خـود نیاز کمتری به واردات نفت خام و فرآورده‌های نفتی خواهدداشـت. در سال ۲۰۲۲، برزیـل با سـهم ۴/۲ درصـدی در رتبـه هفتـم جهانی تولیـد نفـت قـرار داشـت کـه قابل‌مقایسـه بـا امـارات متحـده عربی اسـت. گفتنـی اسـت ایـن نفـت عمدتـا بـه چیـن صـادر شـده و در پالایشـگاه‌های چیـن فـرآوری می‌شـود [۸۵].

1. International Energy Agency

اطلاع‌نگاشت ۳۳: ساختار صادرات و واردات روسیه و برزیل

روسیه صادرکننده اصلی کودهای معدنی، گندم، نفت و فرآورده‌های نفتی به برزیل است.	برزیل تامین‌کننده اصلی گوشت، قهوه، شکر خام، دانه‌های سویا و مغزهای خوراکی برای روسیه است.
صادرات گازوئیل روسیه به برزیل در سال ۲۰۲۳ رشد چشمگیری (بیش‌از ۶۶۰ هزار تن) داشت.	حورهای اصلی تجارت روسیه و برزیل شامل انرژی، کشاورزی، فلزات، دارو، ماشین‌آلات و هوافضا است.
حوزه‌های انرژی، کشاورزی (گوشت، قهوه، سویا)، کودهای معدنی، فلزات و دارو روند افزایشی داشته‌اند و به رشد تجارت دوجانبه کمک کرده‌اند.	حوزه های ماشین‌آلات و تجهیزات، صنعت هوافضا و بخشی از اقلام غذایی (گوشت و ادویه‌جات) حوزه‌هایی هستند که در تجارت روسیه - برزیل روند کاهشی داشته‌اند.

روی‌هم‌رفته، با ارزیابی وضعیت کنونی روابط اقتصادی دوجانبه روسیه و برزیل باید خاطرنشان کرد که باوجود تحریم‌های گسترده غرب و مشکلات ناشی‌از آن در زمینه آماد و پرداخت‌ها، صادرات کالاهای روسی به برزیل به‌طور پایدار افزایش یافته و این کشور جایگاه خود به‌عنوان شریک اصلی تجاری روسیه در آمریکای لاتین را تثبیت کرده‌است [۷۷].

۱.۲. چالش‌های موجود در زمینه همکاری‌های اقتصادی روسیه و برزیل

باوجود توسعه روابط تجاری روسیه و برزیل، برخی موانع نیز در مسیر گسترش صادرات روسیه به این کشور وجود دارد. اقدامات حمایتی برزیل برای محافظت از بازار داخلی مانند

تعرفه‌های ضد دامپینگ[1] بر کالاهایی نظیر منیزیم، لاستیک خودروهای سنگین، الکل بوتیلیک، انیدرید فتالیک و بوتیل‌اکریلات یکی از این موانع محسوب می‌شود [۸۵]. درواقع، اقدامات ضددامپینگ موجود در این کشور که با هدف حمایت از بازار داخلی اعمال شده‌اند، یکی از عوامل مهمی است که مانع گسترش صادرات روسیه به برزیل می‌شود. افزون‌برآن، برزیل در سال ۲۰۲۱ از فهرست کشورهایی که اتحادیه اقتصادی اوراسیا (EAEU)[2] برای کالاهایشان تخفیف ۲۵ درصدی از تعرفه پایه واردات اعمال می‌کرد، حذف شد. این اقدام به‌خودی‌خود موجه بود، زیرا برزیل مدعی جایگاه یک کشور توسعه‌یافته است، نه درحال‌توسعه. بااین‌حال، این تصمیم به مانعی اضافی برای گسترش صادرات برزیل تبدیل شد [۸۳].

موانع بهداشتی، فنی و اداری متعددی نیز وجود دارند که صادرات روسیه را دشوار می‌سازند [۸۵]. الزامات سخت‌گیرانه بهداشتی-گیاهی، روند پیچیده بوروکراتیک برای صدور گواهی کالاها ازطریق آژانس ملی نظارت بر سلامت (آنویسا)[3] و نهادهای مشابه دیگر نیز از جمله موانع موجود در این مسیر هستند. درواقع، تولیدکنندگان جدید محصولات گیاهی برای ورود به بازار برزیل باید فرآیند ارزیابی ریسک بهداشتی گیاهان را طی کنند که ممکن است سال‌ها طول بکشد. وزارت کشاورزی برزیل سالانه حدود ۱۰ مورد از این بررسی‌ها را انجام می‌دهد و هزینه آن برعهده تولیدکنندگان یا واردکنندگان است. افزون‌برآن، الزامات سخت‌گیرانه‌ای برای ثبت داروها و تجهیزات پزشکی در آژانس ملی نظارت بر سلامت برزیل وجود دارد. محدودیت‌هایی نیز در زمینه میزان مجاز باقی‌مانده سموم و مواد شیمیایی در محصولات وجود دارد که ثبت و صدور

1. Anti-dumping Tariffs
تعرفه ضددامپینگ، هزینه واردات کالاهایی که مظنون به بازارشکنی هستند را افزایش می‌دهد.
2. Eurasian Economic Union
3. Brazilian National Health Surveillance Agency (Anvisa)

گواهی برای کالاهای وارداتی را پیچیده‌تر می‌کند [۸۵]. البته این موانع جدید نیستند، اما در شرایطی که فشارهای بین‌المللی برای پیوستن برزیل به تحریم‌های ضدروسی ادامه دارد، این موانع به بهانه‌ای مناسب برای محدود کردن توسعه روابط تجاری تبدیل شده‌اند [۸۳].

در ارتباط با موانع ساختاری مهم در توسعه روابط اقتصادی روسیه و برزیل نیز می‌توان به تحریم‌های غربی علیه روسیه اشاره کرد. اگرچه دولت برزیل در سطح رسمی در این تحریم‌ها مشارکت ندارد و آن‌ها را غیرقانونی می‌داند، اما ساختارهای خصوصی و تا حدی شرکت‌های دولتی بزرگ مانند پتروبراس[1] و همچنین بانک‌های این کشور از بیم اعمال تحریم‌های ثانویه آمریکا با احتیاط فراوان با نهادهای روسی تعامل دارند. نکته قابل‌توجه این است که بانک‌های برزیلی دقیقا به این دلیل که در سال‌های اخیر از تامین‌مالی پروژه‌های دوجانبه و انجام تراکنش‌های مرتبط با تجارت روسیه خودداری کردند، مشمول تحریم‌ها نشده‌اند [۸۳]. به‌طورمشابه، در زمینه ماشین‌آلات و تجهیزات نیز چشم‌اندازی برای واردات محصولات هوافضا از برزیل وجود ندارد. در سایر حوزه‌ها نیز موانعی مانند سطح پایین فناوری در اقتصاد برزیل (با نرخ هزینه‌کرد تحقیق‌وتوسعه حدود ۱/۱ درصد از تولید ناخالص داخلی، مشابه روسیه)، فاصله جغرافیایی زیاد، هزینه‌های بالای حمل‌ونقل و رقابت با تولیدکنندگانی مانند چین وجود دارد [۸۵].

درمجموع می‌توان گفت ابعاد همکاری‌های سرمایه‌گذاری میان برزیل و روسیه همچنان ناچیز باقی مانده‌اند. به‌عنوان مثال، شرکت برزیلی مارکوپولو . اس. آ.[2] در سال ۲۰۰۷ برای راه‌اندازی یک شرکت مشترک تولید اتوبوس حدود ۳۰۰ میلیون روبل سرمایه‌گذاری کرد، اما در سال ۲۰۰۹ تصمیم گرفت از پروژه خارج شود و سرانجام به‌همراه

1. Petrobras
2. Marcopolo S.A.

شرکت کاماز[1] تولید اتوبوس شهری کوچک‌مقیاس را آغاز کرد. افزون‌برآن، شرکت فرآوری مواد غذایی بی.آر.اف اس. ای.[2] در سال‌های اخیر سهم خود را در بازار داخلی روسیه به‌طور قابل‌توجهی افزایش داده و جایگزین برخی برندهای اروپایی تولیدکننده خوراک‌های ممتاز حیوانات خانگی شده‌است. شرکت برزیلی آوون[3] که بیش‌از ۲۰ سال پیش کارخانه‌ای در استان مسکو راه‌اندازی کرده‌بود نیز در سال ۲۰۲۳ مرکز تحقیق‌وتوسعه خود را در همان محل افتتاح کرد و نشان داد که نه‌تنها قصد ماندن در روسیه را دارد، بلکه به دنبال گسترش ظرفیت تولید خود است. بااین‌حال، تلاش محسوسی از سوی سرمایه‌گذاران برزیلی برای سرمایه‌گذاری در روسیه مشاهده نمی‌شود و به‌عبارتی، حجم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی برزیل در روسیه افزایش نیافته‌است [۸۳].

اطلاع‌نگاشت ۳۴: چالش‌های اصلی در روابط تجاری روسیه و برزیل

موانع تعرفه‌ای و حمایتی

- تعرفه‌های ضدد‌امپینگ بر کالاهایی مانند منیزیم، لاستیک خودروهای سنگین، الکل بوتیلیک، انیدرید فتالیک و بوتیل‌اکریلات
- حذف برزیل از فهرست کشورهای مشمول تخفیف تعرفه واردات (۲۵ درصد) در اتحادیه اقتصادی اوراسیا (۲۰۲۱)

موانع بهداشتی، فنی و اداری

- الزامات سخت‌گیرانه بهداشتی- گیاهی
- روند پیچیده بوروکراتیک برای صدور گواهی کالاها توسط آژانس ملی نظارت بر سلامت و نهادهای مشابه
- استفاده از این موانع به‌عنوان ابزار محدودکننده در شرایط فشارهای بین‌المللی برای پیوستن برزیل به تحریم‌های ضدروسی

1. KAMAZ/ KAMA3
2. BRF S.A.
3. Avon

تحریم‌ها و فشارهای خارجی

- تحریم‌های غربی و نگرانی از تحریم‌های ثانویه آمریکا
- احتیاط شرکت‌های بزرگ برزیلی مانند پتروبراس و بانک‌ها در تعامل با نهادهای روسی
- خودداری بانک‌های برزیلی از تامین‌مالی پروژه‌های دوجانبه و تراکنش‌های مرتبط با تجارت روسیه

محدودیت‌های ساختاری و اقتصادی

- ابعاد محدود سرمایه‌گذاری برزیل در روسیه
- سطح پایین فناوری در اقتصاد برزیل (هزینه‌کرد تحقیق‌وتوسعه حدود ۱/۱ درصد تولید ناخالص داخلی)
- فاصله جغرافیایی زیاد و هزینه‌های بالای حمل‌ونقل
- رقابت شدید با تولیدکنندگانی مانند چین

۲.۲. اولویت‌های کلیدی در زمینه تعمیق روابط اقتصادی دوجانبه روسیه و برزیل

از مهم‌ترین اولویت‌های تعمیق روابط اقتصادی دوجانبه، تنظیم سازوکارهای پرداخت‌های تجاری خارجی و در درجه اول، استفاده از ابزارهای پرداخت غیردلاری است. بنابر اظهارات وزیر دارایی روسیه، سهم ارزهای ملی در مبادلات کشورهای بریکس به ۶۵ درصد می‌رسد. بااین‌حال، تجارت روسیه و برزیل هنوز به این سطح نرسیده‌است. پرداخت‌ها به روبل و رئال برزیل هنوز انجام نمی‌شود و تنها بخشی از صادرات کودهای روسی اخیرا توسط طرف برزیلی با یوان چین پرداخت می‌شود. علاوه‌بر افزایش سهم پرداخت‌ها با ارزهای غیردلاری، روش‌های جایگزین در تجارت روسیه با برزیل برای دور زدن تحریم‌های غرب می‌توانند شامل مبادله کالا به کالا و استفاده از رمزارزها باشند، چنانچه

برزیـل بـه‌طور فعال از تهاتر[1] در تجارت با ایران اسـتفاده می‌کند و مدت‌هاسـت که از رمزارز به‌عنـوان ابـزار پرداخت در مبادلات فرامرزی قانونی اسـتفاده می‌کند. در روسیه نیز مبادله مسـتقیم کالاهـا تـا گذشـته‌ای نزدیک رایج بـوده و مجلس دومـای روسیه در جـولای ۲۰۲۴ پیش‌نویس قانونی در خصوص رمزارزها تصویب کرده که به صادرکنندگان و واردکنندگان روسی اجازه می‌دهد از رمزارزها در پرداخت‌های قراردادهای تجاری خارجی در چارچوب رژیم حقوقی آزمایشی استفاده کنند [۷۷].

مسئله تعیین مسیرهای آینده تعاملات تجاری دوجانبه در شرایط جدید جهانی از منظر امـکان جایگزینـی واردات فناوری‌هایی که به‌دلیل محدودیت‌های غربی از دسـت رفته‌اند، ازطریق همکاری با برزیل نیز قابل‌بررسـی اسـت. برزیل از نظر ذخایر بوکسیت[2] در میان ده کشور برتر جهان قرار دارد. بنابراین برای روسیه سـودمند خواهدبود که همکاری با برزیل در زمینـه اسـتخراج و واردات ایـن مـاده اولیه از این کـشور- به‌ویژه در شـرایط کمبود مواد اولیه داخلی برای صنعت آلومینیوم و امتناع اسـترالیا از تامین بوکسیت- را توسـعه دهد. روسیـه همچنیـن می‌تواند مواد ژنتیکی کشـاورزی (بـذر)، تخم‌مرغ‌های قابل‌جوجه‌کشـی (برزیل سومین تولیدکننده جهانی این محصول است)، داروهای دامپزشکی، مکمل‌های غذایی و ویتامین‌ها برای دامپروری که در دسته واردات حیاتی قرار می‌گیرند را ازطریق برزیل تامیـن کند [۷۷]. افزون‌برآن، تجهیزات کشـاورزی و قطعـات یدکی محتمل‌ترین حوزه برای گسترش صادرات از برزیل به روسیه است [۸۵].

یکـی دیگـر از حوزه‌هـای بهبـود سـازوکارهای تعامـل تجـاری، بهینه‌سـازی ارتباطـات حمل‌ونقل و آماد است. در حال حاضر، کالاها از روسیه به برزیل عمدتا با کشتی‌های فله‌بر و نفت‌کش حمل می‌شوند و در مسیر برگشت از کانتینرهای یخچال‌دار استفاده می‌شود

1. Barter

۲. سنگ رسوبی حاوی مقادیر نسبتا بالای آلومینیوم

که این امر منجر به مشکل در بارگیری مسیرهای برگشتی می‌شود. راه‌حل این مسئله می‌تواند در مثلث‌سازی مسیرها و ایجاد خط کانتینری فراقیانوسی میان کشورهای بریکس باشد که بنادر برزیل (ریو دو ژانیرو)، آفریقای جنوبی (کیپ‌تاون)، هند (بمبئی)، چین (هنگ‌کنگ، شانگهای) و روسیه (بندر وستوچنی، پتروپاولوفسک-کامچاتسکی) را به هم متصل کند [۷۷].

عامل دیگری که می‌تواند محرک تعمیق روابط اقتصادی دوجانبه باشد، تجارت خدمات است. این حوزه یکی از پویاترین بخش‌های تجارت بین‌المللی است که کمترین وابستگی به نوسانات شرایط جهانی و مشکلات لجستیکی دارد. سازمان‌دهی پروازهای مستقیم بین روسیه و برزیل نیز می‌تواند نیروی محرکه‌ای برای توسعه همکاری‌های تجاری-اقتصادی دوجانبه فراهم آورد [۷۷].

اطلاع‌نگاشت ۳۵: اولویت‌های کلیدی جهت تعمیق روابط اقتصادی دوجانبه

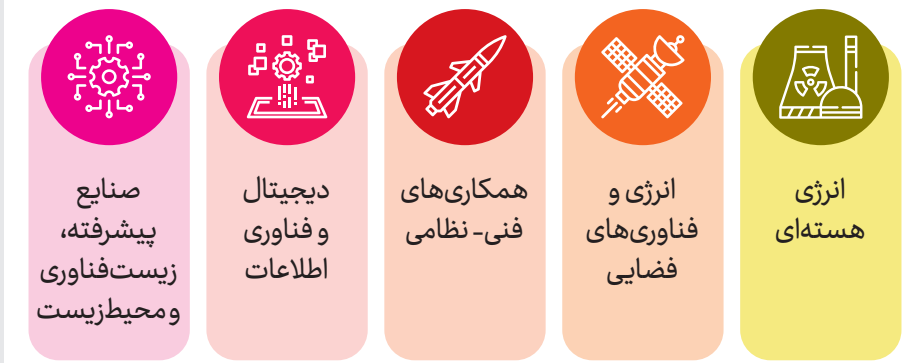
- تنظیم سازوکارهای پرداخت‌های تجاری خارجی
- مبادله کالا به کالا
- استفاده از رمزارزها
- جایگزینی واردات
- جایگزینی واردات فناوری‌هایی که به‌دلیل محدودیت‌های غربی از دست رفته‌اند، ازطریق همکاری با برزیل
- گسترش صادرات تجهیزات کشاورزی و قطعات یدکی از برزیل به روسیه
- بهینه‌سازی ارتباطات حمل‌ونقل و آماد
- تجارت خدمات به‌عنوان یکی از پویاترین بخش‌های تجارت بین‌المللی که کمترین وابستگی به نوسانات شرایط جهانی و مشکلات لجستیکی دارد
- سازمان‌دهی پروازهای مستقیم بین روسیه و برزیل

۳. همکاری‌های روسیه و برزیل در حوزه علم، فناوری و نوآوری

درادامه، نمونه‌هایی از همکاری‌های علمی و فناورانه دو کشور در حوزه‌های مختلف شرح داده می‌شوند.

اطلاع‌نگاشت ۳۶: محورهای اصلی همکاری‌های روسیه و برزیل در زمینه علم، فناوری و نوآوری

همکاری در حوزه انرژی هسته‌ای: نکته مثبت در مناسبات دوجانبه روسیه و برزیل، گسترش همکاری در اجرای پروژه‌های پیشرفته و دانش‌بنیان در حوزه انرژی هسته‌ای ازطریق شرکت دولتی «روس‌اتم»[1] است. شرکت تابعه روس‌اتم به نام روس‌اتم امریکا لاتینا[2] در شهر ریودوژانیرو[3] مستقر است و وظیفه هماهنگی فعالیت‌های مختلف این شرکت دولتی در کشورهای آمریکای لاتین را برعهده دارد.

1. Rosatom/ Росатом
2. Rosatom América Latina
3. Rio de Janeiro

طبق قرارداد با شرکت صنایع هسته ای برزیل[1] در سال‌های ۲۰۲۳ تا ۲۰۲۷، روسیه وظیفه تامین کامل اورانیوم غنی‌شده برای تنها نیروگاه هسته‌ای برزیل «آنگرا»[2] را برعهده دارد. روس‌اتم همچنین سوخت رادیواکتیو به این کشور را صادر می‌کند. در سال ۲۰۲۳، برزیل ۲۶/۹ تن اورانیوم طبیعی (به ارزش ۵۲/۷ میلیون دلار) و ۲۷/۱ تن اورانیوم-۲۳۵ غنی‌شده (به ارزش ۱۸/۹ میلیون دلار) از روسیه وارد کرد. در سال ۲۰۲۵، روس‌اتم موفق شد در مناقصه خدمات تبدیل و غنی‌سازی اورانیوم استخراج‌شده در برزیل به ارزش ۴۰ میلیون دلار برنده شود و حتی رقبای چینی را پشت‌سربگذارد. باتوجه‌به این‌که برزیل از نظر ذخایر اورانیوم در رتبه هفتم جهان قرار دارد (هم‌اکنون تنها یک‌چهارم منابع آن شناسایی شده‌اند)، این کشور ظرفیت قابل‌توجهی برای ورود به جمع سه کشور برتر تولیدکننده فلز رادیواکتیو در سال‌های آینده دارد. بنابراین، اهمیت این مناقصه بسیار بالاست. توافق‌نامه‌ای نیز میان شرکت روس‌اتم و شرکت الکترونوکلییر[3]، اپراتور نیروگاه‌های هسته‌ای برزیل، وجود دارد که شامل همکاری در زمینه ساخت و بهره‌برداری نیروگاه‌های هسته‌ای بزرگ و کوچک، فرآوری سوخت هسته‌ای مصرف‌شده و آموزش نیروی انسانی برای صنعت هسته‌ای است. شرکت روس‌اتم همچنین بزرگ‌ترین صادرکننده رادیوایزوتوپ‌ها به بازارهای آمریکای لاتین است و بیش‌از نیمی از نیازهای برزیل به ایزوتوپ‌های پزشکی را تامین می‌کند [۸۳]. افزون‌برآن، توافق‌نامه‌هایی میان دو کشور برای تقویت نقش برزیل در موسسه مشترک تحقیقات هسته‌ای (JINR)[4] در شهر دوبنا[5] (نزدیک مسکو) امضا شده‌است که این توافق‌ها نخستین گام برای عضویت کامل برزیل در این مرکز مهم تحقیقات هسته‌ای محسوب می‌شوند [۸۲].

1. Brazilian Nuclear Industries Company/ Industrias Nucleares do Brasil -INB
2. Angra/ Ангра
3. Eletronuclear
4. Joint Institute for Nuclear Research / Объединённый институт ядерных исследований, ОИЯИ
5. Dubna/ Город Дубна

همکاری در حوزه انرژی و فناوری‌های فضایی: همکاری در حوزه انرژی و فناوری‌های فضایی همواره نمونه‌ای از پیشرفته‌ترین زمینه‌های مشارکت روسیه و برزیل در توسعه اقتصاد نوآورانه به‌شمار می‌رود. شرکت روسی پاور ماشینز فزر[1]- شرکت تابعه شرکت روسی سیلوویه ماشینی/ پاور ماشین[2]- در برزیل فعالیت دارد و تاکنون چندین نیروگاه برق‌آبی احداث کرده است. افزون‌براین، در برزیل یک سامانه اپتوالکترونیکی روسی برای شناسایی زباله‌های فضایی راه‌اندازی شده و چندین ایستگاه از سامانه موقعیت‌یاب روسی گلوناس[3] نصب شده‌اند. بااین‌حال، اکثر پروژه‌های مشترک دو کشور در زمینه اکتشافات فضایی و توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل با کندی مواجه هستند که علت این امر را می‌توان مجموعه‌ای از عوامل بین‌المللی ازجمله رقابت فزاینده از سوی چین و مخالفت ایالات متحده که پیش‌از جنگ روسیه و اوکراین آغاز شده‌بود، دانست. در کنار این عوامل، دلایل ذهنی همانند نبود انگیزه کافی در میان کارآفرینان روسی و برزیلی برای بهره‌برداری‌از ظرفیت‌های بالقوه موجود نیز بی‌تاثیر نیستند [۸۳].

در ارتباط با توافق روسیه و برزیل برای انتقال فناوری در حوزه فضایی نیز باید گفت طبق مذاکرات صورت‌گرفته در سال ۲۰۲۵ مقرر شده‌است توسعه مشترک موشک‌های حامل ماهواره در برزیل موردبهره‌برداری قرار گیرند و روسیه اعلام آمادگی کرده‌است تا این موشک‌ها را با انتقال فناوری به شرکای خود طراحی و تولید کند [۸۲]. اجرای این توافق فضایی میان برزیل و روسیه نقطه‌عطفی کلیدی در همکاری دوجانبه و در آمادگی روسیه برای انتقال فناوری به برزیل خواهدبود. در اینجا ذکر این نکته ضروری است که برزیلیا سیاستی پیوسته در زمینه لزوم انتقال فناوری هنگام خرید تجهیزات

1. Power Machines Fezer
2. Siloviye Mashiny/ Power Machines/ Силовые машины
3. GLONASS

برای بخش‌های حساس مانند دفاع اتخاذ کرده‌است، زیرا قبلا احتیاط روسیه در این زمینه باعث شده‌بود برزیل به سراغ شرکای دیگری چون فرانسه، سوئد یا چین برود [۸۲]. گفتنی است سنجش از دور زمین از فضا می‌تواند حوزه‌های همکاری آینده دو کشور در این زمینه باشد [۸۳].

همکاری در حوزه فنی- نظامی: همکاری‌های فنی- نظامی میان دو کشور نتایج بسیار ضعیفی را نشان می‌دهد، هرچند پیش‌تر یکی از حوزه‌های بسیار نویدبخش تلقی می‌شد. مسکو و برازیلیا نتوانستند هماهنگی میان مجتمع‌های صنعتی- نظامی خود برقرار کنند و تخصص‌های فنی- تولیدی یکدیگر را تکمیل کنند. قراردادهای مربوط‌به تحویل سامانه‌های پدافند هوایی قابل‌حمل موسوم‌به «ایگلا» و «ایگلا-اس»[1] که در اوایل قرن بیست‌ویکم منعقد شده‌بودند نیز به هیچ‌گونه پیشرفت جدی در تجارت تسلیحات منجر نشدند. به‌طورمشابه، اجرای قرارداد مربوط‌به تحویل بالگردهای تهاجمی میل۳۵ ام[2] نیز به‌دلیل مشکلات اقتصادی در برزیل به‌سرعت متوقف شد. روی‌هم‌رفته، حجم کلی صادرات تجهیزات نظامی که حدود ۳۰۰ تا ۳۵۰ میلیون دلار برآورد می‌شود، برای کشورهایی مانند روسیه و برزیل بسیار ناچیز به نظر می‌رسد. دو کشور برای احیای همکاری خود در این حوزه اقداماتی در سال‌های ۲۰۲۱-۲۰۲۲ انجام دادند که به‌علت این‌که با آغاز عملیات نظامی ویژه روسیه در اوکراین مصادف شد، متوقف شد. به‌عنوان مثال، مذاکرات مربوط‌به خرید سامانه‌های موشکی-توپخانه‌ای «پانتسیر-اس۱»[3] توسط برزیل در همین دوران متوقف شد. درمجموع، در دوره ریاست‌جمهوری لولا دا سیلوا هیچ‌گونه پیشرفتی در زمینه همکاری‌های فنی- نظامی میان روسیه و برزیل حاصل نشد و حتی نشانه‌ای از آن نیز دیده‌نشد [۸۳].

1. "Igla" and "Igla-S"/ «Игла» и «Игла-С»
2. Mi-35M
3. Pantsir-S1/ Панцирь-С1

همکاری در حوزه دیجیتال و فناوری اطلاعات: حوزه دیجیتال یکی از حوزه‌های بالقوه و امیدوارکننده برای همکاری دوجانبه روسیه و برزیل است. برزیل در میان ده بازار بزرگ جهان از نظر دیجیتال‌سازی قرار دارد. فناوری اطلاعات در برزیل برای پایش زیست‌محیطی، پزشکی هسته‌ای و توسعه فناوری‌های سبز که در این کشور بسیار محبوب هستند، کاربرد فراوان دارد. ارزش بازار امنیت اطلاعات برزیل در سال ۲۰۲۱ حدود ۱/۷ میلیارد دلار برآورد شده و پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۲۶ از ۲/۴ میلیارد دلار فراتر رود. اگرچه این کشور آمریکای جنوبی در سال‌های اخیر به‌طور فعال در مسیر دیجیتال‌سازی اقتصاد خود گام برداشته، اما سطح فعلی دیجیتال‌سازی آن هنوز از میانگین جهانی عقب‌تر است و ازاین‌رو، فرصت‌های مناسبی برای شرکت‌های فناوری اطلاعات روسیه در این کشور وجود دارد. به‌عنوان مثال، شرکت‌های روسی لابراتوآر کاسپرسکی[1]، سافت لاین[2] و سرچ اینفورم[3] در این کشور فعال هستند. شرکت روسی ووکسیم پلنت[4] نیز از ظرفیت خوبی برای همکاری در این کشور برخوردار است. شرکت روسی «نِیروترند»[5] نیز با همکاری شرکت برزیلی آزمایشگاه نوروبرندینگ[6] توافق‌نامه‌ای در زمینه توسعه فناوری‌های عصبی امضا کرده‌اند. افزون‌برآن، بیش‌از ده سال است که پلتفرم آموزشی روسی لینگوالئو[7] برای یادگیری زبان‌های خارجی با موفقیت در بازار برزیل فعالیت می‌کند و این پلتفرم با بیش‌از ۸۰۰ هزار کاربر شناخته‌شده‌ترین محصول فناوری اطلاعات روسیه در برزیل است.

1. Kaspersky Lab
2. Softline
3. SearchInform
4. Voximplant
5. Neurotrend/ Нейротренд
6. Neurobranding LAB
7. Lingua Leo

متخصص در توسعه نرم‌افزارهای جلوگیری از نشت داده

طراح زیرساخت‌های دیجیتال برای کسب‌وکارها

برنامه‌های روسی ازجمله برنامه طراحی خانه پلنر فایودی[1]، سرویس پرداخت کیو. آی.دبیلو.آی والت[2] (با شبکه‌ای شامل بیش‌از ۱۷۰۰ نقطه خدماتی) نیز در این کشور کاربرد گسترده‌ای دارند [۷۷، ۸۳].

روی‌هم‌رفته، چشم‌انداز همکاری‌های فناورانه هم به دلیل وجود شرکت‌های معتبر روسی در این حوزه و هم به دلیل سرمایه‌گذاری فعال برزیل در دیجیتالی‌سازی روشن است. گفتنی است حوزه‌های همکاری آینده دو کشور می‌تواند شامل کشاورزی هوشمند و مبارزه با جرایم سایبری باشد [۸۳].

همکاری در حوزه صنایع پیشرفته، زیست‌فناوری و محیط‌زیست: برزیل مدرن علاوه‌بر صنایع پایه، دارای مجموعه‌ای از تولیدات پیشرفته است که از جدیدترین دانش فنی بهره می‌برند. این تولیدات به بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته ازجمله ایالات متحده و اتحادیه اروپا صادر می‌شوند. برزیل در حوزه‌هایی از چرخه فناوری نوین مانند زیست‌فناوری و مهندسی ژنتیک در میان ده کشور پیشرفته جهان قرار دارد. به‌ویژه، این کشور دارای فناوری تولید لوله‌های ساخته‌شده از مواد کربنی است که مقاومت بالایی در برابر دماهای شدید و نوسانات فشار دارند. جالب آنکه این فناوری‌ها در روسیه بسیار موردنیاز هستند. در رتبه‌بندی موسسات تحقیقاتی برجسته جهان که توسط نشریه معتبر نیچر[3] منتشر می‌شود نیز رتبه دانشگاه سائو پائولو[4] برزیل به‌طور قابل‌توجهی بالاتر از دانشگاه دولتی مسکو یعنی دانشگاه لومونوسوف[5] است و رتبه این دانشگاه‌ها در سال ۲۰۲۱ به‌ترتیب برابر با ۲۷۹ و ۴۱۳ بوده‌است [۷۹].

1. Planner 5D
2. QIWI Wallet
3. Nature
4. University of São Paulo
5. Moscow State University (Lomonosov University)/ Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова

درمقابل، برزیل علاقه‌مند به فناوری‌های پیشرفته روسیه در زمینه افزایش ماندگاری محصولات کشاورزی است و به دستاوردهای شرکت تکلیور[1] که در زمینه پردازش ضدمیکروبی غیرشیمیایی محصولات غذایی ازطریق تابش با الکترون‌های شتاب‌دار فعالیت دارد، توجه خاصی نشان می‌دهد. زیرا برزیل با استفاده از این فناوری‌ها می‌تواند به‌طور قابل‌توجهی عمر نگهداری محصولات کشاورزی خود را افزایش داده و هزینه‌های ذخیره‌سازی و حمل‌ونقل را کاهش دهد. سایر حوزه‌های همکاری فناورانه دو کشور می‌تواند شامل تحقیقات مشترک در قطب جنوب باشد، زیرا روسیه در این حوزه دارای تجربه طولانی و زیرساخت علمی پیشرفته‌ای است. توسعه مشترک فناوری‌های ذخیره‌سازی ابری و فناوری‌ها و سامانه‌های پایش منابع جنگلی (ازجمله پیشگیری و مقابله با آتش‌سوزی‌های جنگلی) از دیگر حوزه‌های همکاری بالقوه است. شرکای بالقوه از طرف روسیه می‌توانند شامل اعضای پلتفرم «فناوری‌های توسعه زیست‌محیطی»[2] ازجمله موسسه مشکلات بوم‌شناسی و تکامل آ.ن. سورتسوف وابسته‌به آکادمی علوم روسیه[3] و موسسه طراحی و مطالعات زیست‌محیطی[4] باشند. باتوجه‌به بحران شدید جنگل‌زدایی در حوزه رودخانه آمازون به‌دلیل آتش‌سوزی و غیره، مقامات برزیلی ممکن است به لیزینگ عملیاتی هواپیماهای آبی‌خاکی روسی بی-۲۰۰[5] نیز علاقه‌مند باشند [۷۷ و ۸۳].

1. Tecleor
2. Ecological development technologies
3. Institute of Ecology and Evolution A.N. Severtsov of the Russian Academy of Sciences
4. Institute of Environmental Design and Surveys/ «Институт экологического проектирования и изысканий».
5. Be-200

۴. همکاری‌های روسیه و برزیل در حوزه فرهنگی و گردشگری

روابط فرهنگی همچنان نقش کلیدی در تقویت درک متقابل بین مردم ایفا می‌کنند. در این رابطه می‌توان به پروژه منحصربه‌فرد مدرسه بالشوی تئاتر[1] در جوینویل[2] برزیل اشاره کرد. این مدرسه در سال ۲۰۰۰ افتتاح شد و تنها مدرسه از نوع خود در خارج از روسیه بود که توسط دولت‌های هر دو کشور حمایت می‌شد [۸۱].

در ارتباط با گردشگری ذکر این نکته ضروری است که هم برزیل برای روس‌ها و هم روسیه برای مردم برزیل کشوری عجیب و غریب و جذاب به‌شمار می‌آید. برزیل در ذهن روسی‌ها کشوری است پر از کارناوال‌های دائمی، جنگل‌های استوایی و سریال‌های تلویزیونی بی‌پایان. درمقابل، روسیه در ذهن برزیلی‌ها کشوری پوشیده از برف است که نمادهای همیشگی آن ماتریوشکا[3]، خرس و بالالایکا[4] هستند. این ویژگی‌های عجیب و غریب همواره گردشگران را به خود جذب کرده‌اند. بنابراین باوجود فاصله زیاد میان روسیه و برزیل، هر دو کشور تلاش می‌کنند تا شرایطی مطلوب برای جذب گردشگران به کشورهای خود فراهم کنند. درهمین‌راستا، نظام روادید میان دو کشور لغو شده‌است.

بااین‌حال، سفر از برزیل به روسیه تا پیش‌از سال ۲۰۱۱ فرآیندی دشوار بود و مشکل تنها به طولانی بودن پرواز محدود نمی‌شد. مسئله اصلی نبود پرواز مستقیم میان دو

1. Bolshoi Theater School
2. Joinville
3. Matryoshka
4. Balalaika

کشور بود. به‌عنوان مثال، مسافران برای سفر از مسکو به پایتخت برزیل باید با توقف در کشوری دیگر پرواز می‌کردند که این توقف یا در پرتغال بود یا در سنگال. توقف در پرتغال مستلزم روادید ترانزیت شنگن بود که دریافت آن چندان آسان نبود. توقف در سنگال نیز به‌دلیل سطح پایین زندگی، نرخ بالای جرم و بیکاری و برخورد نه‌چندان دوستانه مردم محلی با اروپایی‌ها می‌توانست خطرناک باشد. بنابراین، باوجود حل رسمی مشکل روادید میان دو کشور، این مشکل در عمل همچنان پابرجا بود. به‌منظور رفع این مشکل، شرکت هواپیمایی ترانسِارو[1] از ژانویه ۲۰۱۱ پروازهای مستقیم میان مسکو و ریو دو ژانیرو را آغاز کرد. درنهایت، لغو روادید و راه‌اندازی پرواز مستقیم به افزایش تبادل گردشگران میان روسیه و برزیل کمک کرد. برگزاری روزهای روسیه در برزیل و روزهای برزیل در روسیه و دیگر برنامه‌های مشابهی که باهدف افزایش علاقه مردم دو کشور به فرهنگ و ویژگی‌های ملی یکدیگر اجرا می‌شوند، از دیگر دلایل افزایش تعداد گردشگران دو کشور است [۸۵].

شایان ذکر است همکاری میان دو کشور تنها در سطح دولت‌ها نیست، بلکه در سطح شهرها، واحدهای اداری و سازمان‌ها نیز همکاری‌های گسترده‌ای در حوزه گردشگری صورت می‌گیرد. همکاری‌های منطقه‌ای نیز برای هر دو کشور اهمیت زیادی دارد. به‌عنوان مثال، در روسیه و برزیل شهرهای خواهرخوانده وجود دارند و ریو دو ژانیرو خواهرخوانده سن‌پترزبورگ است. اهمیت همکاری میان شهرهای خواهرخوانده برای دولت‌های دو کشور همواره واضح بوده و این موضوع پس از پیوستن روسیه و برزیل به گروه بریکس نیز اهمیت بیشتری پیدا کرده‌است. براین‌اساس، در حاشیه نشست رهبران کشورهای عضو بریکس که در تاریخ ۱۷ تا ۱۹ می ۲۰۱۱ در شهر چینگ‌دائو برگزار شد، دو کشور تصمیم

1. Transaero

گرفتند کمیته‌ای ویژه برای ترویج همکاری دوستانه میان شهرهای خواهرخوانده تشکیل دهند. همچنین مقرر شد رهبران دولت‌های شهرهای خواهرخوانده ریاست مشترک این کمیته را برعهده گیرند و در هر شهر خواهرخوانده دبیرخانه‌ای برای کمیته تاسیس شود که وظیفه هماهنگی امور جاری در زمینه تبادلات و همکاری‌ها را عهده‌دار شود [۸۵].

در ارتباط با همکاری میان واحدهای اداری جداگانه روسیه و برزیل باید گفت که روسیه به‌ویژه در زمینه فرهنگی با ایالت‌هایی از برزیل تعامل دارد که بیشترین تعداد نوادگان مهاجران روسی را در خود جای داده‌اند. ایالت‌های ریو گرانده جنوبی[1]، ماتو گروسو[2]، سائو پائولو[3]، پارانا[4] ازجمله این ایالت‌ها به‌شمار می‌آیند. درمجموع، تعامل میان دو کشور در حوزه گردشگری و فرهنگی به‌طور فعال درحال‌گسترش است [۸۵].

اطلاع‌نگاشت ۳۷: نکات کلیدی در همکاری‌های روسیه و برزیل در حوزه گردشگری و فرهنگی

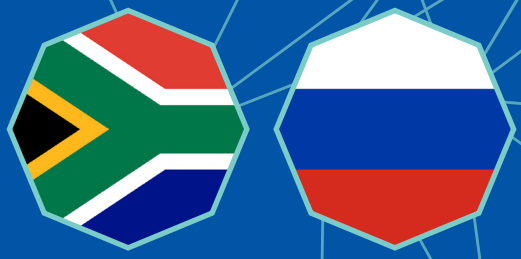
پروژه مدرسه بالشوی تئاتر در جوینویل (تنها شعبه خارج از روسیه) نماد همکاری فرهنگی عمیق میان دو کشور است.

لغو روادید و راه‌اندازی پرواز مستقیم مسکو- ریو دو ژانیرو از سال ۲۰۱۱ نقطه‌عطفی در تسهیل گردشگری و افزایش تبادلات مردمی بوده‌است.

برگزاری «روزهای روسیه در برزیل» و «روزهای برزیل در روسیه» و همچنین روابط شهرهای خواهرخوانده (نظیر ریو دو ژانیرو- سن‌پترزبورگ) ابزارهای مهمی برای نزدیکی فرهنگی محسوب می‌شوند.

همکاری‌های منطقه‌ای، به‌ویژه در ایالت‌های برزیل دارای جمعیت مهاجران روسی، بستر اصلی تعاملات فرهنگی و آموزشی را فراهم کرده‌اند.

1. Rio Grande do Sul
2. Mato Grosso
3. São Paulo
4. Paraná

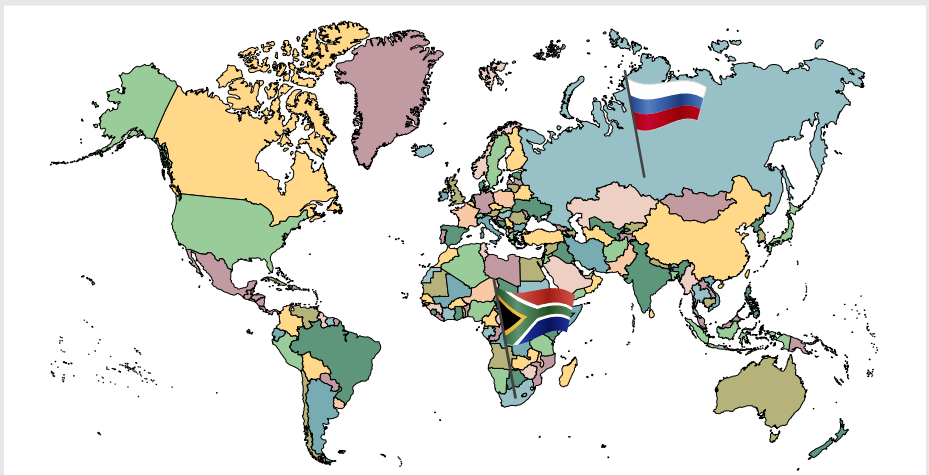

بخش هشتم

همکاری‌های روسیه و آفریقای جنوبی

۱.مقدمه

روسیه و آفریقای جنوبی در دوره‌های مختلف گاه با یکدیگر متحد بوده‌اند و گاه در طرف مقابل یکدیگر قرار داشته‌اند. بااین‌حال، این واقعیت را نمی‌توان انکار کرد که آفریقای جنوبی باوجود فاصله جغرافیایی زیاد همواره موردتوجه روس‌ها بوده‌است. وقتی روس‌ها برای نخستین بار پا به خاک آفریقای جنوبی گذاشتند، حدود صد سال از استعمار اروپایی این منطقه می‌گذشت. به‌گفته ایلیا روگاچف[1]، سفیر فوق‌العاده و تام‌الاختیار فدراسیون روسیه در آفریقای جنوبی، روسیه از معدود کشورهایی بود که در تقسیم استعماری آفریقا مشارکت نداشت. روسیه به اتیوپی در برابر تجاوز ایتالیا کمک کرد و در آغاز قرن بیستم با اعطای منطقه استعماری به آلمان در مراکش مخالفت نمود. افزون‌براین، انقلاب اکتبر

1. Ilya Rogachev/ Илья Рогачев

۱۹۱۷ در روسیه توجه زیادی را در آفریقای جنوبی برانگیخت. درحالی‌که محافظه‌کاران آفریقای جنوبی با ایده انقلاب جهانی مخالفت کردند، اما طرفداران اندیشه‌های چپ اغلب به روسیه شوروی به‌عنوان الگویی برای تحول کشورشان می‌نگریستند، تاجایی‌که در دهه‌های ۱۹۲۰ و ۱۹۳۰ بسیاری از کمونیست‌ها و فعالان آزادی‌خواه آفریقای جنوبی به شوروی سفر کردند. در جنگ جهانی دوم نیز اتحاد جماهیر شوروی و آفریقای جنوبی متحد بودند و حدود ۳ هزار آفریقایی در نیروی دریایی بریتانیا خدمت کردند و در کاروان‌های قطبی که کمک‌های نظامی و غذایی را به بندرهای آرخانگلسک[1] و مورمانسک[2] می‌رساندند، مشارکت داشتند. در شهرهای مختلف آفریقای جنوبی، انجمن‌هایی مانند «کمک پزشکی به روسیه»[3] و «دوستان اتحاد شوروی»[4] فعالیت داشتند. درنتیجه، دولت آفریقای جنوبی تصمیم به شناسایی دیپلماتیک اتحاد شوروی گرفت و در سال ۱۹۴۲ کنسولگری و دفتر تجاری و نمایندگی کنسولی در شهرهای پرتوریا[5]، ژوهانسبورگ[6] و کیپ‌تاون[7] را افتتاح کرد. سرانجام با پایان جنگ جهانی دوم و به‌ویژه پس از آغاز رژیم آپارتاید در سال ۱۹۴۸، دولت آفریقای جنوبی روابط خود با شوروی را محدود کرد و مانع فعالیت دیپلمات‌های شوروی شد. در سال ۱۹۵۶، نمایندگی‌های شوروی به ابتکار دولت وقت بسته شدند. سیاست آپارتاید که ذاتا ضدانسانی بود، خشم مردم شوروی را برانگیخت. از دهه ۱۹۶۰ تا ۱۹۸۰، شوروی از جنبش‌های ضدآپارتاید، به‌ویژه حزب کمونیست آفریقای جنوبی[8] و کنگره ملی آفریقا[9]، حمایت کرد. این کمک‌ها شامل حمایت مالی، انسانی، سازمانی و آموزش نظامی و

1. Arkhangelsk/ Архангельск
2. Murmansk/ Мурманск
3. Medical Assistance in Russia/ Медицинская помощь России
4. Friends of the Soviet Union/ Друзья Советского Союза
5. Pretoria
6. Johannesburg
7. Cape Town
8. South African Communist Party
9. African National Congress

غیرنظامی برای سیاه‌پوستان محلی بود. دیپلماسی شوروی نیز تلاش کرد تا اجماع جهانی علیه رژیم نژادپرستانه پرتوریا شکل گیرد [۸۶].

خاطره حمایت اتحاد جماهیر شوروی از کنگره ملی آفریقا در دوران مبارزه با آپارتاید هنوز در ذهن مردم و نخبگان آفریقای جنوبی زنده است، به‌طوری‌که در شرایط کنونی نیز این مولفه عاطفی و تاریخی در روابط روسیه و آفریقای جنوبی نقش مهمی ایفا می‌کند. به‌عنوان مثال، فیکیله مبالولا[1]، دبیرکل کنگره ملی آفریقا، در سخنرانی خود در مجمع «برای آزادی ملت‌ها»[2] در مسکو در فوریه ۲۰۲۴ به صراحت اعلام کرد: «ما، آفریقای جنوبی، در کنار روسیه هستیم و بابت آن عذرخواهی نمی‌کنیم... ما هرگز شما را تنها نمی‌گذاریم». او تاکید کرد آفریقای جنوبی حاضر است برای حفظ این اصول، حتی روابط خود با دیگر شرکای جهانی را قربانی کند. این موضع‌گیری، فراتر از تعارف دیپلماتیک، نشان‌دهنده عمق پیوندهای تاریخی و سیاسی میان دو کشور است [۸۷].

در سه دهه اخیر، روابط روسیه و آفریقای جنوبی- باوجود فاصله جغرافیایی و تفاوت‌های تاریخی- به سطحی از همکاری راهبردی ارتقا یافته‌است که در میان روابط روسیه با سایر کشورهای قاره آفریقا کم‌نظیر است. این روابط نه‌تنها در عرصه سیاسی و دیپلماتیک، بلکه در حوزه‌های اقتصادی، علمی، فرهنگی و آموزشی نیز گسترش یافته‌اند [۸۶].

شایان ذکر است تحولات داخلی در اتحاد جماهیر شوروی و آفریقای جنوبی در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ زمینه‌ساز آغاز مرحله‌ای جدید در روابط دوجانبه شد. در دسامبر ۱۹۹۱، آفریقای جنوبی نخستین کشور آفریقایی بود که حاکمیت فدراسیون روسیه را به‌رسمیت شناخت و آن را به‌عنوان جانشین قانونی اتحاد شوروی پذیرفت. این امر نشانه‌ای از

1. Fikile Mbalula
2. For the Freedom of Nations/ За свободу наций

تمایل آفریقای جنوبی به گسترش روابط با روسیه در دوره پساشوروی بود. در ۲۸ فوریه ۱۹۹۲، بیانیه مشترکی برای برقراری روابط دیپلماتیک در سطح سفارت‌ها در پرتوریا امضا شد. این تاریخ به‌عنوان نقطه‌عطفی در روابط دوجانبه شناخته می‌شود که آغازگر مرحله‌ای نوین از همکاری‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی میان دو کشور بود [۸۶].

هم روسیه و هم آفریقای جنوبی پس از پایان جنگ سرد در تلاش بودند تا گذشته خود را پشت‌سربگذارند و نقش خود را در عرصه جهانی بازتعریف کنند. روسیه از هویت شوروی فاصله گرفت و موضعی عمل‌گرایانه‌تر اتخاذ کرد که برپایه مفاهیم چندقطبی‌گرایی، تقویت حاکمیت ملی و تعامل راهبردی بنا شده‌بود. آفریقای جنوبی نیز که پس از پایان آپارتاید دیگر یک کشور منزوی محسوب نمی‌شد، سیاست خارجی خود را براساس آشتی، حقوق بشر و تنظیمات حقوقی بین‌المللی بنا نهاد. سیاست‌مداران آگاهانه تلاش کردند تا از روایت‌هایی که مدت‌ها آن‌ها را محدود کرده‌بود فاصله بگیرند و به‌جای آن، روایت‌هایی شکل دهند که هر کشور را به‌عنوان بازیگری مستقل و آینده‌نگر معرفی می‌کرد. برای روسیه، این امر به‌معنای تلاش برای ایجاد یک نظم جهانی متوازن خارج از سلطه تک‌قطبی ایالات متحده و برقراری همکاری‌های سودمند با اروپا بود. آفریقای جنوبی نیز به‌دنبال ایفای نقشی ویژه با تمرکز بر حقوق بشر، ادغام آفریقا در دستورکار جهانی، ایفای نقش برجسته‌تر در امور بین‌المللی و اصلاح نظام حکمرانی جهانی در عین حفظ اولویت‌های اقتصادی و امنیتی خود در جهان چندقطبی بود. دراین‌راستا، هر کشور تلاش کرد تا بستری ارزشی برای همکاری ایجاد کند که بر اصول محکم تعامل، احترام متقابل و تاکید بر حاکمیت ملی استوار باشد؛ بستری که بتواند برداشت‌های رایج را تغییر دهد و مسیرهای جدیدی برای همکاری بگشاید. امضای «پیمان دوستی و مشارکت»[1] میان

1. Treaty of Friendship and Partnership/ Договор о дружбе и партнёрстве между двумя странами

دو کشور در سال ۲۰۰۶ و «بیانیه مشترک درباره مشارکت راهبردی فراگیر»[1] در سال ۲۰۱۳ نقطه‌اوج این تلاش‌ها محسوب می‌شود. این اسناد همچنین اسناد پایه‌ای روابط روسیه و آفریقای جنوبی قلمداد می‌شوند. شایان ذکر است بیانیه مشترک درباره مشارکت راهبردی فراگیر در شهر دوربان[2] آفریقای جنوبی امضا شد و سطح روابط دو کشور را به مرحله‌ای بالاتر ارتقا داد [۸۶].

در سال ۲۰۱۸، روسای جمهور دو کشور «بیانیه مشترک درباره مشارکت راهبردی»[3] را امضا کردند که «ایجاد نظم جهانی امن‌تر، عادلانه‌تر و دموکراتیک‌تر که مبتنی‌بر تفاهم متقابل و همکاری سودمند دوجانبه و بازتاب‌دهنده تنوع فرهنگی و تمدنی جهان بود» هدف اصلی آن به‌شمار می‌آمد [۸۸].

روابط روسیه و آفریقای جنوبی در سه دهه اخیر از سطح تعاملات دیپلماتیک فراتر رفته و به مرحله‌ای از همکاری راهبردی در حوزه‌های مختلف ارتقا یافته‌است [۸۸]. در مرحله کنونی، گفت‌وگوی فعال سیاسی در سطح عالی محرک اصلی روابط روسیه و آفریقای جنوبی است. سفر رسمی ولادیمیر پوتین، رئیس‌جمهور روسیه، به آفریقای جنوبی در سال ۲۰۰۶ رویدادی مهم در این زمینه بود که رهبر عالی روسیه برای نخستین بار در تاریخ از آفریقای جنوبی بازدید کرد. البته رئیس‌جمهور روسیه در سال‌های ۲۰۱۳ و ۲۰۱۸ نیز در نشست‌های سران بریکس در شهرهای دوربان و ژوهانسبورگ شرکت کرد [۸۶].

آخرین نسخه «مفهوم سیاست خارجی روسیه»[4] که در تاریخ ۳۱ مارس ۲۰۲۳ توسط رئیس‌جمهور ولادیمیر پوتین تصویب شد، انعکاس‌دهنده تغییرات اساسی در موضع

1. Joint Declaration on Comprehensive Strategic Partnership/ Совместная Декларация о всеобъемлющем стратегическом партнёрстве
2. Durban
3. Joint Statement on Strategic Partnership/ Совместное заявление о стратегическом партнёрстве
4. Russia's Foreign Policy Concept 2023/ Концепция внешней политики России 2023

سیاست خارجی روسیه است و اهداف راهبردی جدیدی را به‌روشنی تعریف می‌کند. یکی از این اهداف، ضرورت ایجاد نظم جهانی چندقطبی است. روسیه در این سند با رد سلطه‌جویی غرب و برتری ایالات متحده و متحدانش به‌دنبال ایجاد «مشارکت اوراسیای بزرگ» ازطریق تعمیق روابط با چین، هند و جهان اسلام است. بااین‌حال، روسیه تعهد خود را به توسعه همکاری‌های بلندمدت با آفریقا نیز نشان می‌دهد. چنانچه در این سند مفهومی ۶ بند به آفریقا اختصاص یافته و تاکید شده‌است که رویکرد روسیه به این قاره بر چهار اصل اساسی استوار است: میراث اتحاد جماهیر شوروی؛ حمایت از ایده «راه‌حل‌های آفریقایی برای مشکلات آفریقایی»؛ عدم‌مداخله در امور داخلی کشورها؛ و دیدگاه‌های مشترک درباره نظم جهانی چندقطبی. به‌طورکلی، اولویت‌های روسیه در منطقه به‌طور مفصل در این سند مفهومی بیان شده‌اند و از پنج محور اصلی به شرح زیر نام برده شده‌است:

- حمایت از حاکمیت و استقلال کشورهای آفریقایی؛
- کمک به حل‌وفصل مناقشات؛
- گسترش همکاری‌های روسیه و آفریقا (ازجمله در چارچوب اتحادیه آفریقا)[1]؛
- توسعه روابط تجاری و اقتصادی؛ و
- ترویج همکاری‌های انسانی و فرهنگی [۸۸].

شایان ذکر است در جریان دو اجلاس روسیه- آفریقا[2] تمامی محورهای همکاری ازطریق امضای قراردادها و توافق‌نامه‌های متعدد پوشش داده‌شدند. سیریل رامافوسا[3]، رئیس‌جمهور آفریقای جنوبی، در هر دو نشست در سال‌های ۲۰۱۹ و ۲۰۲۳ شرکت کرد. در

1. African Union
2. Russia-Africa Summit/ Саммит Россия-Африка
3. Cyril Ramaphosa

دومین نشست، رامافوسا ابتکار صلح آفریقایی در خصوص مناقشه روسیه و اوکراین را ارائه داد که گامی بی‌سابقه در عرصه دیپلماسی محسوب می‌شد و نشان‌دهنده جاه‌طلبی‌های جهانی پرتوریا در زمینه میانجی‌گری و صلح‌سازی بود [۸۸].

روسیه و آفریقای جنوبی در چارچوب مجموعه‌ای از نهادهای چندجانبه ازجمله گروه ۲۰ و بریکس همکاری‌های موفقی شکل داده‌اند که هدف آن‌ها ایجاد نظام‌های جایگزین برای تجارت جهانی و نظام‌های پولی و مالی است. درواقع، این تلاش‌ها در واکنش به سوءاستفاده غرب از موقعیت مسلط خود در این حوزه‌ها صورت می‌گیرد. گروه بریکس یکی از مهم‌ترین بسترهای همکاری میان روسیه و آفریقای جنوبی است و دو کشور بیش‌از ده سال است که در چارچوب بریکس همکاری نزدیکی با یکدیگر دارند. رهبری آفریقای جنوبی بارها تاکید کرده‌است که همکاری در چارچوب گروه بریکس نقش مهمی در تحقق اولویت‌های بنیادین برای ساخت آینده‌ای بهتر برای آفریقای جنوبی، قاره آفریقا و جهانی متعادل‌تر دارد. روسیه نیز با این دیدگاه موافق است و بر اصولی چون احترام به حاکمیت کشورها، حق انتخاب مسیر توسعه و عدم‌مداخله در امور داخلی تاکید دارد. در سال‌های اخیر، روسیه و آفریقای جنوبی در نشست‌های بریکس ازجمله در دوربان (۲۰۱۳) و ژوهانسبورگ (۲۰۱۸) مشارکت فعالی داشته‌اند. همکاری‌های دو کشور نه‌تنها در سطح سیاسی، بلکه در حوزه‌های اقتصادی، مالی، امنیتی و انسانی نیز گسترش یافته‌اند. بریکس همچنان به‌منزله بستر چندجانبه راهبردی است که از طریق آن دو کشور می‌توانند مواضع خود در زمینه اصلاح نظام حکمرانی جهانی را هماهنگ کرده و صدای خود را در شکل‌دهی به نظم جهانی عادلانه‌تر تقویت کنند. پرتوریا و مسکو با تدوین مشترک نقشه‌راهی هدفمند با نتایج مشخص، جدول زمانی و معیارهای گزارش‌دهی این فرصت را پیدا می‌کنند که از همبستگی انتزاعی به نتایج ملموس و سودمند دوجانبه گذر کنند [۸۸].

درمجموع، روسیه و آفریقای جنوبی رویکردی سازنده برای تعمیق همکاری در سه حوزه از حوزه‌های فعالیت بریکس یعنی سیاست و امنیت، اقتصاد و امور مالی و تبادلات انسانی دارند. دو کشور در چارچوب گروه ۲۰ نیز با همبستگی عمل می‌کنند و از افزایش مشارکت کشورهای درحال‌توسعه در زنجیره‌های تولید جهانی حمایت می‌کنند [۸۶].

همسویی روسیه و آفریقای جنوبی در سیاست‌های بین‌المللی نکته مهم دیگری است که نباید از آن غفلت شود. همکاری روسیه با کشورهای آفریقایی، به‌ویژه آفریقای جنوبی، در اکتبر ۲۰۱۹ و در جریان نخستین اجلاس روسیه- آفریقا در شهر سوچی شتاب گرفت. سفارت روسیه در پرتوریا همواره تلاش‌های گسترده‌ای برای تبدیل اثرات مثبت تعاملات سیاسی به همکاری‌های عملی انجام داده و تمرکز ویژه‌ای بر حوزه‌های دارای ظرفیت بالا دارد. رویکردهای مسکو و پرتوریا با بیشتر موضوعات دستورکار شورای امنیت سازمان ملل متحد همسو یا بسیار نزدیک هستند. این همسویی برپایه اصول بنیادین روابط بین‌الملل ازجمله نظم چندقطبی جهانی، احترام به حقوق بین‌الملل، نقش محوری سازمان ملل و عدم‌مداخله در امور داخلی کشورهای مستقل استوار است. دو کشور همچنین به‌طورمستمر با تجزیه تجارت جهانی مخالفت کرده و خواستار اصلاح عدم‌تعادل‌های موجود در آن هستند [۸۶].

روی‌هم‌رفته، سطح بالای تفاهم میان دو کشور در مسائل بین‌المللی و منطقه‌ای مشهود است [۸۶]. در عرصه بین‌المللی، آفریقای جنوبی با انجام اقدامات عملی علاقه‌مندی خود به حفظ روابط با روسیه را اثبات کرده‌است. بنابه گفته دیمیتری سوسلوف[1]، معاون مدیر مرکز مطالعات جامع اروپایی و بین‌المللی در مدرسه عالی

1. Dmitry Suslov/ Дмитрий Суслов

اقتصاد دانشگاه ملی تحقیقات[1]، آفریقای جنوبی با حفظ روابط فعال اقتصادی و سیاسی با مسکو و همچنین با موضع‌گیری انتقادی نسبت به حکم دادگاه کیفری بین‌المللی علیه رئیس‌جمهور پوتین حمایت خود از روسیه را نشان داده‌است. آفریقای جنوبی در بحران اوکراین نیز برخلاف کشورهای غربی مسیر مستقلی در پیش گرفته و همراه با دیگر کشورهای آفریقایی طرحی جداگانه برای حل‌وفصل ارائه داده که با رویکرد غربی تفاوت اساسی دارد. افزون‌برآن، انتقاد صریح آفریقای جنوبی از سیاست‌های ایالات متحده در قبال غزه و رژیم صهیونیستی به‌عنوان نمونه‌ای از افشای استانداردهای دوگانه غرب تلقی شده و به تثبیت جایگاه این کشور به‌عنوان بازیگری مستقل و متعهد به چندجانبه‌گرایی در عرصه جهانی انجامیده‌است [۸۷].

اطلاع‌نگاشت ۳۸: تاریخ‌نگار روابط دوجانبه روسیه و آفریقای جنوبی در عصر جدید

۲۰۱۳
مشارکت ولادیمیر پوتین، رئیس‌جمهور روسیه، در اجلاس بریکس در ایتکوینی (دوربان) و امضای بیانیه مشترک درباره مشارکت راهبردی فراگیر میان فدراسیون روسیه و جمهوری آفریقای جنوبی

۲۰۱۵
مشارکت جاکوب زوما، رئیس‌جمهور آفریقای جنوبی، در اجلاس بریکس در اوفا و همچنین مشارکت وی در مراسم بزرگداشت هفتادمین سالگرد پیروزی در جنگ بزرگ میهنی در مسکو

۲۰۱۸
مشارکت ولادیمیر پوتین در اجلاس بریکس در ژوهانسبورگ و امضای بیانیه مشترک درباره مشارکت راهبردی روسیه و آفریقای جنوبی و همچنین مشارکت در مراسم افتتاح بخش روسی «دیوار نام‌ها»[2] در مجموعه یادبود «پارک آزادی»[3] در پرتوریا که در آن نام ۶۷ سرباز شوروی که جان خود را در جنوب آفریقا از دست دادند، جاودانه شده‌است

1. Center for Comprehensive European and International Studies at the National Research University- Higher School of Economics/ Центр комплексных европейских и международных исследований НИУ ВШЭ
2. Wall of Names/ Стен имён
3. Freedom Park/ Фридом Парк

۲۰۱۹	مشارکت سیریل رامافوسا در نخستین اجلاس روسیه- آفریقا و همچنین در مجمع اقتصادی در سوچی
۲۰۲۳	مشارکت سیریل رامافوسا در دومین اجلاس روسیه- آفریقا و همچنین در مجمع اقتصادی و انسانی در سن‌پترزبورگ
۲۰۲۴	مشارکت سیریل رامافوسا در اجلاس بریکس در کازان
۲۰۲۵	مشارکت پول ماشاتیله[1]، معاون رئیس‌جمهور آفریقای جنوبی، در سفر به روسیه در مجمع اقتصادی بین‌المللی سن‌پترزبورگ و همچنین دیدار با ولادیمیر پوتین و میخائیل میشوستین نخست‌وزیر این کشور

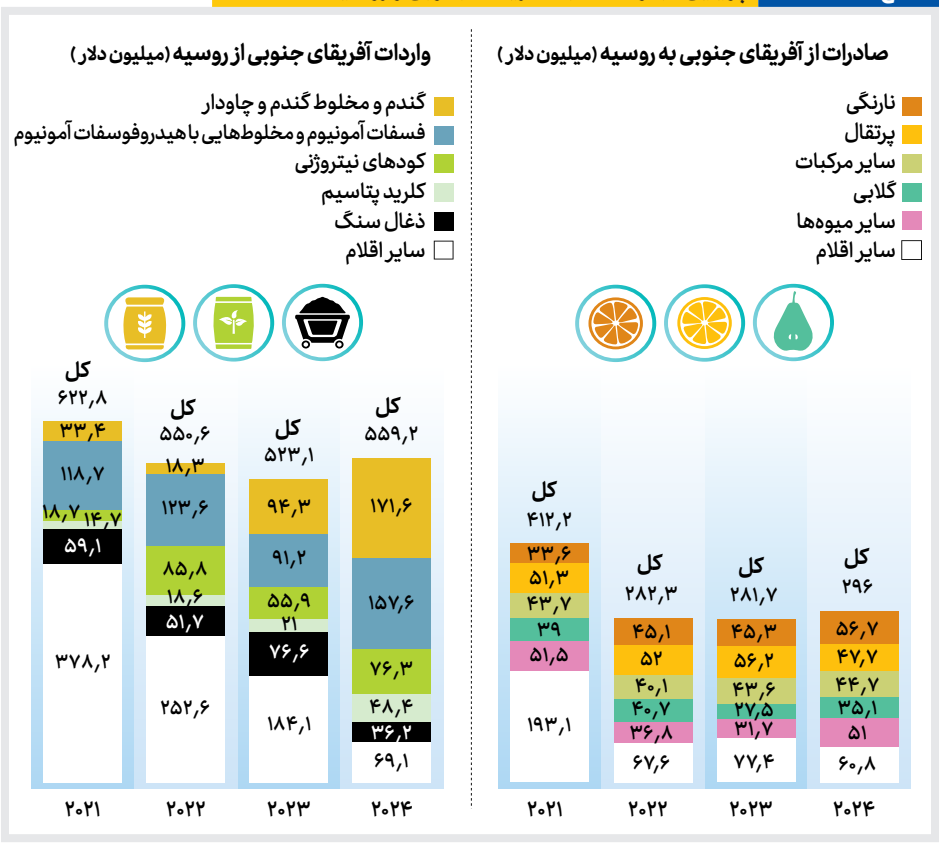
۲. همکاری‌های تجاری و اقتصادی روسیه و آفریقای جنوبی

باوجود فاصله جغرافیایی و ساختار متفاوت اقتصادی، تجارت دوجانبه میان روسیه و آفریقای جنوبی درحال‌رشد است. طبق آمار رسمی روسیه، حجم مبادلات تجاری در سال ۲۰۲۱ به ۱/۱۴ میلیارد دلار آمریکا رسید که این رقم نشان‌دهنده روند مثبت در روابط اقتصادی است. بااین‌حال، ظرفیت‌های بالقوه بسیاری برای توسعه بیشتر همکاری‌های دو کشور در حوزه اقتصادی و تجاری وجود دارد. براساس داده‌های آماری آفریقای جنوبی، حجم تجارت دوجانبه میان دو کشور در فاصله سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۴ به‌طور میانگین سالانه ۷/۵ درصد رشد داشته‌است. محصولات کشاورزی بخش قابل‌توجهی از تجارت بین

1. Paulus Mashatile

روسیـه و آفریقـای جنوبی یعنی حـدود ۴۰ درصد آن را تشـکیل می‌دهند. عمده محصولات صادراتی روسیـه بـه آفریقای جنوبی شـامل گندم، کود شیمیایی و زغال‌سـنگ می‌شـوند. به‌همین‌ترتیـب، مرکبـات، سیب و انواع مغزها عمده محصـولات صادراتی آفریقای جنوبی به روسیه را تشـکیل می‌دهند. تجارت متقابل محصولات کشـاورزی در سـال ۲۰۲۳ معادل ۳۰ درصد افزایش یافت و در ده‌ماهه اول به ۵۳۰ میلیون دلار رسید. صادرات روسیه در این دسـته نیـز تقریبا دو برابر افزایش یافـت. بااین‌حال، آفریقای جنوبی کمتـر از ۱ درصد از کل تجارت روسیه را تشکیل می‌دهد [۸۸ و ۸۹].

اطلاع‌نگاشت ۳۹: پویایی تجارت متقابل آفریقای جنوبی و روسیه (۲۰۲۴-۲۰۲۱)

منبع: https://ru.valdaiclub.com/files/52907

روسیـه درراسـتای ایجاد ارتباطـات جهانی با آفریقـا همواره تلاش می‌کنـد از مدل صرفا تجاری روابط در این قاره فاصله بگیرد و به سمت مشارکتی عمیق‌تر حرکت کند تا هم‌زمان بتواند پاسـخ‌گوی منافع توسـعه‌ای خود و کشورهای آفریقایی باشـد. شایان ذکر است دو کـشور در برنامه‌هـای راهبردی خود برای توسـعه همکاری‌های متقابـل به‌ویژه در صنعت، زمین‌شناسی، انرژی، کشاورزی، فناوری اطلاعات و ارتباطات، علوم و آموزش- چه به‌صورت دوجانبـه و چـه در چارچـوب بریکس- اعلام آمادگی کرده‌اند [۸۹]. شـایان ذکر اسـت انرژی، امنیت غذایی، توسـعه زیرسـاخت‌ها و همکاری در حوزه دفاعی برمبنای اصول شـفافیت و منطبـق با ارزش‌های قانون اساسـی آفریقای جـنوبی از حوزه‌های راهبردی همکاری میان روسیه و آفریقای جنوبی به‌شمار می‌روند [۸۸].

در فناوری‌هـای هسـته‌ای در بخـش امنیـت انرژی و سلامـت کـه آفریقـای جـنوبی بـا چالش‌هایی در توسعه آن‌ها مواجه است، فرصت‌های همکاری قابل‌توجهی بین دو کشور وجـود دارد. در برنامـه جامـع منابـع توسـعه (IRP)[1] آفریقـای جـنوبی توجه ویژه‌ای بـه انرژی هسـته‌ای شـده و سـاخت واحدهای جدید نیروگاهی در دسـتورکار قرار گرفته‌اسـت [۸۸]. یکی از چالش‌های سـاختاری اقتصاد آفریقای جنوبی، کمبود مزمن ظرفیت‌های تولید برق اسـت. این مشـکل باوجود رشـد اقتصادی پایدار همچنان در این کشور پابرجاست. برق در برخـی مناطـق کشور تنها چند سـاعت در روز در دسـترس اسـت و این کمبـود انرژی به مانعی جدی برای توسعه صنعتی و رفاه اجتماعی تبدیل شده‌است. دولت آفریقای جنوبی به رهبری رئیس‌جمهور سیریل رامافوسـا توسـعه انرژی هسـته‌ای را راه‌حـل راهبردی برای عـبور از ایـن بحـران می‌دانـد و همکاری بـا روسیه در این زمینـه را هم بـه‌صورت دوجانبه و هم در چارچوب بریکس موردتوجه خاص قرار داده‌اسـت. برهمین‌اسـاس، شرکت روسی

1. The Integrated Resource Plan

«روس‌اتم» در حال بررسی طرح‌هایی برای احداث نیروگاه‌های کوچک و حتی شناور هسته‌ای در آفریقای جنوبی است. گفتنی است این پروژه‌ها می‌توانند به‌طورمستقیم به رفع کمبود انرژی و به‌طور غیرمستقیم به رشد اقتصادی پایدار آفریقای جنوبی کمک کنند [۸۷].

افزون‌براین، روسیه توانایی زیادی برای کمک به فرآیند کربن‌زدایی در قاره آفریقا دارد.

همانطور که گفته‌شد، امنیت غذایی یکی دیگر از حوزه‌های راهبردی همکاری است. درهمین‌راستا، کشورهای عضو بریکس در بیانیه پایانی شانزدهمین اجلاس بریکس در کازان از ابتکار روسیه برای ایجاد پلتفرم تجارت غلات حمایت کردند. بورس غلات بریکس[1] عاری‌از محدودیت‌های اقتصادی غیرموجه و مغایر با مقررات سازمان تجارت جهانی است و توسعه نظامی عادلانه برای تجارت محصولات کشاورزی، تحقق کشاورزی پایدار و باثبات و تضمین جریان مستمر مواد غذایی هدف اصلی آن بیان شده‌است. این بورس سازوکارهایی برای محافظت‌از بازارهای داخلی در برابر مداخلات خارجی ایجاد خواهدکرد، وابستگی‌به بازارهای غربی (به‌ویژه بورس کالای شیکاگو)[2] را کاهش می‌دهد و مخاطرات ناشی‌از نوسانات قیمتی و فشارهای تحریمی را کم می‌کند. درواقع، روسیه با ایجاد این بورس امکان تعیین قیمت‌های منصفانه‌تر برای غلات را فراهم می‌سازد، به‌گونه‌ای‌که بازتاب‌دهنده تعادل واقعی میان عرضه و تقاضا در میان کشورهای بریکس باشد و موجب ثبات بازار و کاهش نوسانات قیمتی شود. یکی از جنبه‌های مهم این طرح، تعمیق یکپارچگی اقتصادی است. چنین پلتفرم تجاری واحدی موجب توسعه همکاری در بخش کشاورزی- صنعتی، سرمایه‌گذاری‌های متقابل و تبادل فعال فناوری‌ها خواهدشد و این مساله از سوی پرتوریا، قاهره[3] و آدیس‌آبابا[4] موردتاکید قرار گرفته‌است. این اقدامات

1. BRICS Grain Exchange/ Зерновая биржа БРИКС
2. Chicago Mercantile Exchange
3. Cairo
4. Addis Ababa

به‌ویـژه بـرای کشورهـای آفریقـایی از این جهـت حائزاهمیت اسـت که کنترل بر نوسـانات قیمت محصولات کشاورزی تاثیر مستقیم بر امنیت غذایی آن‌ها دارد [۸۸].

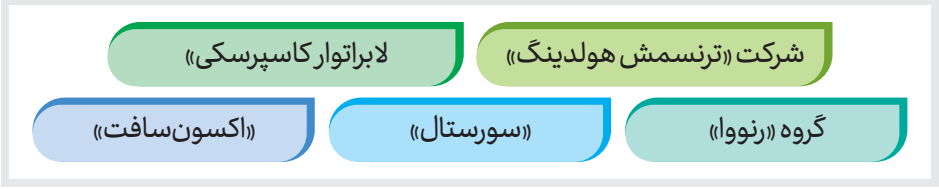
صنعـت معـدن حوزه راهبردی مهم دیگری در همکاری میـان روسیه و آفریقای جنوبی اسـت. ابتـکارات اخیـر ماننـد «انجمـن بین‌المللـی بازارهـای فلـزات گران‌بها، فلـزات رنگی، عناصر نادر خاکی و سـنگ‌های قیمتی بریکس+ (ماردوک)»[1] و «پلتفرم غیررسـمی همکاری بریکس با مشارکت کشورهای آفریقایی تولیدکننده الماس»[2] می‌توانند منافع قابل‌توجهی بـرای کشورهـای آفریقایی عضو به همراه داشته‌باشـند. مشـارکت در تنظیم قیمت فلزات گران‌بهـا به‌ویـژه بـرای آفریقـای جنوبی کـه بزرگ‌ترین تولیدکننـده پلاتین در جهـان، یکی از تولیدکنندگان اصلی طلا و ششمین تولیدکننده بزرگ الماس در دنیاست، اهمیت زیادی دارد. درمجموع، مزیت راهبردی پلتفرم بریکس شـامل تبادل تجربیات پیشـرفته در زمینه اسـتخراج فلـزات گران‌بها و الماس اسـت و چنین همکاری‌هایی می‌توانـد جایگاه آفریقای جنوبی و روسیه را ازطریق به‌کارگیری فناوری‌های نوآورانه و بهینه‌سازی فرآیندهای استخراج طلا تقویت بخشد [۸۸].

گفتنـی اسـت شـرکت‌های روسـی متعـددی در بـازار آفریقـای جـنوبی فعالیـت دارنـد کـه به‌عنـوان نمونـه می‌تـوان از گروه «رنووا»[3]، شـرکت «ترنسـمش‌هولدینگ»[4]، لابراتـوار «کاسپرسـکی»[5]، «سورسـتال»[6] و «اکسون‌سـافت»[7] نـام بـرد. ایـن شـرکت‌ها در حوزه‌هـای

1. The International Association of Markets in Precious, Base, Rare Earth Metals and Precious Stones BRICS+ (MARDUK)/ Международная ассоциация рынков драгоценных, цветных, редкоземельных металлов и драгоценных камней БРИКС+ (МАРДУК)
2. BRICS Informal Cooperation Platform with African Diamond Mining Countries/ Неформальная платформа сотрудничества БРИКС с участием африканских алмазодобывающих стран
3. Renova/ Ренова
4. Transmashholding/ Трансмашхолдинг
5. Kaspersky Lab
6. Severstal OJSC
7. AxxonSoft

مختلفی از فناوری اطلاعات تا صنایع سنگین و امنیت سایبری فعالیت دارند و نقش مهمی در تقویت حضور اقتصادی روسیه در آفریقای جنوبی ایفا می‌کنند.

اطلاع‌نگاشت ۴۰: شرکت‌های روسی فعال در بازار آفریقای جنوبی

همکاری‌های بین‌منطقه‌ای میان استان‌های روسیه و آفریقای جنوبی نیز درحال‌گسترش است و تاکنون ۶ منطقه از فدراسیون روسیه یعنی مسکو، استان مسکو، سن‌پترزبورگ، سامارا[1]، ریازان[2] و سوردلوفسک[3] اسناد همکاری با استان‌های آفریقای جنوبی امضا کرده‌اند. طرف‌های آفریقایی شامل گائوتنگ[4]، کیپ غربی[5]، فری‌استیت[6]، شمال‌غرب امپومالانگا[7] و شهرهای پرتوریا، ژوهانسبورگ و کیپ‌تاون هستند [۸۶].

۳. همکاری روسیه و آفریقای جنوبی در حوزه علم، فناوری و نوآوری

روسیه و آفریقای جنوبی طی سال‌های اخیر روابط علمی و فناورانه خود را در حوزه‌های گوناگون گسترش داده‌اند. مرور اخبار و گزارش‌های رسمی نشان می‌دهد که

1. Samara
2. Riyazan
3. Sverdlovsk
4. Gauteng
5. Western Cape
6. Free State
7. Mpumalanga

همکاری‌های روسیه و آفریقای جنوبی در حوزه علم، فناوری و نوآوری طیف گسترده‌ای از نجوم، آموزش عالی، پزشکی بازساختی، انرژی، متالورژی و زمین‌شناسی را شامل می‌شود. این روابط نه‌تنها در چارچوب بریکس بلکه در قالب توافق‌های دوجانبه نیز پیگیری می‌شوند و نشان‌دهنده اهمیت راهبردی آفریقای جنوبی برای روسیه در قاره آفریقا هستند.

در اینجا ذکر این نکته ضروری است که تحکیم مشارکت دو کشور به نهادینه‌سازی همکاری در بخش‌های مختلف وابسته است. ازاین‌رو، ایجاد سازوکارهای مشترک برای گفت‌وگوی دولتی، تعامل میان بخش خصوصی و مشارکت جامعه مدنی معماری لازم برای روابط پایدار را فراهم خواهندکرد. مشارکت مستحکم‌تر میان آفریقای جنوبی و روسیه نه ازطریق شعار، بلکه ازطریق هم‌راستایی راهبردی آگاهانه محقق خواهدشد. تحقق این هدف نیز ازطریق پیشبرد پیشنهادهای ارائه‌شده در چارچوب مشارکت راهبردی فراگیر امکان‌پذیر است. چنین رویکردی نوعی همکاری متوازن و آینده‌نگر را تضمین خواهدکرد که بر احترام متقابل و آرمان‌های جهانی مشترک بنا شده و پایداری روابط روسیه و آفریقای جنوبی را در شرایط نظم بین‌المللی نامشخص و متغیر فزاینده تضمین می‌کند [۸۸]. درادامه، مهم‌ترین نمونه‌های همکاری روسیه و آفریقای جنوبی ذکر می‌شود.

همکاری در حوزه نجوم و آموزش عالی: آفریقای جنوبی به‌عنوان شریک کلیدی روسیه در قاره آفریقا در زمینه علم و آموزش شناخته می‌شود. پروژه‌های مشترک دو کشور در چارچوب بریکس اجرا می‌شوند و پژوهش‌های نجومی در این همکاری‌ها جایگاه ویژه‌ای دارند. شایان ذکر است همکاری در حوزه نجوم میان روسیه و آفریقای جنوبی از دهه ۱۹۹۰ میلادی و در چارچوب «توافق‌نامه همکاری علمی- فنی میان دولت‌های فدراسیون روسیه

و جمهوری آفریقای جنوبی»[1] و همچنین «توافق‌نامه همکاری علمی میان آکادمی علوم روسیه و آکادمی علوم آفریقای جنوبی[2]» آغاز شده‌است. در سال ۱۹۹۴ نیز میان دولت آفریقای جنوبی و موسسه مشترک تحقیقات هسته‌ای روسیه[3] توافق‌نامه همکاری در زمینه تحقیقات هسته‌ای امضا شد. از نمونه‌های این پروژه‌های نجومی مشترک می‌توان به فعالیت مشترک و حضور متخصصان روسی در رصدخانه نجومی آفریقای جنوبی (SAAO)[4] و رصدخانه نجومی رادیویی آفریقای جنوبی (SARAO)[5] و مشارکت دو کشور در پروژه جهانی شبکه تلسکوپ و داده هوشمند بریکس (BITDN)[6] برای ایجاد شبکه هوشمند تلسکوپ‌های اپتیکی اشاره کرد.

یک ایستگاه رباتیک از شبکه نجومی شناخته‌شده روسیه به‌نام «مستر»[7] نیز در رصدخانه نجومی آفریقای جنوبی ایجاد شده و با موفقیت در حال فعالیت است. این شبکه زیر نظر موسسه دولتی نجوم پ.ک. شترنبرگ وابسته‌به دانشگاه دولتی مسکو[8] اداره می‌شود. در حال حاضر، چندین موسسه برجسته نجوم روسیه نیز در قالب همکاری راهبردی علمی و فنی میان کشورهای عضو بریکس با آفریقای جنوبی مشارکت دارند [۹۰].

همکاری در حوزه آموزش عالی: روسیه و آفریقای جنوبی در زمینه آموزش عالی همکاری نزدیکی با یکدیگر دارند. در حال حاضر، ۶۳۸ شهروند جمهوری آفریقای جنوبی

1. Agreements between the Governments of the Russian Federation and the Republic of South Africa on Scientific and Technical Cooperation/ Соглашения между Правительствами РФ и Южно-Африканской Республики о научно-техническом сотрудничестве
2. Agreements between Russian Academy of Sciences and Academy of Science of South Africa on Scientific Cooperation
3. Joint Institute for Nuclear Research
4. South African Astronomical Observatory

این رصدخانه اپتیکی است و تلسکوپ اپتیکی مشهور ۱۲ متری که در حال حاضر بزرگ‌ترین ابزار اپتیکی نجومی روی زمین است، در آن به‌کارگرفته می‌شود.

5. South African Radio Astronomical Observatory
6. BRICS Intelligent Telescope and Data Network
7. MASTER
8. P.K. Sternberg State Astronomical Institute of Moscow State University

در دانشگاه‌های روسیه ازجمله شعبه‌های خارجی آن‌ها مشغول تحصیل هستند. جالب آنکه پزشکی عمومی محبوب‌ترین رشته انتخابی شهروندان آفریقای جنوبی بوده که در سال تحصیلی ۲۰۲۱-۲۰۲۲ در چارچوب سهمیه دولت روسیه وارد دانشگاه‌های روسی شده‌بودند [۹۰].

البته ولادیمیر پوتین، رئیس‌جمهور روسیه، در دیدار خود با پول ماشاتیل، معاون رئیس‌جمهور آفریقای جنوبی، در حاشیه مجمع اقتصادی بین‌المللی سن‌پترزبورگ (SPIEF)[1] در تاریخ ۱۹ ژوئن ۲۰۲۵ اعلام کرد که حدود ۵۷۰ دانشجوی اهل آفریقای جنوبی در دانشگاه‌های روسیه مشغول تحصیل هستند. وی همچنین تاکید کرد که مسکو به ارتقای همکاری‌های آموزشی با آفریقای جنوبی اهمیت ویژه‌ای می‌دهد و بیش‌از ۴۰ دانشگاه روسی با نهادهای آموزشی این کشور روابط مشارکتی برقرار کرده‌اند [۹۱]. آکادمی علوم روسیه نیز همکاری خود را با آکادمی علوم آفریقای جنوبی توسعه داده‌است. در سال ۲۰۲۲، مجمع جهانی علم با شعار «علم برای عدالت اجتماعی»[2] در آفریقای جنوبی برگزار شد و در حاشیه آن، دیدار میان روسای آکادمی‌های علوم دو کشور انجام گرفت [۹۲].

همکاری در حوزه پزشکی بازساختی و فناوری‌های نوین: دانشگاه سچینُف روسیه[3] و دانشگاه کیپ‌تاون آفریقای جنوبی[4] توافق‌نامه‌ای در زمینه علوم زیست‌پزشکی و آموزش امضا کرده‌اند. این پروژه مشترک بر توسعه فناوری‌های زیست‌چاپ سه‌بعدی و زیست‌فوتونیک تمرکز دارد. نخستین تحقیقات مشترک به کاربرد فوتوبیومدولاسیون در دندان‌پزشکی و درمان زخم‌های مزمن اختصاص یافته‌است.

1. St. Petersburg International Economic Forum/ Петербургский международный экономический форум (ПМЭФ)
2. Science for Social Justice/ Наука для социальной справедливости
3. Sechenov University
4. University of Cape Town

همـکاری بـا دانشـگاه‌های ژوهانسـبورگ و شورای تحقیقـات علمـی و صنعتـی آفریقـای جـنوبی نیـز بخشـی از ایـن پروژه اسـت [۹۳].

همکاری در حوزه انرژی و منابع طبیعی: در نوامبر ۲۰۲۵، سفیر روسیه در آفریقای جنوبی اعلام کـرد کـه شـرکت‌های دو کشور در حال مذاکره برای توسـعه همـکاری در زمینه انرژی، کشـاورزی، اسـتخراج مواد معدنی و تامین تجهیزات هستند. این مذاکرات در مرحله کاری قرار دارد و نیازمند زمان برای هماهنگی جزئیات مالی و فنی است [۹۴].

همـکاری در حوزه نوسـازی صنایـع متالورژی و توسـعه انرژی: الکسـاندر کوزلوف[1]، وزیر منابـع طبیعـی و محیط‌زیسـت روسیـه[2]، در نشسـت روسیـه- آفریقـای جـنوبی بـا عنـوان «همـکاری در تجـارت و سـرمایه‌گذاری»[3] در چارچـوب مجمـع اقتصـادی سـن‌پترزبورگ بـر آمادگـی روسیـه بـرای بازسـازی و نوسـازی صنایع متـالوژی آفریقای جـنوبی تاکید کـرد. این همـکاری شـامل متـالوژی آهنـی و غیرآهنـی، صنایع معدنـی، زغال‌سـنگ و ماشین‌سـازی می‌شـود. روسیه همچنین پیشـنهاد ایجاد پلتفرم زمین‌شناسـی بریکس را مطرح کرد و بر همکاری در زمینه انرژی‌های تجدیدپذیر و هسته‌ای، حمل‌ونقل ریلی و تولید دارو در آفریقا تاکید کرد [۹۵].

همـکاری در حوزه بهداشـت و مقابله بـا بیماری‌های واگیـردار: همکاری علمی و فناوری میـان روسیـه و آفریقـای جنوبی در سـال‌های اخیـر به‌ویـژه در زمینه بهداشـت و مقابله با بیماری‌هـای واگیـردار گسـترش یافته‌اسـت. به‌عنـوان مثـال، ماموریـت علمـی مشـترکی بـرای بررسـی ویژگی‌هـای بالینـی و اپیدمیولوژیـک سویـه «اُمیـکرون»[4] ویروس کوید-۱۹ در دسـامبر ۲۰۲۱ برگزار شـد. در این ماموریت موضوعاتی چون تشخیص آزمایشگاهی، پایش

1. Alexander Kozlov
2. Ministry of Natural Resources and Ecology of Russia
3. Russia- South Africa Summit: Business and Investment Cooperation
4. Omicron

اپیدمیولوژیک، بررسی ژنتیکی ویروس و درمان بیماران موردبررسی قرار گرفت. درنتیجه این ماموریت، نقشه‌راه همکاری علمی برای سال‌های ۲۰۲۲ تا ۲۰۲۴ تدوین شد که زمینه‌ساز توسعه همکاری‌های پژوهشی و پزشکی میان دو کشور شد. افزون‌برآن، مجموعه‌ای از ویدئوکنفرانس‌ها میان کارشناسان روسی و آفریقای جنوبی درباره واکسن «اسپوتنیک وی»[1] و مقابله با کوید-۱۹ برگزار شد [۸۶].

۴. همکاری روسیه و آفریقای جنوبی در حوزه فرهنگی و گردشگری

سهم روسیه در مبارزات آزادی‌خواهانه ملت‌های آفریقای جنوبی به‌خوبی در آفریقای جنوبی به یاد مانده و مورد قدردانی قرار گرفته‌است. در دسامبر ۲۰۱۸، بخش روسی «دیوار نام‌ها» در مجموعه یادبود «پارک آزادی» در شهر پرتوریا به‌طور رسمی افتتاح شد. در این بخش، نام ۶۷ متخصص نظامی شوروی که در درگیری‌های مسلحانه در جنوب آفریقا جان باختند، ثبت شده‌است. درمقابل، روسیه نیز برای حفظ میراث تاریخی در روابط دوجانبه اهمیت زیادی قائل است و حتی پس از انتقال بقایای جسد جان بیور مارکس و موزس کوتانه[2] به آفریقای جنوبی در سال ۲۰۱۵، سنگ‌قبرهای آن‌ها به‌طور نمادین در گورستان نوودویچی[3] مسکو باقی مانده‌اند [۸۶].

1. Sputnik V
2. John Beaver Marks and Moses Kotane
مبارزان آزادی‌خواه و مخالفان سرسخت تبعیض نژادی که در دهه ۱۹۷۰ در مسکو مدفون شده‌بودند.
3. Novodevichy Cemetery

در ۹ سپتامبر ۲۰۲۴ نیز از بنای یادبود نلسون ماندلا[1] در مسکو رونمایی شد. باتوجه‌به نقش برجسته ماندلا، نخستین رئیس‌جمهور منتخب دموکراتیک آفریقای جنوبی، در مبارزه با آپارتاید و رهایی قاره آفریقا از استعمار، یکی از میدان‌های مسکو به نام او نامگذاری شده‌است [۹۶].

روسیه و آفریقای جنوبی از گذشته‌های دور روابط فرهنگی و آموزشی نزدیکی داشته‌اند. به‌عنوان مثال، بسیاری از فعالان کنگره ملی آفریقا و حزب کمونیست در دوران اتحاد جماهیر شوروی در روسیه آموزش دیده‌اند. در حال حاضر، برخی از دانشجویان آفریقایی با بودجه دولتی روسیه و برخی با حمایت مالی استان‌های آفریقای جنوبی که با دانشگاه‌های روسیه قرارداد مستقیم دارند، در روسیه تحصیل می‌کنند [۸۶]. در یکی از دانشگاه‌های روسیه نیز زبان زولو[2] از زبان‌های ملی آفریقای جنوبی تدریس می‌شود. به‌طورمشابه، دانشگاه دولتی سن‌پترزبورگ نیز قصد دارد تدریس زبان خوسا[3] را در دستورکار خود قرار دهد [۹۱].

در حوزه ورزش نیز همکاری دو کشور در زمینه راگبی به‌عنوان یکی از رشته‌های پرطرفدار در آفریقای جنوبی درحال‌گسترش است. فدراسیون راگبی روسیه[4] خواهان توسعه روابط بلندمدت با اتحادیه راگبی آفریقای جنوبی است. این همکاری‌ها نه‌تنها در سطح ورزشی، بلکه در تقویت دیپلماسی عمومی و تبادلات انسانی نیز موثر هستند.

در حال حاضر، بررسی‌هایی برای امضای توافق‌نامه بین‌دولتی درباره تاسیس مراکز اطلاع‌رسانی و فرهنگی میان دو کشور در جریان است. این مراکز می‌توانند نقش مهمی در معرفی فرهنگ، زبان، تاریخ و هنر روسیه در آفریقای جنوبی و بالعکس ایفا کنند [۸۶].

1. Nelson Mandela
2. Zulu
3. Xhosa
4. Russian Rugby Federation

درمجموع، اسناد پایه‌ای در روابط دوجانبه، همکاری در چارچوب بریکس، توسعه تجارت، تبادل علمی و آموزشی و تعاملات فرهنگی و ورزشی، همگی نشان‌دهنده عمق و تنوع این روابط هستند. باتوجه‌به ظرفیت‌های موجود و اراده سیاسی دو کشور می‌توان نتیجه‌گیری کرد که آینده روابط روسیه و آفریقای جنوبی روشن و امیدوارکننده به نظر می‌رسد. بااین‌حال، توسعه روابط میان آفریقای جنوبی و روسیه در چشم‌انداز ژئوپلیتیکی به‌سرعت درحال‌تغییر مستلزم گذار از اقدامات نمادین به‌سوی مشارکتی ساختاری و مبتنی‌بر منافع مشترک است. بدین‌منظور، دو کشور باید اقدامات لازم در جهت غلبه بر میراث منسوخ جنگ سرد و ایجاد پیوندهایی برمبنای واقعیت‌های معاصر انجام دهند. تقویت درک متقابل ازطریق تنوع‌بخشی به روایت‌های رسانه‌ای، گسترش تبادلات علمی و فرهنگی و ترویج شناخت متقابل از فرهنگ هر کشور ازجمله اقدامات کلیدی در این زمینه به‌شمار می‌آیند [۸۸].

منابع

[1] https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/rossiya-i-kitay-dvustoronnie-otnosheniya-v-usloviyakh-formirovaniya-mnogopolyarnosti/?sphrase_id=196404669

[2] https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-tendentsii-razvitiya-torgovo-ekonomicheskih-otnosheniy-rossii-s-kitaem

[3] file:///C:/Users/admin/Downloads/kitaysko-rossiyskoe-torgovo-ekonomicheskoe-sotrudnichestvo-na-fone-strategii-povorot-na-vostok.pdf

[4] https://vostokgosplan.ru/wp-content/uploads/digest_russia_china.pdf

[5] https://pekin.mid.ru/ru/news/o_rossiysko_kitayskoy_torgovle_po_itogam_2024_goda/

[6] https://cyberleninka.ru/article/n/rossiysko-kitayskoe-sotrudnichestvo-v-energeticheskoy-sfere-v-xxi-veke

[7] https://www.iras.ir/?p=13051

[8] https://cyberleninka.ru/article/n/nauchno-tehnicheskoe-i-innovatsionnoe-sotrudnichestvo-mezhdu-kitaem-i-rossiey-v-novuyu-epohu-pereformirovanie-modeli-i-vybor

[9] https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/sovremennye-formy-i-mekhanizmy-vzaimodeystviya-rossii-i-kitaya-v-sfere-nauchno-tekhnicheskogo-sotrud/

[10] https://base.garant.ru/401491799/

[11] https://www.minobrnauki.gov.ru/upload/iblock/d8c/vfjupwjwbdy5e746blwqwnp7b2v8caeh.pdf

[12] kremlin.ru/supplement/5919

[13] https://rg.ru/2025/12/18/fundament-druzhby-kitaia-i-rossii.html

[14] https://russian.news.cn/20251216/8eb30afda1954335a0b1fa08a937aff2/c.html

[15] https://tvbrics.com/en/news/visa-free-travel-drives-surge-in-russian-tourism-to-china/

[16] https://www.vedomosti.ru/politics/news/2025/12/01/1159493-putin-vvel-bezvizovii?utm_source=copilot.com

[17] https://cyberleninka.ru/article/n/mezhkulturnoe-sotrudnichestvo-rossii-i-kitaya-v-usloviyah-globalnyh-transformatsiy

[18] https://www.fpri.org/article/2025/06/russias-use-of-the-instruments-of-statecraft-in-the-indo-pacific/

[19] https://india.mid.ru/ru/countries/political-relations/

[20] https://indianembassy-moscow.gov.in/bilateral-relations-india-russia.php

[21] http://en.kremlin.ru/supplement/6169

[22] https://indianembassy-moscow.gov.in/gaining-momentum.php

[23] https://ijcrt.org/papers/IJCRT2301363.pdf

[24] https://india.mid.ru/en/countries/bilateral-relations/scientific_and_technical_cooperation/

[25] https://www.cgivladi.gov.in/page/indo-russian-s-and-t-cooperation/

[26] https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/rossiysko-indiyskoe-sotrudnichestvo-v-sfere-vysokikh-tekhnologiy-cherez-ternii/

[27] https://india.mid.ru/ru/countries/scientific_technical_cooperation/

[28] https://www.nbpublish.com/library_read_article.php?id=72085

[29] https://indianembassy-moscow.gov.in/india-russia-cultural-relations.php

[30] https://india.mid.ru/en/countries/bilateral-relations/cultural_ties/

[31] https://tvbrics.com/en/news/indian-embassy-in-russia-mutual-tourist-flow-to-exceed-450-000-people-in-2025/

[32] https://journals.rudn.ru/international-relations/article/view/42203

[33] https://progressive-economy.ru/wp-content/uploads/2024/04/torgovo-ekonomicheskoe-sotrudnichestvo-rossii-i-vetnama.pdf

[34] https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/moskva-khanoy-1945-2025/

[35] https://vietcetera.com/en/vietnams-comprehensive-strategic-partnerships-what-it-means-for-investors

[36] https://www.orfonline.org/expert-speak/vietnam-s-strategic-partnerships-explained-the-rise-of-bamboo-diplomacy

[37] https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/2014223/

[38] https://www.samaraintour.ru/21255

[39] https://www.economy.gov.ru/material/news/rossiya_i_vetnam_podpisali_kompleksnyy_plan_po_razvitiyu_sotrudnichestva_do_2030_goda.html

[40] http://www.kremlin.ru/supplement/6323

[41] https://minobrnauki.gov.ru/press-center/news/mezhdunarodnoe-sotrudnichestvo/76381/?sphrase_id=8229210

[42] http://government.ru/news/51378/

[43] https://tass.ru/ekonomika/23892213

[44] https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-torgovo-ekonomicheskih-otnosheniy-rossii-i-turtsii-na-sovremennom-etape

[45] https://cyberleninka.ru/article/n/vneshnetorgovoe-vzaimodeystvie-rossii-i-turtsii-v-sovremennyh-geoekonomicheskih-usloviyah

[46] https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/columns/asian-kaleidoscope/samye-perspektivnye-sfery-sotrudnichestva-s-turtsiey-dlya-rossiyskogo -biznesa/

[47] https://turkey.mid.ru/ru/countries/bilateral-relations/political-relations/

[48] https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2025-07/2025-07-28-russias-black-sea-strategy-sabanadze-dalay.pdf

[49] https://www.interfax.ru/world/1063814

[50] https://cyberleninka.ru/article/n/rol-turtsii-i-kitaya-v-sisteme-vneshneekonomicheskih-prioritetov-rossii-v-usloviyah-sanktsiy

[51] https://turkey.mid.ru/ru/countries/bilateral-relations/trade-economic-cooperation/

[52] http://government.ru/news/54382/

[53] http://government.ru/news/55468/

[54] http://government.ru/news/55395/

[55] https://journal.vavt.ru/rfej/article/view/2641/2534

[56] https://cyberleninka.ru/article/n/vneshnetorgovoe-vzaimodeystvie-rossii-i-turtsii-v-sovremennyh-geoekonomicheskih-usloviyah

[57] https://cyberleninka.ru/article/n/torgovo-ekonomicheskoe-sotrudnichestvo-rossii-i-turtsii-na-sovremennom-etape

[58] https://journal-neo.su/2025/08/14/russia-uae-on-the-path-to-strengthening-partnership-and-broadening-horizons/

[59] https://dipacademy.ru/documents/6713/Russia_OAE_fin_rus_1.pdf

[60] https://www.rt.com/news/622757-russia-uae-sovereign-choice/

[61] https://roscongress.org/materials/rossiya-i-oae-puti-tekhnologicheskogo-vzaimodeystviya/?utm_referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F

[62] https://roscongress.org/materials/rossiya-i-obedinennye-arabskie-emiraty-potentsial-sovmestnogo-rosta-i-sotrudnichestva-/

[63] https://mintrans.gov.ru/press-center/branch-news/7486

[64] https://www.economy.gov.ru/material/news/rossiya_i_oae_zaklyuchili_soglashenie_o_torgovle_uslugami_i_investiciyah.html

[65] https://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/russia-and-the-uae-an-outlook-for-cooperation-in-high-technologies/

[66] https://ru.valdaiclub.com/a/highlights/rossiysko-izrailskie-otnosheniya-i-ukrainskiy-krizis/

[67] https://israel.mid.ru/ru/bilateral-relations/rossiysko_izrailskie_otnosheniya/

[68] https://new.embassies.gov.il/russia/ru/the-embassy/bilateral-relations

[69] https://intelligentsia.ivanovo.ac.ru/wp-content/uploads/2022/03/%D0%98%D0%9C-1-2022-%D0%BE%D0%B1%D1%89%D0%B8%D0%B9-45-72.pdf

[70] https://russiaspivottoasia.com/russias-current-relations-and-trade-with-iran-and-israel/

[71] https://israel.mid.ru/ru/bilateral-relations/rossiysko_izrailskoe_ekonomicheskoe_sotrudnichestvo/

[72] https://cyberleninka.ru/article/n/perspektivy-razvitiya-rossiysko-izrailskih-torgovo-ekonomicheskih-otnosheniy

[73] https://mid.ru/ru/maps/il/1995356/

[74] https://www.vedomosti.ru/society/news/2023/09/06/993729-rossiya-i-izrail-podpisali-soglashenie-o-sotrudnichestve

[75] https://www.gov.il/ru/pages/israeli_cultural_centers_activities

[76] https://www.il4u.org.il/about

[77] https://journal.vavt.ru/rfej/article/view/2645/2536

[78] https://mgimo.ru/upload/2024/08/tovaroobmen-rossii-s-braziliej-aktualnye-tendenczii-i-problemy.pdf?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com

[79] https://www.pwc.com.au/pdf/the-world-in-2050.pdf

[80] https://ria.ru/20250509/diplomatiya-2015273030.html

[81] https://tvbrics.com/news/rossiya-i-braziliya-25-let-partnerstva-i-novye-perspektivy/

[82] https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/davno-ne-videlis-no-naverstali-upushchennoe-kak-moskva-i-braziliya-reanimirovali-strategicheskoe-par/

[83] https://russiancouncil.ru/papers/RIAC-Russia-Brazil-PolicyBrief58.pdf

[84] https://www.sbs-consulting.ru/about/issledovaniya-i-analitika/strany-briks-analiz-ekonomik-sotrudnichestvo-s-rossiey-v-2024-g/

[85] https://cyberleninka.ru/article/n/rossiya-i-braziliya-novye-formy-sotrudnichestva-1

[86] https://interaffairs.ru/news/show/34035

[87] https://vz.ru/world/2024/6/28/1274883.html

[88] https://ru.valdaiclub.com/files/52907/

[89] https://dnevniknauki.ru/images/publications/2025/5/economy/Gomon_Papakhchyan_Butrina.pdf

[90] https://minobrnauki.gov.ru/press-center/news/mezhdunarodnoe-sotrudnichestvo/50279/

[91] http://kremlin.ru/events/president/news/77216

[92] https://new.ras.ru/activities/news/razvitie-nauchnogo-sotrudnichestva-s-yuar/

[93] https://xn--m1agf.xn--p1ai/events/rf-i-yuar-namereny-sovmestno-razvivat-regenerativnye-tekhnologii/

[94] https://1prime.ru/20251121/yuar-864782338.html

[95] https://afrinz.ru/2025/06/kozlov-rossiya-gotova-modernizirovat-metallurgiyu-i-razvivat-energetiku-yuar/

[96] https://www.inafran.ru/node/3281

[97] https://tvbrics.com/en/news/visa-free-travel-drives-surge-in-russian-tourism-to-china/

[98] https://www.vedomosti.ru/politics/news/2025/12/01/1159493-putin-vvel-bezvizovii?utm_source=copilot.com

[99] https://rg.ru/2025/12/18/fundament-druzhby-kitaia-i-rossii.html

[100] https://cyberleninka.ru/article/n/mezhkulturnoe-sotrudnichestvo-rossii-i-kitaya-v-usloviyah-globalnyh-transformatsiy

[101] https://russian.news.cn/20251216/8eb30afda1954335a0b1fa08a937aff2/c.html

[102] https://www.rzd-partner.ru/logistics/comments/torgovlyu-mezhdu-rossiey-i-braziliey-nuzhno-delat-bolee-mnogotovarnoy-/

مؤسسه پویندگان توسعه فناوری و نوآوری ایرانیان